

งานวัดวิถีใหม่

SOME NEW WAY OF WAT'S WORK

ความนำ

ในวาระโอกาส ๑๑๑ ปี ของพุทธทาสภิกขุ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๖๐ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้รับโอกาสการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ในการทำโครงการการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย โดยได้เลือกทำใน ๓ ด้าน ประกอบด้วย ด้านศาสนธรรม-การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม, ด้านศาสนประเพณี พิธีการ และ ด้านศาสนสมบัติ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา ด้านละ ๔ แห่งซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย แล้วเสร็จเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๖๓ และได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการขยายผลสู่เป้าหมายหลักโดยเฉพาะวัด คณะสงฆ์ องค์กรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนฝ่ายสนับสนุนส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนสื่อสารมวลชน สื่อสังคม และผู้สนใจทั่วไป ประกอบกับได้รับการประสานจากมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล ในการเข้าร่วมถวายงานเปลื้องธุระสงฆ์ด้านการจัดการศาสนสมบัติ ในการเข้าสนองงานวัดกรณีศึกษาและวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางของคณะสงฆ์และจะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาสืบไป.

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ร่วมกับมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.), สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) จึงได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นด้วยการอาราธนานิมนต์

พระภิกษุให้คำวิจารณ์ชี้แนะเพื่อเติมเพื่อการปรับปรุงพัฒนาและขยายผล ตลอดจนการจัดทำข้อสรุปสังเขปพร้อมคลิปสารคดีเพื่อการเผยแพร่สร้างการรับรู้ ตลอดจนกระตุ้นและเป็นแนวทางการลงมือทำที่วัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้เอง รวมทั้งจัดให้มีเวทีประชุมเชิงสัมมนาปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การขยายผลในสังคมไทย แก่กลุ่มเป้าหมายหลัก ในชื่อกิจกรรม “งานวัดวิถีใหม่ (Some New Way of Wat’s Work)” ในวันที่ ๒๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔ ซึ่งตรงกับโอกาสครบรอบ ๑๐ ปี ที่ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเปิดหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ โดยได้รับเมตตาจากพระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต), พระเทพพัชรญาณมุนี (ขยสารโรภิกขุ), ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี รับผิดชอบองค์ปาฐกและองค์กล่าวสัมโมทนียกถา ร่วมกับคณะสงฆ์ที่สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และเอกสารชุดนี้เป็นเอกสารประกอบในการนี้ เพื่อเป็นการร่วมถวายงานเปลื้องธุระสงฆ์ ตามที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้มอบไว้เมื่อครั้งเริ่มก่อตั้งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ในบทความ “อยู่ใน โฉมเหินอ กั๋วโลก” ซึ่งได้เชิญมาประกอบในหนังสือนี้ด้วยแล้ว หวังว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนา สมเจตนาของโครงการสืบไป.

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔

บทสรุปผู้บริหาร

ตลอดระยะเวลากว่า ๒๖๐๐ ปี ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บรรลุธรรมและเผยแผ่แก่ผู้คนสืบมาจนเป็นศาสนาสำคัญศาสนาหนึ่งของโลกที่แผ่ขยายไปทั่วพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงคลี่คลายในแต่ละพื้นที่ในลักษณะต่าง ๆ ทั้งขยายวงและถดถอย เฉพาะในประเทศไทยที่บรรพชนบนผืนแผ่นดินนี้ได้เลือกรับไว้จนกำหนดให้เป็นศาสนาหลักประจำชาติได้รับการยอมรับในสากลว่าเป็นประเทศศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก ก็มีลักษณะการเช่นเดียวกัน มีทั้งรุ่งเรืองงามสง่าและหม่นหมองเป็นที่น่าห่วงใย โดยมีการปรับปรุงพัฒนาและริเริ่มใหม่ ๆ ในกิจการพระพุทธศาสนาไทยเป็นจำนวนไม่น้อย มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ จึงน้อมนำวาระรำลึก ๑๑๑ ปี ของพุทธทาสภิกขุ พ.ศ.๒๕๖๐ ทำการศึกษาค้นคว้า วิจัย สังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิด หลักปฏิบัติจากกรณีศึกษาที่จะเกิดประโยชน์ในการขยายผลและจรจรโครงการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยสืบไป โดยในระยะแรก มุ่งในกิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ๓ ด้าน ประกอบด้วย ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม, ด้านศาสนสมบัติ และด้านศาสนประเพณี พิธีการ ในวัดและองค์กรทางพระพุทธศาสนา ด้านละ ๔ แห่ง ซึ่งเป็นตัวแทนลักษณะ ระดับ ขนาด และพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประกอบด้วย :-

ด้านศาสนประเพณี พิธีกรรม ประกอบด้วย วัดป่าโนนกุศหล่ม จังหวัดศรีสะเกษ วัดป่าในชนบท ขนาดเล็ก, วัดศรีทิว จังหวัดนครศรีธรรมราช วัดเมืองโนนเมือง ขนาดเล็ก, วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จังหวัดสกลนคร พระอารามหลวงในเมือง ขนาดกลาง และ หอจดหมายเหตุ

พุทธทาส อินทปัญโญ กรุงเทพมหานคร มูลนิธิสาธารณกุศล ขนาดใหญ่

ด้านศาสนธรรม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย วัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ เป็นวัดป่าในชนบท ขนาดกลาง, วัดมเหยงคณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นวัดบ้านชานเมือง ขนาดกลาง, มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ กรุงเทพมหานคร มูลนิธิสาธารณกุศลขนาดใหญ่ และ สถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพมหานคร มูลนิธิกำกับโดยวัด ขนาดใหญ่

ด้านศาสนสมบัติ ประกอบด้วย วัดเหล่าอาภรณ์ จังหวัดยโสธร วัดบ้านโนนชนบท ขนาดเล็ก, วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร วัดบ้านชานเมือง ขนาดเล็ก, วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม วัดบ้านชานเมือง ขนาดกลาง และ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร พระอารามหลวงในเมือง ขนาดใหญ่

ผลการศึกษาพบว่า **ด้านศาสนประเพณี พิธีกรรม** นั้น (๑) การเป็นสถานสืบทอดการเป็นศูนย์กลางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นและสังคมที่สืบเนื่องมาของวัดรวมทั้งการสร้างให้เกิดขึ้นมาใหม่ ดังกรณีของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และ (๒) มีองค์ประกอบสำคัญของการเป็นศูนย์ทางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสมเพียงพอจนเป็นที่ยอมรับเชื่อถือและเลือกใช้หรือเข้าร่วมพร้อมกับ (๓) กิจวัตร ข้อวัตรและวิถีความเป็นไปของวัดหรือของผู้คนในองค์กรหรือสถานที่ ที่ได้รับความชื่นชมนิยมเชื่อถือ มีความสำคัญโดย (๔) ศาสนกิจด้านศาสนประเพณีมีแนวทางสำคัญ ๒ ลักษณะ คือ การสานต่อกิจกรรมสำคัญทางศาสนประเพณีพิธีการอันดั้งเดิม และการปรับปรุงเพิ่มเติมริเริ่มเสริมสร้างพัฒนากิจกรรมศาสนประเพณีขึ้นมาใหม่

อาทิ การสวดมนต์ข้ามปี บุญประเพณีปริวาสกรรม งานปฏิบัติบูชาพระ
ธาตุพนม บุญตักบาตรเดือนเกิด บุญสวดมนต์เย็นเจริญจิตตภาวนาวัน
ธรรมสวนะรอบพระธาตุเชิงชุม กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือน
เกิด เทศกาลเจริญสตรีรับปีใหม่ ชีวิตใหม่ ฯลฯ โดย (๕) มีการจัดการเชิง
ระบบ สอดคล้องเหมาะสมต่อบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ
(๖) มีความสม่ำเสมอตามจังหวะ วาระโอกาสอันเหมาะสมจนเป็นที่รับรู้
จดจำ เกิดเป็นวิถีและประเพณี (๗) มีหมู่คณะ คณะบุคคลร่วมปฏิบัติการ
สนองงานอย่างเพียงพอและดีพอ (๘) มีภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ แลก
เปลี่ยน หนุนเสริมเติมเต็มและร่วมพัฒนา รวมทั้ง (๙) มี ศาสนประเพณี
ที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ รวมทั้งบริบทแวดล้อมของแต่ละกรณี
ศึกษามีความหมายต่อการจดจำ บอกต่อชักชวนและกลับไปเข้าร่วม

ด้านศาสนธรรม ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม พบว่า (๑) การ
มีแนวทางและแบบอย่างที่รักษา สืบทอด จากแบบอย่างและแนวทาง
ของอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือและกำหนดวางแนวไว้ (๒) การสืบทอด
และสานต่อตลอดจนการพัฒนาสร้างสรรค์และดำเนินการ มีความเด่น
ชัดและเป็นที่น่าเชื่อถือในเชิงปฏิบัติและแบบอย่าง โดยเฉพาะบุคคลหรือ
บุคคลผู้สืบทอด (๓) มีหลักสูตรและกำหนดการที่ชัดเจนและดำเนินหลัก
สูตรอย่างเป็นระบบแบบแผนอย่างต่อเนื่องจริงจัง ทั้งที่เป็นหลักสูตร
ประจำและที่จัดเสริมในวาระ โอกาส และ หลักสูตรมีความหลากหลาย
รองรับผู้สนใจศึกษาหลายกลุ่มและระดับ รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการ
ปฏิบัติธรรมขึ้นไปตามลำดับ แก่คณะต่าง ๆ (๔) มีการบริหารจัดการ
หลักสูตร องค์กรคณะผู้สอน ให้คำปรึกษา ชี้แนะและตอบคำถาม รวมทั้ง
การสอบอารมณ์กรรมฐาน สอดประสานกับหลักสูตร ตั้งแต่พระอาจารย์
หลักและพระอาจารย์ผู้ช่วย ตลอดจนผู้ช่วย ที่กำหนดในลักษณะต่าง ๆ
(๕) มีการจัดการเชิงระบบต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งเรื่องอาคารสถานที่

บริการพื้นฐาน พื้นที่ศึกษาปฏิบัติ อาหาร ที่พัก ตลอดจนการสื่อสารส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การสมาธิ และ ทำความเข้าใจให้ความร่วมมือการเข้าร่วม ทุกกรณีศึกษาให้ความสำคัญและมีการจัดการไว้พร้อมสรรพ ไม่ว่าจะเป็นการสมาธิและตอบรับการเข้าร่วม การต้อนรับลงทะเบียน การเข้าสู่ที่พัก อาคารสถานที่พัก แม้กระทั่งชุดแต่งกายในระหว่างปฏิบัติธรรมก็มีจัดไว้ให้ในบางกรณี พื้นที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอันสลับปายะ พร้อมระบบเสียงที่ดี รวมถึงระบบบริการอาหาร น้ำปานะและเครื่องดื่ม รวมทั้ง (๖) การไม่มีอัตราและการคิดค่าใด ๆ เน้นการจัดให้เป็นธรรมทานของวัดองค์กร และผู้มีส่วนร่วมในลักษณะของการรับใช้ธรรมะ หากผู้ใดได้รับประโยชน์ก็ชวนเชิญเข้าร่วมรับใช้ธรรมะและให้บริการกันต่อ ๆ ไป โดยปัจจัยในการดำเนินการทั้งหมดมาจากการบริจาคทำบุญของผู้เห็นประโยชน์ต่าง ๆ (๗) การมีหมู่คณะ ศูนย์สาขา เครือข่ายเชิงกระบวนการแบบขยายวง ในการสร้างเสริมขบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมโดยพุทธศาสนิกฝ่ายฆราวาสขับเคลื่อน ตลอดจน (๘) การมีสัญญา พิธีกรรม และกลยุทธ์เฉพาะผูกใจในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน โดยพบว่าจากทั้ง ๔ กรณีศึกษานี้ มี ๓ กรณีที่ชี้ให้เห็นว่า (๙) แม้ครูบาอาจารย์จะชรามากหรือล่วงลับไปแล้ว หากมีการออกแบบและประสานจัดการที่ดี การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมไม่เพียงจะยังสืบสานต่อเนื่องได้ แต่ยังขยายตัวได้อย่างมาก

ด้านการจัดการศาสนสมบัติ พบว่า ๔ วัดในกรณีศึกษา ไม่ต่างจากแทบทุกวัดทั่วประเทศจนแม้ในพระพุทธรูปศาสนาหรือทุกศาสนา ที่ (๑) การริเริ่มการก่อสร้างตลอดจนครุฑาของผู้คนที่มีส่วนร่วมล้วนมุ่งหมายให้เป็นศาสนสถานที่ดี และ การยังมีความยึดโยงอยู่กับฐานการเริ่มต้นระหว่างวัดและคณะผู้มีส่วนร่วมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งฝ่ายวัดและชุมชนตลอดจนผู้มีส่วนร่วม (๒) การมีฐานหลักคิดสำคัญตามข้อวัตร

พระธรรม พระวินัย ตลอดจนข้อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติทั้งในพระศาสนาและของบ้านเมืองในเรื่องการจัดการศาสนสถานและสมบัติต่าง ๆ นับเป็นปฏิปทาเบื้องต้นที่สำคัญ (๓) การมีฐานความศรัทธาเชื่อถือทั้งในพระพุทธศาสนาและต่อกันและกัน ร่วมไม้ร่วมมือกัน ของวัด พระและชุมชนชาวบ้าน ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นับเป็นบาทฐานสำคัญ (๔) การมีระบบจัดการภายในและเปิดให้ฆราวาสที่มีจิตศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมกับสงฆ์อย่างเป็นระบบ จริงจังและต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐาน โดย (๕) การจัดการศาสนสมบัติ ในทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อม และแต่ละกรณีศึกษาล้วนมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไป ที่เป็นกรณีศึกษาสำคัญ ได้แก่ระบบกิจของวัดและสงฆ์, การก่อสร้าง ดูแลรักษา พัฒนาศาสนสถาน เสนาสนะ, การประสานจัดศาสนกิจ กิจกรรมนันทนาการ การรับ จัดระเบียบคลัง ทำทะเบียนสังฆทาน สังฆภัณฑ์, การจัดการภัตตกิจ เครื่องขบฉัน การครัว, การเงินบัญชี บุญนิธิ, การมีระบบกำลังคนในรูปแบบต่างเพื่อการมีส่วนร่วมกับสงฆ์ในการจัดการวัดและศาสนสมบัติ และสำคัญที่สุดคือ (๖) ศาสนบุคคละของวัดในระดับต่าง ๆ ที่เป็นแบบอย่างและพานำในการดำเนินการ ต่าง ๆ นับเป็นหัวใจสำคัญพร้อมกับ (๗) การเลือกรับนำวิทยาการ อุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้ร่วม

ซึ่งข้อค้นพบเหล่านี้ จะเกิดประโยชน์ไม่น้อย หากได้มีการพิจารณาดำเนินการต่อยอดขยายผลในลักษณะต่าง ๆ อาทิ การจัดทำคู่มือ การจัดการเรียนรู้ดูงาน ตลอดจนการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้และโครงการร่วมพัฒนา ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ตลอดจนองค์การทางศาสนาหรือสาธารณกุศล และผู้มีจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาสามารถมีส่วนร่วมดำเนินการ

ได้ โดยหोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา ขอพิจารณาในการมีส่วนร่วม
ร่วมด้วยตามกำลังสามารถ ทั้งนี้ขอกราบขอบพระคุณคณะสงฆ์ตลอดจน
ผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ชี้แนะต่าง ๆ ในการดำเนินการครั้งนี้ ตลอด
จนกราบขออภัยหากมีความบกพร่องใด ๆ รวมทั้งขอขอบคุณสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่อนุมัติในการขยายเวลาของโครงการ
จนเสร็จในปีครบรอบ ๑๐ ปี ของการก่อตั้งหोजดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปัญญา พอดี.

กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๖๓

สารบัญ

	หน้า
ความนำ	๑
บทสรุปผู้บริหาร	๓
สารบัญ	๙
งานวัตวิถิใหม่ ด้านศาสนประเพณี	๑๑
บทนำ	๑๓
ศูนย์รวมจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นและสังคม	๑๕
การสานต่อกิจกรรมสำคัญทางศาสนประเพณี	๒๗
ริเริ่มเสริมสร้างพัฒนาากิจกรรมศาสนประเพณี	๔๐
การจัดการที่สอดคล้องเหมาะสมต่อบริบทแวดล้อม	๗๒
มีหมู่คณะ คณะบุคคลร่วมปฏิบัติการสนองงานอย่างเพียงพอ	๗๖
มีภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน หนุนเสริมเติมเต็มและร่วมพัฒนา	๗๙
มีอุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้ร่วม	๘๐
งานวัตวิถิใหม่ ด้านศาสนธรรม	๘๓
บทนำ	๘๕
แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน	๘๘
ครูบาอาจารย์และคณะบุคคลผู้สืบทอด	๘๙
หลักสูตรและกำหนดการ	๙๐
การบริการจัดการหลักสูตร องค์กรคณะผู้สอน	๑๐๙
การจัดการเชิงระบบต่าง ๆ อย่างรอบด้าน	๑๑๓
การมีหมู่คณะ ศูนย์สาขา เครือข่ายเชิงกระบวนการแบบขยายวง	๑๑๗
สัญญาะ พิธีกรรม และกลยุทธ์เฉพาะผูกใจ	๑๑๙

การออกแบบและประสานจัดการที่ดี	๑๒๐
งานวัตวิถีสื่อใหม่ ด้านศาสนสมบัติ	๑๒๓
บทนำ	๑๒๕
ตั้งปณิธานเป็นศาสนสถานที่ดี และยังมีคามยึดโยงอยู่กับฐานการเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน	๑๒๗
หลักคิดสำคัญตามข้อวัตร พระธรรม พระวินัย	
ตลอดจนข้อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ	๑๒๘
การมีฐานความศรัทธาเชื่อถือ	๑๓๑
มีระบบจัดการและการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง	๑๓๒
ลักษณะเฉพาะตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อม	๑๓๗
การเลือกรับนำวิทยาการ อุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้	๑๖๕
ความเห็นต่องานวิจัยงานวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย	๑๖๗
พระไพศาล วิสาโล	๑๖๘
พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิย อาภากรโธ)	๑๗๒
พระครูสิริธรรมมาภิจิต (ธรรมรัต อริยมโม)	๑๗๔
พระครูธรรมรัต (ธัญญชัย เตชปัญโญ)	๑๘๑
พระมหาชุมพร ธัมมโฆสโก	๑๘๕
พระมหาฟูกิจ ชุตติปัญโญ	๑๘๘
ภาคผนวก	๑๙๑
‘อยู่ในใจเหนือเกือโลก’ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต)	๑๙๒
‘งานวัตวิถีสื่อใหม่’ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี	๒๐๔
กำหนดการ ‘งานวัตวิถีสื่อใหม่ Some New Way of Wat’s Work’	๒๑๑
รายนามผู้เข้าร่วมงาน	๒๑๔

งานวัดวิถีใหม่
ด้านศาสนประเพณี

บทนำ

งานบุญประเพณี เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของศาสนา ในระดับชีวิตประจำวันของผู้คน เพราะเป็นแบบแผนธรรมเนียมที่สะท้อนถึงการสั่งสมความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ความเป็นอยู่ รวมถึงความผูกพันระหว่างผู้คน ชุมชน กับศาสนสถานในท้องถิ่น และยังเป็นเครื่องเชื่อมสัมพันธ์สร้างความสามัคคีกันในหมู่ผู้คนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวชุมชนท้องถิ่น ประเพณียังเป็นสิ่งที่ใช้อบรมสั่ง สอนศีลธรรมและเผยแพร่ธรรมในทางอ้อมให้กับผู้คน เช่น งานบุญสารทเดือน ๑๐ ที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ประเพณีฟังเทศน์มหาชาติ ที่เป็นการเผยแพร่ความรู้จากชาดก และ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งสมบุญบารมี บุญปราสาทผึ้ง ที่สะท้อนภูมิปัญญาในท้องถิ่นกับศรัทธาที่แสดงออก ด้วยการทำปราสาทผึ้งและถวายประทีปเป็นพุทธบูชา ฯลฯ

ความสำคัญของประเพณีดังกล่าวข้างต้น ในบทนี้จึงได้เลือกศึกษา บทบาทขององค์กรทาง พระพุทธศาสนากับงานศาสนประเพณี เพื่อชี้ให้เห็นภาพการบริหารจัดการ การรักษาสืบทอด และ พัฒนาปรับตัวขององค์กรเหล่านั้นผ่านงานศาสนประเพณี โดยกรณีศึกษาในครั้งนี้ มีทั้งองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่เป็นวัดและไม่ใช่วัด โดยประเพณีที่นำมาวิเคราะห์ครอบคลุมทั้งประเพณีที่เป็นการสืบสานของเก่าภายในชุมชนท้องถิ่น ไปจนถึงประเพณีที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นใหม่ในพื้นที่เมืองขนาดใหญ่

จาก ๔ กรณีศึกษาด้านศาสนประเพณี พิธีการ ประกอบด้วย วัดป่าโนนกุศลหม่อม จ.ศรีสะเกษ ซึ่งเป็นวัดป่าขนาดเล็กในชนบท วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช เป็นวัดบ้านขนาดเล็กกลางเมือง วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร จ.สกลนคร เป็นพระอารามหลวงสำคัญขนาดกลางของชาติ และของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนาที่เกิด

ใหม่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ในฐานะตัวแทนของวัดและองค์การทาง พระพุทธศาสนา แสดงถึงการมีอยู่และปรับสร้างกิจกรรมเชิงประเพณี พิธีการที่มีนัยยะต่อการเรียนรู้และขยายผล

ผลการศึกษาพบว่า ด้านศาสนประเพณี พิธีการ นั้น (๑) การเป็น สถานสืบทอดการเป็นศูนย์กลางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่น และสังคมที่สืบเนื่องมาของวัดรวมทั้งการสร้างให้เกิดขึ้นมาใหม่ ดังกรณี ของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ และ (๒) มีองค์ประกอบสำคัญ ของการเป็นศูนย์กลางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสม เพียงพอจนเป็นที่ยอมรับเชื่อถือและเลือกใช้หรือเข้าร่วม พร้อมกับ (๓) กิจกรรม ข้อวัตรและวิถีความเป็นไปของวัดหรือของผู้คนในองค์กร หรือสถานที่ ที่ได้รับความชื่นชมนิยมเชื่อถือ มีความสำคัญ โดย (๔) ศาสนกิจด้านศาสนประเพณีมีแนวทางสำคัญ ๒ ลักษณะ คือการสานต่อ กิจกรรมสำคัญทางศาสนประเพณีพิธีการอันดีงาม และการปรับปรุง เพิ่มเติมริเริ่มเสริมสร้างพัฒนากิจกรรมศาสนประเพณีขึ้นมาใหม่ อาทิ การสวดมนต์ข้ามปี บุญประเพณีปริวาสกรรม งานปฏิบัติบูชาพระ ชาติุพนม บุญตักบาตรเดือนเกิด บุญสวดมนต์เย็นเจริญจิตตภาวนาวัน ธรรมสวนะรอบพระธาตุเชิงชุม กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด เทศกาลเจริญสติรับปีใหม่ ชีวิตใหม่ ฯลฯ โดย (๕) มีการจัดการเชิงระบบ สอดคล้องเหมาะสมต่อบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ (๖) มีความสม่ำเสมอตามจังหวะ วาระโอกาสอันเหมาะสมจนเป็นที่รับรู้ จดจำ เกิดเป็นวิถีและประเพณี (๗) มีหมู่คณะ คณะบุคคลร่วมปฏิบัติการสนอง งานอย่างเพียงพอและดีพอ (๘) มีภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน หนุนเสริมเติมเต็มและร่วมพัฒนา รวมทั้ง (๙) มีศาสนประเพณีที่เป็น อัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ รวมทั้งบริบทแวดล้อมของแต่ละกรณีศึกษา มีความหมายต่อการจดจำ บอกต่อชักชวนและกลับไปเข้าร่วม

ศูนย์รวมจิตใจและพื้นที่กลาง ของชุมชนท้องถิ่นและสังคม

เป็นการสืบทอดการเป็นศูนย์กลางจิตใจ และพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นและสังคมที่สืบเนื่องมา ในฐานะวัด ในฐานะสถานกลางของผู้คน ไม่ว่าจะเป็นวัดเก่าแก่ คือวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ที่มีประวัติเก่าแก่และมีปูชนียสถานสำคัญ หรือวัดศรีทิวที่แม้ไม่เก่ามาก แต่ก็มีประวัติการสืบสานต่อเนื่องหลายร้อยปีในฐานะวัดและสถานศึกษา หรือวัดสร้างใหม่ในชนบทห่างไกลเช่นวัดป่าโนนกุดหล่ม จนแม้กระทั่งหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญที่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ในสวนสาธารณะที่กำหนดขีดให้เป็นพื้นที่บุญ เป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรม ในลักษณะ Spiritual Fitness & Edutainment Center และมีองค์ประกอบสำคัญของการเป็นศูนย์ทางจิตใจและพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสมเพียงพอจนเป็นที่ยอมรับเชื่อถือและเลือกใช้หรือเข้าร่วม ของทั้ง ๔ กรณีศึกษามีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นาด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนกิจ ศาสนประเพณี แม้กระทั่งด้านศาสนศึกษา ศาสนสงเคราะห์ ตลอดจนการจัดการศาสนสมบัติ โดยทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีการดูแลรักษา พัฒนาปรับปรุง และบริหารจัดการให้ดำรงสภาพพร้อมใช้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นมหาอารามที่มีปูชนียสถานสำคัญของจังหวัดและประเทศ โดยทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีการดูแลรักษา พัฒนาปรับปรุง และบริหารจัดการให้ดำรงสภาพพร้อมใช้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นมหาอารามที่มีปูชนียสถานสำคัญของจังหวัดและประเทศ เช่นวัดพระธาตุเชิงชุม

รวริหารที่มีองค์พระธาตุเชิงชุมเป็นจุดนำ, หรือวัดศรีทิวที่เคยรกรเรือแพบ
สิ้นสภาพ ก็กลับมาใหม่ด้วยการปรับปรุงภายในจนลงตัวแล้วใช้เวงกฤ
อย่างดีสะอาดสะอ้านเป็นสิ่งที่บ่งชี้การเปลี่ยนผ่าน ตามมาด้วยการปรับปรุง
บริเวณอาคารสถานที่ขนาดใหญ่ภายใต้โครงการความร่วมมือวัดบันดาล
ใจ, ขณะที่วัดป่าโนนกุศลหล่มซึ่งสงบสัปปายะยิ่งในชนบท ก็ปรับเสริมเติม
สภาพเพื่อส่งเสริมนากิจกรรมของวัดภายใต้ความร่วมมือวัดบันดาลใจ
เช่นกัน, ขณะที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่สร้างใหม่อยู่ใน
สวนสาธารณะกลางกรุง แม้มิใช่วัด ก็ได้กำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมาย
พร้อมการจัดการสถานที่ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างสอดคล้อง
ต้องกันได้ดี โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัดป่าโนนกุศลหล่ม วัดสร้างใหม่ในชนบทห่างไกล เกิดขึ้นจาก
ศรัทธาในพระศาสนาของชาวบ้านโนนสังข์ ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ.
๒๕๓๓ ที่ชาวบ้านร่วมใจกันบริจาคที่ดิน ๕๐ ไร่ เดิมเป็นพื้นที่ทำไร่ข้าวไร่
ปอ เพื่อสร้างวัด จนกระทั่งวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๘ พ.ศ.
๒๕๓๖ พระครูโชติญาณโสภณได้นำพระภิกษุ-สามเณร ประมาณ ๑๑ รูป
พร้อมกรรมการหมู่บ้านโนนสังข์ ทำการสำรวจอีกครั้งและได้ปักเขตที่สร้าง
วัดตามแนวเดิมที่เคยสำรวจไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ และได้มอบหมายให้
พระราวี จารุธัมโม อยู่เป็นประธานสงฆ์ โดยมีพระภิกษุ-สามเณรอยู่จำ
พรรษาด้วยกันทั้งหมด ๘ รูป ท่ามกลางความปลาบปลื้มของชาวบ้านโนน
สังข์ที่จะมีวัดสมกับที่รอคอยมา ๔ ปี พรรชานันชาวบ้านพร้อมใจกันสร้าง
วัดด้วยความสามัคคีกัน ชาวศดูจากป่าตามทีพอจะหาได้สร้างกฤได้ ๘
หลัง ศาลาท้าวตริสวดมนต์ ๑ หลัง ห้องน้ำ ๑ หลัง น้ำบาดาล ๑ บ่อ พอ
ออกพรรษาพอใหญ่เกล้า คำศรี พร้อมด้วยลูกหลานญาติพี่น้องเป็นเจ้าภาพ
ทอดกฐินกองแรกของวัดป่าโนนกุศลหล่ม พองานกฐินเสร็จ พระภิกษุ-

สามเณร ก็ได้ออกจาริกธุดงค์จากวัดป่าโนนกุศหล่มไปจนถึงพระธาตุพนม และต่อไปจนถึงบ้านตาดเสริม อำเภอสว่างคึม จังหวัดหนองคาย และเที่ยวจาริกไปตลอดปีจนถึงวันอาสาฬหบูชา จึงกลับมาจำพรรษาที่วัดอีกครั้ง เมื่อออกพรรษาหลังรับกฐินเสร็จก็ออกธุดงค์อีกครั้ง จากวัดป่าโนนกุศหล่มจนไปถึงวัดนิพเพชพลารามที่มีพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา เป็นประธานสงฆ์ แล้วกลับวัดเมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์เพื่อจัดงานปฏิบัติธรรม “มาฆบูชา” ในวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ได้มาเป็นองค์แสดงธรรมในงานนี้ พร้อมกับปรารถนาให้พระราวี จารุธัมโม ปักหลักอยู่ที่นี้เพื่อสร้างสถานที่แห่งนี้ให้เป็น “โอเอซิส” (ชุมชนพญินในทางธรรม)แก่พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดศรีสะเกษและบุคคลทั่วไป ดังนั้น พระราวี จารุธัมโม จึงตัดสินใจอยู่ที่วัดป่าโนนกุศหล่มนับตั้งแต่วันมาฆบูชา พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา

เมื่อพระราชวิ จารุธัมโม ตัดสินใจว่าจะอยู่แน่นอนที่วัดโนนกุศหล่ม ญาติโยมก็ปลาทบปลื้มและจงเป็นเจ้าภาพสร้างกุฏิถาวร ๕ หลัง ร่วมมือร่วมใจกันบริจาคทั้งร่างกาย แรงใจ แรงทรัพย์ แรงปัญญา สร้างวัดด้วยความสามัคคี พร้อมกับถือเอาวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ เป็นวันร่วมปฏิบัติธรรมประจำปี ซึ่งได้จัดต่อเนื่องมา ๓ ปี และต่อมามี พ.ศ. ๒๕๔๑ ก็ได้ปรับเป็นงานปริวาสกรรม เพื่อจะได้มีพระภิกษุ-สามเณร มาร่วมปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยมีความตั้งใจว่าจะนำเอาหลักธรรมที่แท้จริงของพระพุทธองค์มาเผยแผ่ด้วยความเคารพอย่างแท้จริง ไม่มีการแอบแฝงในเชิงธุรกิจ เช่น แจกเครื่องรางของขลังวัดมุงคลให้บูชา แต่จะแจกเฉพาะธรรมมงคลเท่านั้น

ต่อมามี พ.ศ. ๒๕๕๒ วัดป่าโนนกุศหล่มได้รับรางวัล สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่น และเจ้าอาวาสก็ได้รับพระราชทานเสมาธรรมจักรอีกด้วย และจากหลักธรรมคำสอนที่พระอาจารย์ราวี จารุธัมโม เทศนาและอบรมสั่งสอนเป็นที่นิยมและรู้จักกันผ่านสื่อในวงกว้างมากขึ้น ทำให้วัดป่าโนนกุศหล่มเป็นที่รู้จักของญาติโยมเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการประกาศเชิญชวนร่วมกิจกรรมงานบุญของวัด ผู้คนก็หลั่งไหลมาจนเนืองแน่นทั้งในจังหวัดศรีสะเกษและพื้นที่รอบข้าง พร้อมทั้งญาติธรรมแดนไกล จากกรุงเทพฯ จากภาคใต้ และฝั่งลาวบางส่วนก็มี ดังนั้นคณะกรรมการวัดและญาติธรรมจึงเห็นร่วมกันในการขยายพื้นที่วัด โดยประกาศเชิญชวนทำบุญเพื่อซื้อที่ดินแปลงที่ติดกับด้านข้างของวัดฝั่งแม่น้ำมูล เพื่อสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมและสระมะพร้าวนาฬิกาเพิ่มอีก ทำให้ปัจจุบันวัดมีพื้นที่รวมทั้งหมด ๑๖๐ ไร่

พื้นที่ส่วนขยายใหม่ของวัดต้องเดินออกมาหน้าประตูวัดเรียบไปตามกำแพงจะเข้าสู่ประตูสำนักปฏิบัติธรรมภาวนาสลลธรรม ประกอบ

ด้วย โรงมหรสพทางวิญญาณที่เป็นศาลาอบรมปฏิบัติธรรม มีโรงทาน โรงนอนห้องน้ำในตัวแยกห้องเป็นสัดส่วนรองรับผู้อบรมได้ครั้งละ ๓๐-๔๐ คน พอเดินลึกเข้าไปก็จะพบกับภูเขาจารุธรรมคีรีเจดีย์วิหารอันเกิดขึ้นจากผลของการขุดสระมะพร้าวนาฬิกา ด้านบนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและลานธรรมพร้อมกับมูลคันธกุฎีแปดหลังเพื่อระลึกพระพุทธรูปเจ้าและพุทธรูปสาวก และทางลงเขาในแกนเดียวกันก่อนถึงสระมะพร้าวนาฬิกา ก็มีเสาโอศกสูง ๑๕ เมตร เมื่อมองจากบนยอดเขาจะเห็นหัวเสาที่เป็นสิ่งหอโศกและเกาะกลางที่มีต้นมะพร้าวนาฬิกาล้อมรอบด้วยทะเลสังสารวัฏฏ์ สีสครามสวยงามเหย้าวนให้เวียนว่าย ส่วนขอบสระที่ใช้เดินจงกรมรอบสระก็ได้ปลูกต้นกล้วยพฤษ์ให้ดอกสะพรั่งสวยงาม

ทั้งหมดของการออกแบบและสร้างวัดป่าโนนกุศลหล่มนี้ได้นำรูปแบบและหลักคิดการประพฤติปฏิบัติมาจากพ่อแม่ครูอาจารย์รุ่นก่อน ทั้งพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ผู้ที่เป็นพระอาจารย์ใหญ่ของพระอาจารย์ราวี จารุธัมโม เจ้าอาวาสวัดป่าโนนกุศลหล่ม และแนวทางของหลวงปู่ชา สุภัทโท แห่งวัดหนองป่าพง ผนวกกับการสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นอาจารย์-บูชาหลวงปู่พุทธทาส อินทปัญญา อย่างสระมะพร้าวนาฬิกาอีกด้วย

วัดศรีทิว ที่แม่ไม้ม่ามาก แต่ก็มีประวัติการสืบสานต่อเนื่องหลายร้อยปีในฐานะวัดและสถานศึกษา และแม่เคยรกรเรือแพสืบสภาพ ก็กลับมาใหม่ด้วยการปรับปรุงภายในจนลงตัวแล้วใช้เวลากุฎีอย่างดีสะอาด สะอาดเป็นสิ่งบ่งชี้การเปลี่ยนผ่าน ตามมาด้วยการปรับปรุงบริเวณอาคารสถานที่ขนาดใหญ่ภายใต้โครงการความร่วมมือวัดบันดาลใจ

ตั้งแต่ขอจดทะเบียนในชื่อวัดท่ามอญ เมื่อ พ.ศ.๒๓๙๘ จนมาถึงปัจจุบัน วัดศรีทิว มีที่ดิน ๑๔ ไร่ ๒ งาน ๓๖ ตารางวา กับที่ดินธรณีสงฆ์ที่ตำบลโพธิ์เสด็จ และ อำเภอบางพางค์ รวมกันอีก ๑ ไร่เศษ ใช้เป็นพื้นที่

ศาสนสถาน ๗ ไร่ นอกนั้นเป็นโรงเรียนเทศบาลวัดศรีทวี และ ชุมชนหลังวัดศรีทวี เป็นสถานที่ตั้งสถานีวิทยุพระพุทธศาสนาและสังคม วัดศรีทวี FM 103.25 Mhz โดยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๐ ที่พระพุทธสารเมธี (สุวิทย์ อธิโต) มาเป็นเจ้าของได้เริ่มปรับปรุงวัดใหม่หมด เน้นการสอนพระปริยัติธรรมตามสถานศึกษาต่าง ๆ ด้รับยกย่องเป็นสำนักเรียนพระปริยัติธรรมดีเด่น จากเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ ธรรมยุติ เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๘ ด้านการส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรม จัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด นครศรีธรรมราช แห่งที่ ๒ สังกัดคณะธรรมยุติ ในปี พ.ศ.๒๕๔๙ ด้รับการยกย่องจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นสำนักปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดดีเด่น ประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒ และรับพระราชทานเสมาธรรมจักรจากสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวันวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๕๓, เข้าร่วมในโครงการวัดบันดาลใจ กับอาศรมศิลป์และหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๘ มีการปรับปรุงอาณานิเวศและอาคารต่าง ๆ เป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส ตลอดจนเขตปฏิบัติธรรมภาวนาของอุบาสกอุบาสิกาอย่างเป็นสัดส่วน สัปปายะ สงบงาม สะอาดสะอาดอ่านเรียบร้อย

ทุกวันนี้ เขตพุทธาวาสวัดศรีทวีมีพระอุโบสถ หอระฆังวิระประวัตินอกกลองคู่ สุวรรณโณ ศาลาการเปรียญเจดีย์อนุรักษ์ (กำลังปรับปรุง) เขตปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนามีอาคารปฏิบัติธรรมพ่ท่านจุฬ ศาลาเวสสะโกศล ศาลารัฐคุณธรรม เขตสังฆาวาสมีกุฏิภัทรธรรมธาดา กุฏิคู่ สุวรรณโณ กุฏิฝัน ณ นคร กุฏิปักปันเพชร กุฏิสามัคยา กุฏิวิมโน เขตอุบาสกอุบาสิกา มีอาคารที่พักผู้บวชนกขัมมะศรีสุธรรมรัต ตลอดจนอาคารบริการอื่น ๆ ได้แก่ บ่อน้ำซับ บ่อวิมโน บ่อพระครูปลัดแป้น และ บ่อเฉลิมพระเกียรติ

และเวจกุฎี ๑๔ ห้อง รวมทั้งมีร่มไม้ลานธรรมอยู่ท่ามกลาง ส่วนอาคาร
พาณิชย์ด้านหน้าวัดกำลังรื้อปรังรื้อเพื่อเปิดหน้าวัดในอนาคต ที่สำคัญมี
คณะศิษย์ตลอดจนอุบาสกอุบาสิกาผู้ศรัทธาจัดกลุ่มเป็นชาววัดและบริกร
อาสากิจกรรมและกิจการต่าง ๆ ในวาระและโอกาสต่าง ๆ จำนวนมาก
หลากหลายกลุ่ม

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เป็นอารามเก่าแก่คู่บ้านคู่เมือง
สกลนครโดยเป็นที่ตั้งปูชนียสถานสำคัญ คือ “องค์พระธาตุเชิงชุม” ที่
ปรากฏในอรรถนิทานว่า เป็นสถานที่ประทับขุมนุรอมรอยพระพุทธบาท ณ
“ภูน้ำลอดเชิงชุม” ของพระพุทธเจ้าในภัทรกัปมาแล้ว ๔ พระองค์ และที่
จะตรัสรู้ในอนาคตกาลอีก ๑ พระองค์จึงจะสิ้นภัทรกัปนี้ ในทาง
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีนั้นบ่งชี้ว่า วัดพระธาตุเชิงชุมตั้งทับซ้อนอยู่
บนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใน “วัฒนธรรมเขมร” มาก่อน ดังปรากฏหลักฐาน
โครงสร้างของปราสาทเขมรภายในองค์พระธาตุและศิลาจารึกอักษรขอม
ภาษาเขมร ปรากฏในบริเวณผนังกรอบประตูเรือนธาตุหรือห้องครรภคฤหะ
ด้านทิศตะวันออก รวมถึงรูปเคารพในทางศาสนาพราหมณ์หรือศาสนา
ฮินดูที่เจริญรุ่งเรืองในพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ที่ผ่านมา และถูกทิ้งร้างไป
เกิดการดัดแปลงให้เป็นพุทธสถานใน “วัฒนธรรมลาว-ล้านช้าง” เมื่อราว
พุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ ดังนั้นพระธาตุเชิงชุมจึงอยู่ในฐานะศาสนสถาน
อันเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนประจำเมืองสกลนครมาเป็นเวลายาวนาน

ความสำคัญของพระธาตุเชิงชุมในปัจจุบัน

“พระธาตุเชิงชุมคู่บ้าน   พระตำหนักภูพานคู่เมือง
งามลือเลื่องหนองหาร   แลตระการปราสาทผึ้ง
สวยสุดซึ้งสาวภูไท   ถิ่นมั่นในพุทธธรรม”

คำขวัญประจำจังหวัดสกลนครข้างต้น แสดงชัดถึงความสำคัญของพระธาตุเชิงชุม อันเป็นศูนย์รวมจิตใจและศรัทธา ของชาวพุทธในจังหวัดสกลนครและสองฝากฝั่งลุ่มน้ำโขงตลอดจนคนทั่วไปในภาคอีสาน เป็นที่หล่อหลอมจิตวิญญาณของผู้คนให้อยู่ในศีลในธรรม ปฏิบัติตามฮีตคองที่บรรพบุรุษเรียนรู้และพัฒนาสืบสานถ่ายทอดเรื่อยมาสู่คนรุ่นหลัง อันจะนำมาซึ่งความสงบร่มเย็นของบ้านเมือง และมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต จิตใจสงบสุข ได้พบพระนิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของทุกชีวิตที่ต้องการ

ในมิติความทรงจำร่วมของท้องถิ่น เรื่องราวขององค์พระธาตุเชิงชุมยังคงมีชีวิต ถูกเล่าขานสืบทอดต่อกันมาถึงความสำคัญผ่านตำนาน อรัญคันทานและนิทานพื้นบ้าน ที่บันทึกบนใบลานและการเทศน์สั่งสอน

การร้องการรำของหมอลำ ศิลปะพื้นถิ่นต่าง ๆ พร้อมกับเรียบเรียงพิมพ์ เป็นหนังสือประวัติท้องถิ่นให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ต่อมาก็ได้ถูกถ่ายทอด ผ่านเทคโนโลยีและการสื่อสารสมัยใหม่ จึงเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปถึงความ สำคัญและดำรงศรัทธาต่อองค์พระธาตุเชิงชุมไว้ได้

ขณะเดียวกันสถานที่นี้ ก็เป็นรมณีสถานอันรื่นรมย์ มีความเป็น ระเบียบเรียบร้อย สะอาดตา มีหลวงพ่องค์แสนอันศักดิ์สิทธิ์ ประดิษฐาน อยู่ภายในวิหารที่เชื่อมต่อกับเจดีย์องค์พระธาตุเชิงชุมทางทิศตะวันออก พร้อมกับพระอุโบสถหลังเก่าที่มีจิตรกรรมเก่าไม่เล็้อยู่ทางทิศใต้ของ เจดีย์ ส่วนด้านเหนือมีอุโบสถหลังใหม่ ประดับไปด้วยปฏิมากรรมและ จิตรกรรมพุทธประวัติ ชาดก ที่เป็นเรื่องหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของศิลปะที่ศิลปินถ่ายทอดออกมา ด้านตะวันตกของอุโบสถหลังใหม่มีเสาสโศก พร้อมกับบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มี รูปปั้นพญานาคตามคติความเชื่อท้องถิ่นประกอบอยู่ด้วย โดยริมกำแพง ยังประกอบไปด้วยสัตว์ในจินตนาการอีกสิบสองตัว และมีวิหารคดล้อม รอบบริเวณลานพระธาตุอย่างกว้างขวาง

ศาสนประเพณีแห่งพระธาตุเชิงชุมในฐานะศูนย์รวมจิตใจของ ชาวพุทธ

หลักปฏิบัติบูชาในพุทธศาสนาถูกพัฒนาเข้ากับบุญประเพณีตาม ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการสืบสานพระพุทธศาสนา ในเขตภาคอีสาน เขตลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะจังหวัดสกลนครมีความเข้มแข็ง และสืบสานต่อกันอย่างไม่ขาดสาย ทั้งฝ่ายคามวาสีและอรัญวาสี เป็นฐาน ที่มั่นของหลวงปู่มั่นและเครือข่ายสายงานธรรมของเหล่าศิษยานุศิษย์ เป็นต้น ตลอดพื้นที่เทือกเขาภูพานที่กั้นระหว่างแอ่งสกลกับแอ่งโคราช เป็นแดนภาวนาสำคัญของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ได้สืบต่อกันมานับตั้งแต่

แรกเข้ามาของพระพุทธศาสนา พบร่องรอยหลักฐานการใช้พื้นที่ภูพระบาท อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี เป็นแดนภาวนา พบพระพุทธรูปแกะสลัก และพบเสมาหินสมัยทวารวดีที่แกะสลักเรื่องราวชาดก พุทธประวัติ และเครื่องบูชา เป็นจำนวนมากในภาคอีสาน ตลอดลุ่มน้ำสงครามและหนองหารสกลนคร จนก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมพุทธที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนในถิ่นนี้ สะท้อนจาก ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้บางพื้นที่จะปฏิบัติไม่ครบตามฮีต ๑๒ เดือน แต่อย่างน้อยบุญใหญ่ในพระพุทธศาสนา วิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา บุญกฐิน ทุกพื้นที่ยังทำบุญกันอย่างเข้มแข็ง

จังหวัดสกลนครถูกขนานนามว่า เป็นเมืองแห่งพุทธศาสนาที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญกับการไหว้พระทำบุญเป็นอย่างมาก ดูได้จากการเข้าวัดสักการบูชาองค์พระธาตุเชิงชุมในทุกวัน โดยเฉพาะวันพระที่พร้อมใจกันทั้งจังหวัดในการร่วมกันสวดมนต์ทำวัตรเย็นจนเต็มลานวิหารคด รอบองค์พระธาตุเชิงชุม และทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนาผู้คนก็ร่วมปฏิบัติศาสนกิจเป็นจำนวนมาก และงานประจำปีนมัสการพระธาตุเชิงชุมเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๙ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ สำหรับใครที่เป็นลูกหลานชาวสกลนครต้องมานมัสการรอยพระพุทธรบาทในพระธาตุเชิงชุม และพระองค์แสน เหมือนเป็นพันธกิจของชีวิตในทุก ๆ ปี ทำให้ลูกเล็กเด็กแดง หนุ่มสาว ตลอดจนคนเฒ่าคนแก่ในจังหวัดไม่ห่างเหินจากศาสนา มีโอกาสได้เข้าวัดฟังธรรมจากพ่อแม่ครูบาอาจารย์ที่แวะเวียนมาแสดงธรรมในวัดพระธาตุเชิงชุมอยู่เนือง ๆ ตามโอกาสต่าง ๆ และที่สำคัญวัดพระธาตุเชิงชุมเป็นเสมือนศูนย์กลางพระพุทธศาสนาในจังหวัดและอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เป็นศูนย์รวมจิตใจศรัทธา การศึกษาและการเผยแผ่ พร้อมทั้งมีเครือข่ายการบริหารจัดการ

งานธรรมและการทำบุญเพื่อช่วยเหลือวัดอื่น ๆ ในจังหวัดสกลนครโดยไม่มีแบ่งแยก ทำให้จังหวัดสกลนครมีรากฐานพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง อันสืบเนื่องมาจากภูมิปัญญาของคนสมัยก่อนที่ได้บ่มเพาะหล่อหลอมเข้ากับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พร้อมกับเป็นฐานที่มั่นของพ่อแม่ครูบาอาจารย์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ผู้นำสายธรรมฝ่ายธรรมยุติกนิกาย อันเป็นที่เคารพนับถืออย่างยิ่งของชาวสกลนครและพุทธศาสนิกชนทั่วไป

หอดจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่สร้างใหม่ในสวนสาธารณะใจกลางกรุงเทพมหานคร ที่กำหนดจัดให้เป็นพื้นที่บุญ เป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรม ในลักษณะ Spiritual Fitness & Edutainment Center แม้มีใช้วัด แต่ก็ได้กำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมาย พร้อมการจัดการสถานที่ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างสอดคล้องต้องกันได้ดี

ในระยะเริ่มต้นได้มีการบ่มเพาะพัฒนารูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ อันมีงานจดหมายเหตุเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา โดยริเริ่มดำเนินการบ่มเพาะพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาตามวิถีพุทธ แล้วสาธิตนำเสนอ และเปิดพื้นที่สาธารณะให้ผู้สนใจเข้ามาร่วมจัดกิจกรรม และเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ออกแบบและสร้างสรรค์ตามหลักของธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม โดยพัฒนารูปแบบของกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมาย โดยส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในชุมชนเมือง จำเป็นต้องออกแบบ เนื้อหา วิธีการ และจัดระดับขั้นของการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับคนในแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย

นอกจากการพัฒนากิจกรรมแล้ว ยังมีส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ

ผู้จัดกิจกรรม ซึ่งเริ่มต้นจากความร่วมมือของจิตอาสาที่สมัครใจมาร่วมจัดกิจกรรมงานธรรมต่าง ๆ และเห็นประโยชน์ต่อการพระศาสนาในการพัฒนาตนเอง และขยายผลสู่ผู้อื่น ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และมีความหลากหลาย ทั้ง เพศ อายุ สาขาอาชีพ ความสนใจ และความสามารถ จากการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมของจิตอาสาที่มีความสนใจในประเด็น หรือกิจกรรมเดียวกัน จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมตามที่กลุ่มของตนสนใจ ซึ่งจะเรียกกลุ่มจิตอาสาเหล่านี้ว่า “ธรรมภาคี”

กิจกรรมตามแนววิถีพุทธที่หลากหลายรูปแบบ ได้ถูกบ่มเพาะพัฒนา และปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมืองในปัจจุบัน ได้เปิดให้บริการต่อสาธารณชนโดยไม่มุ่งหวังผลกำไรทำให้กิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับต่อสังคมในวงกว้าง มีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มจำนวนขึ้นตามลำดับ หากมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้ตามปณิธาน ๓ ของพุทธทาสภิกขุ คือ การเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา และออกจากอำนาจวัตถุนิยม

อันเป็นหลักการปฏิบัติเพื่อการออกจากทุกข์และนำไปสู่สังคมสุขภาวะ ซึ่งห่อจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา ได้สานต่อปณิธานของพุทธทาสภิกขุมาขยายผลสู่การปฏิบัติ และสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ทางธรรมตามวิถีพุทธ โดยมีพันธกิจที่สำคัญคือ การเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านศาสนธรรม (Spiritual Edutainment Center) ที่เอื้อประโยชน์ให้กับคนในสังคมสามารถเข้าถึง ปรียัติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม และปฏิบัติเวธสัทธรรมได้ รวมทั้งเปิดพื้นที่สาธารณะให้กับทุกคนโดยไม่จำกัด กลุ่ม เพศ วัย เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดวิถีสุขภาวะทางปัญญา อันมีเป้าหมายสำคัญ คือ การรู้ทุกข์และการดับทุกข์ตามแนวทางพุทธศาสนา

การสานต่อกิจกรรมสำคัญทางศาสนประเพณี

สำหรับศาสนกิจด้านศาสนประเพณีที่ทำการศึกษา พบว่ามีแนวทางสำคัญ ๒ ลักษณะ คือการสานต่อกิจกรรมสำคัญทางศาสนประเพณีพิธีการอันดีงาม และการปรับปรุงเพิ่มเติมริเริ่มเสริมสร้างพัฒนาการกิจกรรมศาสนประเพณีขึ้นมาใหม่ ที่เป็นไปตามบริบทเงื่อนไขของแต่แห่ง คือ วัดป่าโนนกุศลหล่ม เป็นวัดสร้างใหม่ในชนบทเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ มีพระอาจารย์ราวี จารุธัมโม (พระครูจารุธรรมพิมล) ที่ชาวบ้านอาราธนานิมนต์มาเป็นเจ้าอธิการ หลังจากก่อตั้งได้มั่นคง เน้นการปฏิบัติตามข้อวัตรและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ห้ามแอบแฝงเชิงไสยศาสตร์และพาณิชย์การทุกแง่มุม น้อมนำพญา ภาษิตท่องถิ่น และ ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ มาฟื้นฟู มีช่องทางสื่อสารณะทางสถานีวิทยุพระพุทธรศาสนาแห่งชาติ FM. 96.00 MHz และสถานีวิทยุเสียงธรรมวัดโนนกุศลหล่ม FM 94.75 Mhz จนเป็นที่รู้จักกว้างขวางถึงฝั่งลาว ได้รับรางวัลสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดดีเด่นและเสมาธรรมจักร (๒๕๕๒) มีการขยายพื้นที่ ก่อสร้างและปรับปรุงเสนาสนะต่าง ๆ พร้อมกฎกติการะเบียบตลอดจนการบริหารจัดการวัดแบบมีส่วนร่วมในลักษณะครอบครัวพุทธบุตร นอกจากกิจวัตรและงานบุญตามประเพณีต่าง ๆ ที่เน้นงานบุญงานศีลจริง ๆ ได้แก่ บุญมาฆบูชา สงกรานต์ วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว กลุ๊น วันพ่อวันแม่ แล้วยังมีการริเริ่มเสริมสร้างพัฒนาศาสนประเพณีขึ้นมาใหม่ ได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปีภาวนาข้ามคืน บุญประเพณีปริวาสกรรม กิจกรรมวัดเคลื่อนที่ธรรมสัญจร งานพุทธทาสรำลึก เพื่อ

จิตสำนึกความเป็นพุทธศาสนิกชน วันเยี่ยมโนนกุศหล่ม งานปฏิบัติบูชาพระ
ธาตุพนม โดยยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ นอนวัดวันเสาร์ เข้าวัดวันอาทิตย์
ร้อยมาลัยไหว้ครู บูชาพระคุณแผ่นดิน ทำบุญเดือนเกิด ปฏิบัติธรรมเข้ม
 ฯลฯ

วัดศรีทิว แม้เป็นวัดเก่าแก่เกือบ ๒๐๐ ปี และมีบทบาทสำคัญ
 มากมาก่อนแล้วผ่านการชบเซาจนแทบหมดสภาพ ก่อนกลับมาฟื้นฟูใหม่
 ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๐ โดยพระพุทธรสารเมธี (สุวิทย์ อชิโต) ด้วยการปรับปรุง
 เสนาสนะ อาคารสถานที่ ซ้อมวัตรและนันทนาศาสนกิจ เริ่มด้วยการส่งเสริม
 การศึกษาปริยัติธรรม ตามด้วยการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมที่ดำเนินการ
 อย่างต่อเนื่องถึงทุกวันนี้ พร้อมการจัดการอาวาสและอารามอย่างงดงาม
 เป็นสัดส่วน สะอาด สงบ สบาย ยะ จนได้รับการประกาศเป็นสำนักปฏิบัติ
 ธรรมเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดตีเด่น (พ.ศ. ๒๕๕๒) เสนาธรรมจักร
 (พ.ศ. ๒๕๕๓) มีกิจกรรมศาสนประเพณีที่สำคัญนอกเหนือจากการทำวัตร
 สวดมนต์เช้าเย็นเป็นประจำทุกวัน และ บุญวันพระ กับบุญตามพิธีกาล
 ตามวาระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีบุญประเพณีท้องถิ่นที่
 สืบสานและพัฒนาต่อ ได้แก่ บุญให้ทานไฟ บุญตรุษสงกรานต์ บุญสารท
 เดือนสิบ บุญอดีตเจ้าอาวาสและผู้มีอุปการคุณวัดศรีทิว ขณะที่บุญ
 ประเพณีที่พัฒนาใหม่ให้สมสมัย ได้แก่ บุญตักบาตรเดือนเกิด และ บุญ
 สวดมนต์ข้ามปีที่ศรีทิว

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่และมีปูชนียสถานสำคัญ
 และประวัติศาสตร์ในระดับชาติ และยังเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนทั้งจาก
 แดนไกลและในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สืบทอดฮีต ๑๒ คอง
 ๑๔ และจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นแดนดินถิ่นสำคัญของพระพุทธศาสนาแต่
 ครั้งก่อน และยังเป็นที่สุดิตของเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร พระเทพสิทธิ-

โสภณ (สุรสีห์ กิตติโสภณ) โดยนอกจากการจัดการเสนาสนะ ข้อวัตรและ
แนวปฏิบัติต่าง ๆ ของวัด ซึ่งมีบุญใหญ่ต่าง ๆ ที่มีตลอดปี รวมทั้งงานบุญ
นมัสการพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญรอดเสนา บุญมาฆบูชา วิสาขบูชา
บุญอัฐมีบูชา บุญอาสาฬหบูชา บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษาดักบาตร
ดอกผึ้ง รวมถึงบุญสวดมนต์ข้ามปีแล้ว วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารยัง ริเริ่ม
จัดให้มีบุญสวดมนต์เย็นและเจริญจิตภาวนาวันธรรมสวนะ ที่พระธาตุ
เชิงชุมเป็นประจำในลักษณะพิเศษ คือคณะสงฆ์ทั่วทั้งจังหวัดในระดับ
อำเภอ ตำบล ชักชวนศรัทธาผู้คนจากทั่วจังหวัดหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกัน
มาอย่างแน่นขนัด จนกระทั่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพากันเข้าร่วมด้วยอย่าง
ต่อเนื่องตลอดมา

หोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา เป็นองค์กรทางด้านศาสน-
ธรรมที่ไม่ใช่วัดหรือมีลักษณะเป็นศาสนสถาน แต่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
ในการเป็นศูนย์เรียนรู้และสถานบริการด้านศาสนธรรม เพื่อสืบสาน
งานพระพุทธศาสนาผ่านงาน ปณิธาน และอุดมการณ์ของพุทธทาสภิกขุ
ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งได้พัฒนากิจกรรมธรรมะ
รูปแบบต่าง ๆ และสาธิตขยายผลให้กับบุคคล และองค์กรที่สนใจใน ๕
ลักษณะกิจกรรม คือ ๑) งานบุญประเพณี ๒) ธรรมนันทนาการ ๓) ภาวนา
วิถีเมือง ๔) ปริยัติธรรม และ ๕) ปฏิบัติธรรม สำหรับงานด้านศาสน-
ประเพณีได้มีการปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสังคมเมือง ประกอบ
ไปด้วย กิจกรรมธรรมะในสวนดักบาตรเดือนเกิด ที่ผานานาาากิจกรรม
ธรรมะเข้าด้วยกัน ควบถ้วนด้วยการประกอบบุญกิริยา คือ ทาน ศีล
ภาวนา มีการสวดมนต์ทำวัตร ฟังธรรม เจริญจิตภาวนา กินข้าวจานแมว
กันบาตร ฟังเพลงดีมีข้อคิด ต่อด้วยกิจกรรมยามบ่ายที่เปิดให้คนทุกเพศ
ทุกวัยได้มาเรียนรู้ธรรมะในหลากหลายรูปแบบ อาทิ ศิลป์ลีลาภาวนา เพลิน

ธรรมนำชม ดูหนังหาแก่นธรรม คู่มือมนุษย์ และการปฏิบัติอานปานสติ เป็นต้น และในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็ได้จัดให้มีการทำบุญ ตักบาตรสาธิตแบบสมัยพุทธกาล เวียนเทียน และกิจกรรมสร้างเสริม ศิลปสมาธิ ปัญญา และร่วมปฏิบัติภาวนาชาคริยานุโยค และในช่วงสงกรานต์ปีเก่า เข้าสู่ปีใหม่ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มีงานประจำปีที่เรียกว่า “เทศกาลเจริญสติ” เพื่อเชิญชวนทุกคนมาร่วมทบทวนชีวิต เตรียมพร้อมกับการเริ่มต้นในปีใหม่ด้วยการเจริญสติ ซึ่งประกอบไปด้วย นานากิจกรรมภาวนา, เสวนาธรรม, สวดมนต์ข้ามปี, ภาวนารับปีใหม่, ฟังธรรม, ปฏิบัติธรรมแบบข้ามคืน และทำบุญรับอรุณแรกแห่งปี เป็นต้น และในทุกปีจะนำรหัสธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาส มาสื่อสารกับสังคม ซึ่งในปี ๒๕๖๓ นี้ ได้ใช้ประเด็น “ปีใหม่ชีวิตใหม่ ปีแห่งการเติมธรรมะลงในชีวิต” ซึ่งกิจกรรมนี้มีส่วนในการส่งผลให้เกิดการแพร่หลายไปทั่วประเทศ

และองค์ประกอบที่สำคัญมากในกรณีศึกษานี้คือ **กิจวัตร**และความเป็นไปของทั้ง ๔ กรณีศึกษา ซึ่งเป็นเครื่องน้อมนำพาให้การส่งเสริมศาสนาประเพณีประสบความสำเร็จ กล่าวคือ**วิถีความเป็นไปของวัดหรือผู้คนในองค์กรหรือศาสนสถาน**ที่ได้รับความชื่นชมนิยมเชื่อถือ สำหรับ**วัดคือข้อวัตรข้อปฏิบัติของชาววัด อันประกอบด้วยพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนพุทธบริษัทอุบาสกอุบาสิกาชาววัด** ซึ่งพบว่า ทั้ง ๓ วัดกรณีศึกษา เน้นเป็นสิ่งสำคัญของชาววัดตลอดจนผู้มาวัด รวมทั้งผู้มาร่วมด้วยช่วยถวายเป็นงานวัด ขณะที่หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ แม้มิใช่วัด ก็มีแนวทางปฏิบัติที่ผู้ร่วมและช่วยงานต่างน้อมนำมาถือปฏิบัติเช่นกัน ดังนี้

วัดป่าโนนกุศลหล่ม

บรรยากาศงานบุญของวัดป่าโนนกุศลหล่ม

คันลิเที่ยวทางเวียงไห่ห่าฮ่มบังหัว   คันลิเที่ยวทางไกลไถ่งใหม่มีพร้อม
 คันลิไปทางหน้าไห่ห่าทิงบังใหญ่   ตักน้ำไว้เต็มบังจ้งค้อยไป
 ทิงว่าไว้บังใหญ่คือโตเฮา   วัฏฏสงสารนั้นใหญ่ยาวคราวเย็น
 กองบุญสร้างกุศลแฮ็คิดฮ่า   ทางหน้าพันผาดย้งกว้างกว่าหลัง
 ศิลนั้นเป็นฮ่มกั้งคันหญูใหญ่บังหัว   ทานนั้นเป็นเสบียงใส่ถ่องใหม่พร้อม
 แหม่นลีไกลยาวเย็นภาวนาตักน้ำใส่   ไกลปานใดกะบ่อฮ่านทิงบังได้เต็มเต็ม

ผญา สุภาจิตโบราณอีสานที่เจ้าอาวาสวัดป่าโนนกุศลหล่มขึ้นต้น
 บ่อยครั้งก่อนเข้าสู่การเทศนาธรรม ในเนื้อความเปรียบเทียบการเดินทาง
 ของชีวิตว่า ตัวเรานี้เหมือนที่เก็บรอน้ำและเที่ยวไปในวัฏฏสงสาร สร้าง
 สมบุญกุศล มีศีลเป็นร่มกัน มีทานเป็นเสบียง มีภาวนาเหมือนตักน้ำใส่ตัว
 สุดท้ายเมื่อชีวิตต้องจากไปก็เต็มเปี่ยมไปด้วย ทาน ศีล ภาวนา

นอกจากเนื้อหาเทศนาธรรมที่ถ่ายทอดออกมาได้อย่างจับใจ แต่สิ่งที่ผู้มาร่วมงานบุญวัดป่าโนนกุศลหล่มพุดตรงกันคือ งานวัดนี้เป็นงานบุญงานศีลจริง ๆ และวัดนี้ไม่เคยมีมหรสพอื่นใดและไม่เคยมีกิจกรรมใด ๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อ ทาน ศีล ภาวนา โดยรูปแบบภายนอกทุกคนนั่งขาวห่มขาว อยู่เรียบง่ายได้ร่มไม้ อยู่ในกฎกติกาโดยไม่ต้องพูดบังคับกันมาก คนมาร่วมงานเป็นพันคนแต่ดูแล้วไม่วุ่นวาย ต่างคนต่างรู้หน้าที่ คนที่เคยมาเก่าก่อน รู้วิถีของวัดก็คอยบอกกล่าวคนใหม่ และคอยเป็นแบบอย่าง ทำให้บรรยากาศงานบุญที่นี่สำหรับผู้มาใหม่แล้วดูอบอุ่นเป็นญาติทางธรรมแบบไม่ก้อเขิน เพราะวัดนี้ได้ผสมลงตัวระหว่างสิ่งเก่า-ใหม่ คนชนบท-เมือง คนนอก-ใน หลักธรรม-วิถีชีวิต

ด้วยวิถีแห่งเป็นวัดป่า แต่ไม่ห่างจากชุมชนและเมืองมากนักทั้งระยะทางและแนวคิด พระและญาติโยมได้ปรับเข้าหาหลักธรรมที่แท้จริง สอดคล้องกับวิถีที่เปลี่ยนไป นำสิ่งที่ดีงามในอดีตมารับใช้ธรรม ไม่ว่าจะ เป็นฮีตคองประเพณี ๑๒ เดือนบางส่วน เช่น บุญเข้ากรรม (ปริวาสกรรม) บุญสงกรานต์ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญกฐิน เป็นต้น พร้อมทั้งได้นำหลักประเพณีปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างของพ่อแม่ครูบาอาจารย์ และความรู้สมัยใหม่จากคนในเมืองมาร่วมช่วย แต่ไม่หย่อนยานในทางธรรม ให้ญาติโยมที่เป็นผู้นำชาวบ้านมาเป็นกรรมการวัดร่วมกับคนในเมืองที่มีศรัทธา ตั้งเป็นครอบครัวพุทธบุตร ซึ่งมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นกรรมการเรื่อยมาสืบถึงยี่สิบคน คอยทำงานร่วมกับไวยาวัจกรวัดและคณะสงฆ์ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและค่อย ๆ ปรับเข้าหากัน ลดทิฐิภูมิมานะต่อกัน ทำให้ทุกฝ่ายมีพื้นที่บุญของตัวเอง ชาวบ้านที่ยังเน้นการทำมาหากินไม่เวลามากก็คอยมาร่วมบุญเฉพาะช่วง ทำบุญทำทานตักบาตรและร่วมฟังธรรมตอนกลางคืน ส่วนผู้มีเวลาตั้งใจ

มาภาวนาก็ได้อยู่กับศีลกับธรรมตลอดงาน นอกจากนี้ยังได้ผสมสร้างความรู้ความเข้าใจในสังคัมร่วมกัน มีบรรยากาศเวทีสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนกันอยู่เนื่อง ๆ เชิญบาทหลวงที่อยู่หมู่บ้านตรงข้ามฝั่งมูลมาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนสร้างความเข้าใจระหว่างศาสนาด้วย และถ้าจะสรุปอีกครั้งในเรื่องหลักคิดการจัดกิจกรรมงานบุญของวัดป่าโนนกุศหล่มก็คือการนำเรื่องบุญประเพณีที่มีจุดเด่นการรวมศรัทธาผู้คนที่แตกต่างกันหลายให้เจริญในทาน ศีล แล้วนำเรื่องภาวนาทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบมาปรับประยุกต์ ในแต่ละกิจกรรมให้ ใ้ มาะกับกั มญาณ ธรรม

(๑) ประเพณีสงกรานต์ ในวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายนของทุกปี ทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ ญาติพี่น้องทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้ว ๑๔ กระตุก อุทิศบุญหาบรรพบุรุษ รดน้ำพระบรมสารีริกธาตุ สรงพระ เณร รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เพื่อแสดงออกถึง “ความกตัญญู” ต่อผู้มีพระคุณ ผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐ คน

(๒) วิสาขบูชา อันเป็นวันสำคัญของพระพุทธเจ้าด้วยพุทธทาสรำลึก ปลุกจิตสำนึกในความเป็นพุทธทาส เพื่อรำลึกนึกบูรพาจารย์ผู้เป็นต้นแบบแห่งยุคในการทำงานรับไว้พระพุทธรูปอย่างทาสผู้ซื่อสัตย์ และปลุกจิตสำนึกของเราในความเป็นพุทธทาส “พุทธรำลึก เพื่อจิตสำนึกในความเป็นพุทธทาส” ประมาณเดือนพฤษภาคม วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ของทุกปีเพื่อแสดงความเคารพต่อพระพุทธรูป และหลวงปู่พุทธทาสผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐-๗๐๐ คน

(๓) งานตักบาตรเทโว จัดตรงกับวันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังวันออกพรรษาเป็นงานประจำตำบลโพนเขาว มีพระภิกษุและฆราวาสมาร่วมทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ถวายภัตตาหารเช้า ฟังเทศน์ มีผู้เข้าร่วมงานประมาณ ๑,๐๐๐ คน

(๔) งานกฐิน ทุกวันเสาร์-วันอาทิตย์สุดท้ายของเทศกาลทอดกฐิน ผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน

(๕) งานปฏิบัติธรรมวันพ่อแห่งชาติ ช่วงสัปดาห์แรกของเดือนธันวาคม เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

วัดศรีทวี แม้เป็นวัดเก่าแก่เกือบ ๒๐๐ ปี และมีบทบาทสำคัญมากมาก่อนแล้วผ่านการชบเซาจนแทบหมดสภาพ ก่อนกลับมาฟื้นฟูใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๐ โดยพระพุทธรสารเมธี (สุวิทย์ อชิโต) ด้วยการปรับปรุงเสนาสนะ อาคารสถานที่ ขั้ววัตรและนานาศาสนกิจ เริ่มด้วยการส่งเสริมการศึกษาปริยัติธรรม ตามด้วยการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องถึงทุกวันนี้ พร้อมการจัดการอาวาสและอารามอย่างงดงาม เป็นสัดส่วน สะอาด สงบ สบายะ จนได้รับการประกาศเป็นสำนักปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดดีเด่น (พ.ศ. ๒๕๕๒) เ समाธรรมจักร (พ.ศ. ๒๕๕๓) มีงานบุญและศาสนประเพณีส่วนหนึ่งตามธรรมเนียมนิยมของชาวพุทธไทยทั่วไป เช่น ทำวัตรสวดมนต์ งานบุญพิธีตามกาลและตามวาระ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตาม ยังมีศาสนประเพณีงานบุญของท้องถิ่นและชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นงานบุญของวัดศรีทวีที่มีความโดดเด่นอย่างมาก

(๑) บุญให้ทานไฟ นิยมทำในเดือนยี่ เป็นบุญประเพณีมีแต่ในจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น ด้วยปรารถนาถึงความหนาวเย็นของอากาศซึ่งพระสงฆ์สามเณรไม่สามารถจุดก่อกองไฟให้ความอบอุ่นได้ ชาวบ้านจึงนัดหมายวันก่อกองไฟถวายพระได้อิงอุ่น หมุนเวียนไปตามวัดต่าง ๆ พร้อมกับอาราธนานิมนต์พระจากต่างวัดมายังวัดจัดงานบุญนี้ โดยนัดกันตั้งเตาและร้านโรงทำภัตตาหารต่าง ๆ ในลานวัดเพื่อถวายพระในตอนเช้า ผู้คนที่ทั้งหลายที่ไม่ได้มาทำอาหารก็ร่วมซื้อเพื่อนำไปถวายพระได้ เป็น

บรรยากาศพิเศษที่หาได้ยาก เฉพาะของวัดศรีทวินิมิตต์พระภิกษุ
สามเณรมารับทานไฟประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ รูป ในเวลา ๐๗.๓๐ น. มีการ
ตั้งร้านเตาร้านโรงประมาณ ๗๐-๘๐ ราย มีผู้เข้าร่วมมากกว่า ๑,๐๐๐ คน

(๒) บุญตรุษสงกรานต์ เป็นกิจกรรมริเริ่มใหม่ขึ้นในวัดเมื่อปี พ.ศ.
๒๕๕๘ จัดในวันสงกรานต์ ๑๓ เมษายน ของทุกปี เริ่มเวลา ๐๙.๐๐ น.ด้วย
การร่วมสงฆ์น้ำพระพุทธรูปหิงค์ แล้วทำวัตรเช้า พรารภธรรม ถวายทาน
ฉันภัตตาหาร/ร่วมรับประทานอาหาร แล้วสงฆ์เจ้าอาวาส รดน้ำขอพร
ผู้สงฆ์ในชุมชนรายรอบ ประกอบด้วยชุมชนท่ามอญ สะพานยาว นอก
โคก และ หน้าสถานีรถไฟ จากนั้นร่วมกันถวายสังฆทาน มีผู้เข้าร่วม
ประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คน

(๓) บุญสารทเดือนสิบ เป็นงานบุญประเพณีที่สำคัญมากของชาว
ภาคใต้โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อบำเพ็ญกุศลแก่บรรพชน
และญาติมิตรที่ล่วงลับ ตลอดจนเจตชนที่ไร้ญาติขาดมิตรทั้งหลาย จัด ๒ วัน
ในวันแรม ๑๔ ค่ำ และ วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือนสิบ ประกอบด้วย

(๔) วันยกหมรับ วันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ เริ่มตั้งแต่เช้า
๐๙.๐๐ น.เป็นต้นไป ด้วยการเชิญหมรับมาตั้ง แล้วไหว้พระ รักษาศีล พระ
ภิกษุเจริญพระพุทธรูป สมโภชหมรับ ถวายทานอุทิศ แล้วตั้งเปรต

(๕) วันส่งตายาย วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เริ่มเวลา ๐๙.๐๐ น.
ด้วยการเชิญโกศอัฐิพร้อมภาพถ่ายรายนามของบรรพชนและญาติมิตรที่
ล่วงลับขึ้นวางบนแท่นกลาง จากนั้นตักบาตรถวายทานแด่พระภิกษุ
สามเณร มาตีกาบังสุกุลแล้ว พระภิกษุอนุโมทนาทาน มีผู้เข้าร่วมประมาณ
๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ คน

(๖) บุญอดีตเจ้าอาวาสและผู้มีอุปการคุณ วัดศรีทวิ จัดเป็นประจำ
มาหลายสิบปี ในช่วงเช้าของวันที่ ๒๖ เมษายน ทุกปี ด้วยพรารภวัน

มรดกภาพของพระภัทรธรรมธาดา อดีตเจ้าอาวาสผู้มีบทบาทในการพัฒนา วัดมากรูปหนึ่ง ประกอบด้วยการสวดพระพุทธรูป ถวายผ้าป่าบำรุงวัด มีผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่และมีปูชนียสถาน สำคัญและประวัติศาสตร์ในระดับชาติ และยังเป็นศูนย์รวมใจของผู้คนทั้ง จากแดนไกลและในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สืบทอดฮีต ๑๒ คอง ๑๔ และจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นแดนดินถิ่นสำคัญของพระพุทธศาสนา แต่ครั้งก่อน และยังเป็นที่สุดิตของเจ้าคณะจังหวัดสกลนคร พระเทพสิทธิ-โสภณ (สุรสีห์ กิตติโสภโณ) โดยนอกจากการจัดการเสนาสนะ ข้อวัตรและ แนวปฏิบัติต่าง ๆ ของวัด ซึ่งมีบุญใหญ่ต่าง ๆ ที่มีตลอดปี รวมทั้งงานบุญ นมัสการพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่พระองค์แสน บุญมาฆบูชา บุญวิสาข-บูชา บุญอัฐมีบูชา บุญอาสาฬหบูชา บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา ตักบาตรดอกผึ้ง

๑. งานนมัสการพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่พระองค์แสน ก่อให้เกิดการรักษาประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี รวมทั้ง เป็นการรื้อฟื้นประเพณีการถวายพีชพันธุ์ธัญญาหารต่อองค์พระธาตุของกลุ่มข้าพระธาตุเชิงชุมจากชุมชนต่าง ๆ เนื่องจากองค์พระธาตุเชิงชุมและ องค์หลวงพ่พระพุทธรองค์แสนเป็นศูนย์รวมใจของพี่น้องชาวจังหวัดสกล นคร และการแสดงออกให้เห็นถึงแรงศรัทธาที่มีต่อพระธาตุเชิงชุมและ หลวงพ่พระพุทธรองค์แสนกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ของชาวจังหวัดสกลนคร เริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๙ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนยี่ กิจกรรมถูกจัดขึ้นด้วยความยิ่งใหญ่ ทั้งขบวนแห่บูชาตามวิถีของ ๖ ชนเผ่า ที่นำเครื่องบูชามาถวายอย่างตระการตา พร้อมกับนานากิจกรรมและ มหรสพสมโภชมากมาย

ส่วนกิจกรรมทางพระศาสนา ประกอบด้วย ทำบุญตักบาตร ถวายทาน รักษาศีล สวดมนต์ทำวัตร ถวายบูชาองค์พระธาตุเชิงชุม ผู้มาร่วมงานนอกจากชาวสกลนคร แล้วยังมีคนในจังหวัดใกล้เคียง ตลอดจนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงก็มาร่วมเป็นจำนวนมาก

๒. งานบุญวันมาฆบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่บรรดาพระอรหันต์ จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ หรือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ โอวาทปาติโมกข์ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดง ได้แก่การไม่ทำ บาปทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลักธรรมคำสอนดังกล่าวถือว่า เป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้รำลึกถึงพระคุณของพระองค์ ด้วยการ สวดมนต์ รักษาศีลและเจริญจิตภาวนา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นี้ จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยจะได้ศึกษาหลักธรรมและปฏิบัติกิจกรรมถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อขัดเกลา จิตใจให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อรณรงค์ให้เด็ก เยาวชน ประชาชน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของวันมาฆบูชา ๒. เพื่อปลูกฝังให้ผู้ปกครอง เด็ก เยาวชน และประชาชน ได้ร่วมกันลด ละ เลิกอบายมุข ๓. เพื่อส่งเสริมให้ศาสนิกชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม ทำบุญตักบาตร เวียนเทียน

๓. งานบุญวันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนจึงถือเป็นโอกาสจิตกาลมหามงคลสมัย ที่ควรแก่การถวายพระราชกุศลแด่พระองค์ท่าน ด้วยการบำเพ็ญกุศล บริจาคทาน รักษาศีล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม สวดมนต์ และเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ

พระสฤประเจติย์ เพื่อเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ และรักษาขนบธรรมเนียมอันดีงามของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อจรรโลงพระพุทธรูปศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติไทยให้วัฒนาถาวรคู่ชาติไทยตลอดไป โดยมีวัตถุประสงค์ ๑. เพื่อรณรงค์ให้เด็ก เยาวชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐตระหนักถึงความสำคัญในวัน วิสาขบูชาซึ่งตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒. เพื่อเสริมสร้างปลูกฝัง และยกระดับมาตรฐานคุณธรรมของเด็ก เยาวชน ประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการร่วมใจกัน ลด ละ เลิก อบายมุข ทุกชนิด และปฏิบัติธรรมถวายเป็นพุทธบูชา ๓. เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงมั่นอยู่กับชาติไทย ตลอดไป ๔. เพื่อส่งเสริมให้วัดได้จัดกิจกรรมนำประชาชนเข้าวัด ตักบาตร ทำบุญ เวียนเทียน เป็นศูนย์รวมแห่งการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา

๕. งานบุญวันอัฐมีบูชา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่ง ซึ่งตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ หรือวันแรม ๘ ค่ำ แห่งเดือนวิสาขะ หรือ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๗ ในปีอธิกมาส วันอัฐมีบูชา เป็นวันที่ถือกันว่าตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธรูป (ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปของพระพุทธรูป) วันนี้จึงเรียกว่า “วันอัฐมีบูชา” นอกจากนี้ธรรมเนียมปฏิบัติในวันอัฐมีบูชา พุทธศาสนิกชนบางส่วนผู้มีความเคารพในพระพุทธรูป มักนิยมประกอบพิธีบูชา ณ ปูชนียสถานต่าง ๆ ซึ่งเป็นอีกวันหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนพึงระลึกถึงพระพุทธรูปให้สำเร็จเป็นพุทธธานุสสติภาวนามัยกุศลการประกอบพิธีอัฐมีบูชา นั้น นิยมทำกันในตอนค่ำและปฏิบัติอย่างเดียวกับประกอบพิธีวิสาขบูชา เพียงแต่แตกต่างตรงคำบูชาเท่านั้น

๕. งานบุญวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา “อาสาฬห” เป็นชื่อเรียกของเดือน ๘ ส่วนคำว่า “อาสาฬหบูชา” ย่อมาจาก “อาสาฬหปุรณมีบูชา” แปลว่า “การบูชาพระในวันเพ็ญ เดือน ๘” ดังนั้น วันอาสาฬหบูชาจึงตรงกับวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (หรือ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลังในปีอธิกมาส) วันอาสาฬหบูชา นี้ถือเป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาหรือเทศนาครั้งแรก ที่มีชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ซึ่งแปลว่า “พระสูตรของการหมุนวงล้อแห่งพระธรรมให้ดำเนินไป” โดยเป็นการแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ โดยทรงแสดงเทศนานี้ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในปีแรกที่ทรงตรัสรู้

๖. งานบุญวันออกพรรษาดักบาตรดอกผึ้ง วันออกพรรษตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เรียกวันที่สิ้นการจำพรรษาแห่ง พระสงฆ์ คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ว่าวันออกพรรษา, วันปวารณา หรือ วันมหาปวารณา นอกจากนี้ยังจัดให้มีการดักบาตรเทโว เนื่องในเทศกาลออกพรรษาที่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ จะมีการทำบุญดักบาตรในเทศกาลวันออกพรรษา ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากเทศนาอภิธรรมปิฎกโปรดพุทธมารดา ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีการจัดกิจกรรมที่แตกต่างกันไป เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม สำหรับวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารจัดให้มีการดักบาตรดอกผึ้งเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเนื่องในวันออกพรรษาด้วย

ริเริ่มเสริมสร้างพัฒนากิจกรรมศาสนประเพณี

วัดป่าโนนกุศลหล่ม ได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปีภาวนาข้ามคืน บุญประเพณีปริวาสกรรม กิจกรรมวัดเคลื่อนที่ธรรมสังฆจร งานพุทธทาสรำลึก เพื่อจิตสำนึกความเป็นพุทธทาส วันเยี่ยมโนนกุศลหล่ม งานปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม โดยยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ นอนวัดวันเสาร์ เข้าวัดวันอาทิตย์ ร้อยมาลัยไหว้ครู บูชาพระคุณแผ่นดิน ทำบุญเดือนเกิด ปฏิบัติธรรมเข้ม ฯลฯ และพัฒนากิจกรรมเพื่อเข้าถึงธรรมอย่างไม่หยุด เช่น ใช้เพลงในการเผยแผ่ธรรม ใช้ภาพปริศนาธรรม สอนธรรมะให้เด็ก ๆ เพื่อตั้งพ่อแม่เข้าวัด ใช้กิจกรรมธรรมสังฆจรเดินจาริกบุญเพื่อสร้างคนเสริมศรัทธาตามเส้นทางต่าง ๆ เป็นต้น

(๑) สวดมนต์ข้ามปี และทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งท้ายปีเก่าวิถีไทย ต้อนรับปีใหม่วิถีพุทธ ยกจิตมณูษย์ขึ้นสู่วิถีธรรม นำสู่สันติภาพโลกความเป็นมาของกิจกรรม เดิมทีเป็นความตั้งใจของเจ้าอาวาสอยู่แล้วเมื่อมีกระแสการสวดมนต์ข้ามปีจึงเริ่มดำเนินการขึ้นเมื่อสามถึงสี่ที่ผ่านมา

รูปแบบกิจกรรม จัดงานในวันที่ ๓๑ ธันวาคม-๑ มกราคมของทุกปี ด้วยรูปแบบสวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังธรรม และตักบาตร บ่ายวันที่ ๓๑ เวลา ๑๗.๐๐ น. สัญญาณระฆัง นักร้องที่ศาลาธรรมใหญ่ นั่งสมาธิภาวนา ๑๘.๐๐ น. เดินจงกรม รอบสระมะพร้าวนาฬิกาเฟิร์ส ส่วนยอดเขาแล้วนั่งภาวนา สลับกับการฟังเทศนา จนถึงเวลาใกล้เวลาเที่ยงคืน จึงสวดมนต์ส่งสัญญาณข้ามปี แล้วก็เชิญผู้หลักผู้ใหญ่ให้พรลูกหลาน อาทิ

รองผู้ว่า ปลัดจังหวัด นายแพทย์สาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้มา
กันเองตามศรัทธา วัดไม่ได้เชิญ จากนั้นก็ภาวนาข้ามคืนกันจนถึงเวลา
๔.๐๐ น. สวดมนต์ทำวัตรเช้า เสร็จแล้วพักผ่อนเตรียมตัวกับาตร ๘.๐๐ น.
สัญญาณ รวมทั้งศาลาใหญ่ ไหว้พระ สมาทานศีล อนุโมทนา ถวายสังฆทาน
รับพร เข้าแถวเตรียมตัวตักบาตรเฉพาะข้าวเหนียว ส่วนอาหารคาวหวาน
จัดแยกขึ้นโต๊ะเพื่อประเคน พระพิจารณาอาหาร ญาติโยมรับประทาน
อาหารร่วมกันเป็นที่เรียบร้อยถือว่าเสร็จพิธี ทุกคนร่วมกันล้างจาน
ทำความสะอาดเสนาสนะก่อนแยกย้าย

ผลที่ได้รับผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐ คน

บทเรียนที่ได้รับ เป็นกิจกรรมรองรับผู้ที่รักความสงบ หลีกหนีความ
วุ่นวายของการฉลองปีใหม่แบบโลก ๆ เป็นช่วงเวลาพักผ่อนจิตใจผ่อนคลาย
ทำงานหนักมาตลอดทั้งปี ได้มีสติ มีปัญญา ได้ทบทวนชีวิตที่ผ่านมา และเป็น
สิริมงคลเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางในปีใหม่ที่จะมาถึง เมื่อกิจกรรมสิ้นสุด
ลงแล้วยังมีหลายคนปฏิบัติธรรมต่อที่วัดจนถึงวันเปิดทำงาน

(๒) งานบุญประเพณีปรีวาสกรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อรักษาวิถีวัฒนธรรมบุญประเพณีตามฮีตฮอย
บรรพบุรุษ และเป็นเครื่องมือในฝึกปฏิบัติอบรมพระ และเปิดโอกาสให้
ฆราวาสมาร่วมประพาศปฏิบัติ ศึกษาหลักธรรมคำสอน ชำระศีลให้
บริสุทธิ์ ความเป็นมาของกิจกรรม เริ่มด้วยความบังเอิญในปี พ.ศ. ๒๕๔๑
จากพระอาจารย์สมคิด ผู้ร่วมขับเคลื่อนสร้างวัดทำใบปลิวออกประกาศ
ว่าจะมีการจัดงาน ในขณะที่พระครูจารุธรรมพิมล (ราวี จารุธัมโม) เจ้า
อาวาสยังไม่คิดว่าจะทำ เพราะจริตชอบในการปฏิบัติภาวนามากกว่า
เผยแผ่ แต่เมื่อทุกคนประสงค์อยากจัดขึ้น จึงได้ร่วมช่วยกันในเรื่องช่วย
สธรรมิกของลูกศิษย์พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และครูบาอาจารย์

ที่เคารพนับถือกัน

ประกอบด้วย พระอาจารย์จรรย์ อนันต์ โฉน จากอุทยานธรรมดง
ยาง พระครูพิบูลธรรมมาภิรัต เจ้าอาวาสวัดใต้ พระอาจารย์สมบัติ พระ
อาจารย์สมคิด พระอาจารย์บุตรสดี พระอาจารย์ประเสริฐ พระอาจารย์
สุพจน์ เป็นต้น ช่วยกันทำแบบไม่ต้องวางแผนและเตรียมการอะไรมาก
ทั้งที่วัดไม่มีความพร้อมอะไร ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีเครื่องขยายเสียง ก็ไปเยี่ยมจาก
วัดอื่น มีเฉพาะใครปั่นไฟส่วนรถไถเดินตามที่มาใช้ปั่นไฟชาวบ้านก็มาเข้า
คิวปั่นเพื่อเอาบุญกัน เป็นการเกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาที่มากล้นทั้งคณะผู้
จัด ผู้เข้าร่วม และญาติโยม ทุกคนมุ่งหวังอยากทำบุญ ทำให้ทุกคนช่วย
กันคนละไม้ละมือผ่านมาได้และปรับปรุงพัฒนารูปแบบมาจนลงตัวเป็นงาน
สำคัญหลักของวัดอย่างเช่นทุกวันนี้

รูปแบบกิจกรรม จัดงานในวันที่ ๑๔-๒๔ กุมภาพันธ์ของทุกปี

บายวันที่ ๑๔ พระลงทะเบียนศาลาใหญ่ แล้วทำสังฆกรรม ส่วน
โยมลงทะเบียนที่ศาลานอก

๑๗.๐๐ น.	สัญญาณระฆังรวมที่ลานธรรม นั่งสมาธิภาวนา
๑๗.๓๐ น.	นำเดินจงกรม ไปยังรอบสระมะพร้าวานาภิเษกร์ สู่นบยอดเขา แล้วกลับเข้าลานธรรม พักผ่อน
๑๙.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น
๒๐.๐๐ น.	ฟังธรรมเทศนา (องค์แสดงธรรมขึ้นอยู่กับพระ ผู้ใหญ่ที่มาร่วมงาน ถ้าไม่มีก็เป็นเจ้าอาวาสเป็น หลัก)
๒๑.๐๐ น.	พักผ่อน
๐๓.๐๐ น.	สัญญาณระฆังรวมที่ลานธรรม นั่งสมาธิภาวนา
๐๔.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า

๐๕.๐๐ น.	นำเดินจงกรม ไปยังรอบสระมะพร้าวนาฬิกา สู่บ้นยอดเขา แล้วกลับเข้าลานธรรม
๐๖.๐๐ น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
๐๘.๐๐ น.	รวมกันที่ธรรมศาลา ไหว้พระ สมาทานศีล อนุโมทนา ทำบุญอุทิศส่วนกุศล ถวายสังฆทาน รับพร เข้าแถวเตรียมตัวตักบาตรเฉพาะข้าว เหนียว ส่วนอาหารคาวหวานจัดแยกขึ้นโต๊ะ เพื่อประเคน พระพิจารณาอาหาร ญาติโยมรับ ประทานอาหารร่วมกัน
๑๑.๐๐ น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
๑๓.๐๐ น.	รวมกันที่ลานธรรม นั่งสมาธิ ปฏิบัติภาวนา ฟัง ธรรมเทศนา
๑๖.๐๐ น.	น้ำปานะ
๑๗.๐๐ น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย

ผลที่ได้รับ ผู้เข้าร่วมประมาณ ๑,๐๐๐ คน มาจากทั่วทั้งประเทศ
ตลอดจนฝั่งลาว ประกอบด้วยคนในจังหวัดศรีสะเกษประมาณ ๖๐% และ
จากจังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ สุราษฎร์ธานี
นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และสหวันนะเขต

บทเรียนที่ได้รับ เป็นโอกาสที่ได้อบรมเรื่องศีล เรื่องการปฏิบัติ
เรื่องหลักธรรมให้ทั้งกับพระและญาติโยม ซึ่งในปัจจุบันกิจกรรมทางพระ
ศาสนาแบบเข้มข้นมีแรงศรัทธาอย่างนี้หาได้ยาก เป็นวาระที่ทุกคนพร้อม
รับการอบรมภาวนา ได้มีโอกาสทำบุญ ให้ทาน รักษาศีล ได้เสียสละ เกิด
ความรักความสามัคคีกัน หนุ่มสาวและเด็ก ๆ ได้เห็นการประพฤติปฏิบัติ
จริงจังของผู้เฒ่าผู้แก่ตามฮีตประเพณีเดิมที่เป็นแบบอย่าง และที่สำคัญคือ
ธรรมะได้แทรกซึมเข้าไปจากการมาร่วมงานวัด ปลุกจิตสำนึกจากการ

ทำงานอาสาสมัครให้เด็กเยาวชน

(๓) วัดเคลื่อนที่ธรรมสัญจร วัดอุปประสงค์ วัดเคลื่อนที่ธรรมะ
สัญจร ย้อนตามรอยบาทพระศาสดา

ความเป็นมาของกิจกรรม เดิมเป็นกิจกรรมเพื่อถวายพระราช-
กุศล ๕ ธันวาคม จัดกิจกรรมสวดมนต์ฟังธรรมสี่มุมเมือง แต่หมดกำลังทำ
ต่อหยุดไป ต่อมาได้เริ่มใหม่ขึ้นใหม่หลังจากกิจกรรมปรีวาสกรรมจบลง
ซึ่งเริ่มมาได้ประมาณ ๕-๖ ปีแล้ว

รูปแบบกิจกรรม จัดในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี เมื่อใกล้เสร็จ
งานปรีวาสกรรมก็ประกาศรับสมัครผู้ร่วมกิจกรรมวัดสัญจร โดยคณะสงฆ์
และคณะญาติธรรมวัดป่าโนนกุดหล่ม ได้เดินจาริกไปพักค้างคืนตามสถาน
ที่วัด โรงเรียน จุดประสงค์เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกแนวทาง
หนึ่งและเป็นการเยี่ยมยามทำความคุ้นเคย สร้างความรักสามัคคีกันในหมู่
พุทธบริษัททั้งหลาย โดยมีกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ ฟังเทศน์ ทำบุญ
ถวายภัตตาหาร ซึ่งสร้างความปิติยินดีให้กับพุทธบริษัทที่ได้พบเห็น และ
ต้อนรับเป็นอย่างดี

ผลที่ได้รับ ผู้เข้าร่วมเดินทางตลอดเส้นทางประมาณ ๑๐๐-๒๐๐
คน ส่วนจุดต้อนรับแต่ละที่มีจำนวนตั้งแต่หลักร้อยถึงหลักพัน บทเรียนที่
ได้รับ เกิดความรักความสามัคคี เกิดกัลยาณมิตร ไม่แบ่งแยกนิกายผู้คน
ได้มีโอกาสทำบุญฟังธรรม มีศรัทธามากขึ้น ถึงขนาดเมื่อต้องเดินออกจาก
จุดที่พักนั้น ๆ ญาติโยมเดินตามส่ง หรือบางคนไปร่วมจนจบกิจกรรม
เป็นต้น

(๔) วันเยี่ยมโนนกุด (ทุกวันเสาร์-วันอาทิตย์แรกของเดือน
กันยายน) ล้อมมาจากวันคล้ายวันเยี่ยมสวนโมกข์ของหลวงปู่พุทธทาส โดย
กำหนดเป็นเสาร์อาทิตย์แรกของเดือนกันยายน เพื่อให้เหล่าศิษย์ทั้ง

บรรพชิต คฤหัสถ์ญาติโยม ได้มีโอกาสมาเล่าสู่กันฟัง ปรับสารทุกข์สุกดิบ และเป็นการสานสัมพันธ์ในเครือข่ายอีกทางหนึ่งด้วย ผู้เข้าร่วมประมาณ ๕๐๐ คน

(๕) งานปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม ช่วงวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือน ธันวาคม เพื่อน้อมบูชาพระอัฐังครธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งญาติธรรมให้ความสนใจและร่วมเดินทางไปกราบสักการะประมาณ ๕๐๐ คนอัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับพุทธสถานสำคัญในแผ่นดินอีสานด้วยกัน

วัดศรีทวี

(๑) ตักบาตรเดือนเกิดที่พัฒนาต่อยอดจนสูงสุดงาม

เป็นกิจกรรมการต่อยอดจากการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเจริญ จิตตภาวนาและศาสนกิจประจำ เมื่อเข้าร่วมกับโครงการวัดบันดาลใจ โดย คณะจากหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มาช่วยพัฒนา เกิดเป็น กิจกรรมประจำเดือน ทุกวันเสาร์แรกของเดือนต่อเนื่องมาตั้งแต่วันเสาร์ แรก ของเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๘ ถึงทุกวันนี้ (พ.ศ.๒๕๖๑) มีผู้เข้าร่วมประมาณครั้งละ ๓-๔๐๐ คน ทั้งผู้คนในตัวเมืองนครและจากต่าง อำเภอ โดยมีพระภิกษุจากหลายวัดได้มาดูแลเป็นกรณีศึกษา ขณะนี้ขยายไป จัดที่วัดวังตะวันตก ทุกวันอาทิตย์สุดท้ายของทุกเดือน มีผู้เข้าร่วม ประมาณครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ คน

กำหนดการกิจกรรมตักบาตรเดือนเกิดที่วัดศรีทวี ทุกวันเสาร์แรกของเดือน เริ่มเวลา ๐๘.๓๐ น. ร่วมทำวัตรเช้าแปล แบบสวณโมกขพลาราม ตักบาตรพระภิกษุสามเณร รับศีล ถวายทาน ปรรารถรรวม อนุโมทนาพระ ภิกษุพิจารณาอาหาร แจกภัตตาต์แก่ญาติโยมแล้วฉัน เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. ร่วมรับประทานอาหารภาชนะเดียวแบบจานแมว

ข้อเด่นพิเศษของกิจกรรมนี้ของวัดศรีทวี คือ จัดขึ้นในวัด พร้อมพระภิกษุสามเณร อันเป็นที่เคารพสักการะ ดำเนินการโดยมีพุทธบริษัทของวัดและผู้ศรัทธาเลื่อมใสในแต่ละบทบาทหน้าที่ จัดขึ้นในร่มไม้ลานธรรมของวัด ท่ามกลางร่มไม้อันร่มรื่น มีผืนทราย สาดเสื่อและแท่นนั่งเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ลำดับขั้นตอนเป็นไปแบบเรียบง่าย สงบงาม ครบถ้วนในบุญกิริยาทั้ง ๓ คือ ทาน ศิล และภavana พระภิกษุออกเดินรับบาตรผ่านแถวผู้คนอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงามเจริญตาเจริญใจภัตตาหารถวายอื่น มีการจัดใส่ภาชนะรวมอย่างสะอาดงาม เป็นระบบไม่มีที่เหน็บเหม็น โดยเฉพาะอาหารประเภทเดียวกัน ใส่รวมในภาชนะกระบะเดียวกัน เช่น แกงกัอย่างก็รวมในกระบะเดียวกัน ผัดก็ประเภทก็รวมในกระบะเดียวกัน ทำนองเดียวกับที่พระภิกษุฉันในบาตร หลังถวายพระแล้วทุกคนร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน พร้อมกับการช่วยกันจัดล้างและเก็บจนเรียบร้อย

(๒) บุญสวดมนต์ข้ามปีที่ศรีทวี

เริ่มจัดประมาณ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ ๒๑.๐๐ น.ของคืนวันที่ ๓๑ ธันวาคม-๐๑.๐๐ น. ของวันที่ ๑ มกราคม ของทุกปี ด้วยการนำและร่วมกันสวดพระพุทธมนต์เจ็ดตำนานอย่างเป็นระบบ จากมีผู้เข้าร่วมประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คน ขยายเพิ่มเป็นไม่น้อยกว่า ๕๐๐ คนในทุกวันนี้

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ริเริ่มจัดให้มีบุญสวดมนต์ข้ามปี รวมถึงบุญสวดมนต์เย็นและเจริญจิตตภาวนาวันธรรมสวนะ ที่พระธาตุเชิงชุมเป็นประจำในลักษณะพิเศษ คือคณะสงฆ์ทั่วทั้งจังหวัดในระดับอำเภอ ตำบล ชักชวนศรัทธาผู้คนจากทั่วจังหวัดหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันมาอย่างแน่นขนัด จนกระทั่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องพากันเข้าร่วมด้วยอย่างต่อเนื่องตลอดมา

๑. สวดมนต์ข้ามปี กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีของวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ก่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เฉลิมฉลองเทศกาลส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ในบรรยากาศที่เรียบง่าย สงบสุข ร่มเย็น เป็นกุศล และอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ประหยัดและปลอดภัยจากอบายมุข อีกทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถน้อมนำหลักธรรมคำสอนสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจของประชาชนในประเทศให้มีสำนึกในคุณธรรม และมีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบด้วย

๒. การทำวัตรสวดมนต์เย็นและเจริญจิตตภาวนาในวันธรรมสวนะ วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร และจังหวัดสกลนคร มีนโยบายร่วมกับคณะสงฆ์ ในการขับเคลื่อน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ระยะที่ ๓ ประกอบกับเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญรอดองค์แสนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคู่เมือง จึงจัดกิจกรรมโครงการสวดมนต์ทำวัตรเย็นในวันธรรมสวนะขึ้น เพื่อสนองนโยบายเพื่อ สร้างความปรองดองสมานฉันท์ และเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาด้วย

การจัดงานศาสนประเพณีทั้ง ๒ ลักษณะ มีหน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินการ คือ สำนักงานวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร สำนักงาน

พระพุทธศาสนาจังหวัดสกลนคร วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร รวมไปถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น อันแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานของรัฐ และท้องถิ่นเพื่อรักษา พัฒนาศาสนประเพณี

หोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา กิจกรรมที่จัดขึ้นที่หोजดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้เกิดการบ่มเพาะประสบการณ์การทำงานทำให้เกิดนานากิจกรรมที่ถูกพัฒนาให้มีประสิทธิภาพจนสามารถขยายผล ต่อยอด โดยจัดเป็นกิจกรรมประจำที่มีกำหนดการ วันเวลา สถานที่ที่แน่นอน และกิจกรรมตามวาระโอกาส โดยเปิดบริการให้กับบุคคลทั่วไปเข้ามาเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งสามารถแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามรูปแบบ ลักษณะ และระดับขั้นของการเรียนรู้ ได้ดังต่อไปนี้ ๑) งานบุญประเพณี ๒) ธรรมนันทนาการ ๓) ภาวนาวิถึเมื่อง ๔) ปรียัติสัทธรรม ๕) ปฏิบัติสัทธรรม

องค์ประกอบสำคัญในการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมคือการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม เพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะให้เกิดขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน ๔ ส่วน คือ

๑. กิจกรรม คือชุดปฏิบัติการเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยแผนการดำเนินกิจกรรม ขั้นตอนวิธีการ และเนื้อหา ซึ่งใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา และงานจดหมายเหตุ เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาริ ปัญญา อันประกอบด้วยการศึกษาเรียนรู้ปรียัติสัทธรรม และปฏิบัติสัทธรรม ซึ่งลักษณะของกิจกรรมจะแบ่งตามเนื้อ และระดับขั้นการเรียนรู้

๒. ผู้จัดการกิจกรรม (ธรรมชาติ) คือผู้จัดกระบวนการการเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนงานกิจกรรม ซึ่งผู้จัดการกิจกรรมมีหน้าที่ออกแบบกิจกรรม จัดกิจกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินผล ถอดบทเรียน และนำมาปรับปรุงพัฒนากิจกรรมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และมีบทบาทในการประสาน เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนให้กิจกรรมประสบความสำเร็จ ซึ่งที่ผ่านมาผู้จัดการกิจกรรมที่เข้ามาร่วมงานกับทางหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นจิตอาสาที่ไม่มีค่าตอบแทน ทำงานด้วยใจได้รับผลตอบแทนเป็นคุณค่า และความสุข อันส่งผลให้เห็นถึงความสงบเย็น และเป็นประโยชน์

๓. พื้นที่การเรียนรู้ คือพื้นที่ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนทางกายภาพที่มีส่วนสำคัญต่อการรับรู้ของผู้ร่วมกิจกรรม หากสามารถจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมมีความสงบ ร่มรื่น การเดินทางสะดวก มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมเพียงพอ มีอุปกรณ์และเครื่องมือสนับสนุนอันเป็นไปตามหลักสัปปายะ จะทำให้การจัดกิจกรรมมีประสิทธิภาพ และเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้น

๔. สื่อสารสาธารณะ และสื่อสังคมออนไลน์ เป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญที่ช่วยให้เกิดการรับรู้ในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ เป็นช่องทางการสื่อสาร ที่เข้าถึงง่าย สะดวก รวดเร็ว และประหยัด ช่วยให้ผู้นำกิจกรรม และผู้ร่วมกิจกรรม เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางสังคม และเป็นเครื่องมือที่ดีสำหรับการประชาสัมพันธ์กิจกรรม และเป็นเวทีแสดงความคิดเห็น ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และที่สำคัญสามารถวิเคราะห์เชิงสถิติ เพื่อการนำไปประเมินผลในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพได้เป็นอย่างดี

กิจกรรมด้านศาสนประเพณี ที่ปรับประยุกต์กับสังคมเมือง

กิจกรรมด้านศาสนพิธีเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณี ที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชน เข้าถึงหัวใจของศาสนา และเป็นแบบอย่างที่ถูกต้อง ดีงาม โดยไม่จำกัดกลุ่มเป้าหมาย เปิดกว้างสำหรับผู้สนใจ ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้ เรื่องศาสนาพิธี และบุญกิริยาวัตถุ ทาน ศีล ภาวนา มีทั้งหมด ๓ กิจกรรม ธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด, งานบุญประเพณีวันสำคัญทางพุทธศาสนา และงานเทศกาลเจริญสติรับปีใหม่

กิจกรรมหมวดงานบุญประเพณีถือได้ว่าประสบความสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมที่กำหนดไว้ทั้งในด้านคุณภาพ และการมีส่วนร่วมของผู้สนใจ ซึ่งครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายในหลายระดับ อย่างกว้างขวาง โดยกิจกรรมจัดเพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าร่วม ประกอบศาสนกิจได้ตามวาระโอกาส ตั้งแต่งานบุญประจำเดือนอย่าง กิจกรรมธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด, งานวันสำคัญทางศาสนา และงานประจำปีอย่างเทศกาลเจริญสติ (สวดมนต์ข้ามปี) โดยกิจกรรมมุ่งเน้นให้เกิดการทำบุญที่ความถูกต้องและเข้าถึงหัวใจของการทำบุญและรักษา วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งแฝงหลักธรรมตามแนวทาง พุทธศาสนา อันประกอบด้วยบุญกิริยาวัตถุ ๓ มี ทาน ศีล ภาวนา จนถึงระดับที่สามารถพัฒนาเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ได้ตามลำดับ

กิจกรรมธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด

กิจกรรมด้านศาสนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชน เข้าถึงหัวใจของศาสนา ได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ทาน ศีล ภาวนา และบมเพาะการปฏิบัติที่ถูกต้องตั้งตามหลักพุทธศาสนา โดยอาศัยวาระโอกาสทางสังคม และวันสำคัญทางพุทธศาสนา อันเนื่องด้วยวัฒนธรรมประเพณีที่คนในสังคมถือปฏิบัติร่วมกัน หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) ได้พลิกฟื้นวิถีการทำบุญตักบาตร ซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามของชาวพุทธ เป็นการสืบสานมรดกธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาสเรื่องการตักบาตรสาธิต โดยปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิถีของคนเมือง แต่ยังคงรักษาหัวใจสำคัญของการทำบุญไว้คือการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญสติภาวนา โดยการจัดกิจกรรมในวันอาทิตย์แรกของเดือน เวลา ๐๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ซึ่งเป็นวันหยุดของคนเมือง ทำให้คนส่วนใหญ่สามารถมาร่วมงานได้ โดยเริ่มกิจกรรมในเวลาไม่เช้ามาก ซึ่งจะทำให้คนทำงานมาตลอดทั้งสัปดาห์มีเวลาพักผ่อนไม่ต้องเร่งรีบมาก กิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดเป็นงานบุญตักบาตรที่มีชื่อว่า ธรรมะในสวนเพราะจัดขึ้นในสวนรถไฟ อันเป็นสวนสาธารณะอันร่มรื่นของกรุงเทพเหมาะกับการจัดกิจกรรม และอีกนัยหนึ่งก็เป็นธรรมะในสวนโมกข์กรุงเทพ ที่มีตามแนวทางในการปฏิบัติของท่านอาจารย์พุทธทาสที่สร้างสวนโมกข์พลาราม อันมีความหมายถึง “อารามที่เป็นกำลังแห่งการหลุดพ้น”

โดยปกติคนส่วนใหญ่จะใช้สวนรถไฟเป็นสถานที่ออกกำลังกายของคนเมือง เพื่อให้ได้ประโยชน์ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ หอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ มีพื้นที่อยู่ภายในสวนรถไฟจึงได้จัดกิจกรรม ธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดนี้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านจิตใจที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมือง ทำให้สามารถเข้ามาใช้พื้นที่

สวรรคตไปทั้งการออกกำลังกาย และการออกกำลังใจอีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้มีวันเกิดในเดือนนั้น ๆ ได้มาเป็นเจ้าภาพทำบุญวันเกิดในวันนี้ด้วย ซึ่งเป็นการเอื้อให้บุคคลที่มีวันเกิดในเดือนนั้น ๆ ได้มีโอกาสทำบุญ ถวายสังฆทาน เลี้ยงพระ ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นสิ่งใหม่ ๆ ให้กับชีวิตในรอบปี ทำให้มีจิตใจที่เบิกบาน เป็นสุขด้วยการทำบุญ ตักบาตร รับศีล ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ เลี้ยงพระ ถวายทาน และทำสมาธิเจริญสติภาวนา เมื่อเสร็จกิจกรรมทางด้านศาสนพิธีแล้ว ทุกคนจะร่วมกันกินข้าวกันบาตร และรับฟังบทเพลงดี ๆ มีข้อคิดกับนักดนตรีจิตอาสา และทางผู้จัดกิจกรรมได้เตรียมกิจกรรมอื่น ๆ ไว้ด้วยเพื่อให้คนที่มาทำบุญสามารถร่วมกิจกรรมในช่วงบ่ายได้ตามความสนใจ อาทิ กิจกรรมเพลินธรรมนำชม, ดูหนังหาแก่นธรรม, ศิลป์ภาวนา และอานาปานสติวันอาทิตย์กับครูบาอาจารย์ อีกทั้งยังสามารถใช้เวลาในช่วงการมาร่วมกิจกรรมในการแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์สามารถใช้เป็นพื้นที่ในการรณรงค์เรื่องต่าง ๆ เช่น การลดการใช้ขยะ ใช้ตะกร้า ขวดน้ำ ปั่นโต ไม่ใช้ถุงพลาสติก การแต่งกายด้วยชุดไทยสุภาพในการรักษาวัฒนธรรมอันดีงามของไทย การพึ่งพาตัวเองในวิถีของสวนโมกข์ กินข้าวชามแหม่ ล้างจานด้วยตนเอง เป็นต้น

วิธีการดำเนินกิจกรรม

๑. ฟังเทศธรรมบรรยายของท่านพุทธทาส หรือครูบาอาจารย์ท่านอื่น ๆ ตามวาระโอกาสที่เหมาะสม โดยเลือกสรรหัวข้อธรรมบรรยายให้เหมาะสมสอดคล้องกับวาระโอกาสต่าง ๆ หรือประเด็นที่ต้องการสื่อสารกับผู้ที่มีร่วมงาน

๒. นิมนต์พระ ทางสวนโมกข์กรุงเทพจะนิมนต์พระสงฆ์ที่อยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมนทลจำนวน ๙ รูป ซึ่งบางครั้งอาจนิมนต์ครูบาอาจารย์รูปอื่น ๆ มาร่วมเป็นองค์ปรารภธรรมตามวาระโอกาส การนิมนต์

พระนี้ต้องมีการวางแผนและติดต่อล่วงหน้าเพราะคณะสงฆ์อาจติดกิจในช่วงวันเวลาสำคัญ

๓. ศาสนพิธี ผู้นำสวดจะนำให้พระ รับศีล และอาราธนาธรรมตามลำดับ ซึ่งผู้นำสวดมนต์จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและแม่นยำในลำดับของพิธีเพราะต้องนำคนจำนวนมาก

๔. พรารภธรรม เป็นการแสดงพระธรรมเทศนาโดยประธานสงฆ์หรือพระที่ได้รับมอบหมายให้เป็นองค์พรารภธรรม ซึ่งจะต้องมีการแจ้งหัวข้อการพรารภธรรมก่อนล่วงหน้า เพราะจะทำให้องค์พรารภธรรมได้เตรียมเนื้อหาในการบรรยาย โดยหัวข้อพรารภธรรมนั้นกำหนดตามวาระโอกาส หรือตามประเด็นที่สอดคล้องกับงานที่ต้องการ เป็นต้น ต้องมีการแจ้งเวลาในการพรารภธรรมให้ชัดเจน โดยมีนาฬิกาบอกเวลาที่สังเกตได้อย่างเด่นชัด

๕. การตักบาตรสาธิตแบบพุทธกาล ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ฝากไว้ในมรดกธรรม ให้ทำให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง รูปการแบบการตักบาตรของสวนโมกข์ พระภิกษุสงฆ์จะนั่งอยู่ประจำที่ โดยญาติโยมผู้มาร่วมตักบาตรจะเป็นคนเดินเข้ามาใส่บาตร และจะใส่เฉพาะข้าวสวยเท่านั้น

โดยเริ่มจากเจ้าภาพเดือนเกิดถวายปัจจัยไทยธรรม และนำใส่บาตรกับคณะสงฆ์เรียงไปตามลำดับ พระสงฆ์สวดมนต์คลศาคา หากมีผู้ใส่บาตรจำนวนมากจะใช้เวลาขณะตักบาตรสวดมนต์บทพิเศษเพื่อเป็นการเจริญสติภาวนา และทำให้เกิดความสงบเรียบร้อย อีกทั้งยังใช้ช่วงเวลาดังกล่าวแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้อีกด้วย

๖. การถวายภัตตาหารเพล เดิมทางสวนโมกข์กรุงเทพ จัดให้มีการถวายภัตตาหารแบบสวนโมกข์พลารามซึ่งเรียกว่า “ฉันทแบบรถไฟ” โดยจะมีรถเลื่อนใส่อาหารควาหวานคล้าย ๆ รถไฟ แล้วเลื่อนประเคนให้กับ

คณะสงฆ์พิจารณารับภัตตาหาร

เนื่องจากมีผู้นำอาหารมาร่วมทำบุญเป็นจำนวนมากทำให้ลำบากในการประเคนและส่งต่อจนครบ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงให้เกิดความเรียบร้อยข้าวของเสียหายน้อยและไม่เกิดความวุ่นวาย ทางสวนโมกข์กรุงเทพจึงได้นำแบบอย่างมาจากการถวายภัตตาหารของ วัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานี ซึ่งใช้วิธีการแยกอาหารไว้เป็นโต๊ะ ๆ โดยผู้มาทำบุญจะนำอาหารคาวหวานมาจัดแยกประเภท ไม่ให้อาหารปะปนกันเสียหาย เมื่อถึงเวลาประเคนจะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาพิจารณารับประเคน ซึ่งเป็นวิธีที่ง่าย มีระเบียบเรียบร้อย อาหารไม่ปะปนเสียหาย สามารถเลี้ยงพระเลี้ยงคนได้นับร้อย และทางสวนโมกข์กรุงเทพได้ใช้วิธีนี้มาจนถึงปัจจุบัน

๗. พระฉันทพล ขมราวาสทำวัตรสวดมนต์ ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ออกแบบไว้ให้ขณะที่คณะสงฆ์ฉันภัตตาหารนั้น เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยได้ประโยชน์ทั้งพระและโยม ให้มีการทำวัตรสวดมนต์ในช่วงเวลานี้เพราะจะไม่ทำให้เกิดความวุ่นวาย พูดคุยกันไม่ได้สาระ หากทำวัตรสวดมนต์จะได้รับอานิสงส์ทั้ง ๖ ประการของการทำวัตรสวดมนต์ คนสวดก็ได้ประโยชน์ พระฟังก็ได้พิจารณาธรรมขณะฉันภัตตาหาร และการทำวัตรสวดมนต์นี้ถือเป็นบทเพลงชาวพุทธที่มีคุณค่า และเกิดประโยชน์ในทันทีที่ได้สวดได้ฟัง

๘. ประกาศยออดปัจจัยทำบุญ ให้ผู้ที่ร่วมทำบุญทุกท่านได้ทราบเพื่อใช้เป็นปัจจัยถวายพระบำรุงพระพุทธศาสนา และการจัดกิจกรรมของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ทั้งนี้เพื่อความโปร่งใส และให้ทุกคนได้ร่วมอนุโมทนา อันเป็นบุญที่ได้รับกันอย่างถ้วนหน้าทั้งผู้ทำบุญและผู้ร่วมอนุโมทนาบุญ การถวายปัจจัยกับพระภิกษุสงฆ์ทางหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ได้ถวายเป็นใบปวารณาบัตรเพื่อให้ถูกต้องตามธรรมเนียมที่พระสงฆ์

จะไม่จับต้องเงิน และมอบหมายให้ไวยาวัจจรดำเนินการต่อไป

๙. กินข้าวกันบาตรจานแฉกแบบสวนโมกข์ ซึ่งเป็นวิถีการรับประทานอาหารที่เรียบง่าย เป็นอีกหนึ่งมรดกธรรมที่ท่านอาจารย์พุทธทาสฝากไว้ เพื่อใช้ในการพิจารณาอาหารและรู้จักประมาณในการบริโภค เป็นการรับประทานอาหารที่ไม่ยุ่งยากไม่ต้องมีจานชามหลายใบ อาหารทุกอย่างใส่รวมอยู่ในชามเดียว ซึ่งท่านอาจารย์พุทธทาสเรียกว่า “ชามแฉก”

๑๐. ฟังเพลงดีมีข้อคิด ในขณะที่รับประทานอาหารจะมีนักร้องนักดนตรีอาสาสมัครกลุ่มบทเพลง ที่เป็นเพลงสบายใจและเพลงดีมีข้อคิด เป็นการผ่อนคลายให้กับผู้ร่วมกิจกรรมที่ทำกิจกรรมมาตั้งแต่เช้าและได้ประโยชน์จากเนื้อหามหาสารของบทเพลง ซึ่งนักร้องนักดนตรีอาสาสมัครสลับเปลี่ยนกันมาแสดงโดยถือเป็นเรื่องหนึ่งของจิตอาสา

๑๑. แบ่งปันอาหาร อาหารทั้งหมดที่ได้จากการทำบุญจะได้รับการจัดสรรหลังจากที่ถวายพระเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะสงฆ์จะมอบอาหารและอนุญาตให้กับผู้มาร่วมงานบุญได้รับประทานกัน โดยอาหารสดที่เหลือหลังจากที่ผู้มาร่วมงานรับประทานเสร็จแล้วจะมอบให้กับผู้ที่ต้องการต่อไป ส่วนข้าวสารอาหารแห้งจะส่งมอบให้กับมูลนิธิสืบนาคะเสถียร เพื่อนำไปให้กับผู้พิทักษ์ป่าที่ทำหน้าที่รักษาผืนป่าห้วยขาแข้งอันเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก และเป็นที่อยู่ของสัตว์ป่าต่อไป ทั้งนี้อาหารที่นำมาทำบุญจะยังให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามเจตนาของผู้มาทำบุญเพื่อถวายพระ และแผ่ไปยังผู้คนและสรรพสัตว์ทั้งหลาย

๑๒. กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อสุขภาพทางปัญญา เนื่องในงานธรรมะในสวนดักบาตรเดือนเกิดมีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมากในแต่ละครั้งประมาณ ๓๐๐-๕๐๐ คน ทางหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ จึงได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ทางด้านพุทธศาสนา เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาพทางปัญญาอีกหลาย

กิจกรรมในช่วงบ่ายหลังจากเสร็จกิจกรรมทางด้านศาสนพิธี ทำให้ผู้ที่มาร่วมงานใช้เวลาว่างในวันหยุดทำกิจกรรมต่อได้ ซึ่งมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

- อานาปานสติวันอาทิตย์ ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอานาปานสติกับครูบาอาจารย์
- เพลินธรรมนำชม เป็นกิจกรรมนำชมภาพปริศนาธรรม และสื่อธรรมต่าง ๆ ของสวนโมกข์กรุงเทพ ซึ่งออกแบบตามโรงมหรสพทางวิญญาณ (โรงหนัง) ที่เป็นมรดกธรรมของท่านอาจารย์พุทธทาสฝากไว้ ดำเนินการโดยจิตอาสากลุ่มเพลินธรรมนำชม
- กิจกรรมดูหนังหาแก่นธรรม เป็นกิจกรรมธรรมนันทนาการเป็นการเรียนรู้ธรรมะง่าย ๆ ผ่านสื่อภาพยนตร์โดยหลังจากดูหนังร่วมกันเสร็จจะล้อมวงพูดคุยกันถึงหนังที่สะท้อนเอาแก่นธรรมในมุมมองของแต่ละคน
- กิจกรรมศิลป์ภาวนา เป็นกิจกรรมภาวนาวิถีเมืองที่เริ่มจากพื้นฐานของการภาวนาโดยการสอดแทรกไปกับการทำงานศิลปะที่เป็นการศึกษา สติสัมปชัญญะ และปัญญาอีกทั้งยังบ่มเพาะความเป็นจิตอาสา เสียสละเวลาและแรงงานเพื่อมาทำงานศิลปะที่ประดิษฐ์เป็นของ อาทิ ถุงชายผ้าเหลืองใส่หนังสือธรรมะ, ถุงบุหงาเพื่อผู้ป่วยมะเร็ง, ถุงผ้าใส่ขวดน้ำให้น้อง, พัดธรรมคลายใจ, ตุ๊กตาล้มแล้วลุกเพื่อผู้ป่วย, ถักไหมพรมเพื่อน้องบนดอย เป็นต้น
- กิจกรรมหมอดูใจไขความทุกข์ เป็นกิจกรรมเพื่อการขจัดความทุกข์ออกจากใจผ่านการเข้าถึงใจสร้างสุข เปิดให้บริการโดยหมอดูใจที่ปรึกษาทางการดับทุกข์ ซึ่งหมอดูใจทุกคนจะต้องผ่านการเรียนในสอนหลักสูตรธรรมโมฆณศึกษาครบตามที่หลักสูตรกำหนด

องค์ประกอบที่สำคัญของกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิด

๑. การกำหนดรูปแบบศาสนพิธี และกิจกรรม

มุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทำบุญอย่างถูกต้องตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ทาน ศีล ภาวนา โดยอาศัยรูปแบบวิธีการตามแนวทางที่ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ทำไว้ บางอย่างอาจปรับประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตและสภาพของสังคมโดยไม่ทิ้งหลักการสำคัญคือความถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา

กิจกรรมที่เป็นหัวใจหลักของกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดคือ การตักบาตรสาธิต, การฟังธรรมบรรยาย, การประกอบศาสนพิธีที่ถูกต้องงดงาม, การปรารภธรรม, การทำวัตรสวดมนต์, การถวายภัตตาหารและปัจจัยที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย และการกินข้าวชามแมวแบบสวนโมกข์

ทั้งนี้ยังเพิ่มเติมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมือง อาทิ การร่วมกันเป็นเจ้าภาพเดือนเกิด, การแต่งกายแบบวิถีไทย, การลดและจัดการขยะ, การส่งต่อข้าวสารอาหารแห้งให้กับมูลนิธิสีบนาคะเสถียร, เพลงดีมีข้อคิด และกิจกรรมเพื่อสุขภาพทางปัญญา เป็นต้น ทั้งนี้การจัดกิจกรรมอาจปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของแต่ละพื้นที่ หากต้องการนำกิจกรรมธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดไปต่อยอดขยายผล

๒. เจ้าภาพเดือนเกิด

การเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีวันเกิดในเดือนนั้น ๆ ได้ทำบุญวันเกิดแบบได้ประโยชน์ครบสมบูรณ์ทั้งทำทาน รักษาศีล และเจริญจิตตภาวนา ซึ่งทางหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ได้เก็บค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นค่าบริหารจัดการในเรื่องอาหาร ปัจจัยถวายพระ และดูแลดำเนินกิจกรรมตลอดเดือนนั้น ๆ โดยไม่ได้มุ่งผลกำไรเป็นสำคัญเพียงเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรม

เจ้าภาพ ตักบาตรอาหาร และหนังสือถวายพระ พร้อมกับปัจจัย
สมทบชุดละ ๒,๕๐๐ บาท

- ประกอบด้วย ชุดปิ่นโต สำหรับข้าว คาวหวาน ๑ ถาด และหนังสือถวายพระ
- พร้อมปัจจัยถวายพระ และสนับสนุนกิจกรรมภวนาทั้งเดือน และสนับสนุนการผลิตธรรมะใกล้มือ
- พร้อมได้รับหนังสือธรรมะใกล้มือ ๕ เล่ม ที่มีชื่อเป็นเจ้าภาพการผลิต จัดส่งไปให้ที่บ้านในเดือนถัดไป
- เจ้าภาพงานตักบาตรเดือนเกิดแบบองค์กร หรือ หมู่คณะสมทบ ๑๐,๐๐๐ บาท
- ประกอบด้วย ข้าว ๑ หม้อ / แกง ๑ หม้อ / ผัด ๑ ถาด / ผลไม้ และหนังสือชุดใหญ่ถวายวัด
- พร้อมปัจจัยถวายพระ และสนับสนุนกิจกรรมภวนาทั้งเดือน สนับสนุนการผลิตธรรมะใกล้มือ
- จัดวิทยากรพิเศษนำชมภาพปริศนาธรรม เฉพาะหมู่คณะ
- และจะได้รับหนังสือธรรมะใกล้มือ ๑๒ เดือน
- (จัดส่งไปที่บริษัท หรือ จะให้ส่งไปให้ที่โรงเรียนที่ต้องการบริจาคก็ได้)

๓. วันเวลาและสถานที่

วันเวลาในการจัดกิจกรรม ควรเป็นวันหยุดสัปดาห์แรกของเดือน เพราะจะทำให้คนทำงานประจำสามารถมาร่วมงานได้ และสอดคล้องกับการเป็นเจ้าภาพตักบาตรเดือนเกิด ทุกคนที่เกิดในเดือนนั้นสามารถมาทำบุญวันเกิดได้ตั้งแต่ต้นเดือน ส่วนเวลาในการเริ่มกิจกรรมไม่ควรเริ่มเช้าจนเกินไปเพราะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนเมืองที่ต้องการพักผ่อน และ

ทำภารกิจส่วนตัวเพราะต้องทำงานมาตลอดทั้งสัปดาห์

สถานที่ ควรเป็นพื้นที่กว้างรองรับคนได้จำนวนมาก มีความร่มรื่นสัปปายะจะทำให้เอื้อต่อการทำกิจกรรม ซึ่งอาจจะต้องแบ่งพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนโดยมีพื้นที่สำหรับพระภิกษุสงฆ์เพื่อประกอบศาสนกิจ, พื้นที่สำหรับจัดสำรับอาหาร, พื้นที่สำหรับผู้ร่วมกิจกรรม, ที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุ, พื้นที่ต้อนรับและประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร, ห้องน้ำ, ที่จอดรถ เป็นต้น

๔. บุคลากร

- คณะสงฆ์และองค์กรปรรอธรรม เป็นส่วนที่ขาดไม่ได้จึงต้องมีการเตรียมงานและประสานงานให้ชัดเจนแน่นอน มีการแจ้งกำหนดการ หัวข้อการปรรอธรรม วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี และจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ต้องถวายและรับรอง รวมถึงการจัดเตรียมรถรับ-ส่งพระสงฆ์ กรณีต้องนิมนต์พระจากที่อื่น ๆ รถควรไปก่อนเวลาเพื่อระยะเวลาในการเดินทาง หากเป็นไปได้คณะสงฆ์ควรถึงก่อนเริ่มศาสนพิธี
- พิธีกร ทำหน้าที่ดำเนินรายการให้กิจกรรมเป็นไปตามกำหนดการ และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ
- ผู้นำศาสนพิธี ทำหน้าที่ดำเนินการด้านศาสนพิธี ซึ่งจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องพิธีการ และหลักปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์
- ผู้นำสวดมนต์ ทำหน้าที่นำสวดมนต์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการทำวัตรสวดมนต์ รวมถึงรู้หลักในการอ่านภาษาบาลีตามอรรถและพยัญชนะ การใช้เสียง การกำหนดจังหวะ และทำนองของการสวดมนต์
- จิตอาสา ทำหน้าที่ช่วยงานด้านต่าง ๆ อาทิ ต้อนรับและแจ้งข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ จัดสำรับคาวหวาน เตรียมหนังสือ

สวดมนต์ นำสวดมนต์ นักร้องนักดนตรีอาสา และอาสาช่วยงาน กิจกรรมต่าง ๆ เป็นส่วนสนับสนุนที่ช่วยทำให้เกิดการขับเคลื่อน งาน หากมีการบริหารจัดการที่ดีทำให้เกิดจิตอาสาเข้ามามีส่วน ร่วมจะเป็นกำลังสำคัญที่ทำให้งานสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี

๕. กำหนดการ และการแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

เป็นกำหนดการของการจัดกิจกรรมธรรมในสวนตักบาตรเดือน เกิดที่ระบุนวันเวลา สถานที่ รายละเอียดของกิจกรรม วิธีการดำเนินงาน อุปกรณ์ที่ใช้ และผู้รับผิดชอบ โดยมีการออกแบบกิจกรรมตามวิธีการดำเนิน กิจกรรมตามที่กล่าวแล้วข้างต้นและกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละงาน คิวงาน เป็นสิ่งสำคัญที่คณะผู้จัดกิจกรรมทุกคนต้องทราบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือใน การทำงานร่วมกัน ซึ่งเมื่อเริ่มงานกิจกรรมทุกอย่างจะดำเนินไปตามคิวงาน ที่กำหนด เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย

พุทธศาสนิกชนผู้สนใจ, คณะสงฆ์กลุ่มเป้าหมายในการขับเคลื่อน งานกิจกรรม, เครือข่ายธรรมภาคี, องค์กรภาคี, วัด โรงเรียน ชุมชน องค์กร เอกชน

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. เกิดกิจกรรมงานบุญประเพณีที่มีประสิทธิภาพ มีรูปแบบที่เอื้อ ต่อการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุที่ทำให้พุทธศาสนิกชนที่สนใจเข้าร่วม กิจกรรมได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ อันประกอบไปด้วย ทาน ศีล ภาวนา และนำไปสู่การเจริญ ศีล สมาธิ ปัญญา ตามลำดับ รวม

ถึงการบริหารจัดการงานกิจกรรมที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์
คุ้มค่าทั้งทางด้านจิตใจและการใช้ทรัพยากร

๒. เกิดพื้นที่ และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ต่อการพัฒนาสุขภาวะทาง
ปัญญาที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตคนเมือง
๓. เกิดเครือข่ายพระสงฆ์ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมธรรมะในสวน
ตักบาตรเดือนเกิด ที่พร้อมจะขยายผลดำเนินงานกิจกรรมต่อไป
๔. เป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ ในการเป็นกิจกรรมนำร่องกับพื้นที่
ขยายผล ซึ่งในโครงการได้ขยายผลไปกับ ๔ วัด อันได้แก่ วัดศรี
ทวี จ.นครศรีธรรมราช, วัดสุทธิวาราม กรุงเทพมหานคร, วัดวัง
ตะวันตก จ.นครศรีธรรมราช และวัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม
จ.เชียงใหม่ อีกทั้ง ๒ องค์กร และ ๑ สวนสาธารณะ อันได้แก่
ธนาคารเกียรตินาคิน, บริษัท ทูน่าภัทร (มหาชน) จำกัด และ
สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร
๕. การถอดบทเรียนเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณี ที่
สามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับ วัด และองค์กรที่สนใจไปขยาย
ผลเกิดเครือข่ายพระสงฆ์ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณี
วันสำคัญทางพุทธศาสนา ที่พร้อมจะขยายผลเป็นความร่วมมือ
ดำเนินงานกิจกรรมต่อไป
๖. เป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ ในการเป็นกิจกรรมนำร่องกับพื้นที่
ขยายผล และมีการถอดบทเรียนเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมงานบุญ
ประเพณี ที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมสำหรับ วัด
และองค์กรที่สนใจไปขยายผล
๗. เป็นกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องใช้งบสนับสนุน
ค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมได้จาก เจ้าภาพเดือนเกิด และเงิน

ทำบุญของผู้มาร่วมกิจกรรม ซึ่งงบประมาณเพียงพอกับการจัดกิจกรรม และมีเหลือพอสำหรับทำกิจกรรมอื่น ๆ

โอกาส/อุปสรรค

๑. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัดหรือองค์กรที่สนใจ ซึ่งจะนำร่องให้เกิดกิจกรรมอื่น ๆ เพราะเป็นกิจกรรมที่อยู่ในวิถีชาวพุทธ หากทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ประโยชน์ และเกิดความสุข จะทำให้ผู้คนกลับมาเข้าวัดเหมือนในอดีต ซึ่งจะทำให้วัดสามารถทำกิจกรรมอื่นได้ในลำดับต่อไป
๒. กิจกรรมจัดวันเสาร์อาทิตย์ เอื้อต่อการเข้าร่วมของคนยุคปัจจุบันที่มีวันหยุดวันเสาร์-อาทิตย์
๓. ธรรมะในสวนตักบาตรเดือนเกิดเป็นกิจกรรมนำร่องที่เหมาะสมสำหรับวัดและสอดคล้องกับสังคมชาวพุทธ เป็นการเชิญชวนให้พุทธบริษัทเข้ามาร่วมกิจกรรมกับวัด ซึ่งจะนำไปสู่กิจกรรมของวัดอื่น ๆ ต่อไป

กิจกรรมงานบุญบูชาวันสำคัญทางพุทธศาสนา

วันสำคัญทางพุทธศาสนาอันประกอบด้วยวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่สนใจไปวัด ทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรมตามธรรมเนียมประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นครรลองที่ติงามของชาวพุทธ โดยถือเอาวันสำคัญทางพุทธศาสนานี้เพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยอันมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งสูงสุดของชาวพุทธ

ในทัศนะของท่านอาจารย์พุทธทาสได้ให้ความหมายวันสำคัญทางพุทธศาสนาว่า วันวิสาขบูชาถือว่าเป็นวันพระเจ้า เพราะเป็นวัน

ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง เป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน วันอาสาฬหบูชาถือว่าเป็นวันพระธรรม เพราะเป็นวันที่เกิดการแสดงธรรม ขึ้นเป็นครั้งแรกของพระพุทธเจ้า เป็นวันหมุนกงล้อธรรมจักรที่ไม่มีใคร อาจต้านทานได้ วันมาฆบูชาถือเป็นวันพระสงฆ์ เพราะเป็นวันที่พระสงฆ์ มารวมกันเพื่อฟังโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งเป็นการประกาศศาสนา อันมีหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการ ของพระพุทธเจ้า ท่านอาจารย์พุทธทาสใช้วัน สำคัญทางพุทธศาสนาในการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณีเพื่อระลึกถึงคุณ ของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นหลักการปฏิบัติบูชา

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ (สวนโมกข์กรุงเทพ) ร่วมกับ เครือข่ายธรรมภาณี จึงใช้วันสำคัญทางพุทธศาสนาจัดกิจกรรมงาน บุญประเพณีขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เกิดการ เรียนรู้ทางด้านศาสนธรรม บ่มเพาะให้เกิดสุขภาวะทางปัญญา และพลิก ฟื้นงานบุญประเพณีอันดีงามของชาวพุทธให้คืนกลับมา โดยประกอบไปด้วย กิจกรรมทางด้าน ศาสนพิธี, การตักบาตรสาธิตแบบสมัยพุทธกาล, การทำวัตรสวดมนต์ (แปล) เวียนเทียนรอบเช้า รอบบ่าย รอบค่ำ, ดนตรี ภาวนา, เสวนาธรรม และเพ็ญภาวนาชาคริยานุโยค เป็นต้น โดยมีแนวทางการปฏิบัติของท่านอาจารย์พุทธทาสที่ทำไว้ในอดีต และนำมาปรับ ประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน แต่ยังคงรักษาแก่นธรรมอันเป็น หัวใจของงานบุญประเพณีทางพุทธศาสนาเอาไว้

วิธีการดำเนินกิจกรรม

งานบุญบูชาเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมจะแบ่งเป็น ๓ ช่วง คือ

๑. ช่วงเช้า ทำบุญตักบาตรสาธิตแบบสมัยพุทธกาล ไหว้พระ รัช ศील ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ และเวียนเทียน (จัดแบบธรรมะในสวน

ตักบาตรเดือนเกิด) โดยเพิ่มเติมในส่วนของการเวียนเทียน เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และใช้หัวข้อธรรมบรรยาย และการปรารภธรรมให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับวันสำคัญทางพุทธศาสนานั้น

๒. ช่วงบ่าย จัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางปัญญา เป็นการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายเพื่อให้ผู้มาร่วมงานสามารถเข้าร่วมได้ตามความสนใจ อาทิ การฝึกปฏิบัติอานาปานสติ ศิลป์ภาวนา เสวนาธรรม ดนตรีภาวนา เป็นต้น ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้ง เพศ อายุ และความสนใจ กิจกรรมจึงต้องออกแบบให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายตามที่มาร่วมงาน

๓. ช่วงค่ำ ปฏิบัติบูชา เพ็ญภาวนาชาคริยานุโยค การปรารภความเพียรเพื่อการตื่นในค่ำคืนวันเพ็ญ เป็นการฝึกปฏิบัติจิตตภาวนาด้วยตนเอง โดยมีธรรมภาติอาสาสมัครคอยช่วยอำนวยความสะดวกและดำเนินกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมแบ่งเป็น ๓ ยาม

ยามแรก จะเริ่มด้วยการสวดมนต์(แปล)บทที่ว่าด้วยอานาปานสติ หลังจากนั้นจะแยกย้ายกันปฏิบัติภาวนาตามรูปแบบการปฏิบัติที่ทุกคนถนัด ธรรมภาติจะช่วยกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติในแต่ละช่วงและให้สัญญาณระฆัง ทั้งนี้จะสลับกันระหว่างภาวนาในอิริยาบถนั่ง และเดิน

ยามสอง พักผ่อน ๔ ชั่วโมง ด้วยการนอนอย่างมีสติแบบสี่ทิสายาสน์

ยามสาม มีสัญญาณระฆังปลุกเพื่อทำวัตรสวดมนต์ และปฏิบัติภาวนาในอิริยาบถนั่ง และเดินจนถึงรุ่งเช้า ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการปฏิบัติ และรับประทานอาหารเช้าก่อนกลับ

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. เกิดกิจกรรมงานบุญประเพณีที่มีประสิทธิภาพ มีรูปแบบที่เอื้อ

ต่อการปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุที่ทำให้พุทธศาสนิกชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมได้บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ อันประกอบไปด้วย ทาน ศีล ภาวนา และนำไปสู่การเจริญ ศีล สมาธิ ปัญญา ตามลำดับ อาทิ การตักบาตรสาธิต, ฟังธรรม, ทำวัตร สวดมนต์ (แปล), เวียนเทียน, เวทีเสนาธรรม, กิจกรรมจิตอาสา, ดนตรีภาวนา และเพ็ญภาวนา ฆาคริยานุโยค อีกทั้งเป็นการระลึกพระมหากษัตริย์คุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รวมถึงการบริหารจัดการงานกิจกรรมที่เหมาะสม

๒. เกิดพื้นที่ และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ต่อการพัฒนาสุขภาวะทางปัญญาที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตคนเมือง อันเนื่องด้วยหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา
๓. เกิดเครือข่ายพระสงฆ์ที่เข้ามาร่วมกิจกรรมงานบุญประเพณีวันสำคัญทางพุทธศาสนา ที่พร้อมจะขยายผลเป็นความร่วมมือด้านงานกิจกรรมต่อไป
๔. เป็นกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ ในการเป็นกิจกรรมนำร่องกับพื้นที่ขยายผล และมีการถอดบทเรียนเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณี ที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมสำหรับ วัด และองค์กรที่สนใจไปขยายผล

โอกาส/อุปสรรค

๑. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัด ซึ่งจะนำร่องให้เกิดกิจกรรมอื่น ๆ เพราะเป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธสนใจ และให้ความสำคัญ หากออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและได้ประโยชน์ จะทำให้ผู้คนกลับมาเข้าวัดเหมือนในอดีตที่คนส่วนใหญ่จะเข้าวัดวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้วัดสามารถทำกิจกรรมอื่นได้ในลำดับต่อไป

กิจกรรมเทศกาลเจริญสติสวดมนต์ข้ามปี

กิจกรรมที่จัดในช่วงวาระแห่งการส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ เพื่อการทบทวนชีวิตที่ผ่านมา และเตรียมพร้อมกับการเริ่มต้นในปีใหม่ เจริญสติด้วยการรักษาศีล ปฏิบัติภาวนา ฟังเทศน์ฟังธรรม โดยใช้ช่วงเวลาสำคัญในคืนข้ามปีวินาทีที่เปลี่ยนผ่านพุทธศักราช ใช้โอกาสนี้ในการเจริญสติภาวนา และสวดมนต์รับปีใหม่ เพื่อน้อมนำพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในปีใหม่ ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ให้รหัสธรรมในวันปีใหม่ไว้ว่า “ปีใหม่ ชีวิตใหม่” ให้สลัดทิ้งของเก่าที่ไม่ดี และรักษาสิ่งที่ดีเอาไว้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของงานบุญปีใหม่ ที่นำรหัสธรรม “ปีใหม่ ชีวิตใหม่” มาขับเคลื่อนเป็นกิจกรรมซึ่งโดยส่วนใหญ่ในช่วงปีใหม่หลายคนเห็นเป็นเทศกาลแห่งความสุข ต้องมีการเฉลิมฉลอง บางครั้งอาจเพลิดเพลินจนหลงลืมสติไปกับความสนุกสนานรื่นเริง หองจดหมายเหตุดู จึงริเริ่มดำเนินการจัดกิจกรรมเนื่องในวันปีใหม่แบบให้

เป็นการตั้งสติเตรียมความพร้อม เพื่อเริ่มต้นทำสิ่งดี ๆ ในปีใหม่ โดยใช้ การเจริญสติ มาพัฒนาเป็นกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี และได้พัฒนาต่อยอด ปรับปรุงรูปแบบ ให้เรียบง่าย เหมาะสม งดงามตามลำดับ จนเกิดเป็น กระแสการสวดมนต์ข้ามปี อย่างแพร่หลาย ซึ่งส่งผลให้มีคนสนใจร่วมงาน เทศกาลเจริญสติเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี นอกจากการสวดมนต์ภาวนา ข้ามปีแล้วยังมีกิจกรรมอื่น ๆ อาทิ ตักบาตรสาธิต ทำวัตรสวดมนต์ เสวนา บรรยายธรรม ดนตรีภาวนา เป็นต้น

วิธีการดำเนินกิจกรรม

๑. การกำหนดประเด็นประจำปี ทุกปีการจัดงานเทศกาลเจริญ สติ หรืองานปีใหม่แบบสวนโมกข์ ที่ใช้โอกาสในช่วงเทศกาลปีใหม่อันเป็นจุด เริ่มต้นของปี ท่านอาจารย์พุทธทาสให้ถือว่าปีใหม่ที่แท้จริงต้องให้ดีกว่าปีเก่า อย่า ให้อายหัวเผือกหัวมัน เมื่อครบปีก็ทวิหัว ให้ปีใหม่เป็นปีใหม่ ชีวิตใหม่ เริ่ม ต้นปีด้วยการมีสติเตรียมความพร้อมสำหรับที่จะใช้ชีวิตไปตลอดทั้งปี

การกำหนดประเด็นงานประจำปีจึงใช้ประโยคที่ว่า “ปีใหม่ ชีวิต ใหม่” โดยแต่ละปีจะมีการกำหนดประเด็นเป็นเป้าหมายเพื่อการทำงาน ไปตลอดทั้งปี ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ใช้ประเด็น “ปีใหม่ชีวิตใหม่ ศีลธรรม กลับมาเกิด” และในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นปีที่ประชาชนชาวไทยได้สูญเสียพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพก้อย่างหาที่สุดมิได้ หอจดหมายเหตุ พุทธทาส อินทปัญโญ จึงได้จัดงานเทศกาลเจริญสติ เป็นการขับเคลื่อนงาน ธรรมที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชม- หาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นแบบอย่างไว้เพื่อการสืบสานตามรอย จึงใช้ประเด็นในเทศกาลเจริญสติว่า “ปีใหม่ ชีวิตใหม่ ปีแห่งการตามรอย ธรรมราชา”

ซึ่งประเด็นดังกล่าวสามารถสื่อสารประชาสัมพันธ์กับคนในสังคม

ได้ง่ายขึ้น เพื่อให้เกิดกระแสการประพฤติปฏิบัติสิ่งดีงามร่วมกันของคนในสังคม รวมทั้งยังเป็นการสื่อสารภายในองค์กรให้ทุกคนได้เข้าใจทิศทางการทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การกำหนดประเด็นในแต่ละปีจะเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

๒. ออกแบบกิจกรรม เพื่อให้ผู้ที่มาร่วมงานเทศกาลเจริญสติ ภาวนาข้ามปี สวดมนต์รับปีใหม่ได้รับประโยชน์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม ซึ่งมีกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ ทำบุญตักบาตรสาธิต ไหว้พระ รับศีล ฟังธรรม ทำวัตรสวดมนต์ เสวนาธรรม ศิลป์ภาวนา อานาปานสติภาวนา ดนตรีภาวนา และออกร้าน โรงทาน และในช่วงเวลาสำคัญคือเวลาเปลี่ยนผ่านจากปีเก่าสู่ปีใหม่นั้นจะภาวนาเพื่อให้เกิดความสงบของจิตใจ เจริญสติให้มั่นคง

เมื่อข้ามผ่านสู่ปีใหม่รับปีใหม่ด้วยเสียงระฆังและธรรมพรจาก พุทธทาสภิกขุ และเริ่มสวดมนต์บทพิเศษอันเป็นมงคลทั้งหลายเพื่อน้อมนำเอาธรรมะมาเป็นที่พึ่งสำหรับการดำเนินชีวิตในปีใหม่

๓. ธรรมภาคี เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนงานซึ่งงานเทศกาลเจริญสติเป็นงานใหญ่ที่ต้องรองรับคนจำนวนมากจึงต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายพิธีการ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายจัดสถานที่ ฝ่ายอำนวยความสะดวก ฝ่ายผลิตสื่อ ฝ่ายดูแลร้าน โรงทาน เป็นต้น โดยมีลักษณะธรรมภาคีอยู่ ๓ ลักษณะ

- ธรรมภาคีประจำ เป็นเจ้าหน้าที่ของหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานของฝ่ายต่าง ๆ
- ธรรมภาคีผู้จัดกิจกรรม จะทำหน้าที่ดูแลในส่วนกิจกรรมของแต่ละกลุ่มที่จัดขึ้นที่หอจดหมายเหตุฯ หรือเข้ามาช่วยส่วนอื่น ๆ หรือช่วยกันออกร้านโรงทาน

- ธรรมชาติจิตอาสา เป็นอาสาสมัครที่เปิดรับจากบุคคลภายนอก เพื่อเข้ามาช่วยงานเฉพาะงานเทศกาลเจริญสติ ซึ่งเป็นกำลังหลักที่จะเข้าไปทำงานในแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องมีการรับสมัครล่วงหน้า และต้องมีระบบการถ่ายทอดงานที่ดี

๔. การประชาสัมพันธ์ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการรับรู้ต่อสังคมวงกว้าง ต้องอาศัยสื่อสารมวลชน และการสื่อสารออนไลน์ เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ ซึ่งต้องมีการเตรียมเนื้อหา ประเด็นที่ต้องการสื่อสาร รูปภาพ เสียง หรือวิดีโอ และต้องเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพื่อพร้อมสำหรับการนำข้อมูลของงานไปสื่อสารกับสาธารณะ โดยสื่อที่ใช้มีดังต่อไปนี้

- สื่อหลัก ได้แก่ วิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ ซึ่งต้องมีการประสานงาน และเตรียมเนื้อหา รวมถึงบุคคลที่ต้องให้เสนอข้อมูลและให้สัมภาษณ์ ซึ่งต้องรู้รายละเอียดของงานเป็นอย่างดี
- สื่อออนไลน์ ได้แก่ เฟซบุ๊ก เว็บไซต์ อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ โดยส่วนใหญ่จะใช้ช่องทางเฟซบุ๊ก เพราะมีการเข้าถึงได้ในวงกว้าง ประกอบกับการมีฐานของผู้ติดตามเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ แต่ต้องรู้จักข้อจำกัดของเฟซบุ๊กบางประการที่มีผลต่อการสื่อสารในวงกว้าง
- จดหมายข่าว เป็นอีกสื่อหนึ่งที่มีความจำเป็นเพราะยังมีคนบางกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงสื่อออนไลน์ได้ จดหมายข่าว สามารถลงรายละเอียดของงานและกิจกรรมได้มาก ซึ่งมีทั้งแบบสิ่งพิมพ์ และแบบเป็นไฟล์ที่ส่งให้ทางอีเมล

๕. ภาวนาข้ามปี สวดมนต์รับปีใหม่ หอจดหมายเหตุริเริ่มกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปีตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ โดยเริ่มจากแนวคิดที่ท่านอาจารย์พุทธทาส

เคยทำไว้ในช่วงวาระปีใหม่ ว่าให้เริ่มทำในสิ่งใหม่ที่ได้พัฒนาตัวเอง เป็น “ปีใหม่ ชีวิตใหม่” จึงเป็นจุดเริ่มต้นของงานสวดมนต์ข้ามปี และค่อยปรับ มาเป็นเทศกาลเจริญสติอย่างปัจจุบัน โดยใช้การปฏิบัติภาวนา และการ สวดมนต์ นำมาเป็นกิจกรรมหลักเพื่อส่งเสริมให้ใช้ช่วงเวลาแห่งการเริ่ม ต้นปี มีสติพร้อมและน้อมนำธรรมะมาสู่ชีวิต อันจะเป็นพรคือสิ่งประเสริฐ อย่างแท้จริง

๖. ฟังธรรมข้ามคืน ปฏิบัติเนสัชชิก เป็นการปฏิบัติบูชาด้วยการ ปรรากความเพียรเพื่อเป็นเครื่องเผากิเลสอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ โดยหลังจากก้าวเข้าสู่ปีใหม่เริ่มต้นด้วยการรับฟังสิ่งดีงาม เปิดโอกาสให้ สำหรับผู้ที่ถือปฏิบัติเนสัชชิก คือการปฏิบัติที่งดเว้นอริยาบถนอน ได้ฟัง ธรรมะจากการแสดงธรรมของครูบาอาจารย์ข้ามคืนจนถึงรุ่งเช้า

๗. ตักบาตรรับปีใหม่ การทำบุญใส่บาตรครั้งแรกของปี ซึ่งเป็น อีกหนึ่งกิจกรรมที่ทำให้เทศกาลเจริญสติ ภาวนาข้ามปี สวดมนต์รับปีใหม่ มีความสมบูรณ์ โดยมีทั้งพระและผู้ปฏิบัติธรรมที่ปฏิบัติภาวนาแบบข้าม คคืน (เนสัชชิก) รวมถึงผู้ที่สนใจทำบุญปีใหม่ที่มาสทบพบในตอนเช้า ร่วม ทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทาน ฟังธรรมบรรยาย รับปีใหม่

ผลการดำเนินกิจกรรม

๑. เทศกาลเจริญสติเป็นกิจกรรมที่หोजจดหมายเหตุพุทธทาสฯ ริเริ่ม เพื่อให้เทศกาลปีใหม่เริ่มต้นด้วยการเจริญสติ ด้วยการพัฒนารูป แบบกิจกรรมในคืนปีใหม่ ให้มีการเจริญสติข้ามปี และสวดมนต์ รับปีใหม่ ซึ่งพัฒนารูปแบบกิจกรรมมาจนถึงทุกวันนี้ และขยาย แนวคิดสู่ วัด สถานปฏิบัติธรรม และสังคมวงกว้าง ที่ผ่านมา กิจกรรมยังได้รับความนิยม และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมกว่า ๕,๐๐๐

คน ในแต่ละปี

๒. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้กิจกรรมเพื่อการเจริญสติและปัญญา ซึ่งจัดตลอดทั้งเดือนธันวาคมในลักษณะเทศกาล ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมปฏิบัติภาวนาหลากหลายรูปแบบ และแนวทาง ตาม ความสนใจ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวนมาก และเป็นที่น่าสนใจของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าว และประเด็น การเจริญสติในช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่
๓. เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมทั้งธรรมภาคิ ยุทธศาสตร์ และธรรมภาคิสนับสนุนต่าง ๆ เข้ามาเป็นผู้ร่วมจัด กิจกรรม และเป็นผู้สนับสนุนงานด้านต่าง ๆ

โอกาส/อุปสรรค

๑. กระแสการปฏิบัติภาวนาในช่วงส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ยังเป็นที่สนใจของคนจำนวนมาก หากมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการเจริญสติและปัญญา ที่กระจายไปทุก ๆ วัด และสถาน ปฏิบัติธรรม จะเป็นโอกาสในการขยายงานธรรมเป็นอย่างดี
๒. งานเทศกาลเจริญสติมีลักษณะเป็นงานใหญ่ที่ต้องรองรับคน จำนวนมาก จึงต้องเตรียมเรื่องการบริหารจัดการเป็นอย่างดี และ ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก จะต้องมีการวางแผนการจัดการ ทั้งเรื่องการรองรับคน กิจกรรม บุคลากร อาสาสมัคร อาคาร สถานที่ และบริการ
๓. การประชาสัมพันธ์ ต้องทำล่วงหน้าในระยะยาว เพื่อให้เกิดการ รับรู้ และเข้ามามีส่วนร่วม

การจัดการที่สอดคล้อง เหมาะสมต่อบริบทแวดล้อม

ความสำคัญที่นำมาสู่ความสำเร็จ ต่อเนื่องและยั่งยืน ของกิจกรรมศาสนประเพณีเหล่านี้ คือมีความสม่ำเสมอตามจังหวะ วาระโอกาส อันเหมาะสม จนเป็นที่รับรู้ จดจำ เกิดเป็นวิถีและประเพณีของวัด ชุมชน ท้องถิ่น และชีวิตของผู้คน ทั้งกิจประจำวัน ประจำสัปดาห์ ทุกวันพระ ทุกวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันพ่อ วันแม่ วันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ และการมีกิจกรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ รวมทั้งบริบทแวดล้อมของแต่ละกรณีศึกษา มีความหมายต่อการจดจำ บอกต่อชักชวนและกลับไปร่วมซ้ำ อาทิ ความสงบรวมรื่นเรียบง่ายสบายเป็นมิตรของผู้คน (สัปปายะ) พร้อมกิจกรรมที่เปี่ยมพลังประทับใจ ด้วยสัมผัสเสียงสำเนียงแสดงธรรมของพระอาจารย์ราวี้ จารุธัมโม ที่วัดป่าโนนกุศลหล่ม โดยเฉพาะงานบุญประเพณีปรีวาสรกรรมที่รวมพระภิกษุหลายร้อยรูปพร้อมผู้คนนับพัน, เช่นเดียวกับของพระพุทธรูปสารเมธิ แห่งวัดศรีทิว ที่กลางเมืองนครศรีธรรมราช ในงานบุญตักบาตรเดือนเกิด, ขณะที่บรรยากาศความพริ้วพร้อมของผู้คนเรือนพันที่ทยอยมาชุมนุมพร้อม ถนลานพระธาตุเชิงชุม ในงานบุญสวดมนต์เย็นเจริญจิตภาวนาวันธรรมสวนะนั้น เปี่ยมไปด้วยพลังอย่างยิ่ง, สำหรับงานบุญทั้ง ๓ ของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ก็เฉกเช่นกัน ถึงขนาดที่พระภิกษุจำนวนมากมักถามเสมอว่า ทั้งที่มีใช้วัด แต่ทำไมคนมามากและบรรยากาศดีมาก ดังนี้

วัดป่าโนนกุศลหล่ม ที่เป็นวัดป่าในชนบทที่มุ่งเน้น “งานบุญงาน

ศีลจริง ๆ” ด้วยการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเป็นหลัก ก็ปรับเน้นในแนว การปฏิบัติเจริญจิตตภาวนาและน้อมรำลึกคุณต่าง ๆ ทั้งของแผ่นดิน ของ พ่อแม่ครูบาอาจารย์ ที่ถือเป็นภคินีศึกษาโดดเด่นคือบุญเข้ากรรมตาม ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ หรือ บุญประเพณีปริวาสกรรม รวมทั้งบุญปฏิบัติบูชา พระธาตุพนม

ด้วยความมุ่งมั่นและพยายามอย่างต่อเนื่องของผู้เฝ้าเพื่อหาวิธีการ เผยแผ่ธรรมที่หลากหลายจนกระทั่งลงตัวอย่างทุกวันนี้ ผู้นำต้องต่อสู้ อดทนต่อสรรพสิ่งอย่างยิ่ง ต้านทานกับนานาสรรพศาสตร์ โดยเฉพาะ ความเชื่อเดิมของท้องถิ่นในเรื่องเครื่องรางของขลัง และกระแสการ เปลี่ยนแปลงของวัตถุนิยมที่แพร่เข้าไปในชุมชนอย่างรุนแรง โดยเฉพาะ เจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอมถวายชีวิต และมีหลวง ปู่พุทธทาส เป็นแรงบันดาลใจ ถึงแม้บางครั้งจะหมัดพลังและคิดจะยอม แ่ไปบ้าง แต่ด้วยมีกัลยาณมิตรหมู่คณะสงฆ์ลูกศิษย์พระอาจารย์สมภพ คอยประคับประคองช่วยเหลือกัน อย่างพระอาจารย์จั่น อนงค์โณ พระ อาจารย์มหาสินธุ์ คุตตวัฑฒโน เป็นต้น พร้อมทั้งสวนโมกข์กรุงเทพที่เป็น เครือข่ายทางธรรมสนับสนุนช่วยเหลือร่วมกิจกรรมกันมาตั้งแต่พุทธชยันตี จัดคณะบุญจาริกมาร่วมงานบุญปริวาสกรรมทุกปี รวมทั้งเป็นแกนนำจัด กิจกรรมปฏิบัติบูชาพระธาตุพนม และต่อมาได้ขยายความร่วมมือกับ โครงการวัดบันดาลใจกับสถาบันอาศรมศิลป์ที่นำอาสาสมัครนักออกแบบมา ออกแบบผังแม่บทของวัดและเป็นที่ปรึกษาการออกแบบด้วย จนได้งบ สนับสนุนการสร้างสถานปฏิบัติธรรมภาวนาสัลเลขธรรมจากสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ด้านบุคลากรของวัด โดยปกติในแต่ละปีช่วงนอกพรรษาจะมีพระ จำวัดประมาณ ๕-๑๐ ปี ส่วนในพรรษาประมาณ ๑๐-๒๐ รูป ถ้ามีวาระ

กิจกรรมงานบุญจะนิมนต์พระในเครือข่ายมาร่วมช่วยกัน ๑๐-๒๐ รูป สำหรับแม่ชีที่เป็นกำลังสำคัญในการดูแลความเรียบร้อยผู้ปฏิบัติธรรมฝ่ายหญิงจำนวน ๔-๕ คน ส่วนกรรมการและไวยาวัจกรวัด ๒๐ คน ทั้งหมดสังกัดในนามครอบครัวพุทธบุตร และยังมีกลุ่มยุวชนที่วัดดูแลสนับสนุนเพื่อสร้างคนอีกหนึ่งกลุ่มด้วย

สำหรับในเรื่องการบริหารจัดการวัดได้กำหนดวิสัยทัศน์ คือ “มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต (บ้าน วัด ราชการ โรงเรียน) เพื่อให้เข้าถึงประโยชน์ในการพัฒนาวิถีชีวิตแห่งพุทธบริษัท” และมีโครงสร้างการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

- เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร
- คณะกรรมการวัด ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินการของวัด และเจ้าอาวาส ประกอบด้วย ฝ่ายพิธีการ มัคคานายก ฝ่ายบัญชี ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายโรงครัว เป็นต้น

วัดศรีทวี เป็นวัดเมืองที่มุ่งเน้นส่งเสริมการปฏิบัติธรรม มีงานบุญประเพณีสำคัญตามเทศกาล กิจงานบุญตักบาตรเดือนเกิดซึ่งก่อให้เกิดความสนใจนำไปจัดต่อในอีกหลายวัด, มีการบริหารจัดการอาวาสและอารามอย่างงดงามเป็นสัดส่วน สะอาดสะอาด สงบลัปปายะ เหมาะต่อกิจต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ทั้งเขตพุทธาวาส สังฆาวาส ปฏิบัติจิตภาวนา อุบาสกอุบาสิกา ตลอดจนเขตบริการต่าง ๆ, การแบ่งบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ศรัทธาคณะศิษย์ อุบาสกอุบาสิกา จัดกลุ่มเป็นชาววัดและบริการอาสาในกิจกรรมและกิจการต่าง ๆ ตามวาระและโอกาสต่าง ๆ จำนวนมากหลากหลายกลุ่ม รวมถึงการพัฒนาศาสนกิจจนเป็นวัตรประจำ : ทุกวันพระ วันอาทิตย์ ในและนอกพรรษา

นอกจากการเคร่งครัดให้พระเณรอยู่ในข้อวัตรปฏิบัติศาสนกิจตามพระวินัยเป็นประจำ วัดศรีทวีได้ยกระดับการสวดมนต์ทำวัตรเย็นเป็นกิจกรรมสำคัญ คือจัดการร่วมสวดมนต์ทำวัตรเย็นทุกวันในระหว่างพรรษา และทุกวันอาทิตย์ ตลอดปี มีผู้เข้าร่วมครั้งละประมาณ ๓๐-๗๐ คน นอกจากนี้ในทุกวันพระ จัดให้มีกิจกรรมเข้าวัด สวดมนตร์ทำวัตรเช้า รักษาศีล ฟังธรรม เจริญจิตภาวนา ถวายภัตตาหารพระ เป็นประจำทุกวันพระ มีผู้เข้าร่วมประมาณครั้งละ ๑๐๐-๑๕๐ คน

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ซึ่งเป็นทั้งปูชนียสถานสำคัญยังเป็น ที่สถิตของเจ้าคณะจังหวัด ได้สร้างสรรคงานบุญสวดมนต์เย็นเจริญจิตตภาวนาวันธรรมสวนะ ที่ชาวสกลนครจากทั่วจังหวัดผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาอย่างต่อเนื่องนับสิบปี ภายใต้กระบวนการที่ดำเนินไปตามธรรมเนียมของเหล่าพระสงฆ์สังฆาธิการ ศรัทธาชาวบ้าน ชุมชน ตลอดจนท้องถิ่นและอำเภอที่กลายเป็นวัตรปกติของทั้งจังหวัด

หอดจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่เกาะการเพียงเป็นสถาน บ่มเพาะพัฒนาสาธิตเพื่อการส่งต่อขยายผลโดยเน้นศาสนประเพณีที่ครบ บุญกิริยา ทั้งทาน ศีล และ ภาวนานั้น ที่แม้จะแบ่งกิจกรรมเป็น ๕ แนว คือ งานบุญประเพณี ธรรมนันทนาการ ภาวนาวิถีเมือง ปรียัติสัทธรรม และ ปฏิบัติสัทธรรม โดยการปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับผู้คนในเมือง มีการผสมผสานงานประเพณีด้วยหลายมิติ ไม่ว่าจะงานธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด งานบุญบูชาวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และงาน เทศกาลเจริญสติ ปีใหม่ ชีวิตใหม่ โดยงานธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด ได้มีการนำไปปรับจัดขยายผลแล้วในหลายกรณี ขณะทำงานสวดมนต์ข้ามปีก็เกิดผลกระท่อมเป็นกิจกรรมประเพณีสำคัญของทั้งชาติมาแล้วหลายปี

มีหมู่คณะ คณะบุคคลร่วมปฏิบัติการ สนองงานอย่างเพียงพอ

กิจประเพณีทั้งหลายเหล่านี้ นั้น ลำพังวัดหรือองค์คณะของ
องค์กรไม่สามารถทำได้ดี มากหลากหลายและดีพอ หัวใจสำคัญคือมีหมู่
คณะ คณะบุคคลร่วมปฏิบัติการสนองงานอย่างเพียงพอและดีพอ

วัดป่าโนนกุศลหล่ม ที่ก่อเกิดเป็นครอบครัวพุทธบุตรที่ร่วมการขับเคลื่อนกับพระภิกษุสามเณร แม่ชี คณะกรรมการ ไวยาวัจกร ตลอดจนกลุ่มยุวชน รวมทั้งผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในวาระโอกาสต่าง ๆ จากหน่วยงานองค์กรและท้องที่ต่าง ๆ

วัดศรีทวี มีกำลังอยู่ที่พระภิกษุสามเณร เนกขัมมะและเนกขัมมะจารี ผู้เคยมาปฏิบัติธรรม ตลอดจนชาวชุมชนรายรอบวัด โดยมีฐานกำลังขับเคลื่อนและขยายงานที่สำคัญคือผู้ผ่านการอบรมปฏิบัติธรรม และมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา ที่วัดเชื่อเชิญให้เข้าช่วยด้วยการปรึกษาหารือวางแผนอย่างเป็นระบบ แบ่งบทบาทหน้าที่ และการมีบทบาทนำพร้อมกับการประสานชักชวนผู้อื่นมาร่วมด้วยช่วยกัน โดยมีบุคคลนำหลักจำนวนกว่า ๑๐ คน

นอกจากพระภิกษุสามเณรที่เป็นหลักด้านอาคารสถานที่แล้ว ที่เหลือเป็นบทบาทของคณะอาสาของวัด ทั้งด้านการต้อนรับและปฏิสันถาร การนำทำวัตร สวดมนต์ ไหว้พระ ศาสนพิธี การดูแลอุปกรณ์และอาหาร ส่วนความสะอาดทั้งหมด เป็นผลของผู้ปฏิบัติธรรมและบวชเนกขัมมะ

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร เป็นศูนย์รวมศรัทธา เป็นผู้นำฝ่าย
สงฆ์ในจังหวัดและฝ่ายบ้านเมืองให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนา
พร้อมทั้งบรรพชิตและฆราวาสได้ประสานร่วมมือแบ่งบทบาทหน้าที่ใน
การดำเนินกิจการทางพระศาสนาได้อย่างลงตัว พระสงฆ์ดูแลเรื่องพิธีทาง
ศาสนา ส่วนญาติโยมเจ้าหน้าที่บ้านเมืองคอยอุปถัมภ์เป็นธุระจัดเตรียม
งานตามคำสั่งแต่งตั้งเป็นระบบปกติ แต่ที่พิเศษคือมีระบบอาสาสมัคร
ประจำวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ตั้งเป็นชมรมคนรักพระธาตุที่ดำเนินงาน
กันอยู่ในปัจจุบันเริ่มก่อตั้งในสมัยที่พระเดชพระคุณหลวงปู่สุรสีห์มาจำ
พรรษาที่วัดธาตุเชิงชุม โดยดำริรวมเอาชุมชนศรัทธาวัด มาทำหน้าที่ทำนุ
บำรุงดูแลรักษาพื้นที่ในบริเวณวัด ยกเว้นงานด้านบริหาร อาทิ ดูแลดอกไม้
ทำอาหารถวายพระเช้าและเพล เจ้าหน้าที่ประจำพระวิหาร พระประจำ
ศาลาราย ประจำกองอำนวยการ ปัจจุบันประกอบด้วยอาสาสมัครชุมชน
ต่าง ๆ อาทิ ชุมชนพระธาตุเชิงชุม ชุมชนกลางวงชัย กลุ่มนี้เป็นผู้ปฏิบัติ
พระธาตุมาแต่เดิมเรียกอีกชื่อว่า กลุ่มศรัทธาแก้ว ภายหลังเป็น กลุ่มศรัทธา
วัด ประกอบด้วย ชุมชนวัดศรีสุ่มัง ชุมชนวัดโพธิ์ชัย ชุมชนวัดศรีสะเกษ
ชุมชนวัดแจ้งศรีบุญเรือง เป็นต้น แนวคิดนี้เทียบได้กับการทำหน้าที่ของ
ข้าพระธาตุเดิม ที่ทางวัดและทางราชการไม่ได้ใช้เงินจ้างมาทำงานแต่มา
ทำด้วยหน้าที่ของการเป็นข้าพระธาตุ ทุกคนทำด้วยความตั้งใจอยากร่วม
ทำบุญถวายพระธาตุ ถึงแม้วัดจะขาดแคลนบุคลากรพระและเณร ในบาง
ปีมีเพียงห้าหกรูปเท่านั้น แต่ด้วยศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุเชิงชุมจึงทำให้
กิจกรรมของวัดเกิดความร่วมมือร่วมมือกันทุกฝ่าย มีระบบการจัดการที่ดี
เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามสร้างพลังศรัทธาให้กับผู้พบเห็นเป็นอย่างดี
ที่สำคัญในฐานะวัดพระธาตุเชิงชุมเป็นศูนย์กลางการปกครองของ
สงฆ์ในจังหวัด เจ้าอาวาสซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดด้วย ได้ใช้ฐาน

วัดพระธาตุเชิงชุมเป็นศูนย์รวมเงินบริจาคและกระจายเงินทำบุญไปตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดอีกด้วย

การจัดกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่องเป็นวาระชัดเจน นอกจากจัดงานประจำปีมีสการพระธาตุเชิงชุมแล้ว ยังจัดงานบุญวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา มาฆบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา งานแห่ปราสาทผึ้งในเทศกาลงานบุญออกพรรษาซึ่งงานใหญ่ของจังหวัด พร้อมกับงานสวดมนต์เย็นทุกวันพระ โดยการปรารภของพระเทพสิทธิโสภณ (สุรสีห์ กิตติโสภโณ) เจ้าคณะจังหวัดสกลนคร เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน เพื่อสนองนโยบายของมหาเถรสมาคมที่ต้องการให้ดำเนินการเรื่องหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ท่านแจ้งเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ให้ชักชวนญาติโยมมาร่วมกันสวดมนต์ทำวัตรเย็นทุกวันพระที่รอบลานองค์พระธาตุเชิงชุม พร้อมกับหมุนเวียนเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพในแต่ละอำเภอ จากที่มีผู้มาร่วมแบบเกณฑ์กันมาไม่กี่คน แต่ด้วยแรงศรัทธาต่อองค์พระธาตุเชิงชุมและหลวงพ่อบุญรอดที่มียศเป็นที่มาอยู่เดิมแล้ว ผนวกกับการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมั่นคงของพระเทพสิทธิโสภณ พร้อมทั้งคณะสงฆ์ญาติโยม อาสาสมัคร เจ้าหน้าที่บ้านเมืองคอยให้การสนับสนุน จึงก่อเกิดอีกงานบุญที่เรียบง่ายสวยงาม สอดคล้องกับวิถีปัจจุบัน ทุกเย็นวันพระมาร่วมสวดมนต์บูชาองค์พระธาตุเชิงชุมด้วยกัน จนเกิดกระแสความสนใจมีผู้คนมาร่วมสวดมนต์มากขึ้นเรื่อย ๆ กลายเป็นที่รับรู้ทั่วไปทั้งจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง พร้อมกับมีผู้มาออกโรงทานทำบุญกันเป็นจำนวนมาก

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ มีระบบภาคีเครือข่ายงานธรรมและธรรมภาคีมีส่วนร่วมในการประสานจัดการรับผิดชอบ โดยเฉพาะแบ่งกันรับธุระในกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การประสานกลางของมูลนิธิที่มีระบบและบุคคลผู้รับผิดชอบประจำ

มีภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน หนุนเสริมเติมเต็มและร่วมพัฒนา

มีภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน หนุนเสริมเติมเต็มและร่วมพัฒนาซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินการ ปรับปรุง หรือริเริ่มต่าง ๆ

วัดป่าโนนกุตหล่ม นั้นมีได้อยู่แต่ในเพียงคณะสงฆ์จังหวัดศรีสะเกษ ทว่ารวมในเครือข่ายงานธรรมคณะศิษย์พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และได้ประสานเชื่อมต่อกับหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา และเข้าร่วมในโครงการวัดบันดาลใจของสถาบันอาศรมศิลป์

วัดศรีทวี ที่พระพุทธรูปสำริดนอกจากเป็นมหาเถรอาวุโสเคยอยู่ วัดราชาธิวาสในกรุงเทพมหานครและอีกหลายวัดมาก่อน ยังเป็นที่ปรึกษาของเจ้าคณะจังหวัดนครศรีธรรมราช ฝ่ายธรรมยุติ

วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ที่มีเจ้าคณะจังหวัดเป็นเจ้าอาวาส นั้น มีเงื่อนไขการเชื่อมต่อกับคณะสงฆ์และทางการทั้งในและนอกจังหวัดด้วยแล้ว

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญานั้น ก็มีระบบงานและเงื่อนไขการประสานทำงานในลักษณะภาคีเครือข่ายกับทั้งวัดวาอาราม พระภิกษุสงฆ์ องค์กรทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนภาคพัฒนาอื่น ๆ และธรรมภาคีต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

มีอุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้ร่วม

วัดป่าโนนกุศลหล่ม ใช้เครื่องมือสื่อสารช่วยในการสร้างการรับรู้ ขยายผลของการมีส่วนร่วมบุญ ทั้งการถ่ายทอดผ่านสถานีวิทยุเสียงธรรม วัดโนนกุศลหล่ม FM. 94.75 MHz และถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่ Facebook Live <https://web.facebook.com/watpanonkudlom> ผู้คนสามารถติดตามและรับฟังธรรมเทศนาของครูบาอาจารย์ได้ทุกที่ และที่สำคัญเกิดเครือข่ายบุญที่ขยายมากขึ้น ๆ

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ใช้การสื่อสารสาธารณะ ทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อสังคมออนไลน์ แทบทุกประเภท ทั้งเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ รวมถึงแอปพลิเคชันต่างๆ

- ๑) ความสำคัญที่นำมาสู่ความสำเร็จ ต่อเนื่องและยั่งยืน ของกิจกรรม ศาสนประเพณีเหล่านี้ คือมีความสม่ำเสมอตามจังหวะ วาระโอกาส อันเหมาะสม จนเป็นที่รับรู้ จดจำ เกิดเป็นวิถีและประเพณีของวัด ชุมชน ท้องถิ่น และชีวิตของผู้คน ทั้งกิจประจำวัน ประจำสัปดาห์ ทุกวันพระ ทุกวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันพ่อ วันแม่ วันขึ้นปีใหม่ ฯลฯ
- ๒) การมีกิจศาสนประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะ รวมทั้ง บริบทแวดล้อมของแต่ละกรณีศึกษา มีความหมายต่อการจดจำ บอกต่อชักชวนและกลับไปร่วมซ้ำ

ความสงบร่มรื่นเรียบง่ายสบายเป็นมิตรของผู้คน (สัปปายะ) พร้อมกิจกรรมที่เปี่ยมพลังประทับใจ ด้วยสัมผัสเสียงสำเนียงแสดงธรรมของ พระอาจารย์ราวี จารุธัมโม ที่วัดป่าโนนกุศหล่ม โดยเฉพาะงานบุญ ประเพณีปรีวาสกรรมที่รวมพระภิกษุหลายร้อยรูปพร้อมผู้คนนับพัน

เช่นเดียวกับของพระพุทธรูปสำริดแห่งวัดศรีทิว ที่กลางเมือง นครศรีธรรมราช ในงานบุญตักบาตรเดือนเกิด

ขณะที่บรรยากาศความรักพร้อมของผู้คนเรือนพันที่ทยอยมา ชุมนุมพร้อม ณ ลานพระธาตุเชิงชุม ในงานบุญสวดมนต์เย็นเจริญจิต- ภาวนาวันธรรมสวนะนั้น เปี่ยมไปด้วยพลังอย่างยิ่ง

สำหรับงานบุญทั้ง ๓ ของหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ก็เผลอเช่นกัน ถึงขนาดที่พระภิกษุจำนวนมากมักถามเสมอว่า ทั้งที่มีใช้วัด แต่ทำไมคนมามากและบรรยากาศดีมาก

งานวัดวิถีใหม่
ด้านศาสนธรรม

พระอาจารย์สุรศักดิ์ เขมรังสี (พระภิกษุชานาเขมคุณ)

การปฏิบัติธรรมที่วัดมเหยงค์ จ.พระนครศรีอยุธยา

บทนำ

พระธรรมคำสั่งสอนเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาและยังเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติศาสนกิจและศาสนธรรม ซึ่งมีผลต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ส่วนศาสนธรรมด้านการส่งเสริมการปฏิบัติในสังคมไทยมีความหลากหลาย แตกต่างกันไปตามสำนักต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นว่าแนวการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเหล่านี้ มีคำสอนแนวทาง ธรรมเนียมปฏิบัติ และวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง ในอีกแง่หนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่า การปฏิบัติธรรมในสังคมไทยมีหลากหลายแนวทางให้เลือก ตามความสนใจและความถนัดของตนเอง การสำรวจให้เห็นภาพการส่งเสริมปฏิบัติธรรม การบริหารจัดการ การรักษา สืบทอด สานต่อและพัฒนาสร้างสรรค์ที่เป็นจุดเด่นในแต่ละด้านย่อมจะเป็นประโยชน์ต่อกิจการพระพุทธศาสนาต่อไป

ภาพรวมกรณีศึกษาศาสนธรรม ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกรณีศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมในเชิงพื้นที่ทั้งในส่วนกลางและต่างจังหวัด รวมไปถึงลักษณะขององค์กรที่เป็นวัด – พระภิกษุสงฆ์มีบทบาทหน้า และองค์กรที่ไม่ใช่วัด – ฆราวาสมีบทบาทหน้า ทั้งนี้เพื่อเสนอให้เห็นภาพรวมของการขับเคลื่อนประเด็นศาสนธรรมด้านส่งเสริมการปฏิบัติธรรมขององค์กรเครือข่ายที่มีความหลากหลาย แต่มีเอกลักษณ์เฉพาะทางในองค์กรของตน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

หัวข้อ	กรณีศึกษา	ลักษณะเบื้องต้น
ศาสนธรรม	วัดมเหยงค์ จ.พระนครศรีอยุธยา	วัดบ้าน/ขนาดกลาง
	วัดป่าสุคะโต จ.ชัยภูมิ	วัดป่า/ขนาดกลาง
	มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนา กรรมฐาน ในพระสังฆ- ราชูปถัมภ์	ไม่ใช่วัด/ขนาดใหญ่
	สถาบันพลังจิตตานุภาพ	กำกับโดยวัด/ขนาดใหญ่

จากผลการศึกษาด้านศาสนธรรม ด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมพบว่า มีประเด็นเด่นร่วมกัน คือ (๑) **การมีแนวทางและแบบอย่างที่รักษา สืบทอด** จากแบบอย่างและแนวทางของอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือและกำหนดวางแนวไว้ (๒) **การสืบทอดและสานต่อตลอดจนการพัฒนาสร้างสรรค์และดำเนินการมีความเด่นชัดและเป็นที่น่าถือในเชิงปฏิบัติและแบบอย่าง** โดยเฉพาะบุคคลหรือคณะบุคคลผู้สืบทอด (๓) **มีหลักสูตรและกำหนดการที่ชัดเจนและดำเนินหลักสูตรอย่างเป็นระบบแบบแผนอย่างต่อเนื่องจริงจัง** ทั้งที่เป็นหลักสูตรประจำและที่จัดเสริมในวาระ โอกาส และหลักสูตรมีความหลากหลาย รองรับผู้สนใจศึกษาหลายกลุ่มและระดับรวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการปฏิบัติธรรมขึ้นไปตามลำดับ แก่คณะต่าง ๆ (๔) **มีการบริหารจัดการหลักสูตรองค์คณะผู้สอนให้คำปรึกษา** ชี้แนะและตอบคำถามรวมทั้งการสอบอารมณ์กรรมฐานสอดประสานกับหลักสูตร ตั้งแต่พระอาจารย์หลักและพระอาจารย์ผู้ช่วยตลอดจนผู้ช่วย ที่กำหนดในลักษณะต่าง ๆ (๕) **มีการจัดการเชิงระบบ**

ต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งเรื่องอาคารสถานที่บริการพื้นฐาน พื้นที่ศึกษา ปฏิบัติอาหาร ที่พัก ตลอดจนการสื่อสารส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การสมัครและ ทำความเข้าใจให้ความร่วมมือการเข้าร่วม ทุกกรณีศึกษาให้ความสำคัญและมีการจัดการไว้พร้อมสรรพไม่ว่าการสมัครและตอบรับการเข้าร่วม การต้อนรับลงทะเบียนการเข้าสู่ที่พัก อาคารสถานที่พัก แม้กระทั่งชุดแต่งกายในระหว่างปฏิบัติธรรมก็มีจัดไว้ให้ในบางกรณี พื้นที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอันสลับปะปนพร้อมระบบเสียงที่ดี รวมถึงระบบบริการอาหาร น้ำปานะและเครื่องดื่ม รวมทั้ง(๖) การไม่มีอัตราและการคิดค่าใด ๆ เน้นการจัดให้เป็นธรรมทานของวัด องค์กร และผู้มีส่วนร่วมในลักษณะของการรับใช้ธรรมะ หากผู้ใดได้รับประโยชน์ก็ชวนเชิญเข้าร่วมรับใช้ธรรมะและให้บริการกันต่อ ๆ ไป โดยปัจจัยในการดำเนินการทั้งหมดมาจากกการบริจาคทำบุญของผู้เห็นประโยชน์ต่าง ๆ (๗) การมีหมู่คณะ ศูนย์สาขา เครือข่ายเชิงกระบวนการแบบขยายวง ในการสร้างเสริมขบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมโดยพุทธศาสนิกฝ่ายฆราวาสขับเคลื่อน ตลอดจน (๘) การมีสัญญาะ พิธีกรรม และกลยุทธ์เฉพาะผูกใจในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน โดยพบว่าจากทั้ง ๔ กรณีศึกษา นี้ มี ๓ กรณีที่ชี้ให้เห็นว่า (๙) แม้ครูบาอาจารย์จะชรามากหรือล่วงลับไปแล้ว หากมีการออกแบบและประสานจัดการที่ดี การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมไม่เพียงจะยังสืบสานต่อเนื่องได้ แต่ยังขยายตัวได้อย่างมาก

แนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน

จากกรณีศึกษาทั้งหมดพบว่า มีแนวทางและแบบอย่างที่รักษา สืบทอด แบบอย่างและแนวทางของอาจารย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือและ กำหนดวางแนวไว้ กล่าวคือ

วัดมเหยงคณ์ นับถือพระครูสังวรสมาธิวัตร (ประเดิม โคมโล) แห่งวัดเพลงวิปัสสนา ใช้หลักคำสอนที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้วิธีการพิจารณากำหนดรู้ปรมัตถ์ด้วยการพิจารณารูป-นาม ชั้น ๕ เป็น อารมณ

วัดป่าสุคะโต สืบทอดแนวทางการเจริญสติแบบเคลื่อนไหว ตามแนวทางของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ แห่งวัดสนามใน สอนให้สร้างจังหวะ และเดินจงกรม ให้รู้สึกตัวอยู่เสมอ กำหนดรู้ไปกับการสร้างจังหวะไม่ให้ เข้าไปอยู่ในความสงบ

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ใช้แนว วิปัสสนากรรมฐานในแนวทางของเถรอาจารย์ฝ่ายพม่าจากท่านอาจารย์ เลดี อาจารย์ชายาเทีตจี อาจารย์อุบาซิ่น และอาจารย์โกเอ็นก้า ซึ่งเป็น วิธีปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเองผ่านกระบวนการสังเกตตนเอง เป็นการปฏิบัติที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับจิตใจ โดยการให้ ความสำคัญกับการสังเกตความรู้สึกตัวทางกายที่สัมพันธ์กับความรู้สึกทาง จิตใจอย่างต่อเนื่อง

สถาบันพลังจิตตานุภาพ ใช้แนวภาวนาพุทธโธ ในการกำหนดจิต ที่สืบทอดจากหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และ พระอาจารย์กงมา จิรปุญโญ

ครูบาอาจารย์และคณะบุคคลผู้สืบทอด

มีการสืบทอดและสานต่อตลอดจนการพัฒนาสร้างสรรค์และ
ดำเนินการ มีความเด่นชัดและเป็นที่นับถือในเชิงปฏิบัติและแบบ
อย่าง โดยเฉพาะบุคคลหรือคณะบุคคลผู้สืบทอด ดังนี้

วัดมเหยงคณ์ โดยพระอาจารย์สุรศักดิ์ เขมรังสี (พระภิกษุ
คุณ) และคณะ

วัดป่าสุคะโต โดยพระอาจารย์คำเขียน สุวัฒน์ และคณะ ได้แก่
พระไพศาล วิสาโล, พระทรงศิลป์ สุจินโณ, พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป,
พระสันติพงศ์ เขมปัญญา ฯลฯ

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็น
เครือข่ายจากอินเดีย มีศูนย์กระจายอยู่ทั่วโลกกว่า ๙๐ ประเทศ มี ๙ ศูนย์
ในประเทศไทย กำลังก่อตั้งเพิ่มอีก ๓ ศูนย์ อยู่ภายใต้คณะกรรมการมูลนิธิ
มีคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการศูนย์
ปฏิบัติธรรม และ ธรรมบริการที่ล้วนผ่านการอบรมและปฏิบัติมาก่อนเป็น
อาสาสมัครผู้รับใช้ธรรมะ

สถาบันพลังจิตตานุภาพ มีพระอาจารย์วิริยงค์ สิริธโร (สมเด็จพระ
ญาณวชิโรดม) กับคณะกรรมการสถาบันในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่คณะ
กรรมการมูลนิธิ คณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการคุณวัฒน์ คณะ
กรรมการวิชาการ คณะกรรมการหลักสูตรต่าง ๆ ตลอดจนผู้ดูแลสาขา
คณะกรรมการทำงานต่าง ๆ ผู้ช่วยสาขา ใน ๒๓๐ สาขาทั่วประเทศ และ
คณะกรรมการในสาขาต่างประเทศ ๗ สาขา มีคณะพระวิทยากร กับอา
จารย์สาทั่วประเทศกว่า ๑,๗๐๐ คน

หลักสูตรและกำหนดการ

มีหลักสูตรและกำหนดการที่ชัดเจนและดำเนินหลักสูตรอย่างเป็นระบบแบบแผนอย่างต่อเนื่องจริงจัง ทั้งที่เป็นหลักสูตรประจำและที่จัดเสริมในวาระ โอกาส และ หลักสูตรมีความหลากหลาย รองรับผู้สนใจศึกษาหลายกลุ่มและระดับ รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาการปฏิบัติธรรมขึ้นไปตามลำดับ แก่คณะต่าง ๆ เช่น

๑ **วัดมเหยงคณ์** มีทั้งการอบรมวิปัสสนากรรมฐาน ประจำเดือน ตลอดปี ทั้งหลักสูตรคนใหม่และคนเก่า กับการบวชนกขัมมภาวนานอก เทศกาล ทุกวัน ในเทศกาลสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และ วันประเพณีไทย บวชวันละ ๓ รอบ รวมถึงรุ่นพิเศษตามสาขาต่าง ๆ ตลอดจนในสถานที่อื่น ๆ และ แก่องค์กรต่าง ๆ

โครงสร้างหลักสูตรการปฏิบัติธรรม

๑.๑ **ปฏิบัติธรรม บวชนกขัมมภาวนา** เป็นการปฏิบัติธรรม ระยะสั้น ๓-๔ วัน แบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ

ก. **บวชนกขัมมภาวนาในช่วงเทศกาล** (วันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวันประเพณีไทย)

กำหนดการปฏิบัติธรรม
บวชนกขัมมภาวนา ปี ๒๕๖๒

ณ วัดมเหยงคณ์ ต.หันตรา อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา

ที่	วันสำคัญ	พิธี	กำหนดวันบวช และลาสิกขา
๑	วันมาฆบูชา	บวช ลาสิกขา	วันเสาร์ที่ ๑๖ ก.พ. ๖๒ (ขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓) วันพุธที่ ๒๐ ก.พ. ๖๒ (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๓)
๒	วันสงกรานต์	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๑๒ เม.ย. ๖๒ (ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕) วันจันทร์ที่ ๑๕ เม.ย. ๖๒ (ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๕)
๓	วันวิสาขบูชา	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๑๗ พ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖) วันจันทร์ที่ ๒๐ พ.ค. ๖๒ (แรม ๒ ค่ำ เดือน ๖)
๔	วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา	บวช ลาสิกขา	วันเสาร์ที่ ๑๓ ก.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘) วันพุธที่ ๑๗ ก.ค. ๖๒ (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘)
๕	วันเฉลิมพระชนม- พรรษา ร.๑๐	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๒๖ ก.ค. ๖๒ (แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๘) วันจันทร์ที่ ๒๙ ก.ค. ๖๒ (แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘)
๖	วันแม่แห่งชาติ	บวช ลาสิกขา	วันเสาร์ที่ ๑๐ ส.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๙) วันอังคารที่ ๑๓ ส.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๙)
๗	วันออกพรรษา และ วันคล้าย วันสวรรคต ร.๙	บวช ลาสิกขา	วันศุกร์ที่ ๑๑ ต.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑) วันจันทร์ที่ ๑๔ ต.ค. ๖๒ (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑)
๘	วันพ่อแห่งชาติ	บวช ลาสิกขา	วันอังคารที่ ๓ ธ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑) วันศุกร์ที่ ๖ ธ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑)
๙	วันขึ้นปีใหม่	บวช ลาสิกขา	วันจันทร์ที่ ๓๐ ธ.ค. ๖๒ (ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๒) วันพฤหัสบดีที่ ๒ ม.ค. ๖๓ (ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๒)

■ บวชนกขัมมภาวนาในช่วงเทศกาล

(วันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ วันประเพณีไทย)

- พิธีบวช มีวันละ ๓ รอบ คือ

๑ เวลา ๑๒.๐๐ น. (วันแรกเวลา ๑๐.๐๐ น.)

๒ เวลา ๑๕.๓๐ น. ๓ เวลา ๒๑.๐๐ น. [ผู้จะบวชตอนบ่าย และค่ำได้ ต้องไม่ได้รับประทานอาหาร ในเวลาวิกาล (เลยเที่ยงวัน)]

- พิธีลาสิกขา มีวันละ ๑ รอบ คือ เวลา ๐๖.๐๐ น.

■ บวชนกขัมมภาวนาประจำวัน (นอกเทศกาล) บวชได้ทุกวัน

- พิธีบวชเวลา ๐๙.๐๐ น.

ข. บวชนกขัมภกาวนาประจำวัน (นอกเทศกาล) บวชได้ทุกวัน

ตารางกำหนดการปฏิบัติประจำวัน

- ๐๔.๐๐ น. ตื่นขึ้นทำภารกิจส่วนตัว
- ๐๔.๓๐ น. ทำวัตรเช้า ปฏิบัติกรรมฐาน (หญิง) ณ ศาลาเขมรังสี
- ๐๖.๐๐ น. ช่วยกันทำความสะอาดศาลาเขมรังสี-บริเวณวัด (จิตอาสา)
- ๐๗.๐๐ น. ช่วยจัดอาหารที่พระสงฆ์บิณฑบาตมา (จิตอาสา)
- ๐๗.๓๐ น. ร่วมกันที่ศาลาสติมา พร้อมรับประทานอาหารด้วยการ
เจริญสติ (งดการพูดคุย)
- ๐๘.๔๕ น. เริ่มพิธีบวช ณ ศาลาเขมรังสี
- ๐๙.๓๐ น. ฟังธรรม พร้อมการเจริญสติ ปฏิบัติธรรม ณ ลานธรรมจักรุ
ลานอวมธรรม สวนแสนสบาย สวนสุขสงบ
- ๑๑.๐๐ น. ร่วมกันที่ศาลาเขมรังสี เตรียมตักอาหารเพล (เฉพาะผู้ทาน ๒ มื้อ)
- ๑๒.๐๐ น. พักอิริยาบถ / ปฏิบัติธรรมตามอัธยาศัย
- ๑๓.๓๐ น. เดินจงกรม ณ ลานธรรมจักรุ ลานอวมธรรม, สวนแสนสบาย,
สวนสุขสงบ
- ๑๔.๓๐ น. นั่งเจริญกรรมฐาน ณ ลานธรรมจักรุ ลานอวมธรรม
สวนแสน สบาย สวนสุขสงบ
- ๑๕.๓๐ น. พักดื่ม น้ำปานะ - ทำความสะอาด บริเวณวัด(จิตอาสา) -อาบน้ำ
- ๑๗.๐๐ น. นั่งเจริญกรรมฐาน ณ ริมสระใหญ่ (สระมุจลินท์)
- ๑๘.๓๐ น. นั่งเจริญกรรมฐาน ณ ศาลาเขมรังสี หรือ ลานอวมธรรม
- ๑๙.๓๐ น. ทำวัตรสวดมนต์เย็น (หญิง) ณ ศาลาเขมรังสี
- ๒๐.๐๐ น. ฟังการแสดงธรรม ณ ศาลาเขมรังสี
- ๒๑.๐๐ น. แยกย้ายกลับสู่ที่พัก ปฏิบัติส่วนตัว และพักผ่อน
- หมายเหตุ ปิดโทรศัพท์และงดพูดคุยเวลาปฏิบัติธรรม, เวลาฟังธรรม, และ
เวลานอน

๑.๒ อบรมวิปัสสนากรรมฐาน

การเจริญกรรมฐานที่ใช้ปฏิบัติในสำนักปฏิบัติธรรมแห่งนี้ใช้หลักคำสอนที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร ใช้วิธีการพิจารณากำหนดรู้ปรมัตถ์ด้วยการพิจารณารูป-นาม ชั้น ๕ เป็นอารมณ์

ก. ณ สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด วัดมเหยงคณ์ ๘ - ๙ วัน
เดือนละครั้ง ตลอดปี

แบ่งเป็นสำหรับคนใหม่ ๙ เดือน และสำหรับคนเก่า ๓ เดือน

โดยมีหลักเกณฑ์การรับสมัคร

- เปิดให้สมัคร ๓ เดือน ล่วงหน้า เช่น อบรมเดือน ธันวาคม จะเปิดรับสมัครวันที่ ๑ กันยายน
- รับเฉพาะผู้มีความตั้งใจจริงๆ ในการอบรมเจริญสติปัญญา
- รับรุ่นละ ๑๐๐ ท่าน ทั้งชาย - หญิง ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต
- คนใหม่ เข้ารอบคนใหม่
- คนเก่า เข้ารอบคนเก่า
- คนใหม่ คือผู้ที่ยังไม่เคยเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คอร์ส ๗ วันขึ้นไป ที่มีพระภาวนาเมตตาคุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เป็นพระวิปัสสนาจารย์
- คนเก่า คือ ผู้ที่เคยผ่านการเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คอร์ส ๗ วันขึ้นไป ที่มีพระภาวนาเมตตาคุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เป็นพระวิปัสสนาจารย์
- สมัครเข้าปฏิบัติได้เพียงปีละ ๑ ครั้งเท่านั้น ทั้งคนเก่าและคนใหม่ เพื่อเพื่อแผ้วถางหัวใจให้ทั่วถึงกัน เนื่องจากมีผู้สนใจเข้าปฏิบัติกรรมฐานเป็นจำนวนมาก

- ผู้เข้าอบรมต้องไปให้ทันเวลาที่กำหนดในวันเปิดอบรมและต้องอยู่ปฏิบัติจนครบถึงวันปิดอบรม
- เมื่อต้องการยกเลิก ต้องแจ้งให้ทางวัดทราบอย่างช้าก่อนกำหนดเปิดอบรม ๗ วัน มิฉะนั้นจะถูกตัดสิทธิในครั้งต่อไป
- สมัครเข้าปฏิบัติที่วัดมเหยงคณ์ได้เพียงปีละ ๑ ครั้งเท่านั้นทั้งคนใหม่ คนเก่า และคนเก่าพิเศษ เนื่องจากมีผู้สนใจสมัครเข้าปฏิบัติกรรมฐานเป็นจำนวนมาก เพื่อเผื่อแผ่ให้ทั่วถึงกัน
- แต่สามารถสมัครเข้าปฏิบัติได้ที่ คอร์สวิปัสสนากรรมฐานตามสาขาของวัดมเหยงคณ์ หรือที่อื่นๆ ที่มีพระภิกษุสงฆ์ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) ไปเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ได้ไม่จำกัด

กำหนดการวันเปิดอบรม	
๗.๐๐ – ๘.๐๐ น.	ลงทะเบียน – เข้าที่พัก
๘.๐๐ น.	ปฐมนิเทศ โดยพี่เลี้ยงกรรมฐาน ณ วิหารอบรมวิปัสสนา
๑๐.๐๐ น.	ฟังการอบรมวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและทำพิธีสมათานกรรมฐาน
๑๑.๐๐ น.	ตักอาหารที่ธรรมศาลา แล้วนำไปรับประทานที่กุฏิตัวเองตามลำพัง
๑๓.๓๐ น.	เดินจงกรม พร้อมฟังคำสอนวิธีเดินจงกรมจากเสียงตามสาย (ในที่ที่พักส่วนตัว)
๑๔.๑๕ น.	นั่งปฏิบัติกรรมฐาน พร้อมฟังคำสอนนำปฏิบัติจากเสียงตามสาย
๑๕.๓๐ น.	ส่งอารมณ์ ณ วิหารอบรมวิปัสสนา
๑๗.๐๐ น.	นั่งปฏิบัติกรรมฐาน พร้อมฟังคำสอนนำปฏิบัติจากเสียงตามสาย

๑๘.๓๐ – ๑๙.๓๐ น. นั่งปฏิบัติกรรมฐานรวม ณ วิหารอบรมวิปัสสนา

๑๙.๓๐ – ๒๐.๐๐ น. ปรับเปลี่ยนอิริยาบถ / เดินจงกรม

๒๐.๐๐ – ๒๑.๐๐ น. ฟังธรรมจากพระอาจารย์ ณ วิหารอบรมวิปัสสนา

- เวลานอกเหนือจากที่ได้กำหนดไว้ อันเป็นเวลาส่วนใหญ่ ให้แยกย้ายกันปฏิบัติฯ ตามลำพัง
- ผู้เข้าอบรมต้องส่งอารมณ์การปฏิบัติกับพระอาจารย์โดยบอกถึงวิธีการปฏิบัติ ผลของการปฏิบัติ ปัญหา และอุปสรรคของการปฏิบัติตามวันเวลาที่ได้กำหนดไว้
- ผู้เข้ารับการอบรมที่มีข้อข้องใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สามารถเขียนข้อความสอบถาม ผ่านพี่เลี้ยง พระอาจารย์จะตอบคำถามช่วงเวลาที่มีการส่งอารมณ์

กำหนดการวันปิดอบรม

๐๕.๐๐ น. นั่งปฏิบัติกรรมฐานรวม ณ วิหารอบรมวิปัสสนา

๐๖.๐๐ น. เตรียมตัวทำพิธีลากรรมฐาน ตอบแบบประเมินผล

๐๖.๓๐ น. พิธีลากรรมฐาน รับหนังสือ ซีดี ถ่ายรูปหมู่ร่วมกัน

แสดงความรู้สึกข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติ ทำบุญตามกำลังศรัทธา

๐๘.๐๐ น. เสร็จพิธี รับประทานอาหารเช้า (ข้าวต้ม)

ข. อบรมวิปัสสนากรรมฐานรุ่นพิเศษ ตามสาขา, ไม่ใช่สาขา และให้องค์กรต่าง ๆ สามารถสมัครเข้าปฏิบัติไม่จำกัดจำนวนครั้ง ได้ตามสาขาของวัดมเหยงคณ์หรือที่อื่น ๆ ที่มีพระภิกษุสามเณร (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เป็นพระวิปัสสนาจารย์

ค. อุปสมบทหมู่พระภิกษุ ทุกเดือนตลอดปี เข้าวิปัสสนากรรมฐาน ๘ วัน ยกเว้นเดือนเข้าพรรษา ต้องบวชอยู่จำพรรษา ๓ เดือน

ง. ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พิเศษ โดยใช้วิถีทัศน์ และซีดีเสียงธรรมของหลวงปู่สุรศักดิ์ เท่านั้น (หลวงปู่ไม่ได้ลงสอน) รับเฉพาะผู้ปฏิบัติเก่าที่ผ่านการเข้าปฏิบัติวิปัสสนา คอร์สของพระภาวนาเมฆคุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) มาแล้ว อย่างน้อย ๓ ครั้ง

๒ วัดป่าสุคะโต มีคอร์สปฏิบัติธรรมประจำเดือนตลอดปี พิเศษตามวาระและต่างสถานที่ในหลายจังหวัด และจัดขึ้นโดยเฉพาะ

การปฏิบัติธรรมที่วัดป่าสุคะโต

๒.๑ คอร์สปฏิบัติธรรมประจำเดือน

- จัดให้มีปฏิบัติธรรมเจริญสติแบบเคลื่อนไหวแนวหลวงพ่อเทียน จิตตสุโภ ทุกเดือน โดยมีพระทรงศิลป์ สุจินโณ เป็นผู้สอน โดยมีผู้สมัครเข้ามาหลายช่องทาง อาทิ สมัครด้วยตนเองที่วัด, โทรศัพท์สมัคร และสมัครผ่านเว็บไซต์ ซึ่งมีอาสาสมัครคอยรับสมัครอยู่เป็นประจำ
- จำนวนผู้เข้ารับการอบรม คอร์สประจำเดือน ๓๐-๔๐ คนโดยผู้สมัครมาจากหลากหลายภาคของประเทศและมีชาวต่างประเทศอยู่บ้าง

ปฏิทินปฏิบัติธรรม เจริญสติ ประจำปี ๒๕๖๑

รุ่นที่ ๑	-
รุ่นที่ ๒	-
รุ่นที่ ๓	วันอาทิตย์ที่ ๑๑ - วันเสาร์ที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๔	วันอาทิตย์ที่ ๑๕ - วันเสาร์ที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๕	วันอาทิตย์ที่ ๑๓ - วันเสาร์ที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๖	วันอาทิตย์ที่ ๓ - วันเสาร์ที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๗	วันอาทิตย์ที่ ๑ - วันเสาร์ที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๘	วันอาทิตย์ที่ ๒๖ สิงหาคม - วันเสาร์ที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๙	วันอาทิตย์ที่ ๙ - วันเสาร์ที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๑๐	วันอาทิตย์ที่ ๑๔ - วันเสาร์ที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑
รุ่นที่ ๑๑	วันเสาร์ที่ ๑๐ - วันอาทิตย์ที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ (รุ่นเข้ม) เฉพาะผู้ผ่านหลักสูตร ๗ วันแล้วเท่านั้น
รุ่นที่ ๑๒	วันอาทิตย์ที่ ๒๓ - วันเสาร์ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๑

กำหนดการในการปฏิบัติธรรม

วันแรก (วันอาทิตย์)

- การปฐมนิเทศที่ศาลาหอไตรจะเริ่มในเวลา ๑๓.๐๐ น. ควรมาให้ทัน
- เมื่อเดินทางมาถึงวัด ให้ไปลงทะเบียนที่สำนักงานไตรลักษณ์ เพื่อรับเครื่องนอน (เสื่อหมอน ปлокหมอน ผ้าห่ม) และกุญแจที่พักรับ
- ทางวัดได้จัดเตรียมอาหารกลางวันไว้ให้ตั้งแต่เวลา ๑๑.๐๐ น. เป็นต้นไป

วันจบหลักสูตร (วันเสาร์)

- จะจบหลักสูตรเวลา ๑๑.๐๐ น. โดยประมาณ
- ทางวัดได้จัดเตรียมอาหารกลางวันไว้ให้ตั้งแต่เวลา ๑๑.๐๐ น. เป็นต้นไป
- ก่อนกลับทำความสะอาดที่พักให้เรียบร้อย พร้อมเข้าพักรับ
- นำเครื่องนอน และกุญแจที่พักรับ ส่งคืนสำนักงานให้เรียบร้อย โดยแยกผ้าห่มและปลอกหมอน เพื่อส่งซัก

วัตรปฏิบัติ

๐๓.๐๐ น.	ตื่นนอนอย่างมีสติ
๐๔.๐๐ น.	ทำวัตรเช้า ฟังธรรม
๐๕.๐๐ น.	บริหารจิต บริหารกาย
๐๖.๐๐ น.	เจริญสติกับงานส่วนรวม
๐๗.๓๐ น.	รับประทานอาหารเช้าอย่างมีสติ
๐๘.๓๐ น.	เจริญสติแนวเคลื่อนไหว
๑๑.๐๐ น.	รับประทานอาหารเพลอย่างมีสติ
๑๒.๐๐ น.	เจริญสติแนวเคลื่อนไหว
๑๖.๐๐ น.	กวาดลานวัด กุฏิ ศาลา ที่ส่วนรวม
๑๗.๐๐ น.	อาบน้ำอย่างมีสติ

๑๘.๐๐ น.	ทำวัตรเย็น ฟังธรรม
๑๙.๐๐ น.	เจริญสติแนวเคลื่อนไหว
๒๑.๐๐ น.	นอนหลับพักผ่อนใจอย่างมีสติ

๒.๒ คอร์สปฏิบัติธรรมพิเศษตามวาระและสถานที่

มีอบรมการปฏิบัติธรรมเจริญสติแบบเคลื่อนไหวแนวหลวงพ่อเทียน จิตตสุภโณ ตลอดปี ในจังหวัดต่าง ๆ ทั้งที่วัดป่าสุคะโต, กรุงเทพฯ, นครราชสีมา, ระยอง, ขอนแก่น เป็นต้น โดยมีครูบาอาจารย์หลายรูป อาทิ พระสุทธิศาสตร์ ปัญญาปทีโป, พระสันติพงศ์ เขมปัญญา, พระทรงศิลป์ สุจิณฺโณ, พระสมใจ อจาโร เป็นผู้สอนการปฏิบัติ

คอร์สที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ อาทิ คอร์สเจริญสติของรายการพื้นที่ชีวิต ThaiPBS จะมีจำนวนคนสมัครมากราว ๆ ๑๐๐ คน หรือจากบริษัทต่าง ๆ มีปีละหลายครั้งแต่ไม่ได้มีการจัดบันทึกไว้

๓ มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มีหลักสูตร ๑๐ วันทั่วไป ๑๐ วันสำหรับผู้บริหาร ๑ วันศิษย์เก่า ๓ วันศิษย์เก่า ตลอดจนหลักสูตรระยะยาว สำหรับผู้ผ่านหลักสูตรต่าง ๆ มาแล้ว ได้แก่ หลักสูตรสติปัญญาฐาน ๒๐ วัน ๓๐ วัน ๔๕ วัน ๖๐ วัน รวมถึงหลักสูตรสำหรับเด็กและเยาวชน ๑ วัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑. หลักสูตร ๑๐ วัน ทั่วไป

ตารางการอบรมอานาปานสติ หลักสูตร ๑๐ วัน	
๐๔:๐๐ น.	ระฆังปลุก
๐๔:๓๐-๐๖:๓๐ น.	นั่งปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวมหรือในที่พักส่วนตัว
๐๖:๓๐-๐๘:๐๐ น.	อาหารเช้า
๐๘:๐๐-๐๙:๐๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๐๙:๐๐-๑๑:๐๐ น.	ปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวม หรือในที่พักส่วนตัวตามที่อาจารย์กำหนด

๑๑:๐๐-๑๒:๐๐ น.	อาหารกลางวัน
๑๒:๐๐-๑๓:๐๐ น.	พักผ่อน
๑๓:๐๐-๑๔:๓๐ น.	ปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวมหรือในที่พักส่วนตัว
๑๔:๓๐-๑๕:๓๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๑๕:๓๐-๑๗:๐๐ น.	ปฏิบัติในห้องปฏิบัติรวมหรือในที่พักตามที่อาจารย์กำหนด
๑๗:๐๐-๑๘:๐๐ น.	พักดื่มน้ำปานะ
๑๘:๐๐-๑๙:๐๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๑๙:๐๐-๒๐:๑๕ น.	ฟังธรรมบรรยายในห้องปฏิบัติรวม
๒๐:๑๕-๒๑:๐๐ น.	ปฏิบัติร่วมกันในห้องปฏิบัติรวม
๒๑:๐๐-๒๑:๓๐ น.	สอบถามข้อสงสัยกับอาจารย์เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม
๒๑:๓๐ น.	พักผ่อน

๓.๒. หลักสูตร ๑๐ วัน สำหรับผู้บริหาร

รับเฉพาะผู้ที่ปัจจุบันยังคงทำงานอยู่ในระดับบริหารทั้งภาครัฐและเอกชน

๓.๓. หลักสูตร ๑ วัน (เฉพาะศิษย์เก่า)

๓.๔. หลักสูตร ๓ วัน (เฉพาะศิษย์เก่า)

๓.๕. หลักสูตรระยะยาว

- **หลักสูตรสติปัญญา** ผู้สมัครต้องผ่านหลักสูตร ๑๐ วัน อย่างน้อย ๓ ครั้ง และปฏิบัติในแนวทางนี้มาไม่ต่ำกว่า ๑ ปี โดยไม่ได้ไปปฏิบัติในแนวทางอื่นหลังจากที่เข้าปฏิบัติในหลักสูตร ๑๐ วัน ครั้งสุดท้าย รวมทั้งมีความพยายามที่จะรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน
- **หลักสูตร ๒๐ วัน** ผู้สมัครจะต้องเป็นผู้ที่มีมั่นคงอยู่ในแนวทางการปฏิบัติวิธีนี้เพียงวิธีเดียว โดยได้ผ่านหลักสูตร ๑๐ วันเต็มมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๕ ครั้ง หลักสูตรสติปัญญาอย่างน้อย ๑ ครั้ง รวมทั้งเคยปฏิบัติหน้าที่เป็นธรรมบริกรในหลักสูตร ๑๐ วันเต็มอย่างน้อย

๑ ครั้ง และปฏิบัติด้วยตนเองเช้า-เย็นเป็นประจำอย่างน้อย ๒ ปี และรักษาศีลห้ามาไม่ต่ำกว่า ๑ ปี

- **หลักสูตร ๓๐ วัน** ผู้สมัครจะต้องผ่านการอบรมในหลักสูตร ๒๐ วัน มาแล้วอย่างน้อย ๑ ครั้งและค้นด้วยหลักสูตร ๑๐ วันก่อน ๑ ครั้ง โดยยังคงปฏิบัติด้วยตนเองเช้า-เย็นเป็นประจำ รวมทั้งรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน
- **หลักสูตร ๔๕ วัน** (จำกัดเฉพาะผู้ช่วยอาจารย์และผู้รับใช้ธรรมะเป็นประจำหรืออย่างต่อเนื่องเท่านั้น) ผู้สมัครจะต้องผ่านหลักสูตร ๓๐ วันอย่างน้อย ๒ ครั้ง และค้นด้วยหลักสูตร ๑๐ วันก่อน ๑ ครั้ง โดยมันคงอยู่ในแนวทางการปฏิบัตินี้เพียงวิธีเดียวไม่ต่ำกว่า ๓ ปี รวมทั้งปฏิบัติด้วยตนเองเช้า-เย็นเป็นประจำ และรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน
  - ผู้สมัครที่มีคุณสมบัติดังกล่าวและครบถ้วนตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่ได้ระบุไว้ จึงจะได้รับการพิจารณา ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้ถือเป็นกำลังสำคัญที่อุทิศตนในการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์แก่คนจำนวนมาก
- **หลักสูตร ๖๐ วัน** (จำกัดเฉพาะผู้ช่วยอาจารย์และผู้รับใช้ธรรมะอย่างยั่งยืนและอย่างต่อเนื่องเท่านั้น) ผู้สมัครจะต้องผ่านหลักสูตร ๔๕ วันอย่างน้อย ๒ ครั้ง และค้นด้วยหลักสูตร ๑๐ วันก่อน ๑ ครั้ง โดยมันคงอยู่ในแนวทางการปฏิบัตินี้เพียงวิธีเดียวไม่ต่ำกว่า ๕ ปี รวมทั้งปฏิบัติด้วยตนเองเช้า-เย็นเป็นประจำ และรักษาศีลห้าในชีวิตประจำวัน
  - ผู้สมัครที่มีคุณสมบัติดังกล่าวและครบถ้วนตามหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่ได้ระบุไว้ จึงจะได้รับการพิจารณา ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้ถือเป็นกำลังสำคัญที่อุทิศตนในการเผยแผ่ธรรมเพื่อประโยชน์แก่คนจำนวนมาก

๓.๖. หลักสูตรอานาปานสติสำหรับเด็กและเยาวชน

หลักสูตรที่แยกระหว่างเด็กและเยาวชนที่มีอายุ ๘-๑๒ ปี กับที่มีอายุระหว่าง ๑๓-๑๖ ปี ทั้งนี้ในระหว่างการอบรมผู้เข้าร่วมจะต้องถือศีล ๕ และปฏิบัติตามกฎระเบียบ งดเว้นจากการปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาอื่น อยู่ในบริเวณที่อบรม โดยแบ่งแยกเขตชาย-หญิง

การอบรมแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

ก. ขั้นแรก เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมจะต้องพยายามละเว้นจากการกระทำที่ไม่ถูกต้องดังมทั้งหลายโดยการถือศีล ๕

- ๑) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะพยายามปฏิบัติต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างมีเมตตา ไม่เช่นฆ่าหรือทำร้ายพวกเขา
  - ๒) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะไม่หยิบฉวยข้าวของของผู้อื่น โดยไม่ได้รับอนุญาต
  - ๓) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะไม่ประพฤติผิดทางกาม จะปฏิบัติต่อเพื่อนหญิงและเพื่อนชายเสมือนพี่น้องหรือมิตรสนิท
  - ๔) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะพูดแต่ความจริง ด้วยความสุภาพอ่อนโยน ไม่พูดปดหรือพูดจาให้ร้ายผู้อื่น
  - ๕) ข้าพเจ้าสัญญาว่าจะเว้นจากสุรา สิ่งเสพติด รักษาจิตใจให้บริสุทธิ์
  - ๖) ข้าพเจ้าขอให้สัญญาว่าจะพยายามปฏิบัติตามคำสอนที่ได้รับในระหว่างการอบรมอย่างดีที่สุด
- การรักษาศีลดังกล่าวนับเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิบัติ อันจะช่วยให้เกิดความสงบเพียงพอที่จะปฏิบัติ

ข. ในขั้นต่อไป คือ การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติอานาปานสติ โดย

เพ่งความสนใจไปเผ่าจตจ่อมหายใจที่ผ่านเข้า-ออก ตามธรรมชาติ การ
 อบรมทั้งหมดจะใช้เทปคำสอนของท่านอาจารย์โกเอ็นก้า โดยแบ่งเป็นช่วง ๆ
 ช่วงละประมาณ ๓๐-๔๐ นาที ซึ่งจะมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ นอกจากนี้
 นี้ยังมีเกมส์และกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ร่วมด้วย ทว่าจะให้เวลาส่วน
 ใหญ่กับการฝึกปฏิบัติอานาปานสติมากกว่า นอกจากนี้ยังมีการปฏิบัติ
 เมตตาทาวนา (แผ่เมตตา) เพื่อแบ่งปันความสุขสงบที่ได้รับในระหว่างการ
 อบรมให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

การปฏิบัติต่อในภายหลังจากเสร็จสิ้นการอบรมนั้นเป็นสิ่งสำคัญ
 ยิ่งที่จะทำให้เด็ก ๆ ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ดังนั้นเด็กและเยาวชน
 จึงควรมีเวลาได้ปฏิบัติต่อที่บ้านทุกวันเป็นเวลา ๑๐-๑๕ นาที และเข้า
 ร่วมการอบรมเมื่อมีโอกาส

ตารางการอบรมอานาปานสติสำหรับเด็ก หลักสูตร ๑ วัน	
๐๘:๓๐-๐๙:๐๐ น.	ลงทะเบียน
๐๙:๐๐-๐๙:๑๐ น.	ปฐมนิเทศ
๐๙:๑๐-๐๙:๔๕ น.	เริ่มปฏิบัติอานาปานสติ
๐๙:๔๕-๑๐:๑๕ น.	ปฏิบัติช่วงที่ ๑
๑๐:๑๕-๑๑:๑๕ น.	อาหารว่าง กิจกรรม และสอบถาม
๑๑:๑๕-๑๑:๔๕ น.	ปฏิบัติช่วงที่ ๒
๑๑:๕๐-๑๒:๒๐ น.	กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้
๑๒:๓๐-๑๓:๐๐ น.	ปฏิบัติช่วงที่ ๓
๑๓:๐๐-๑๔:๐๐ น.	อาหารกลางวัน และกิจกรรม
๑๔:๐๐-๑๔:๓๐ น.	คำถาม คำตอบ และปฏิบัติร่วมกัน
๑๔:๓๐-๑๕:๐๐ น.	ธรรมบรรยาย และแผ่เมตตา

๓.๗. การปฏิบัติอานาปานสติแบบย่อ สำหรับบุคคลทั่วไป

เพื่อเผยแพร่ธรรมะไปสู่ผู้คนทั่วไปให้มากขึ้น ท่านอาจารย์โกเอ็นก้า ได้ดัดริให้เผยแพร่บันทึกการปฏิบัติอานาปานสติแบบย่อนี้ เพื่อผู้ที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรมจะได้มีประสบการณ์ในเบื้องต้น และเป็นแรงบันดาลใจให้เข้ามารับการอบรมวิปัสสนากรรมฐานต่อไปเมื่อมีความพร้อม

หลักเกณฑ์

- ๑) ให้เปิดวิดีโอหรือซีดีในห้องที่เงียบสงบ เหมาะแก่การปฏิบัติภาวนา
- ๒) ผู้ปฏิบัติต้องยินดีที่จะอยู่จนครบตลอดทั้งชั่วโมง โดยรักษาภูมิตั้งใจแห่งความเจียม มีการแบ่งแยกเขตชาย-หญิง และไม่มีการถูกเนื้อต้องตัวกัน
- ๓) ผู้ปฏิบัติจะเป็นใครก็ได้ที่มีอายุตั้งแต่ ๑๐ ปีขึ้นไป
- ๔) ไม่อนุญาตให้ผู้ใดทำการสอนใด ๆ ทั้งสิ้น คำสอนจะมาจากเทปบันทึกภาพและเสียงของท่านอาจารย์โกเอ็นก้าเท่านั้น
- ๕) ไม่มีการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการเข้าปฏิบัติอานาปานสติช่วงสั้น ๆ นี้

หมายเหตุ ผู้ที่ได้ผ่านการอบรมอานาปานสติแบบย่อนี้ ยังไม่นับเป็น “ศิษย์เก่าในแนวทางนี้” จึงไม่สามารถเข้าร่วมการอบรมในหลักสูตรที่กำหนดไว้เฉพาะ “สำหรับศิษย์เก่าเท่านั้น” ได้

๔ สถาบันพลังจิตตานุภาพ มีหลักสูตรครูสมาธิ ๒๐๐ ชั่วโมงทั้งภาคจันทร์-ศุกร์ ตอนเย็น และภาคเสาร์-อาทิตย์ เต็มวัน แบ่งเป็นขั้นพื้นฐาน ชั้นกลาง และขั้นสูง ก็ยังมีหลักสูตรชินนสาสมาธิ (การชนะใจตนเอง) ๑ วัน และ ๓ วัน หลักสูตรนिरสาสมาธิ (เน้นการปฏิบัติ) ยุวสาสมาธิ (สำหรับเยาวชน) ปุราสาสมาธิ (สำหรับครูสมาธิ) อัถตสาสมาธิ (ธรรม-ศึกษา) สักคสา-

สมาธิ (ยกใจสู่สวรรค์)

ในทุกหลักสูตรมีคณะพระวิทยากร ประจำสถาบันพลังจิตตานุภาพ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยงค์ สิรินธโร) เป็นผู้ให้การอบรม ตั้งแต่เปิดการอบรมครั้งแรก มีผู้สำเร็จนักศึกษาคูรูสมาธิ ๘๐ คน จนกระทั่งถึง ๘๐๐,๐๐๐ คนในปัจจุบัน

๔.๑ หลักสูตรครูสมาธิ เปิดสอนสมาธิแก่บุคคลทั่วไป เรียนฟรี ตลอดหลักสูตร

หลักสูตรครูสมาธิเป็นหลักสูตร ที่สอนสมาธิให้กับประชาชน เพื่อสามารถที่จะเป็นครูสอนสมาธิได้ ตามหลักการของ สมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยงค์ สิรินธโร) เปิดรับสมัครปีละ ๒ ครั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์และเดือนสิงหาคม ใช้ระยะเวลาในการเรียน ๖ เดือน (หลักสูตร ๒๐๐ ชั่วโมง) เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พร้อมทั้งนำไปสอบปฏิบัติ ภาคสนาม ณ ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลา ๔ วัน ๓ คืน จึงจะจบหลักสูตรครูสมาธิและจัดพิธีมอบใบประกาศนียบัตร

การเรียนการสอน มี ๒ รูปแบบ สามารถเลือกเวลา และสถานที่ในการเรียน ให้เหมาะสมกับความสะดวกสบาย ได้แก่

- การเรียนภาคจันทร์-ศุกร์ ตอนเย็น เวลา ๑๘.๐๐-๒๐.๐๐ น.
- การเรียนภาคเสาร์-อาทิตย์ เต็มวัน เวลา ๙.๐๐-๑๖.๓๐ น.
- มีระบบการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ
- ภาคทฤษฎี มีการเรียนจากคณาจารย์ และฟังเทปบรรยายของ พระอาจารย์หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร
- ภาคปฏิบัติ มีการเดินจงกรม ๓๐ นาที และนั่งสมาธิ ๓๐ นาที

เมื่อจบการศึกษา มีการสอบวัดผลทั้งข้อเขียนและปฏิบัติ ตลอดจนการสอบปฏิบัติ ภาคสนาม ณ ดอยอินทนนท์

๔.๒. หลักสูตรชินนสาสมาธิ (การชนะใจตนเอง)

เป็นหลักสูตรการฝึกสมาธิในระดับเบื้องต้น ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องถือศีล ๕ หรือศีล ๘ ซึ่งสามารถเลือกปฏิบัติได้ตามความสมัครใจ ฝึกการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และการฟังธรรมะ วิธีการเรียนการสอนจะมีการบรรยายเกี่ยวกับพื้นฐานของการทำสมาธิ ให้ผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติจริงตามทฤษฎีที่ได้เรียนมา และเปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับสิ่งที่ได้รับจากการปฏิบัติดังกล่าว

หลักการและเหตุผล

เป็นหลักสูตรเบื้องต้นสำหรับบุคคลทั่วไป แบ่งเป็นสองหลักสูตร

- ๑) หลักสูตร ๑ วัน ทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐–๑๖.๐๐ น.
ณ ศูนย์สมาธิวิริยานุภาพ
- ๒) หลักสูตร ๓ วัน ๒ คืน มีระเบียบปฏิบัติ มีที่พักอย่างดี มีอาหารตารางเรียน และปฏิบัติในแต่ละวันตามกำหนดเวลา ผู้เข้าปฏิบัติจะถือศีล ๕ การแต่งกายขอให้สุภาพเรียบร้อย (ไม่จำกัดสี)
  - คณะประชาชนทั่วไปมีเดือนละ ๑ ครั้ง ปฐมนิเทศวันศุกร์ ๑๙.๐๐ น. ปัจฉิมนิเทศวันอาทิตย์เวลา ๑๖.๐๐ น.
  - คณะกลุ่มบุคคลหรือหน่วยงาน เช่น ข้าราชการครู ตำรวจ ทหาร นักศึกษา หรือบริษัทต่าง ๆ ที่จัดมาเป็นคณะ สามารถรับได้ตลอดทั้งปี

๔.๓. หลักสูตรนिरสาสมาธิ

เป็นหลักสูตร ๓ วัน ๒ คืน สำหรับผู้ที่จบหลักสูตรครูสมาธิแล้ว และบุคคลทั่วไปที่ผ่านการฝึกอบรมสมาธิเบื้องต้น (ชินนสาสมาธิ) ๓ ครั้ง

ขึ้นไป หลักสูตรนี้เน้นการปฏิบัติเป็นหลัก ให้ทุกท่านทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง เพื่อความก้าวหน้าแห่งการทำสมาธิและเป็นการพัฒนาจิตใจตนเองเป็นสำคัญ ผู้เข้าปฏิบัติต้องถือศีล ๘ กำหนดเดือนละ ๑ ครั้ง และไปปฏิบัติตรงคั่นอกสถานที่ทุก ๓ เดือน (มินิธุดงค์)

๔.๔. หลักสูตรยวสาสมาธิ

หลักสูตรยวสาสมาธิ (สำหรับเยาวชน) อันเป็นหลักสูตรสมาธิเบื้องต้น ๓ วัน ๒ คืน อบรมโดยคณะพระวิทายากร ประจำสถาบันพลังจิตตานุภาพ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสมเด็จพระญาณวชิโรดม (วิริยงค์ สิริธโร) มุ่งให้เยาวชนได้รับความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสมาธิ อย่างเช่น จุดประสงค์การทำสมาธิ อริยาบถ ๔ จุดเริ่มต้นการบริการรรม ลักษณะต่อต้านสมาธิ ประโยชน์ของสมาธิ สมาธิกับการเรียน สมาธิกับการควบคุมอารมณ์การทำวิทาสสมาธิ เป็นต้น อีกทั้งยังได้เรียนรู้การปฏิบัติเดินจงกรม นั่งสมาธิอย่างถูกวิธี และได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

๔.๕. หลักสูตรปฐิสสมาธิ

เป็นหลักสูตรการทำสมาธิด้วยตัวเอง ในการตั้งสัจจะที่จะปฏิบัติสมาธิ ซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับครูสมาธิที่เรียนจบแล้วได้มาต่อยอดในการทำสมาธิและเป็นการได้ทำสมาธิอย่างต่อเนื่อง

๔.๖. หลักสูตรอรรถสาสมาธิ (ธรรมศึกษา)

เป็นหลักสูตรการทำสมาธิเพื่อประโยชน์สูงสุด เพื่อได้ปฏิบัติสมาธิอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากได้ทำสมาธิแล้วยังมีการเรียนธรรมศึกษา ตรี โท เอก เพื่อให้ได้ทราบหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

๔.๗. หลักสูตรศีลคสาสมาธิ (สมาธิยกใจสู่สวรรค์)

สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ทั่วประเทศได้ปฏิบัติสมาธิ รวมทั้งนำไปสอนเยาวชนผู้ต้องถูกควบคุมของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ต้องถูกคุมประพฤติโดยกรมคุมประพฤติ

การอบรมครูสมาธิ ของสถาบันพลังจิตตานุภาพ

การบริการจัดการหลักสูตร องค์กรคณะผู้สอน

มีการบริการจัดการหลักสูตร องค์กรคณะผู้สอน ให้คำปรึกษาชี้แนะและตอบคำถาม รวมทั้งการสอบอารมณ์กรรมฐาน สอดประสานกับหลักสูตร ตั้งแต่พระอาจารย์หลักและพระอาจารย์ผู้ช่วย ตลอดจนผู้ช่วย ที่กำหนดในลักษณะต่าง ๆ

โดยมีหลักสูตรประจำเดือน พร้อมกับมีคณะวิทยากรพร้อมออกสอนตามสถานที่ในเครือข่ายต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง อาทิ

วัดมเหยงคณ์ มีสอบอารมณ์กรรมฐาน (ทดสอบความก้าวหน้า) โดยพระภิกษุณาเมขคุณ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) พระวิปัสสนาจารย์ ได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติกรรมฐานเข้าสอบอารมณ์กรรมฐาน หลังจากการปฏิบัติ เพื่อซักถามความรู้ความเข้าใจ และความก้าวหน้า จากการลงมือปฏิบัติกรรมฐาน เนื่องจากผู้ปฏิบัติแต่ละคนนั้น มีพื้นฐานทางสมาธิแตกต่างกัน ย่อมพบปัญหาจากการภาวนาแตกต่างกันบ้าง เมื่อพบปัญหาเหล่านี้ จึงมักมีความสงสัย และติดขัดอยู่ในอารมณ์บางอย่าง ไม่สามารถปฏิบัติต่อไปได้ ดังนั้นหลวงพ่ोजึงเป็นครูที่คอยแนะแนวทาง ซึ่งทางออกไขปัญหาเพื่อสามารถดำเนินแก้ไขปัญหาให้คลี่คลาย อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้แก่ผู้ร่วมปฏิบัติธรรมคนอื่น ๆ ก้าวหน้าเร็ว อีกด้วย

อีกทั้ง การออกแบบบริหารหลักสูตรต่างระดับมีความกว้าง (ปริมาณคน) และลึก มีลักษณะหลากหลายเหมาะกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทในปัจจุบัน ที่ต้องทำงานหาเลี้ยงชีพอยู่ตลอดวันทำงานและวันหยุดแตกต่างกันไป การออกแบบหลักสูตรบวชนกขัมมภาวนาประจำวัน แบบมาวันไหนก็ได้ ทำให้คนรู้สึกว่าจะง่ายที่จะจัดเวลามาปฏิบัติธรรมทำให้มีพุทธ-

บริษัทเข้ามาขอभवตตลอดทุกวัน ยิ่งถ้าเป็นบวชนกขัมมภาวนาในช่วงเทศกาลนั้นมีจำนวนเป็นพันคน ซึ่งเป็นการตอบสนองผู้ที่ประสงค์อยากทำบุญแต่มีวันหยุดคือวันหยุดเทศกาลต่าง ๆ และถือเป็นการทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย โดยมีรอบพิธีบวชถึง ๓ รอบ แล้วแต่ความสะดวก เนื้อหาธรรมที่หลวงพ่อสุรงค์ดีเขมรังสีเทศน์นั้น มีเนื้อหาเหมาะสมแก่คนหนุ่มมากเข้าใจง่าย มักอิงกับชาตกรเรื่องต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อันเป็นแสดงธรรมที่เอื้อต่อความเข้าใจและเพลิดเพลินของผู้เข้าปฏิบัติ ในส่วนหลักสูตรวิปัสสนากรรมฐานนั้นรับจำนวนจำกัดในแต่ละครั้ง ปิดวาจา เก็บโทรศัพท์มือถือแยกปฏิบัติตามลำพังในบริเวณที่พักอาศัย ลานอมตธรรม โดยเจริญสติตลอดเวลา มุ่งเน้นการปฏิบัติกรรมฐานโดยตรง ไม่ต้องไปร่วมทำวัตรเช้าเย็น ไม่ต้องช่วยงานของวัด และไม่ให้อาหารผู้อื่น ๆ เช่น ทำบุญตักบาตรบริจาคทาน ซื่อซิติ และสินค้าสวัสดิการ ในเบื้องต้นมีการแบ่งหลักสูตรในแต่ละเดือนออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ สำหรับผู้เคยผ่านการปฏิบัติมาก่อนและผู้เพิ่งเข้ามาใหม่

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์จัดช่วง

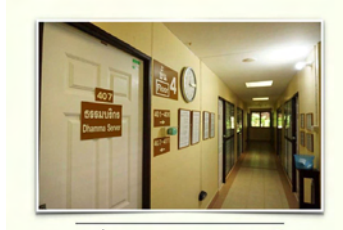
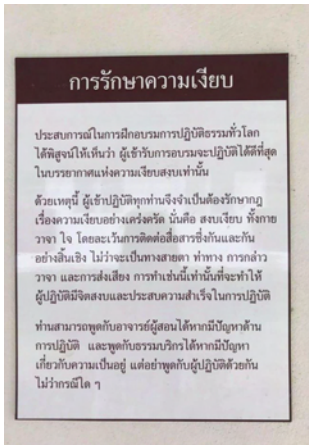
เวลาให้ขอคำอธิบายจากอาจารย์ผู้สอนเท่านั้น หากมีปัญหาหรือความสับสนใด ๆ เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนา ในระหว่างเวลา ๑๒.๐๐ – ๑๓.๐๐ น. ซึ่งจัดไว้สำหรับเข้าพบเป็นการส่วนตัวกับอาจารย์ที่ที่พักแต่ก็สามารถตั้งคำถามถามอาจารย์ได้ระหว่างเวลา ๑๑.๐๐ – ๑๑.๓๐ น. ในห้องปฏิบัติรวม

การจัดปฏิบัติธรรมโดยมูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์

การบริหารด้วยระบบจิตอาสา

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มีการบริหารจัดการระบบธรรมบริกร อาสาสมัครรับใช้ธรรม: การรับใช้ธรรมะด้วยหลักคิดการรับใช้ธรรมะทั้งในระหว่างการอบรมและการช่วยงานธรรมะในทางอื่นใด ล้วนเป็นสิ่งที่มีความค้ำยั้ง ไม่เพียงแต่จะช่วยให้ผู้อื่นได้มีโอกาสลิ้มรสพระธรรมอันล้ำค่าแล้ว หากยังเป็นการส่งเสริมการปฏิบัติของตนให้เจริญก้าวหน้าขึ้นด้วย การเข้ามาร่วมรับใช้ธรรมะของผู้ปฏิบัติ

เก่ามีความจำเป็นต่อการจัดการอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างยิ่ง ซึ่ง
นับวันมีแต่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น หากปราศจากความช่วยเหลือของผู้
ปฏิบัติที่อาสาเข้ามาให้บริการทางธรรม การอบรมต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมไม่
อาจเกิดขึ้นได้เลย

ท่านอาจารย์โกเอ็นก้าได้กล่าวถึง คุณค่าของการรับใช้ธรรมะ สำหรับ
ผู้ปฏิบัติเก่า โดยชี้ให้เห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาธรรมะให้เจริญ
งอกงาม การรับใช้ธรรมะตาม ข้อปฏิบัติของผู้รับใช้ธรรมะ จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติ
สามารถดำเนินชีวิตตามครรลองครองธรรมในโลกภายนอกได้ดียิ่งขึ้น

ธรรมบริการ ผู้ปฏิบัติเก่าที่มีความประสงค์จะสมัครเป็นธรรมบริการ
ในระหว่างการอบรม หลังจากรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการรับใช้ธรรมะโดย
ตลอดแล้ว สามารถตรวจสอบ ตารางการอบรม ของศูนย์ฯ ที่ต้องการ
สมัครเป็นธรรมบริการ และสามารถสมัครธรรมบริการออนไลน์ได้เช่นเดียว
กับการสมัครเข้ารับการอบรม

อาสาสมัครรับใช้ธรรมะ นอกเหนือจากการเป็นธรรมบริการใน
ระหว่างการอบรมแล้ว ผู้ปฏิบัติเก่าสามารถอาสารับใช้ธรรมะในหน้าที่ต่าง ๆ
ที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ และทักษะของตน เช่น งานแปล งาน
พิสูจน์อักษร art work คอมพิวเตอร์ บัญชี ออกแบบอาคารก่อสร้าง ฯลฯ
เมื่อใดที่มูลนิธิฯ มีความต้องการความช่วยเหลือในสายงานที่ตรงกับ
คุณสมบัติที่ได้แจ้งไว้ ฝ่ายที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ จะทำการติดต่อไป
เพื่อเชิญมาร่วมรับใช้ธรรมะในโอกาสต่อไป

สถาบันพลังจิตตานุภาพ มีจำนวนรายชื่ออาจารย์สาทั่วประเทศ
กว่า ๑,๗๐๐ คน และมีการประชุมคณะอาจารย์สาเป็นประจำทุกปี ทุก
คนเป็นจิตอาสา ไม่มีค่าตอบแทน สำหรับอาจารย์สาที่ไม่ได้รับการมอบ
หมายจากผู้ดูแลสาขาให้ได้รับการสอน ๓ รุ่นต่อเนื่อง จะถูกปลดจากการ
เป็นอาจารย์สา

การจัดการเชิงระบบต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

มีการจัดการเชิงระบบต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ทั้งเรื่องอาคารสถานที่ บริการพื้นฐาน พื้นที่ศึกษาปฏิบัติ อาหารที่พัก ตลอดจนการสื่อสาร ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การสมาธิ และ ทำความเข้าใจให้มีความร่วมมือ การเข้าร่วม

ทุกกรณีศึกษาให้ความสำคัญและมีการจัดการไว้พร้อมสรรพ ไม่ว่าการสมาธิและตอบรับการเข้าร่วม การต้อนรับลงทะเบียน การเข้าสู่ที่พัก อาคารสถานที่พัก แม้กระทั่งชุดแต่งกายในระหว่างปฏิบัติธรรมก็มีจัดไว้ในบางกรณี มีพื้นที่ศึกษาปฏิบัติธรรมอันสปปายะ พร้อมระบบเสียงที่ดี รวมถึงระบบบริการอาหาร น้ำปานะและเครื่องดื่ม

การจัดการพื้นที่ ให้สปปายะต่อผู้ปฏิบัติในแต่ละหลักสูตร

วัดมเหยงคณ์มีการวางแผนและจัดสรรพื้นที่อย่างลงตัวโดยจัดพื้นที่เป็นเขตบุคคลทั่วไปที่มาบวชเนกขัมมภavana ประจำวัน แยกกันกับของผู้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างเป็นสัดส่วน ทำให้ทุกกิจกรรมดำเนินไปด้วยกันได้อย่างราบรื่น ได้ประโยชน์ทุกสถาน ในเชิงภาพรวมของพื้นที่วัด แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นพื้นที่โบราณสถานซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ดั้งเดิม ส่วนที่สอง คือ บริเวณวัดในปัจจุบัน ที่มีการวางผังสถานที่อย่างเป็นระเบียบ ขนาดของพื้นที่กว้างขวาง มีสวนป่าร่มรื่นเอื้อต่อการฟังธรรม ตามแบบอย่างของวัดปฏิบัติ การจัดที่พักมีการแบ่งแยกชัดเจนระหว่างผู้ปฏิบัติชายและหญิง นอกจากนี้ แม้ว่าวัดจะมีผู้เดินทางเข้าออกจำนวนมากในแต่ละวัน แต่ไม่มีเสียงรบกวน นับได้ว่ามีการบริหารจัดการ

ได้เชิงพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

อีกทั้ง การเผยแพร่ธรรม จัดคอร์สกรรมฐานโดยไม่จำกัดว่าต้องที่ วัด/ที่สาขาและสถานที่อื่น ๆ ทำให้มีความยืดหยุ่น โดยผู้ที่เคยมาฝึก วิปัสสนากรรมฐานที่วัดมเหยงคณ์แล้ว สามารถมาปฏิบัติต่อเนื่องได้จาก สาขาของวัด และสถานที่ที่เปิดรับคอร์สตามจังหวัดต่าง ๆ ได้ด้วย เปิด โอกาสให้สำหรับองค์กรต่าง ๆ ที่จะนำหมู่คณะมาร่วมปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติในหน่วยงานองค์กรนั้น ๆ และจัดให้มีการอุปสมบทหมู่พระภิกษุทุกเดือน เพื่อให้การฝึกวิปัสสนากรรมฐานนั้น เป็นไปพร้อมกัน

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มีการ แบ่งแยกเขตชาย-หญิง อย่างชัดเจน ทั้งสถานที่ปฏิบัติ รับประทานอาหาร ที่พัก ตลอดระยะเวลาการฝึกและระหว่างที่อยู่ในศูนย์ฯ

สถาบันพลังจิตตานุภาพ มีหลักสูตรการอบรมที่ยืดหยุ่นและมีความหลากหลาย ตอบสนองผู้เข้าปฏิบัติตั้งแต่วัยเยาว์ ไปจนถึงการผลิต ครูสอนสมาธิ รวมถึงในแง่หลักสูตรที่ระยะเวลาสั้นที่สุด คือ ๑ วันอันเป็นการ ออกแบบหลักสูตรให้ตอบสนองสำหรับผู้ที่มีเวลาจำกัด แต่สนใจการปฏิบัติ ธรรม และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาจิตขั้นสูงต่อไป ความยืดหยุ่นดังกล่าว ทำให้บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้ง่าย รวมไปถึงการขยายสาขาเครือข่าย ออกไปอย่างกว้างทั่วประเทศโดยมีเครือข่ายครูสมาธิเป็นแรงขับเคลื่อน ทำให้ผู้สนใจปฏิบัติในส่วนภูมิภาคเข้าถึงแนวทางการปฏิบัติของสถาบัน พลังจิตตานุภาพได้สะดวกขึ้น ขณะเดียวกันการบริหารหลักสูตรและ บุคคลากรก็ได้รับการกำดูแลอย่างใกล้ชิดจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อ เพื่อรักษาคุณภาพให้สอดคล้องกับปริมาณ นับได้ว่ามีแนวทางการบริหาร หลักสูตรที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

การเผยแพร่ธรรมะผ่านเทคโนโลยีและสารสนเทศ

วัดมเหยงคณ์มีระบบการสื่อสาร ถ่ายทอด บันทึก เผยแพร่และออกอากาศกระจายเสียงอย่างต่อเนื่องหลายช่องทาง ทั้งระบบกระจายเสียงธรรมภายในวัด ที่มีการจัดการในแต่ละพื้นที่เป็นรูปแบบอย่างเหมาะสมและเอื้อต่อการปฏิบัติของหมู่คณะ เมื่ออยู่ภายในบริเวณวัดจะได้เสียงบรรยายธรรมชัดในทุกพื้นที่ แม้ไม่ได้อยู่ในการปฏิบัติธรรม แต่เมื่อได้ยินเสียงก็ย่อมสร้างภาวะสงบเมื่อได้ยินเสียงบรรยายนั้นได้ ซึ่งมีผลต่อการสร้างบรรยากาศแห่งการปฏิบัติและฟังธรรม, ระบบการถ่ายทอดสดการบรรยายธรรม ผ่านเว็บไซต์ <http://www.watmaheyong.org> ในเวลา ๒๐.๑๕-๒๑.๒๐ น. ของทุกวัน และการถ่ายทอดสดผ่าน Facebook : วัดมเหยงคณ์ ข่าวสด สารธรรม <https://www.facebook.com/mahaeyong.channel> โดยมีผู้ติดตามประมาณ ๑๗,๐๐๐ คน, ระบบการบันทึกการบรรยายธรรมของครูบาอาจารย์ในแต่ละสถานที่ มีการเรียบเรียง ตรวจสอบอย่างเป็นระบบและเผยแพร่ผ่าน <https://www.youtube.com/user/TheWatmaheyong> โดยมีการบันทึกไว้ ๓๖๐ ครั้ง และสมาชิกติดตามประมาณ ๓,๗๐๐ บัญชี, การเผยแพร่ข้อธรรมคำสอนของครูบาอาจารย์ผ่าน Facebook : วัดมเหยงคณ์ ธรรมโมทนา <https://www.facebook.com/PageWatMaheyong/> โดยมีผู้ติดตามประมาณ ๔๓,๐๐๐ คน

วัดป่าสุคะโตมีสื่อที่เผยแพร่คำสอนทั้งในรูปแบบวีซีดี, ดีวีดี, วิดีโอ, และการไลฟ์สด เช่น ปลูกสตูดิโอออนไลน์ในหนึ่งรุ่น มี ๒ ช่วง ๐๖.๐๐ น. เป็นช่วงปรารภธรรม และ ๑๕.๐๐ น. เป็นช่วงตอบคำถาม โดยมีการถอดเทป และพิมพ์เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์

สถาบันพลังจิตตานุภาพ มีการรวบรวมข้อมูลหลักสูตรที่กำลังเปิดสอนทั่วประเทศ ระบบลงทะเบียน สมัครเรียน การรับชมถ่ายทอดสด รายชื่ออาจารย์อาสา รายชื่อผู้เคยผ่านหลักสูตรต่าง ๆ ฯลฯ ไว้ที่ส่วนกลาง เป็นระบบภายใน สงวนไว้สำหรับสมาชิก ที่เพจ <http://202.44.33.100/samathi/> และ <http://www.samathi.org/samathi/> สำหรับประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของวัดและสถาบัน กิจกรรมของหลวงพ่อกิจกรรมการอบรมหลักสูตรต่างๆ เป็นการชักจูงให้ผู้เรียนเกิดศรัทธา และถ่ายทอดสดการอบรม (เฉพาะผู้ลงทะเบียน) ผ่านทาง www.samathi.com/2016/live โดยแต่ละสาขาทำการประชาสัมพันธ์เอง ทั้งการติดป้ายขนาดใหญ่หน้าสาขา และตั้งโต๊ะประชาสัมพันธ์รับสมัคร ตามสถานที่หรืองานต่าง ๆ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์

การไม่มีอัตราและการคิดค่าใด ๆ

เน้นการจัดให้เป็นธรรมทานของวัด องค์กร และผู้มีส่วนร่วมในลักษณะของการรับใช้ธรรมะ หากผู้ใดได้รับประโยชน์ก็ชวนเชิญเข้าร่วมรับใช้ธรรมะและให้บริการกันต่อ ๆ ไป โดยปัจจัยในการดำเนินการทั้งหมด มาจากการบริจาคทำบุญของผู้เห็นประโยชน์ต่าง ๆ

การมีหมู่คณะ ศูนย์สาขา เครือข่ายเชิง กระบวนการแบบขยายวง

มีหมู่คณะ ศูนย์สาขา เครือข่ายเชิงกระบวนการแบบขยายวง
ในการสร้างเสริมขบวนการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมโดยพุทธศาสนิกฝ่าย
ฆราวาสร่วมขับเคลื่อน ทั้ง ๔ กรณีศึกษาล้วนมีการทำงานเชิงกระบวนการ
ผ่านหมู่คณะท่ามกลางเครือข่ายงานธรรมทั้งที่มีอยู่แล้วและที่ก่อเพิ่มขึ้น
ดังนี้

วัดมเหยงคณ์ มีพระอาจารย์สุรศักดิ์ เขมรังสี (พระภavanaเขม-
คุณ) เป็นองค์วิทยากรหลักและร่วมอบรมปฏิบัติธรรมกับยุวพุทธิกสมาคม
ในพระบรมราชูปถัมภ์แล้ว ยังมีการก่อตั้งศูนย์และสาขาสถานปฏิบัติ
ธรรมขึ้นอีก ๑๖ แห่ง

วัดป่าสุคะโต อยู่ในเครือข่ายงานธรรมคณะศิษย์หลวงพ่อเทียน
จิตตสุโข ก่อรูปเป็นสถาบันสติปัญญา มีเครือข่ายพื้นที่จัดอบรมปฏิบัติ
ธรรมเป็นประจำในหลายพื้นที่ ทั้งในกรุงเทพมหานคร (ร้านเลมอนฟาร์ม,
อาคารธรรมดีรุ่งโรจน์, ครุสติสถาน, สวนโมกข์กรุงเทพ) นครราชสีมา
(อาศรมวิริยะธรรม) ระยอง (ธรรมคีตศิลป์) ขอนแก่น (วัดนวมการาม)

มูลนิธิส่งเสริมวิปัสณากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์ มี ๙
ศูนย์ในประเทศไทย (ศูนย์ธรรมกมล-ปราจีนบุรี, ธรรมอาภา-พิษณุโลก,
ธรรม-สุวรรณ-ขอนแก่น, ธรรมกาญจนา-กาญจนบุรี, ธรรมสีมันตะ-
ลำพูน, ธรรมธานี-กรุงเทพฯ, ธรรมโปราโณ-นครศรีธรรมราช, ธรรมจัน-

ทปภา-จันทบุรี และ ธรรมปุเนติ-อุดรธานี และกำลังอยู่ระหว่างก่อสร้าง
อีก ๓ ศูนย์ ที่จังหวัดนครสวรรค์ นครราชสีมา และนครปฐม ท่ามกลาง
เครือข่ายใหญ่ทั่วโลกถึง ๙๐ ประเทศ

สถาบันพลังจิตตานุภาพ ซึ่งก่อตั้งและเริ่มอบรมเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐
มีผู้เข้ารับการอบรมสำเร็จคณะแรก ๘๐ คน ขณะนี้ มีผู้ผ่านการอบรม
แล้วกว่า ๘๐๐,๐๐๐ คน มีศูนย์สาขากระจายทั่วประเทศและต่างประเทศ
แล้วกว่า ๒๖๗ สาขา ที่อยู่ต่างประเทศในประเทศแคนาดาสหรัฐอเมริกา
และออสเตรเลีย มี ๑๐ สาขา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วขับเคลื่อนโดยฆราวาสที่
ผ่านการอบรมปฏิบัติธรรมรับผลแล้ว ร่วมไม่ร่วมมือกันสนองงานต่อเนื่อง
ในลักษณะรับใช้ธรรมะและครูบาอาจารย์

สัญญา พิธีกรรม และกลยุทธ์เฉพาะผูกใจ

มีสัญญา พิธีกรรม และกลยุทธ์เฉพาะผูกใจในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมร่วมกัน ดังเช่น วัดมเหยงคณ์ นอกจากจะตั้งอยู่ในโบราณสถานสำคัญริมเกาะเมืองอยุธยา ยังมีการสร้างอาคารสถานต่าง ๆ พร้อมระบบรองรับสนับสนุนการอยู่ภาวนาที่สัปปายะและสมบูรณ์พร้อม ที่น่าศึกษายังคือการจำพรรษากรรมฐานที่สัปปายะและสมบูรณ์พร้อม ที่น่าศึกษายังคือการจำพรรษากรรมฐานที่สัปปายะและสมบูรณ์พร้อม ที่น่าศึกษายังคือการจำพรรษากรรมฐานที่สัปปายะและสมบูรณ์พร้อม

มีผู้เข้าร่วมหลายพันคนในแต่ละช่วงเทศกาลซึ่งส่วนในการเหนี่ยวนำสู่การเรียนรู้ปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น ๆ ตามลำดับ โดยทางวัดยังมีระบบการสื่อสาร ถ่ายทอด บันทึก เผยแพร่และออกอากาศกระจายเสียงอย่างต่อเนื่องหลายช่องทาง ขณะที่วัดป่าสุคะโตนอกจากตั้งเป็นสถาบันสติปัฏฐานที่มีหลักสูตรประจำเดือน พร้อมกับมีคณะวิทยากรพร้อมออกสอนตามสถานที่ในเครือข่ายต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยมี ๒ กิจกรรมสำคัญประจำปีก็คือเป็นการร่วมปฏิบัติภาวนาร่วมกัน คือ กิจกรรมธรรมยาตราลุ่มน้ำลำปะทาว ที่ริเริ่มโดยหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ และงานปฏิบัติธรรมอาจริยบูชาหลวงพ่อคำเขียน สุวณฺโณ ทั้งที่วัดป่าสุคะโตและที่สวนโมกข์กรุงเทพ ส่วนสถาบันพลังจิตตานุภาพ มีกิจสำคัญประจำปีในทุกหลักสูตรและศูนย์สาขา จะต้องนำผู้อบรมเข้าร่วมสอบปฏิบัติภาคสนาม ณ ดอยอินทนนท์ เป็นเวลา ๔ วัน ๓ คืน ขณะที่มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์นั้น มีศูนย์รวมใจอยู่ที่ศูนย์พุทธศาสน์สากล นครมูมไบ สาธารณรัฐอินเดีย

การออกแบบและประสานจัดการที่ดี

อีกประเด็นนำศึกษา จากทั้ง ๔ กรณีศึกษานี้ มี ๓ กรณีที่ชี้ให้เห็นว่าแม้ครูบาอาจารย์จะชราามากหรือล่วงลับไปแล้ว หากมีการออกแบบและประสานจัดการที่ดี การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมไม่เพียงจะยังสืบสานต่อเนื่องได้ แต่ยังขยายตัวได้อย่างมาก ดังเช่น ของสถาบันพลังจิตตานุภาพที่เริ่มขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๔๐ และจดทะเบียนเป็นมูลนิธิเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๗ เมื่อพระอาจารย์วิริยงค์ มีอายุ ๘๐ – ๙๐ ปีแล้ว เช่นเดียวกับของวัดป่าสุคะโต และ มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์

Wat Maheyong

Watpa sukato

งานวัดวิถีใหม่
ด้านศาสนสมบัติ

นฤปาลม

- ๑ อุโบสถ - Uposatha Hall
- ๒ เขตสังฆาวาส - Monks' Area (เขตคฤหาสน์ภิกษุ)
- ๓ หอสมุด - Library
- ๔ หอระฆัง - Bell Tower
- ๕ ศาลาบำเพ็ญกุศล - Preaching Hall
- ๖ หอหิน - Dining Pavilion

- ๗ ครัว - Cookery
- ๘ เสาอโศก - Pillar of Ashoka
- ๙ เรือนพักอาศัย - Visitor's Lodging
- ๑๐ เรือนพัก - Staff's Lodging
- ๑๑ สวนป่า - Forest Garden
- ๑๒ จิงฉ้อ - Swings

วัดญาณเวศกวัน
Wat Nyanavesakavan
ป่าของคู่แสวงหาความรู้

บทนำ

จาก ๔ กรณีศึกษาด้านศาสนสมบัติซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง และมักขาดการศึกษานำเสนอด้วยมีความซับซ้อนนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดการค้นหาคณะกรณีสึกษาการจัดการศาสนสมบัติของวัดที่เห็นชัดและสามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาได้ ไม่ได้เจาะจงว่าจะต้องครอบคลุมครบถ้วนหรือดีพร้อมทุกประการแต่อย่างใด โดยใน ๔ วัดกรณีศึกษา มีตั้งแต่วัดบ้านขนาดเล็กในชุมชนระดับหมู่บ้านเล็ก ๆ ในชนบทอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร-วัดเหล่าอาภรณ์ วัดชานเมืองสร้างใหม่ที่บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร-วัดแทนวันดีเจริญสุข และวัดญาณเวศกวัน-ที่ศาลายาข้างพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จนกระทั่ง วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร-พระอารามหลวงขนาดใหญ่ของพระนครที่แรกสร้างจะให้ เป็นวัดสำคัญศูนย์กลางของชาติ มีข้อค้นพบสำคัญควรแก่กรณีศึกษา

โดยพบว่า ๔ วัดในกรณีศึกษา ไม่ต่างจากแทบทุกวัดทั่วประเทศ จนแม้ในพระพุทธศาสนาหรือทุกศาสนา ที่ (๑) การริเริ่มการก่อสร้างตลอดจนศรัทธาของผู้คนที่มีส่วนร่วมล้วนมุ่งหมายให้เป็นศาสนสถานที่ดี และ การยังมีความยึดโยงอยู่กับฐานการเริ่มต้นระหว่างวัดและคณะผู้มีส่วนร่วมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งฝ่ายวัดและชุมชนตลอดจนผู้มีส่วนร่วม (๒) การมีฐานหลักคิดสำคัญตามข้อวัตร พระธรรม พระวินัย ตลอดจนข้อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติทั้งในพระศาสนาและของบ้านเมืองในเรื่องการจัดการศาสนสถานและสมบัติต่าง ๆ นับเป็นปฏิบัติาเบื้องต้นที่สำคัญ (๓) การมีฐานความศรัทธาเชื่อถือทั้งในพระพุทธศาสนา และต่อกันและกันร่วมไม้ร่วมมือกัน ของวัด พระ และชุมชนชาวบ้านตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นับเป็นบาทฐานสำคัญ (๔) การมีระบบจัดการภายในและเปิดให้ฆราวาสที่มีจิตศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วม

กับสิ่งอย่างที่เป็นระบบ จริงจังและต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐาน โดย (๕) การจัดการศาสนสมบัติในทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อม และแต่ละกรณีศึกษาล้วนมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไป ที่เป็นกรณีศึกษาสำคัญ ได้แก่ ระบบกิจของวัดและสงฆ์, การก่อสร้าง ดูแลรักษาพัฒนาศาสนสถาน เสนาสนะ, การประสานจัดศาสนกิจ กิจกรรมนันทนาการธรรมทาน, การรับ จัดระเบียบคลัง ทำทะเบียนสังฆทาน สังฆภัณฑ์, การจัดการภัตตกิจ เครื่องขบฉัน การครัว, การเงินบัญชี บุญนิธิ, การมีระบบกำลังคนในรูปแบบต่างเพื่อการมีส่วนร่วมกับสงฆ์ในการจัดการวัดและศาสนสมบัติ และสำคัญที่สุดคือ (๖) ศาสนบุคคลของวัดในระดับต่าง ๆ ที่เป็นแบบอย่างและพานำในการดำเนินการต่าง ๆ นับเป็นหัวใจสำคัญ พร้อมกับ (๗) การเลือกรับนำวิทยากร อุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้ร่วม

ตั้งปณิธานเป็นศาสนสถานที่ดี และยังมีความยึดโยงอยู่กับฐานการเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

การริเริ่มการก่อสร้างตลอดจนศรัทธาของผู้คนที่มีส่วนร่วมล้วนมุ่งหมายให้เป็นศาสนสถานที่ดี และ การยังมีความยึดโยงอยู่กับฐานการเริ่มต้นระหว่างวัดและคณะผู้มีส่วนร่วมมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งฝ่ายวัดและชุมชนตลอดจนผู้มีส่วนร่วม

- ❁ ตั้งแต่ชาวบ้านในชนบทแสนไกลที่ประกอบสัมมาชีพเป็นเกษตรกรและชุมชนปลูกฝ้ายทอผ้าอย่างชาวบ้านเหล่าอาภรณ์ (สร้างวัดเหล่าอาภรณ์ พ.ศ.๒๕๑๑)
- ❁ เจ้าของที่ดินและลูกหลานญาติมิตรในสกุลแทนวันดีและโพธิ์พุฒตาล (สร้างวัดแทนวันดีเจริญสุข พ.ศ.๒๕๔๘)
- ❁ คณะศิษย์ผู้ศรัทธาต่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (สร้างวัดญาณเวศกวัน พ.ศ.๒๕๓๒)
- ❁ คณะราษฎรตลอดจนรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สร้างวัดประชาธิปไตย พ.ศ.๒๕๘๔ แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระศรีมหาธาตุ พ.ศ.๒๕๘๕)

หลักคิดสำคัญตามข้อวัตร พระธรรม พระวินัย ตลอดจนข้อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติ

การมีฐานหลักคิดสำคัญตามข้อวัตร พระธรรม พระวินัยตลอดจนข้อกฎหมายและระเบียบปฏิบัติทั้งในพระศาสนาและของบ้านเมืองในเรื่องการจัดการศาสนสถานและสมบัติต่าง ๆ นับเป็นปฏิบัติเบื้องต้นที่สำคัญ ของทั้ง ๔ กรณีศึกษา ประกอบด้วย

วัดแทนวันดีเจริญสุข ที่หลวงพ่อบัญญานันทะ (พระพรหมมิ่ง-คลาจารย์) มอบแก่คณะสงฆ์ ๙ รูป ชุดแรกที่มาพร้อมกับชาวชุมชนสร้างวัดว่า “ขอให้ไปช่วยสร้างวัดให้เป็นวัด สอนธรรมให้เป็นธรรม นำประชาชนเข้าหาแสงสว่างทางธรรม ทำหน้าที่ด้วยความรักความสามัคคีมีความรอบคอบ เผยแผ่ธรรมะเพื่อบูชาคุณของพระรัตนตรัยและเพื่อความสุขแก่ประชาชน” จนวัดได้กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ของวัดว่า “เผยแผ่ธรรมะอย่างสุจริต ส่งเสริมศาสนกิจที่ดับทุกข์ได้ พัฒนาจิตใจประชาชน ฝึกตนให้เข้าถึงธรรม ประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้อง”

วัดญาณเวศกวัน อันมีความหมายตามชื่อว่า ป่าที่มีเรือนแห่งความรู้ หรือ ป่าของผู้เข้าสู่ญาณ มุ่งให้อารามแห่งนี้เป็นป่าที่เหมาะสมแก่การเข้ามาแสวงหาความรู้ เจริญธรรม เจริญปัญญาภายใต้ระบบสังฆะ ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสผู้ร่วมสนองงานวัด ไวยาวัจกรและอรรถจารี ตามแนวทางที่องค์ประธานคณะคือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) วางให้

โดยทางวัดมุ่งให้พระสงฆ์บำเพ็ญศาสนกิจ ตามหลักการของ

พระพุทธศาสนา คือ เล่าเรียนปริยัติ ศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ปัญญา นำประชาชนสู่ธรรม ซึ่งนอกจากกิจวัตรทั่วไปแล้วได้เน้นการฝึกอบรม โดยเฉพาะมีการเปิดสอนนวกภูมิเป็นประจำทุกปี และทุกคราวที่มีผู้อุปสมบทใหม่ ส่วนด้านการเผยแผ่ธรรม นอกจากการสนทนา เทศนา บรรยายธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและโอกาสอันสมควรแล้วยังอนุญาตให้สาธุชนผู้มีบุญเจตนา นำธรรมบรรยายและธรรมกถาที่แสดงในโอกาสต่าง ๆ ไปพิมพ์เผยแพร่ ได้โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์ ตลอดจนจัดทำหนังสือและสื่อธรรมต่าง ๆ แจกจ่ายให้เปล่าเป็นธรรมทานเป็นประจำสม่ำเสมอ

การรับสังฆทาน ก่อนจะให้พรเป็นภาษาบาลี พระจะให้ธรรมะตอบแทนด้วยการกล่าวเล่าธรรมะสั้น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ญาติโยม ทำให้ผู้ที่มาถวายสังฆทาน ได้ทั้งบุญและรับกุศลธรรมนำไปปฏิบัติ งดการรับถวายสังฆทานที่เป็นอาหารทั้งสดและแห้ง หลังเวลา ๑๒.๐๐ น. เพื่อเกื้อกูลต่อพระธรรมวินัย

วัดเหล่าอาภรณ์ที่ชาวบ้านไม่ลดละความพยายามหาพระประจำจนได้พระมหาชุมพร ธรรมโฆสโก ในปี พ.ศ.๒๕๕๔ ด้วยปณิธานที่ว่า “ชีวิตเพื่อพระรัตนตรัย หัวใจเพื่อพระพุทธศาสนา ฝึกตนให้พ้นทุกข์ สร้างสุขสู่สังคม ให้หลักธรรมนิยมเป็นอุดมการณ์ทำงาน”

ปัจจุบันวัดเหล่าอาภรณ์ มีแนวทางการทำงานแบ่งเป็น ๔ ด้านประกอบด้วย

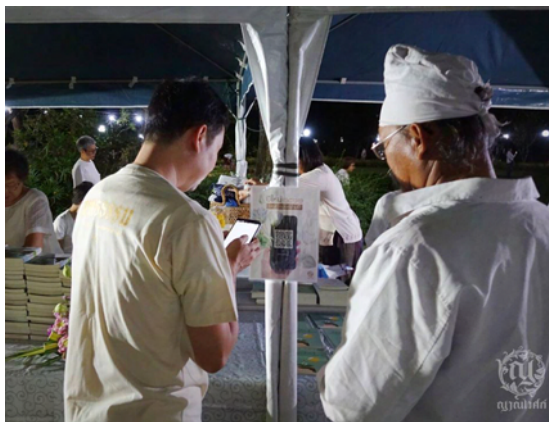
- ด้านการปกครอง : ยึดหลักพระธรรมวินัย และข้อตกลงระหว่างวัดกับชุมชน
- ด้านการศึกษา : ศึกษาพระธรรมวินัยและวิทยาการสมัยใหม่ สนับสนุนผู้สนใจเรียนรู้พระพุทธศาสนา
- ด้านการเผยแผ่ : ประพฤติตัวดีงามตามพระธรรมวินัย รับนิมนต์

ทุกงานที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เน้นธรรมที่ชาวบ้าน
เข้าใจง่าย นำไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริง ให้ชุมชนดูแลจัดกิจกรรม
ที่มาร่วมทำได้ตลอดเวลา จัดกิจกรรมพิเศษสำหรับนักเรียนหรือ
ผู้สนใจในโอกาสต่างๆ

- ด้านการก่อสร้าง : ใช้อาคารที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด
สร้างใหม่เฉพาะสิ่งจำเป็นในการจัดกิจกรรม ก่อสร้างต้องผ่าน
มติของคณะสงฆ์และกรรมการวัด เมื่อมีปัจจัยครบตามงบ
ประมาณจึงดำเนินการก่อสร้าง เน้นความประหยัด เป็นระเบียบ
เรียบง่าย ใช้ปฏิบัติธรรม

วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวงสำคัญ
ระดับชาติที่รัฐบาลประชาธิปไตยสถาปนาพระศรีมหาธาตุขึ้นใหม่ให้เป็น
ศูนย์รวมใจของชนในชาติมีมหาเถรานุเถระเป็นประธานสงฆ์สืบมา

ระบบบัญชีการเงินได้รับการสนับสนุนการวางระบบมาตรฐาน
การเงินและระบบบัญชี จากกรมการเงินกองทัพอากาศ และมีการตรวจ
สอบเป็นประจำตามมาตรฐานของระบบบัญชี โดยสำนักงานตรวจสอบ
ภายในทหารอากาศ ทำหน้าที่ตรวจสอบ แนะนำ ให้คำปรึกษา และ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ คอยแนะนำข้อกฎหมาย

การมีฐานความศรัทธาเชื่อถือ

การมีฐานความศรัทธาเชื่อถือทั้งในพระพุทธศาสนาและต่อกันและกัน ร่วมไม้ร่วมมือกัน ของวัด พระ และชุมชนชาวบ้าน ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นับเป็นบาทฐานสำคัญ ซึ่งได้แสดงมาตามลำดับใน ๒ ข้อต้น ถึงดำริการจัดตั้งวัด หลักคิด ข้อวัตร แนวทาง เป้าหมายต่าง ๆ ของทั้ง ๔ วัดกรณีศึกษา ผ่านการร่วมไม้ร่วมมือและพัฒนาการจนยิ่งเสริมสร้างศรัทธาความเชื่อถือเพิ่มขึ้นตามลำดับ ตามที่จะแสดงในข้อต่อ ๆ ไป

วัดเหล่าอาภรณ์

มีระบบจัดการและการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

การมีระบบจัดการภายในและเปิดให้ฆราวาสที่มีจิตศรัทธาเข้ามามีส่วนร่วมกับสงฆ์อย่างเป็นระบบ จริงจังและต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐาน ดังเช่นกรณี

วัดแทนวันติเจริญสุข การบริหารจัดการวัดและพุทธอาสาของวัด แทบทุกตารางนิ้วอยู่ในความดูแลของพุทธอาสาแทนวันติเจริญสุขคนละต่าง ๆ

สืบเนื่องจากการเป็นวัดตั้งใหม่โดยครอบครัวและคณะบุคคลผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นทุนเบื้องต้น และการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนกิจและการปฏิบัติธรรม พร้อมกับการนับให้ทุกการทำหน้าที่เป็นการปฏิบัติธรรม จิตที่คิดจะให้ มีความสุขกว่าจิตที่คิดจะรับ จัดให้กิจกรรมของวัดทุกแผนก ประกอบด้วย แผนกศาสนพิธีการ แผนกปฏิบัติธรรม แผนกจัดทำอาหารและเครื่องดื่ม แผนกจัดสถานที่ แผนกจัดเก็บเครื่องสังฆภัณฑ์ แผนกซ่อมบำรุงสาธารณูปโภคแผนกรักษาบริเวณวัด แผนกบำรุงและจัดสวน แผนกโสตทัศนูปกรณ์แผนกประชาสัมพันธ์ แผนกกองทุนทานบารมี เป็นหน่วยปฏิบัติธรรมเพื่อการบริหารจัดการวัดในลักษณะพุทธอาสาประจำแต่ละแผนกทำงานด้วยจิตอาสาไม่มีค่าจ้างตอบแทนการทำงานแต่อย่างใด โดยเริ่มจากการเชิญชวนร่วมกับการรับสมัคร แล้วก่อเป็นกลุ่มในแต่ละแผนกซึ่งจะมีพุทธอาสาหลักที่ทำมาก่อน และพุทธอาสาอื่น ๆ ที่ตามเข้ามาาร่วมด้วย

ส่วนใหญ่ผู้ชักชวนผ่านผู้ร่วมปฏิบัติธรรมของวัด แต่ละคณะหรือแผนกจะออกแบบวิธี วันนัดทำงานตามลักษณะงานและความถนัดตลอดจนความสะดวกของแต่ละคณะและแต่ละคน และมีการร่วมกันทำในวาระที่มีกิจกรรมสำคัญของวัดร่วมกัน แต่ละแผนกจะระดมกำลังมาทำหน้าที่ยังกันอย่างพร้อมเพรียง ปัจจุบันมีพุทธอาสาหลักในแต่ละแผนกทั้ง ๑๑ แผนก จำนวน ๒๐-๓๐ คน ทุกแผนกก็มีกรณีนำศึกษาเฉพาะกรณีและอาจถือเป็นกระบวนการงานของพุทธบริษัทวัดที่ควรต่อการยกระดับพัฒนาการมีส่วนร่วม ครอบคลุมตั้งแต่ผู้มาเข้าร่วมแรก ๆ ผู้มาเข้าร่วมต่อเนื่อง ผู้เริ่มเป็นพุทธอาสา กระทั่งเป็นแกนของพุทธอาสา

วัดญาณเวศกวัน ด้วยแนวทางที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้วางไว้ กอปรกับอาการอาพาธที่ทำให้ท่านไปพำนักยังสถานที่อื่น การบริหารจัดการวัดจึงเป็นหน้าที่ของ**สังฆะ** อันประกอบด้วย รองเจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ต่าง ๆ, ไวยาวัจกร, ผู้สนองงานวัด, อธิการี ร่วมกันทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

โดยมีการประชุมสงฆ์ทุกสัปดาห์ ในวันจันทร์ เพื่อเป็นการฝึกการทำงานร่วมกัน ประกอบด้วย รองเจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาส, พระวิธานาธิการ และพระมัชฌิมที่ดูแลเรื่องต่าง ๆ โดยมีรองเจ้าอาวาสเป็นประธาน พระทุกรูปทั้งรุ่นเก๋ารุ่นกลาง มีสิทธิเพียงแค่ว่า ๑ เสียงเท่ากันเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น พระผู้ใหญ่ได้รับฟังพระผู้น้อย ใช้มติที่ประชุมเป็นตัวตัดสินใจ และมีบันทึกการประชุมแจกจ่ายให้ทุกคนทราบ และติดประกาศไว้ที่ส่วนกลาง หรือแม้กระทั่งบอกกล่าวด้วยวาจา

หน้าที่ของแต่ละบุคคล

พระวิธานาธิการ เป็นเสมือนกองงานเลขา ทำหน้าที่ รับเรื่องแทนเจ้าอาวาส ประสานงาน ติดตามงาน ทั้งกับญาติโยม องค์กรและงานคณะสงฆ์ แต่งตั้งตามความเหมาะสม (ช่วงแรกตามอาวุโส, ปัจจุบันตามความถนัดและความสามารถ) รับภาระแทนเจ้าอาวาส ช่วยคิด พิจารณากลับกรองงาน แล้วปรึกษากับผู้ช่วยเจ้าอาวาส, รองเจ้าอาวาส ในการประชุมสงฆ์ทุกสัปดาห์ จนได้ข้อยุติจึงนำเสนอเจ้าอาวาส

ปัจจุบันมีพระวิธานาธิการอยู่ ๔ รูป เพื่อไม่ให้พระรูปใดรูปหนึ่งรับภาระหนักจนเกินไป และจะได้มีเวลาศึกษาพระธรรม

พระภิกษุคาริก ดูแลเรื่องพัสดุเครื่องอุปโภคบริโภค หรือสังฆทานที่ญาติโยมนำมาถวาย ที่นี้จะนำเข้าสู่ส่วนกลาง และมีพระดูแลแยกแยะและจัดเป็นสัดส่วนพร้อมทั้งแบ่งปันหรือเก็บกักที่อื่นอย่างเป็นระบบ

พระภักตฺตเทศก์ ดูแลเรื่องกิจนิมนต์สวดฉัน ปันวาระการรับสังฆทาน และการให้ธรรมะแก่ญาติโยม

ไวยาวัจกร มี ๒ คน รับผิดชอบตามงานที่ตนถนัด คนหนึ่งสูงอายุ เป็นสถาปนิก จึงดูแลงานก่อสร้าง ขยายวัด อีกคนเป็นนักกฎหมายทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรภายในและภายนอก, ด้านกฎหมาย และด้านการเงิน, ไวยาวัจกรไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ (เหมือนที่อื่น ๆ) แต่เป็นผู้ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และสนับสนุนการทำงานของสังฆะ

ข้อสำคัญสามารถมอบหมายใครมารับผิดชอบหน้าที่ไวยาวัจกรในด้านต่าง ๆ ได้ เพียงแต่มีได้แต่งตั้งอย่างเป็นทางการ

หัวหน้าผู้สนองงานวัด เป็นผู้ประสานระหว่างพระกับฆราวาสผู้มาช่วยงาน

อัครจารย์ จิตอาสาที่มาช่วยงานทั้งจิต ญาติโยมที่มาทำบุญ เป็นการช่วยสนับสนุนให้พระได้ศึกษาเล่าเรียน ลดภาระในงานจัดการให้ฆราวาสทำแทน

ด้วยการบริหารจัดการแบบที่สังฆะเป็นผู้ตัดสินใจ มิใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน มีความเป็นกัลยาณมิตร ทำให้ไม่มีใครเป็น represent วัดโดยตรง แต่เป็นสังฆะและคณะทำงาน

วัดเหล่าอาภรณ์ ซึ่งเป็นวัดเล็ก ๆ ในชุมชนเล็ก ๆ เกิดเป็นหลักการดำเนินการว่าด้วยวัดกับบ้าน กล่าวคือ ทุกฝ่ายมีคติเสมอกันว่าวัดเป็นของบ้าน จนแม้กระทั่งพระเณรและทุกสิ่งอย่างในวัด โดยมีระบบโครงสร้าง และกลไก ตลอดจนกิจการและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสอดประสานกันอย่างกลมกลืน ตั้งแต่การเลือกหาและนิมนต์พระมาทอลงอยู่ แล้วนิมนต์เป็นเจ้าอาวาส โดยมีข้อตกลงร่วม ๑๐ ข้อ พร้อมกับมีคณะกรรมการ (๑๐ คน) กับไวยาวัจกร (๔ คน) ที่คัดสรรจากชาวบ้านเข้ามาทำหน้าที่ซึ่งจัดแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน มีการประชุมปรึกษาหารือและร่วมกิจกรรมเป็นประจำและต่อเนื่อง ทั้งประจำเดือน ประจำคาบและประจำปี ภายใต้ธรรมนูญ ข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ตลอดจนข้อตกลงร่วมของหมู่บ้านและวัด หน้าที่ของชาวบ้านและของพระ จนออกมาเป็นข้อวัตรของพระ และวิถีของชาวบ้าน ตลอดจนประเพณีของหมู่บ้าน

รวมถึงการมีส่วนร่วมลงแรงพัฒนาหมู่บ้านและบำรุงรักษาดูแลพัฒนาวัดไปด้วยกัน โดยชาวบ้านมีบทบาทแทบทั้งหมดอย่างเป็นประจำทุกวัน พระมีบทบาทเพียงการบริหารธรรม คอยกำกับชี้แนะและเื้อ

อำนวยการ ด้วยคติข้อคิดคำสอนที่เหมาะสม ไม่ว่าจะการกวาดเก็บบริเวณวัด และอาคาร ตลอดจนพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ของหมู่บ้านทุกเช้า การรดน้ำ คูแลร์รักษาต้นไม้ให้เป็นป่าอันร่มรื่นและงดงามทุกเช้า การทำความสะอาด ห้องน้ำ การจัดห้องและพัสดุอุปกรณ์ของใช้ต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องครัวและ อุปกรณ์การกินที่เป็นระเบียบเรียบร้อยหมดจดมากหลังการใช้งานทันที ทุกเวลา โดยมีการออกแบบเพื่อสร้างเสริมการมีส่วนร่วมลงแรงและคอย ดูแลที่เหมาะสม ไม่ว่าจะระบบรางวัลต่าง ๆ แก่เด็ก การมีน้ำใจต่อผู้คน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดให้มี “ห้องดูดวงและเสกขี้ผึ้งน้ำมันพวย” ขึ้นด้วย

วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นวัดรัฐบาลสร้าง มีระบบการตั้งกรรมการบริหารจากผู้มีความรู้ความสามารถและหัวหน้า ส่วนราชการในบริเวณรอบวัด องค์การจัดการรายได้และผลประโยชน์ ที่เจ้าอาวาสรูปก่อนกับคุณหญิงจวบ จิรโรจน์ ร่วมกันวางรากฐานไว้ตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๓๑ ในการบริหารทรัพย์สินของวัดทั้งหมดอย่างเป็นระบบ ระเบียบ เฉพาะระบบบัญชีการเงิน ได้รับการจัดวางระบบจากกรมการ เงิน กองทัพอากาศ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ช่วยตรวจสอบ

ลักษณะเฉพาะตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อม

การจัดการศาสนสมบัติ ในทั้ง ๔ กรณีศึกษา มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อม และแต่ละกรณีศึกษาล้วนมีพัฒนาการที่แตกต่างกันไป ที่เป็นกรณีศึกษาสำคัญ ได้แก่

๑. การก่อสร้าง ดูแลรักษา พัฒนาศาสนสถาน เสนาสนะ ของทั้ง ๔ วัด

วัดแทนวันดีเจริญสุข การบริหารจัดการเสนาสนะ เป็นอีกกิจกรรมปฏิบัติธรรมของพุทธอาสาแห่งวัดแทนวันดีเจริญสุขที่นอกจากการดูแลเสนาสนะ สถานที่พักที่เอื้อต่อการมาพักอยู่เพื่อปฏิบัติธรรมในวัด ซึ่งมีอาคารสถานที่และห้องพักร่วมสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร รวมทั้งเสื้อ ปลอกหมอน ผ้าห่ม ซึ่งเมื่อรุ่งเช้าของวันสิ้นสุดการอบรมปฏิบัติธรรมในแต่ละครั้ง จะมีการชี้แจงให้ผู้ปฏิบัติธรรมช่วยกันทำความสะอาดที่พัก ห้องน้ำ เช็ดเสื้อ ซักปลอกหมอน ผ้าห่ม ฯลฯ ตากจนแห้งแล้วนำมารีดเก็บบรรจุกล่องเพื่อผู้มาใหม่ในครั้งต่อไปได้พร้อมใช้ได้ทันทีต่อไป

วัดเหล่าอาภรณ์ มีหลักการชัดเจนในการใช้อาคารที่มีอยู่แล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างใหม่เฉพาะสิ่งจำเป็นในการจัดกิจกรรม ก่อนสร้างต้องผ่านมติของคณะสงฆ์และกรรมการวัด เมื่อมีปัจจัยครบตามงบประมาณจึงดำเนินการก่อสร้าง เน้นความประหยัด เป็นระเบียบ เรียบง่าย และเพื่อใช้ปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ และทุกอาคารอยู่ในสภาพสมบูรณ์ สะอาดเรียบร้อยพร้อมใช้งานได้เสมอ โดยขณะนี้ ทั้งวัดมีอุโบสถ ศาลา

อาคารกิจกรรมและปฏิบัติธรรม หอกลอง หอกระจายเสียง หอฉัน ครัว
ที่ล้างภาชนะ กุฏิใหญ่ กุฏิสูง กุฏิน้อย ห้องน้ำพระ ห้องน้ำชายห้องน้ำหญิง
ห้องเก็บของ สวนป่า รวมทั้งกำแพงรอบวัด

และจากข้อความนี้ “ชุดบ่อน้ำ ก่อศาลา ผลาหลาย” และ “ให้
สิ่งของมากมายมันดูแลลำบาก ให้แรงงานมาก ๆ ช่วยแบ่งเบาภาระ”
ตั้งแต่การตีกลอง ตัดหญ้า หมอลำธรรมะ ฯลฯ “ถ้าชาวบ้านดูแล้ววัด วัด
ก็รอด” โดยพระมหาชุมพรเริ่มต้นการมาอยู่ที่วัดเหล่าอาภรณ์ด้วยการออก
เก็บเศษวัสดุในพื้นที่วัดจนหมดจด แล้วออกไปกวาดถนนหน้าวัดจนคน
ตามมาร่วมกันกวาด แล้วเข้ามากวาดกันในวัด ภายใต้อหังการที่ชี้แจงเสมอ ๆ
ว่า “ชาวมมีแสงให้ฟ้าไว้ อยู่คนไปมันลิเซามีแสง” (ยามยังมีแรงให้รับใช้
เพราะนานไปจะหมดแรง) “ก่อนอิหาลิกินหัว ฟ้าไว้ฮู้ตัวทำความดี” (ก่อน
ที่โรคภัยไข้เจ็บจะมาเยือน ให้มุ่งมันพากเพียรทำความดี) “อย่าให้เวลา
กลืนกินเขาฟรี ๆ แต่ต้องฟ้าไว้ฮู้ดีกลืนกินเวลา” (จงใช้ทุกวินาทีให้มี
คุณค่า ก่อนที่วันเวลาจะฆ่าคุณเสียก่อน) โดยวัดเหล่าอาภรณ์ทุกวันนี้
“มีห้องดูดวง เสกขน์น้ำมันพวย” เน้นสอนให้ใช้แรงงานทำบุญและได้รับ
ความนิยมมาก

๒. การประสานจัดศาสนกิจ กิจนิมนต์ การธรรมทาน ของทั้ง
๔ วัด รวมแม่กระทั้งวัดเหล่าอาภรณ์ซึ่งมีพระภิกษุเพียงรูปเดียว ขณะที่
วัดญาณเวศกวันถึงขั้นมีระบบแจกจ่ายหนังสือทั้งที่วัดและออนไลน์

วัดแทนวันตีเจริญสุข มีศาสนกิจ และการปฏิบัติธรรมครบครัน
๕ กิจกรรมสำคัญต่อเดือน ทุกวันอาทิตย์ ทุกวันพระ ปฏิบัติธรรมต้นเดือน
และกลางเดือน เพื่อทำวัดให้เป็นสถานที่ศึกษา ฝึกปฏิบัติธรรม ควบคู่กับ
การดำเนินชีวิต ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แก่ประชาชน ที่อยู่ใน

วัยเรียน วัยทำงานและผู้สนใจใฝ่รู้ธรรมโดยทั่วไป

แนวทางในการจัดกิจกรรม

คนในสังคมปัจจุบันกำลัง หลงเพลินอยู่กับความเจริญทางวัตถุ การที่วัดจะชักชวนคนในยุคนี้ให้หันมาสนใจศึกษา และปฏิบัติธรรมนั้น วัดยังมีเหตุที่ไม่เอื้ออยู่หลายด้าน เพราะสิ่งกีดกุกที่เป็นอุปสรรคยังไม่สมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุปัจจัยที่ชี้ชวนให้คนสนใจปฏิบัติธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องจัดทำเป็นทีม จึงจะปลุกให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจธรรมะได้ การที่วัดได้จัดปฏิบัติธรรมขึ้นทุกเดือนนั้น นอกจากนำธรรมะลงสู่ภาคปฏิบัติแล้วยังเป็นกระบวนคัดสรร เตรียมความพร้อมให้แก่พุทธอาสา ที่จะเข้ามาช่วยงานของวัดในแผนกต่าง ๆ อีกทางหนึ่งด้วย โดยผู้ที่สมัครเป็นพุทธอาสาของวัดแทนวันดีเจริญสุข ส่วนใหญ่จะผ่านการปฏิบัติธรรมมาแล้วอย่างน้อย ๓ ครั้ง พวกเขาจึงอาสาช่วยงานในแผนกต่าง ๆ ซึ่งทางวัดได้กระจายงานตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนทำงานเต็มความรู้ ความสามารถของตน

กิจกรรมวันอาทิตย์ วันพระ

- ๐๕.๐๐ น. ทำวัตร สวดมนต์ เจริญภาวนา แผ่เมตตา
- ๐๖.๐๐ น. พระสงฆ์ออกบิณฑบาต
- ๐๗.๓๐ น. พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเช้า
- ๐๙.๐๐ น. พุทธบริษัท ทำวัตรสวดมนต์แปล
- ๐๙.๓๐ น. ฟังปาฐกถากรรม
- ๑๐.๓๐ น. สมาทานศีล ถวายสังฆทาน
- ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์

๑๑.๑๕ น. ร่วมกันรับประทานอาหาร

๑๘.๐๐ น. ทำวัตร สวดมนต์ เจริญภาวนา แม่เมตตา

โปรดทราบ วันอาทิตย์ พระคุณเจ้าทรงรับกิจนิมนต์ ไปฉันอาหาร
เพลภายนอกวัด

นอกจากการมีศาสนกิจทุกวันพระและทุกวันอาทิตย์เป็นกิจ
ประจำอย่างต่อเนื่องแล้ว วัดแทนวันดีมีกิจกรรมปฏิบัติธรรมเป็นประจำ
เดือนละ ๒ รอบ และการปฏิบัติธรรมทั่วไปที่มีคณะบุคคล องค์กร บริษัท
ห้างร้าน มาขอให้อัดให้อยู่เนื่อง ๆ โดยมีรายละเอียดและกำหนดการ
ชัดเจน คือ

- สำหรับผู้เริ่มปฏิบัติธรรมครั้งแรก จัดทุกเย็นวันศุกร์ถึงวันอาทิตย์
แรกของทุกต้นเดือน
- สำหรับผู้ที่เคยปฏิบัติธรรมที่วัดแทนวันดีเจริญสุข ตั้งแต่ ๒ ครั้ง
ขึ้นไป ทุกเย็นวันศุกร์ถึงวันอาทิตย์ที่สาม ของทุกเดือน

วัดแทนวันดีเจริญสุข

ปฏิทินปฏิบัติธรรมปี ๒๕๖๑

สำหรับผู้เริ่มเข้าปฏิบัติธรรมครั้งแรก จัดให้มีทุกวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์
ของทุกต้นเดือน

รุ่นที่ ๑๔๖	ก.พ.	๒๕๖๑	วันที่ ๒,๓,๔	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๔๗	มี.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๒,๓,๔	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
เดือนเม.ย.๖๑ วัดแทนวันดีเจริญสุข มีวชสามเณร ตั้งแต่วันที่ ๒๙ มี.ค.๖๑ ถึงวันที่ ๑๕ เม.ย.๖๑				
รุ่นที่ ๑๔๘	พ.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๔,๕,๖	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๔๙	มิ.ย.	๒๕๖๑	วันที่ ๑,๒,๓	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๐	ก.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๖,๗,๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๑	ส.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๓,๔,๕	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๒	ก.ย.	๒๕๖๑	วันที่ ๗,๘,๙	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๓	ต.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๕,๖,๗	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๔	พ.ย.	๒๕๖๑	วันที่ ๒,๓,๔	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๕	ธ.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๗,๘,๙	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๕๖	ธ.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๒๙,๓๐,๓๑	เริ่มเวลา ๐๘.๓๐ น.
	ม.ค.	๒๕๖๒	วันที่ ๑ (รุ่นปฏิบัติส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่)	

ปฏิบัติ รุ่นเจริญปัญญา ปี ๒๕๖๑

รุ่นที่ ๙๖	ม.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๙,๒๐,๒๑	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๙๗	ก.พ.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๖,๑๗,๑๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๙๘	มี.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๖,๑๗,๑๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๙๙	พ.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๘,๑๙,๒๐	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๐	มิ.ย.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๕,๑๖,๑๗	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๑	ก.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๒๐,๒๑,๒๒	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๒	ส.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๗,๑๘,๑๙	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๓	ก.ย.	๒๕๖๑	วันที่ ๒๑,๒๒,๒๓	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๔	ต.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๙,๒๐,๒๑	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๕	พ.ย.	๒๕๖๑	วันที่ ๑๖,๑๗,๑๘	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.
รุ่นที่ ๑๐๖	ธ.ค.	๒๕๖๑	วันที่ ๒๑,๒๒,๒๓	เริ่มเวลา ๑๗.๓๐ น.

“ธรรมที่ปฏิบัติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้”

ผู้ปฏิบัติธรรมควรทราบ	ผู้ปฏิบัติธรรมควรงดเว้น
ควรสมัครก่อนล่วงหน้าอย่างน้อย ๕ วัน	งดเว้นสิ่งเสพติด ไม่นำสิ่งของมาจำหน่าย
ไม่นำสิ่งของมีค่ามาขณะอยู่ปฏิบัติธรรม	ต้องอยู่ปฏิบัติธรรมครบตามตารางกำหนด
นำเครื่องแต่งกายสุภาพสีขาวมา ๓ ชุด	ไม่ก่อความรำคาญให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรม
จะต้องนำของใช้ส่วนตัวที่จำเป็นมาด้วย	ไม่พูดส่งเสียงดังขณะมาอยู่ปฏิบัติธรรม
ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการมาปฏิบัติธรรม	ไม่ออกนอกบริเวณวัดช่วงอยู่ปฏิบัติธรรม

โดยมีกำหนดการ สถานที่พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อมและไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ กิจกรรมนี้เริ่มจัดอย่างต่อเนื่องมา ๑๔ ปี ตั้งแต่แรกเริ่มวัด มีผู้เข้าร่วมตั้งแต่เดือน ครั้งละประมาณ ๑๐๐ คน กลางเดือนครั้งละประมาณ ๕๐ คน ส่วนที่จัดให้เป็นหมู่คณะนั้น มีประมาณเดือนละ ๓-๔ คณะ/ครั้ง ครั้งละ ๕๐-๑๒๐ คน รวมกันเดือนละประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ คน

วัดญาณเวศกวัน ได้รับการสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศจากหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกับพระวิธานาธิการและอัครจารย์ของวัดในการพัฒนาระบบสนับสนุนงานต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ก. ระบบแจกหนังสือในวัด

การแจกจ่ายหนังสือภายในวัด ได้ครอบคลุมถึงแจกหนังสือธรรมนิพนธ์ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ในหลายรูปแบบ

ดังนี้

- การแจกให้ผู้ที่มาขอหนังสือเองที่วัด (ผ่านระบบพัสดุกรีน)
- การที่พระในวัดขอรับไปแจกในกิจกรรมต่าง ๆ
- การที่พระอาคันตุกะ หรือโยมที่ใกล้ชิดวัดมาขอรับไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ
- การแจกหนังสือให้องค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรการศึกษา
- การที่พระในวัดนำไปแจกในกิจกรรม

โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

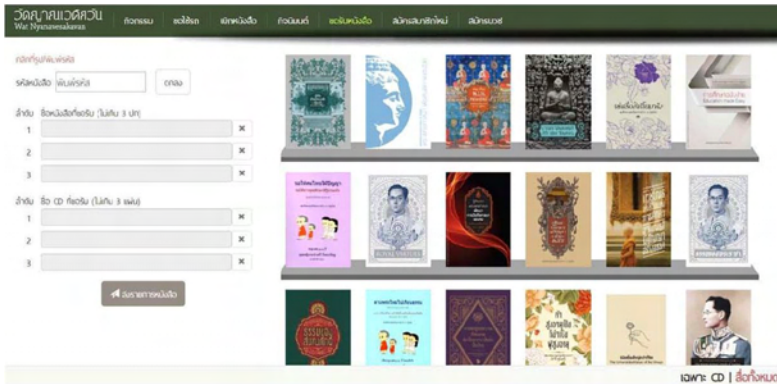
- เพื่อให้มีการเก็บข้อมูลการแจกหนังสือ ทั้งในส่วนของการแจกหนังสือ และในส่วนของการรับหนังสือ
- เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้อ่านหนังสือ ตามเพศ วัย การศึกษา เป็นต้น
- เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการจัดพิมพ์หนังสือ (เล่มที่มีผู้สนใจมาก เล่มที่กำลังจะหมดสต็อก เป็นต้น)
- เพื่อใช้ในการควบคุม บริหารจัดเก็บสต็อกหนังสือ
- เพื่อให้เกิดความสะดวกในการขอรับหนังสือ ใช้งานง่าย และใช้เวลาสั้น

การแจกหนังสือที่วัดผ่านหน้าจอทัชสกรีน

ผู้ที่มาขอรับหนังสือเองที่วัด (หอญาณเวศกัธธรรมสมุญย์) จะดำเนินการเลือกหนังสือที่ต้องการขอรับ โดยขอได้ครั้งละไม่เกิน ๓ เล่ม ทั้งนี้ หากท่านใดไม่ทราบว่าหนังสือแต่ละเล่มมีเนื้อหาอย่างไร ทางวัดก็จะมีตัวอย่างหนังสือทุกเล่มที่แจกในวันนั้น ๆ ให้เปิดดูได้ก่อน เมื่อตัดสินใจได้แล้ว จะ

ไปยื่นคำขอรับหนังสือ ผ่านหน้าจอทัชสกรีน ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

ทั้งนี้ ผู้ที่จะขอรับหนังสือ ต้องเป็นสมาชิกของวัดเท่านั้น เพื่อจะสามารถเก็บข้อมูลของผู้รับได้ หากผู้ใดยังไม่ได้สมัครสมาชิก สามารถดำเนินการสมัครได้ทางหน้าจอตชสกรีนเช่นกัน

ข. ระบบการแจกหนังสือทางไปรษณีย์ <http://activity.watnyanaves.net/delivery/>

ระบบการแจกหนังสือทางไปรษณีย์ มีชื่อโครงการว่า “ส่งธรรมถึงคุณ ส่งบุญถึงบ้าน” เป็นการต่อยอดจากระบบการแจกหนังสือผ่านหน้าจอตชสกรีนที่วัด ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะเผยแพร่ธรรมะให้ทั่วถึง เพิ่มโอกาสให้คนต่างจังหวัดที่ไม่สะดวกในการเดินทางมาวัด และคนในกรุงเทพฯ ที่ไม่มีรถยนต์ และเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาวัดของคนที่สนใจหนังสือ ซึ่งเปิดระบบให้ทำการลงทะเบียนขอรับได้เดือนละ ๑ ครั้ง ในวันพระเพ็ญเต็มดวง โดยเริ่มแจกครั้งแรกเมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๖๑ โดยการลงทะเบียนจะเปิดรับสำหรับบุคคลธรรมดาจำกัดจำนวนที่ ๑๐๐ ท่าน

ขอรับได้ท่านละ ๓ เล่ม และสำหรับนักบวช (พระ แม่ชีและเณร) อีกจำนวน ๑๐๐ รูป/ท่าน ขอรับได้ไม่เกิน ๓ เล่มต่อรูป/ท่าน เช่นกัน

ส่ง ธรรมถึงคุณ | **๕ เล่ม**
บุญถึงบ้าน | เดือนตุลาคม

ลงทะเบียนออนไลน์ได้ที่ : activity.watmyanaves.net

facebook : วัดญาณเวศกวัน

เงื่อนไขในการจัดส่งผ่านทางไปรษณีย์

- การจัดส่งหนังสือผ่านทางระบบไปรษณีย์ ทางวัดขอความกรุณาโปรดติดต่อเพื่อติดบัตรพระภิกษุ สามเณร และบุคคลที่สนใจ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างจังหวัด ทางไกลไม่สะดวกต่อการเข้ามารับที่วัดของที่วัด เท่านั้น
- พระภิกษุ สามเณร และบุคคลที่สนใจ สามารถเลือกรับหนังสือและถวายเป็นการอธิษฐานหนังสือได้ไม่เกิน 3 เล่ม/ท่าน
- การจัดส่งหนังสือ ทางวัดดำเนินการจัดส่งเฉพาะภายในประเทศเท่านั้น
- การจัดส่งหนังสือ ทางวัดยินดีแจกจ่ายหนังสือโดยการให้เปล่าเป็นธรรมทานโดยไม่ค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น
- ทางวัดมีสิทธิในการพิจารณาการจัดส่งหรือยกเลิกการแจกหนังสือ ใดตามความเหมาะสม

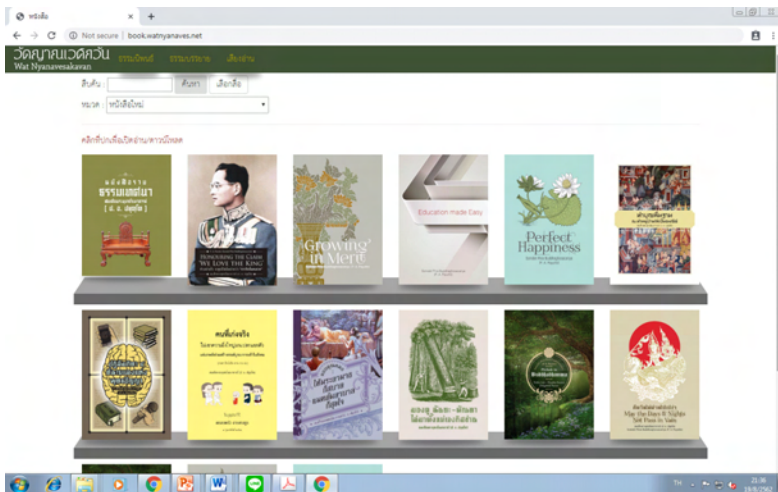
facebook : วัดญาณเวศกวัน

ส่งธรรมถึงคุณ ส่งบุญถึงบ้าน
เดือนตุลาคม

ค. ระบบฐานข้อมูลธรรมชาติ เพื่อการอนุรักษ์และการเผยแพร่

เป็นการออกแบบชั้นหนังสือ และธรรมชาติบรรยายทางออนไลน์ ให้ดูทันสมัย และง่ายต่อการเข้าถึง ง่ายต่อการค้นหาเรื่องและเนื้อหาที่ผู้อ่านต้องการ โดยที่เนื้อหา ยังคงใช้ของเดิมที่มีอยู่บนเว็บไซต์ของวัด ทั้งนี้รูปลักษณะของชั้นหนังสือ ได้ใช้รูปแบบเดียวกับชั้นหนังสือ สำหรับการแจกในวัด

ทั้งนี้ ธรรมชาติพจนธออนไลน์ที่จัดเก็บในฐานข้อมูล มีจำนวนทั้งสิ้น ๖๖๒ เล่ม การค้นหาธรรมชาติพจนธออนไลน์ ได้มีการจัดแบ่งตามหมวดหมู่ ดังรายละเอียดในเว็บ <http://book.watnyanaves.net/>

ง. ระบบลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม

คือระบบรับสมัครการเข้าร่วมกิจกรรม และรวบรวมข้อมูลกิจกรรมเผยแพร่ธรรมะที่จัดขึ้นในวัด เช่น ธรรมตามอำเภอใจ สนุกกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนา ตามรอย...พุทธธรรม เป็นต้น แต่จะไม่รวมถึงกิจกรรม ต่อไปนี้ กิจกรรมทางประเพณี เช่น สวดมนต์ข้ามปี วันเด็ก งานกฐิน เป็นต้น, กิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา และกิจกรรม “คุยกับพระ”

การลงทะเบียนหน้างาน เพื่อยืนยันการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อที่ระบบจะสามารถเก็บข้อมูล การเข้าร่วมกิจกรรมจริงของผู้สนใจ ในวันที่จัดงาน ก่อนเวลาเริ่มกิจกรรมประมาณครึ่งชั่วโมง ประชาสัมพันธ์ของวัด จะมีการเปิดให้ลงทะเบียนยืนยันตัวตนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง หากยังไม่เคยสมัครสมาชิก ก็ต้องทำการสมัครในระบบก่อน จึงจะสามารถลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมได้ <http://activity.watnyanaves.net/>

ระบบลงทะเบียน

กิจกรรมธรรมะพุทธาจารย์
ที่วัดนิเวศธรรมสถาน จังหวัดนครราชสีมา

ธรรมตามอำเภอใจ

ธรรมกถุ์หลาย มีโรจนาคณี

วันอาทิตย์ บ้านหนอง-สีมเสนี ตำบล ๑๑ - สีมาเวศ
อุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา

รายละเอียด

1. ศึกษาความรู้ทางพระพุทธศาสนา ๓ ชั่วโมง ๑๒.๐๐ บาท (รวมค่าอาหารและเครื่องดื่ม)
2. ศึกษาศาสตร์พระพุทธศาสนา ๓ ชั่วโมง ๑๒.๐๐ บาท (รวมค่าอาหารและเครื่องดื่ม)
3. ศึกษาศาสตร์พระพุทธศาสนา ๓ ชั่วโมง ๑๒.๐๐ บาท (รวมค่าอาหารและเครื่องดื่ม)

รายละเอียดกิจกรรม

วันที่	เวลา	สถานที่	จำนวนที่นั่ง	สถานะ
1.	๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น.	วัดนิเวศธรรมสถาน	๑๐๐	ที่นั่งเต็ม
2.	๑๓.๐๐ - ๑๔.๐๐ น.	วัดนิเวศธรรมสถาน	๑๐๐	ที่นั่งเต็ม
3.	๑๔.๐๐ - ๑๕.๐๐ น.	วัดนิเวศธรรมสถาน	๑๐๐	ที่นั่งเต็ม

นอกจากนี้ ยังมีระบบงานอื่น ๆ ที่ใช้ในการบริหารจัดการเป็นการภายใน โดยสรุปภาพรวมของระบบต่าง ๆ ดังนี้

ระบบงานเกี่ยวกับหนังสือ	
คลังหนังสือ	ระบบงานแจกหนังสือ
แจกหนังสือพิเศษ	
ระบบงานเกี่ยวกับพระ	
ระบบ นาค-พระ-ทิต	ระบบงานกิจนิมนต์
ระบบช่าง-สวน	ระบบจองรถ
แสดงธรรม/สังฆทาน/นำสวด	
ระบบงานอื่นๆ	
ระบบงานกิจกรรม	ระบบงานทุนการศึกษา
โครงการเสริมปัญญา	ผู้ส่งงานวัด
เสนาสนะ (จองกุฏิ)	การรับบริจาค
ระบบงานสนับสนุน	
ข้อมูลสมาชิก	ข้อมูลสมาชิกแบบองค์กร
ออดจารี	รายงาน (admin)
ระบบบันทึกการพัฒนา	รายงาน (executive report)

วัดเหล่าอาภรณ์ เน้นกิจวัตรของพระและวัดที่ร่วมกับชุมชนชาวบ้านตามข้อวัตรและงานบุญประเพณีต่าง ๆ โดยไม่มีการจัดงานใหญ่ใด ๆ รวมทั้งไม่มีการจัดอบรมใดขึ้นในวัด แต่เน้นไปจัดในวัดใหญ่ ๆ ที่มีกำลังบริหารได้เพียงพอ และมีความต้องการให้พระมหาชুমพรไปเป็นวิทยากรหรือผู้นำในการอบรม โดยพระมหาชুমพรจะผสมผสาน “ลูกเล่น บูรณาการ และผลูญา” เข้าด้วยกันทั้งสามสิ่งสัมพันธ์กันไปมาเสมอ คือ คำสอนจับใจ ผ่านพิธี-งานบุญ ในอาคารสถานที่เท่าที่จำเป็นควรมี อีกทั้งกิจกรรมด้านเด็กอนุชนและครอบครัว ก็นับเป็นเป้าหมายสำคัญของวัดเหล่าอาภรณ์ และเด็กกับอนุชนที่บ้านเหล่าอาภรณ์ก็เป็นกำลังหลักของวัดเช่นกัน โดยมี

ความกลมกลืนอยู่ในวิถีของวัดและชุมชนตลอดจนของชีวิตชาวบ้านเหล่า
อาการนี้ด้วย

วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร มีการจัดสรรกิจนิมนต์ที่แตก
ต่างออกไป เนื่องจากพระทำหน้าที่สวดและทำพิธีใน฼าปนสถานกองทัพอ
ากาศและรับกิจนิมนต์เอง โดยผ่านการจัดสรรจากเจ้าหน้าที่ของวัด เช่น
เจ้าหน้าที่ของ฼าปนสถาน จะส่งรายการมาว่าวันนี้ มีทั้งหมดกี่ศาลา เพล
ก็รายการ เจ้าหน้าที่ของวัด ก็จะแบ่งจัดสรรกระจายกันไป ยกตัวอย่างว่า
มีพระอยู่ ๑๐ กว่าชุด ก็จัดหมุนเวียนไป หรือมีพระอยู่ ๑๗ ชุด แต่มีศาลา
แค่ ๑๐ ก็จะจัดชุด ๑-๑๐ พอวันต่อไปก็จะเป็นชุดที่ ๑๑ หมุนเวียนไป
ส่วนปัจจัยที่ญาติโยมถวาย พระก็เก็บไว้เป็นของส่วนตัว ไม่ต้องส่งให้วัด

๓. การรับ จัดระเบียบคลัง ทำทะเบียนสังฆทาน สังฆภัณฑ์
พร้อมการนำออกแจกจ่ายกระจายต่อ ของวัดญาณเวศกวัน วัดแทนวันดี
เจริญสุข และวัดเหล่าอาการ

วัดแทนวันดีเจริญสุข ด้วยพุทธบริษัทของวัดที่ประกอบด้วยพระ
ภิกษุสามเณร ๑๒ รูป/คน กับพุทธอาสานับร้อย โดยมีระดับแกนนำสำคัญ
๒๐-๓๐ คน วัดแทนวันดีเจริญสุขได้พัฒนาระบบการบริหารจัดการสังฆ
ภัณฑ์ไว้อย่างดียิ่ง ดังนี้

- มีแผนกจัดเก็บเครื่องสังฆภัณฑ์และอาคารสังฆภัณฑ์อย่างเป็น
กิจจะลักษณะ
- มีการกำหนดตารางพระภิกษุผู้ทำหน้าที่รับถวายสังฆภัณฑ์และ
อนุโมทนาทานในแต่ละช่วงเวลาและสถานที่ที่ชัดเจน
- มีป้ายชี้แจงให้ทราบว่าสังฆทานลักษณะใดคือลักษณะที่ควรต่อ
การถวาย รวมทั้งสิ่งใดที่มีมากเกินไป และสิ่งใดกำลังต้องการในช่วง

- ขณะต่าง ๆ ทั้งเพื่อใช้ในวัดและเื่อต่อวัดอื่น ๆ ในเขต
- มีพุทธอาสาผู้ทำหน้าที่รวบรวมสิ่งขมกัณฑ์เข้าสู่คลัง ณ อาคารสังฆทาน ตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้เกิดการเสียหายต่อสังฆทานนั้น ๆ
  - มีตารางคณะพุทธอาสาสามารถแยกสิ่งขมกัณฑ์เป็นหมวดหมู่ ตามลำดับใหม่เก่าและกำหนดหมดอายุ ทำบัญชี บรรจุกล่อง ภาชนะ แล้วนำขึ้นชั้นเข้าที่ตามระบบสต็อกอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา พร้อมระบบบัญชีกำกับเป็นปัจจุบัน สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
  - มีใบกำกับการเบิกจ่ายจากคลัง พร้อมการตรวจนับ และรายงานให้ทราบว่ามีสิ่งใดขาดเหลือหรือมีมากเกินไปการใช้ภายในวัด สิ่งใดจนหมดอายุจะต้องดำเนินการไม่ให้เสียของ เพื่อรายงานต่อผู้เกี่ยวข้องรวมทั้งเจ้าอาวาส เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป
  - สิ่งของบางอย่างที่มีผู้ประสงค์ถวายเสมอจนเกินที่วัดจะใช้ได้หมด เช่น หลอดไฟฟ้า จะมีการสำรวจชนิด ประเภท ของวัดอื่น ๆ อีก ๑๒ วัด ในเขตบางขุนเทียน เพื่อเป็นศูนย์รับและกระจายต่อแก่วัดอื่น ๆ ด้วย ลักษณะเดียวกับเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ กระทั่งไตรจีวร อัฐบริขารของพระภิกษุสงฆ์ ที่วัดมีมาก จะมีการพิจารณานำไปถวายหรือมอบต่อแก่วัด คณะ ชุมชน บุคคลที่มีความต้องการเป็นระยะและจังหวะ ซึ่งมีทั้งที่วัดดำเนินการเอง หรือมีคณะบุคคลมาขอรับไปดำเนินการแทนก็ได้

วัดญาณเวศกวัน กำหนดให้การถวายสิ่งขทานอยู่ในช่วงเวลา และสถานที่ที่กำหนด โดยมีพระภิกษุเพียงรูปเดียวเป็นตัวแทนสงฆ์ รับ สิ่งขทานในแต่ละช่วง ผู้มีจิตศรัทธาสามารถถวายสิ่งขทานได้ใน วันจันทร์ - ศุกร์ ตั้งแต่ ๐๗.๓๐-๑๐.๔๕ น. ส่วนวันเสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่ ๐๗.๓๐-๑๕.๐๐ น. โดยเว้นช่วงเวลาในการฉันทอาหารเข้า ๐๘.๐๐ น. และภัตตาหารเพล ๑๑.๐๐ น. ของทุกวัน และหากประสงค์ จะถวายพระหลายรูป ต้องนิมนต์ล่วงหน้า

สิ่งขทานที่ได้รับมาไม่มีใครถือสิทธิส่วนตัวได้ เป็นของส่วนรวม จึงนำเข้าสู่ส่วนกลาง จากนั้นจะถูกคัดแยกและจัดเป็นสัดส่วนพร้อมทั้งจัด เก็บอย่างเป็นระเบียบในสถานที่เฉพาะ โดยพระและอัครจารย์ พร้อมทั้ง การจัดสรรให้แต่ละคนอย่างเป็นธรรม จากนั้นจะแบ่งปันหรือเกื้อกูลโดย ประสานหาสถานที่ที่เหมาะสมแก่การแจกจ่าย ตามประเภทของ ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ตามวาระอันควร เพื่อไม่ให้ตกค้างและเสียหายจากการ หมดอายุและไม่ได้ถูกใช้งาน

วัดเหล่าอาภรณ์ มีแนวคิดสะท้อนอยู่ในคำพูดที่ว่า “ผ้าลินต์ ญาคุ ขาดวัด” กล่าวคือหาก “ให้สิ่งของมากมาย มั่นดูแลลำบาก ให้แรงงาน มาก ๆ ช่วยแบ่งเบาภาระ” และ “จะทำบุญให้ร้านค้าร้านสิ่งขทานรวย

หรือจะทำบุญเพื่อช่วยให้วัดได้ประโยชน์จริง” ส่วนการใส่บาตรที่เคยมีคตินิยามว่า “ใส่บาตรอย่าถามพระ” นั้น ให้ “คุยกันก่อนนะแล้วค่อยซื้อ มาถวาย” รวมทั้ง “ของสิ้นชนแจก” “หากมีของเพิ่มไม่สร้างตุ๋นใส่ แต่ให้ชนออกแจก” สำหรับญาติโยมนั้น “ก่อนไปที่ร้านค้า มาหาที่วัดก่อน” ความสำคัญอยู่ที่ “ขอให้ใช้ได้” จึงต้องดูแล บำรุงรักษา ซ่อมสร้าง “ใช้จ่ายให้พอดี ของหายให้รีบหา ของพังให้รีบซ่อม” โดยมีการประชุมหารือทุกครั้งว่าจำเป็นจริง ตามลำดับความจำเป็นและประโยชน์ที่จะใช้เท่าที่งบประมาณเหมาะสมแล้วค่อย ๆ หากจนครบ จึงเริ่มลงมือ “เงินไม่พอเราไม่ทำ ทำให้พอแล้วจึงเริ่มทำ” สิ่งของปัจจัยต้องใช้ให้คุ้ม “อาจารย์ได้อะไรมา ใช้เองน้อยมาก ยกให้วัดหมด” รวมทั้งที่เหลือใช้ การเอาของวัดออกไปแจก ก็ไม่ได้เอาไปเฉย ๆ ใช้วิธีทำบุญผาติกรรมของสงฆ์ออกไปแจกแก่โรงเรียนหน่วยงานต่าง ๆ ตามสงฆ์ลงมติ โดยแจ้งต่อกรรมการวัดและชาววัดด้วย

วัดเหล่าอาภรณ์จึงมีระบบการสื่อสารเพื่อให้ทางวัดได้รับสิ่งที่ “ใช้ได้และเป็นประโยชน์ตรงตามที่ต้องการ” โดยมีการจัดทำบัญชีสิ่งของ พร้อมการทำความสะดวก เก็บรักษา จัดเก็บเข้าที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ตามประเภท พร้อมระบบการเบิกออกใช้ มีบัญชีเยี่ยม-คืน ซ่อมแซม หาทดแทนอย่างเป็นระบบครบวงจรยิ่ง

๔. ภัตตกิจ เครื่องขบฉัน การครัว

โดยเฉพาะ วัดแทนวันดีเจริญสุข วัดญาณเวศกวัน รวมทั้งวัดเหล่าอาภรณ์

วัดแทนวันดีเจริญสุข บริหารจัดการครัวและเครื่องขบฉัน ภัตตกิจ ด้วยการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันของพุทธอาสา โดยแผนกจัดทำอาหารและเครื่องดื่มซึ่งมีพุทธอาสาจำนวน ๕ คณะ คณะละ ๕ คน ผลัด

เปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่ในครัวและเครื่องขบฉันทถวายพระ ตลอด
จนผู้มาร่วมศาสนกิจและการปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ของวัด มีการจัดระบบ
เป็นกรณีนำศึกษาดังนี้

- มีอาคารสถานที่ทั้งห้องทำครัวและห้องเก็บเครื่องครัวอย่างเป็นระบบ
สะอาดสะอ้าน กว้างขวาง พร้อมพื้นที่อ่างล้างตากภาชนะของผู้ใช้
ร่วมด้วยตนเองและป้ายชี้แนะขั้นตอนต่าง ๆ อย่างพร้อมมูล
- มีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนประจำการเป็นคณะ ๆ ตามตาราง
กำหนดหน้าที่ของแต่ละคณะ โดยเฉพาะการทำอาหาร น้ำปานะ
และ สถานที่จัดวางต่าง ๆ
- ในกรณีที่มีผู้นำภัตตาหารมาถวาย จัดเป็นระบบให้ผู้นั้นสามารถ
เลือกหยิบภาชนะมาใส่ของถวายพระแล้วนำจัดวางเข้าที่ได้ด้วย
ตนเอง จนกระทั่งสิ้นสุดงาน หรือการร่วมรับประทานแล้วก็
สามารถล้างเช็ดและเก็บกลับเข้าที่อย่างเรียบร้อยได้ดั้งเดิม
- เมื่อเสร็จสิ้นภัตตาบัติกิจต่าง ๆ แล้ว คณะพุทธอาสาจะจัดเช็ดเก็บ
กลับเข้าตู้ตามสถานที่จัดเก็บเดิมอย่างเรียบร้อย สะอาดหมดจด
ทุกวันไป

วัดเหล่าอาภรณ์ มีการ “สมโภชทุกวัน (กินพร้อมกัน) แบ่งปัน
กันทุกอย่าง” เพื่อเป็นแนวทางการกินข้าวร่วมกันของชาวบ้านในลักษณะ
อาหารผสานชุมชน เชิญชาวบ้านทุกคนมากินข้าวร่วมกัน “ทำบุญต่ออายุ
กันตลอด” กล่าวคือคนต้องได้กินของดี ๆ มีแรง อาหารต้องดี ต้องสู้ให้
พระได้อาหารดี ทุกคนได้กินของดี มีแรงทำงานเป็นการต่ออายุ งดของไม่
เข้าเรื่องพวกขนมขบเคี้ยว ข้าวเหนียวกับปีโป้ น้ำอัดลม เครื่องดื่มชูกำลัง
พิจารณาทุกวัน วันละ ๓ รอบ (ปัจจุเวกขณะ) ปันให้คนแก่ที่อยู่ลำพังก่อน

ใครมาวัดได้อาหารดี มีอายุยืน นอกจากนี้ “กินผู้เดียวมีความสุข” ต้องกินด้วยกัน อาหารดี มีแรง อายุยืนยาว มาร่วมกันต่ออายุศาสนา การกินข้าววัดห้ามกินคนเดียว ต้องคุยกัน พระก็ได้ตามฟังรู้เรื่องด้วย “เป็นการต่ออายุคน แล้วคนก็มาต่ออายุวัด”

๕. การเงินบัญชี บุญนิธิ มีเป็นระบบ ระเบียบ พร้อมผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ดำเนินการต่างๆ เป็นประจำต่อเนื่อง

วัดแทนวันดีเจริญสุข ด้วยหลักการที่หลวงพ่อบุญญานันทะมอบให้เมื่อแรกตั้งวัดว่า “อย่าใช้เงินผิดประเภท” วัดแทนวันดีได้ค่อย ๆ สร้างและพัฒนาระบบการเงินและบัญชีมาเป็นลำดับเพื่อความถูกต้อง โปร่งใส และสนับสนุนส่งเสริมกิจต่าง ๆ ของวัด ดังนี้

- เริ่มด้วยการตั้งเป็น “บัญชีบำรุงวัด” ในฐานะวัดสร้างใหม่เพื่อเป็นทุนค่าน้ำค่าไฟ จัดภัตตาหารและอาหาร ตลอดจนจนความร่วมมือและการสงเคราะห์วัดอื่นในเครือความร่วมมือ
- เมื่อมีพระมาอยู่และเริ่มทำการส่งเสริมการศึกษา จึงเกิด “ทุนการศึกษาสำหรับพระ” จากการเชิญชวนทำบุญสมทบในโอกาสการแสดงธรรมในจังหวัดต่าง ๆ
- ต่อมาเมื่อจัดให้มีการปฏิบัติธรรมแบบไม่เก็บค่าใช้จ่ายจากผู้เข้าร่วม มีผู้ประสงค์จะทำบุญสมทบเพื่อการนี้ จึงเกิด “กองทุนปฏิบัติธรรม” ตามมา
- และเมื่อมีโครงการก่อสร้างพัฒนาวัดสำคัญ ก็จัดตั้งเป็นกองทุนเพื่อการนั้น อาทิ ทุนก่อสร้างศาลาการเปรียญ ทุนก่อสร้างอาคารคัมภีร์ธรรม ซึ่งเมื่อบรรลุเรียบร้อยก็ปิดบัญชีนั่นๆ
- ในระยะแรก พระภิกษุ ๓ รูป ร่วมกันจัดทำบัญชี รายงานโดย

คุณพ่อสุรินทร์ ยกให้พระทำ ไม่ให้ชาวบ้านยุ่ง จนปีพ.ศ.๒๕๕๕
หลังคุณพ่อสุรินทร์ถึงแก่กรรม จึงเปลี่ยนเป็นระบบคณะ
กรรมการ พร้อมกับปรับลดเหลือเพียง ๒ บัญชี คือ “กองทุน
บำรุงวัด” และ “กองทุนก่อสร้างพระอุโบสถและพัฒนาวัด” โดย
มีระบบการบันทึก จัดทำบัญชีรายเดือนพร้อมรายงานเป็นประจำ
ปีตลอดมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๘ (ก่อนที่มหาเถรสมาคมจะมีมติให้
จัดทำและส่งในปี พ.ศ.๒๕๕๓)

- โดยเงินของวัด ผากบัญชีธนาคารในชื่อของ ๒ บัญชีนี้ ในลักษณะ
บัญชีเงินฝากประจำแบบต่าง ๆ ตามจังหวะโอกาส
- โดยภาพรวม วัดได้รับปัจจัยทำบุญในจังหวะวาระโอกาสต่าง ๆ
โดยประมาณ ดังนี้
  - ❁ กัณฑ์เทศน์ทุกวันพระและวันอาทิตย์ เดือนละ ๘ ครั้ง ๆ ละ
ประมาณ ๔,๐๐๐ บาท รวมประมาณ ๓๒,๐๐๐ บาท
  - ❁ ด้วยมีผู้ประสงค์ทำบุญบำรุงวัด แต่มาแล้วไม่พบพระ
ขอร้องให้วัดจัดตั้งตู้บำรุงวัดขึ้น วัดจึงจัดทำตู้ขึ้นในปี
พ.ศ.๒๕๕๑ เปิดเดือนละครั้ง มียอดทำบุญประมาณ
เดือนละ ๘๐,๐๐๐-๑๕๐,๐๐๐ บาท
  - ❁ ในขณะที่เตรียมการและก่อสร้างพระอุโบสถ ได้ตั้งตู้สร้าง
พระอุโบสถ มียอดทำบุญเดือนละประมาณ ๑๐๐,๐๐๐
-๑๕๐,๐๐๐ บาท
  - ❁ นอกจากนี้ยังมียอดเงินทำบุญผ้าป่าในเดือนพฤษภาคม
และ กลุณีเดือนตุลาคม ประมาณ ๓ และ ๒ ล้านบาท
ตามลำดับ
  - ❁ รวมกันแต่ละปีมียอดรวมเงินทำบุญประมาณ ๕-๑๐
ล้านบาท

- ❁ ค่าใช้จ่ายในแต่ละปีของวัด ประมาณ ๓-๖ ล้านบาท เนื่องจากยังอยู่ในช่วงก่อสร้าง ส่วนใหญ่จึงเป็นค่าการก่อสร้าง บำรุงรักษา รองลงมาคือ การเผยแพร่ การสงเคราะห์ และ การศึกษาตามลำดับ คาดหวังในอนาคต ให้เน้นการศึกษา การเผยแพร่ การสงเคราะห์ แล้วจึงเป็นค่าการซ่อมบำรุง
- ❁ ถึงขณะนี้ วัดมีเงินสะสมอยู่ประมาณ ๑๕ ล้านบาท

วัดญาณเวศกวัน ด้วยเป้าหมายสูงสุดตามนโยบายของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่ไม่ต้องการให้พระเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การจัดการเรื่องเงิน แต่ในทางปฏิบัติยังมีอาจเป็นไปได้ เนื่องจากยังขาดฆราวาสเข้ามาช่วยรับผิดชอบอย่างเต็มกำลัง

วัดโดยเจ้าอาวาส คณะสงฆ์ และคณะญาติโยม ร่วมกันจัดทำคู่มือ “หลักการจัดทำระบบการเงินและทะเบียนครุภัณฑ์ของวัดญาณเวศกวัน” มาตั้งแต่กลางปี ๒๕๔๔ ได้แก่ การแบ่งประเภทการลงบัญชีและการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ของวัด, การจัดระบบบัญชีเงินฝากของวัด, กำหนดผู้มีอำนาจในการใช้จ่าย และ เกณฑ์การเบิกจ่ายเงินในบัญชี รวมถึงแบ่งกลุ่มบัญชีของวัดออกเป็น ๕ กลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เป็นบัญชีสำหรับใช้จ่ายประจำของวัดญาณเวศกวันเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมประจำของวัด เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้าและดวงโคม ค่าโทรศัพท์ ค่าซ่อมแซม บำรุงรักษาอุปกรณ์ เครื่องใช้ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับภัตตาหาร เครื่องใช้ในครัว เงินเดือนคนงาน ค่าน้ำมันและการดูแลรักษา ยานพาหนะ เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ บัญชีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์วัด
ญาณเวศกวัน เพื่อก่อสร้างอาคารใหม่ ซ่อมแซมและดูแลรักษาอาคาร
เก่า บำรุงรักษา ดูแลบริเวณวัด และต้นไม้

กลุ่มที่ ๓ เป็นบัญชีสำหรับเผยแพร่ธรรม เพื่อใช้ในการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาเป็นธรรมทาน เช่น การพิมพ์หนังสือ การทำเทป และซีดี
บันทึกเสียง ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องคอมพิวเตอร์ รวมถึงอุปกรณ์ส่วน
ประกอบ ค่าใช้จ่ายสิ้นเปลือง ค่าซ่อมแซม และค่าดูแลเครื่องถ่ายเอกสาร
 เป็นต้น

กลุ่มที่ ๔ เป็นบัญชีสำหรับพระภิกษุสงฆ์ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับ
พระสงฆ์ของวัด เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทาง ทุนการศึกษา เป็นต้น

กลุ่มที่ ๕ บัญชีกองทุนสนับสนุนศาสนกิจของวัด ตามแต่
วัตถุประสงค์ของทุนนั้น ๆ เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างพระกับฆราวาส
โดยฆราวาสเข้ามาช่วยสัปดาห์ละหนึ่งวัน ทำให้พระต้องถือเงินสดไว้
จำนวนหนึ่ง (เงินทตรงจ่าย วงเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท) สำหรับใช้จ่ายและ
เป็นค่าตอบแทนคนงาน พร้อมเก็บใบเสร็จและลงรายการ เมื่อครบสัปดาห์
จึงนำส่งให้อาสาสมัครทำการตรวจสอบ พร้อมรับมอบเงินชดเชยส่วนต่าง
ให้เต็มวงเงิน สิ่งเหล่านี้ทำให้พระรู้สึกที่ไม่ถูกต้องตามพระวินัย (อาบัติ)
ที่จะต้องมาจับเงิน รับเงิน แต่ก็มีอาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะขาดฆราวาสที่จะ
เข้ามาช่วยดูแลได้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ

ต่อมาวัดมีความเจริญ มีคณะสงฆ์ และผู้เกี่ยวข้องมากขึ้น จึงได้มี
การปรับปรุงวิธีการ ขั้นตอน ข้อกำหนดต่าง ๆ เปลี่ยนมาเป็น “ระเบียบ การ
เงิน วัดญาณเวศกวัน ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๘” มีผลบังคับใช้เรื่อยมาจนถึง
ปัจจุบัน ที่ประกอบด้วย วิธีการจัดซื้อจัดจ้าง, ขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้าง,

หนังสือสัญญา, การจ่ายค่าใช้จ่ายจากวงเงินสดประจำสัปดาห์, ขั้นตอนการจ่ายค่าสินค้าและบริการจากวงเงินสดประจำสัปดาห์, การเบิกเงินสดคืนวงเงินสดประจำสัปดาห์, ขั้นตอนการจ่ายค่าสินค้าและบริการด้วยเช็ค (วงเงินเกิน ๑๐,๐๐๐ บาท), เอกสารประกอบการจัดซื้อและหลักฐานการจ่ายเงิน, ผู้มีอำนาจอนุมัติการจ่ายเงิน, การจ่ายเงินเดือน, การจ่ายค่าแรง, ทุนการศึกษาสงเคราะห์ และอัตราเงินชดเชยยานพาหนะสำหรับผู้ส่งงานวัดที่นำไปใช้ในกรณีที่มีการเดินทางในราชอาณาจักรมีแบบฟอร์ม “ใบเบิกกัปปียัตถุสำหรับพระภิกษุ” เช่นพวกค้ำยา ค่าพาหนะ การศึกษา และแบบฟอร์มสำหรับฆราวาส แยกกันโดยชัดเจน โดยแบบฟอร์มนี้มีพระเป็นผู้ออกแบบ ซึ่งมีครบถ้วนทั้งกระบวนการขออนุมัติ จัดซื้อจัดจ้าง ตรวจสอบ อนุมัติการจ่าย ตรวจสอบ รวมถึงกำหนดหลักการจัดทำระบบการเงิน และทะเบียนครุภัณฑ์ของวัด, กำหนดขั้นตอนปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเงินรับบริจาคมีเจ้าหน้าที่การเงิน (เป็นเจ้าหน้าที่ประจำ) เป็นผู้ถือเงินตรงจ่าย (สัปดาห์ละ ๕ หมื่นบาท) และจัดการเอกสารทางการเงิน ส่วนไววายัจกร และคณะอาสาสมัครช่วยตรวจสอบ ลงรายการ บันทึกบัญชี (ใช้โปรแกรมบัญชีสำเร็จรูป Express) และทำสรุปรายงานสถานภาพทางการเงิน รายงานต่อที่ประชุมคณะสงฆ์เป็นประจำทุกเดือน โดยมีพระวิธานธิการเข้ามาช่วยตรวจสอบความถูกต้องของรายการค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ให้เป็นไปตามระเบียบการเงินของวัด อีกทั้งวัดยังเต็มใจเสียภาษีให้ถูกต้องตามกฎหมายทุกประการ โดยเฉพาะภาษีมูลค่าเพิ่ม

ทั้งหมดนี้เพื่อความถูกต้องและโปร่งใส ตรวจสอบได้ ชัดเจนรัดกุม พร้อมกระบวนการตรวจสอบในทุกขั้นตอน ทั้งฝั่งพระผู้อนุมัติและฆราวาส ผู้ตรวจสอบเอกสาร และให้ระบบเป็นตัวขับเคลื่อนงาน ไม่ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

สำหรับการเปิดเผยข้อมูลรายรับรายจ่ายต่อสาธารณะ เพื่อแสดงความโปร่งใส ทางวัดยังมีได้หรือหรือดำเนินการใด ๆ แต่ได้จัดทำรายงานส่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอยู่เป็นประจำทุกปี

เหตุที่ได้มีการเปิดเผยข้อมูล เนื่องจากมั่นใจในระบบการเงินบัญชีของวัด แต่มีความยินดีและพร้อมแสดงสำหรับผู้สนใจหรือต้องการตรวจสอบ และเชื่อว่าผู้บริจาคมีความเชื่อมั่น เมื่อดูจากปฏิปทาของสังฆะ, การบำรุงรักษาดูแลสถานที่ รวมถึงการเผยแพร่หนังสือและสื่อธรรมของวัด อีกทั้งอาจเป็นดาบสองคม โดยเฉพาะระบบบริจาคอิเล็กทรอนิกส์ (edonation) ตามนโยบายของภาครัฐ ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) มีมุมมองที่แตกต่าง ด้วยเหตุว่าอาจเป็นการจูงใจหรือเชิญชวนให้คนมาบริจาคเพิ่มขึ้นไปอีก เนื่องจากทำได้ง่ายและสะดวก เช่นเดียวกับการตีตราข้อมูลรายรับรายจ่าย อาจทำให้ฆราวาสต้องชวนชวนหรือไปบอกต่อ เพื่อจะช่วยให้บริจาคให้ครอบคลุมหรือมากกว่าที่วัดใช้ไป ซึ่งการบริจาคควรมาจากศรัทธาที่แท้จริงของผู้บริจาค

วัดเหล่าอาภรณ์ เนื่องจากเป็นวัดเล็ก ๆ ประจำหมู่บ้านขนาดเล็ก และมุ่งเน้นการเป็นวัดของหมู่บ้านและชุมชน ไม่มีตู้เรียไร และไม่รับตามที่มีผู้จะให้ทำตามความนิยมที่นอกเหนือจากที่วัดมีแผน ประกอบกับเจ้าอาวาสมีกิจรับนิมนต์อบรมและแสดงธรรมเป็นประจำ ระบบการได้มาซึ่งปัจจัยเงินเกิดขึ้น ๔ ช่องทาง ซึ่งเพียงพอต่อการบริหารจัดการรายปี กล่าวคือรับทำบุญจากชุมชนชาวบ้านปีละประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ บาท จากทุนธรรมสัญญาจรภายนอกประมาณ ๑ แสนบาท นอกนั้นเป็นกรณีมีเจ้าภาพเป็นกรณี ๆ ไป รวมทั้งโครงการก่อสร้างที่จะมีเป็นครั้งคราวและมีกรรมการผู้รับผิดชอบดูแลพร้อมการจัดทำบัญชีปิดประกาศไว้เป็นประจำ โดยทางวัดมีทุนการศึกษาพัฒนาชีวิตพระเณรนักเรียนปีละประมาณ ๑

แสนบาท ซึ่งเพียงพอ ทั้งนี้มีรายจ่ายประจำคือค่าไฟฟ้าเดือนละ ๑๐๐-๔๐๐ บาท

วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้รับการสนับสนุนการวางระบบมาตรฐานการเงินและระบบบัญชี จากกรมการเงินกองทัพอากาศ และมีการตรวจสอบเป็นประจำตามมาตรฐานของระบบบัญชี โดยสำนักงานตรวจสอบภายในทหารอากาศ (ในระยะหลัง ๆ มาไม่ค่อยได้ตรวจ แต่การดำเนินการขององค์การยังเป็นปกติ) ทำหน้าที่ตรวจสอบแนะนำและให้คำปรึกษา

ระบบบัญชีการเงินสามารถเรียกดูข้อมูลได้สะดวก ดูเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน พร้อมตรวจสอบ มีเจ้าหน้าที่คอยจัดการ พระไม่ได้เข้ามาจัดการ เพียงแค่ดูแล ทุกแผนกไม่ว่าจะเป็นบัญชีทรัพย์สิน บัญชีบริจาคจะส่งมาให้พระผู้ได้รับมอบหมายเป็นหัวหน้าคอยตรวจสอบและลงนามกำกับทุกครั้ง ก่อนส่งให้เจ้าอาวาสลงนามเห็นชอบ

ผังบัญชีเมื่อแรกตั้งนั้น แยกบัญชีเบื้องต้นเป็นบัญชีแยกประเภทได้ ๔ ประเภท บัญชีเงินกองกลาง, เงินไฟฟ้าน้ำประปา, เงินทุนนิธิ และเงินองค์พระเจดีย์ ฉะนั้นเงินของฝ่ายทรัพย์สินที่ได้รับมา จะส่งมาบัญชีกองกลาง, เงินองค์พระเจดีย์ก็จะเข้าเงินองค์พระเจดีย์, เงินทุนนิธิก็จะเข้าประเภทเงินทุนนิธิ และเงินค่าไฟฟ้าประปา ก็จะเข้าบัญชีนั้น

เมื่อจ่ายออกก็จะจ่ายจากบัญชีแต่ละอย่าง เช่น ค่าตอบแทนคณะแม่ชี ก็เบิกจ่ายจากบัญชีองค์พระเจดีย์, ไฟฟ้าประปาในส่วนกลางของวัดก็จ่ายออกจากบัญชีไฟฟ้าประปา, เงินทุนนิธิไม่มีการจ่าย แต่ถ้ามีดอกผลของทุนนิธิ รวมเงินผาติกรรมที่ธรณีสงฆ์ด้วย ดอกผลออกมาก็จะเอาเข้าไปในบัญชีกองกลาง, ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น การก่อสร้าง เงินทำความ

สะอาดเสนาสนะ ถวายพระสงฆ์อาพาธ หรือสนับสนุนเรียนพระปริยัติ-
ธรรม ก็จะจ่ายออกจากเงินกองกลาง

หากเป็นรายจ่ายโครงการใหญ่ ๆ ที่ใช้เงินจำนวนมาก ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการบริหารวัด และมอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ เป็นผู้ตรวจรับงาน แล้วจึงทำหนังสือผ่านมาที่สำนักงาน ผ่านฝ่ายบัญชีและการเงิน ผ่านหัวหน้าฝ่ายๆ เจ้าอาวาสจึงเซ็นอนุมัติให้เบิกจ่าย

การรับบริจาค มีการออกหลักฐาน ใบอนุโมทนาบัตร และนำส่งเงินวันต่อวัน มีเจ้าหน้าที่รับบริจาคและหัวหน้าฝ่ายรับบริจาคเซ็น หัวหน้าฝ่ายบัญชีและการเงินและเจ้าหน้าที่เซ็นรับ เซ็นทั้งฝ่ายรับฝ่ายส่งอย่างละ ๒ คน

หลักฐานแบบพิมพ์ที่ออกแบบไว้ ชัดเจนรอบคอบ โดดเด่น เป็นการวางรากฐานที่ดี เวลารับมาก็จะลงเลขที่หลักฐานการรับ ต่อการบริจาคหนึ่งครั้ง ใบอนุโมทนาบัตรไม่มีการออกล่วงหน้า ไม่มีให้เจ้าอาวาสเซ็นไว้ล่วงหน้า และไม่มีการออกให้ทันที แต่ทางวัดลงทุนส่งไปรษณีย์ให้ตามที่อยู่ที่แจ้ง โดยฉีกสำเนา เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ว่าใบอนุโมทนาได้รับแล้วหรือไม่ หรือส่งไปแล้วตีกลับมา

ส่วนการปิดบัญชี ทุกฝ่ายต้องปิดบัญชีรายเดือน เพื่อรายงานยอดได้ทันที และรายงานสถานภาพการเงินทุกเดือน ให้คณะกรรมการตามขั้นตอนและเจ้าอาวาสลงนามรับทราบ รวมถึงมีการตรวจสอบใบอนุโมทนาบัตรว่าชื่ออะไรบ้าง ใบเสร็จรับเงินออกให้ใครบ้าง เป็นเงินเท่าไร ใบเสร็จที่ใช้ไม่ได้จะมีการยกเลิก เป็นการตรวจกันเองภายใน

นิวัตพระศรีมหาธาตุ

ทุนนิวัตที่ก่อตั้งมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ๒๕๙๖ ใช้เฉพาะดอกผลอยู่ในฝ่ายรับบริจาค เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือคณะที่บริจาคทรัพย์ในคราวเดียวจำนวน ๑ พันบาทขึ้นไป จะตั้งชื่อทุนให้เพื่อเป็นเกียรติเมื่อบริจาคเพิ่มเติมในคราวหลังก็จะรวมเข้าไว้ในทุนเดิม หรือผู้บริจาครายย่อยหากบริจาคจนครบ ๑ พัน ภายในเวลา ๑๐ ปี ก็จะต้องตั้งชื่อทุนให้เช่นกัน นับเป็นผลิตภัณฑ์ในการจูงใจให้คนทำบุญ โดยมีการจัดทำบัญชีรายชื่อผู้บริจาคปัจจัยทำบุญนิวัตพร้อมยอดเงิน เผยแพร่ในเอกสารของวัดเป็นประจำทุกปี

การเบิกปัจจัยสำหรับพระภิกษุ

วัดมีภาระดูแลสมบัติส่วนกลาง เช่น โรงเรียนปริยัติธรรม อุโบสถเจดีย์ ศาลาสวดศพ ค่าส่วนกลาง ค่าไฟ ค่าน้ำ ฯลฯ ด้วยนโยบายของเจ้าอาวาสที่ดำริว่าหากให้วัดต้องรับผิดชอบภาระทุกอย่าง พระจะไม่ประหยัด และเนื่องจากพระมีรายได้ ฉะนั้นพระต้องดูแลกุฏิเอง กุฏิทุกหลังจ่ายค่าน้ำค่าไฟเอง อุปกรณ์ภายในเสียหายต้องซ่อมเอง ยกเว้นว่าซ่อมใหญ่ ๆ เช่นเปลี่ยนหลังคา เป็นต้น

การเบิกจ่ายค่าเดินทางส่วนตัวจะไม่มี เว้นแต่เป็นงานส่วนรวม เช่นไปประชุมเป็นคณะ แต่ถ้าไปคนเดียวไม่สามารถเบิกได้ เพราะถือว่ามิรายได้อยู่แล้ว

ส่วนเรื่องการรักษาพยาบาล วัดมีมูลนิธิต่างๆที่ทำหน้าที่ดูแลพระอาหาร และด้วยนโยบายของเจ้าอาวาส ที่ว่าพระณรมิรายได้อยู่แล้วซึ่งแม้จะไม่มาก แต่ก็ให้สามารถดูแลตัวเองได้ จึงกำหนดเกณฑ์ว่า หากเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐ สามารถเบิกจ่ายได้เต็มจำนวน แต่ถ้า

เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลเอกชน สามารถเบิกจ่ายได้เพียงครั้งเดียว
ที่เหลือให้ออกเอง ทั้งนี้ พระที่สังกัดวัดพระศรีฯ ทุกรูป สามารถเบิกจ่าย
ได้ โดยไม่มีการกำหนดว่าต้องเป็นพระเก่า หรือพ้นจากนวกะแล้ว

**๖. มีระบบกำลังคนในรูปแบบต่างเพื่อการมีส่วนร่วมกับสงฆ์
ในการจัดการวัดและ ศาสนสมบัติ** ทั้ง อรรถจารี-วัดญาณเวศกวัน,
พุทธอาสานานาแผนก-วัดแทนวันดีเจริญสุข, วัดเป็นของบ้าน-วัดเหล่า
อาภรณ์, รวมทั้งคณะกรรมการและเจ้าหน้าที่แผนกต่าง ๆ -วัดพระ
ศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร

วัดแทนวันดีเจริญสุข พุทธอาสา

วัดญาณเวศกวัน มีอรรถจารี (จิตอาสา) ที่มาช่วยงานวัด การเข้า
มาทำงานต้องอยู่ในเป้าหมาย “อยู่ในใจเหนือ เกื้อโลก” เพื่อพัฒนาตนเอง
ทางวัดจึงจัดกิจกรรม “อยู่ในใจเหนือ เกื้อโลก ศึกษาเพื่อสืบสานงานอรรถจารี
วิถีพุทธบริษัทวัดญาณเวศกวัน” เพื่อพัฒนาศักยภาพในการเป็นอรรถจารี
ดำรงตนให้เป็นปสาทนี (ผู้นำเลื่อมใส) และทำหน้าที่พุทธบริษัททำวัดให้
เป็นรมณีย์ (สถานที่อันรื่นรมย์) เอื้อต่อการบำเพ็ญกุศล

ด้วยการเปิดพื้นที่สำหรับอรรถจารีและผู้ปรารถนาพัฒนาตนได้มา
พบกันประมาณเดือนละ ๑ ครั้ง เพื่อสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วย
กระบวนการกลุ่ม เพื่อกำหนดแผนและแนวทางการทำงานอรรถจารีร่วม
กัน ที่สำคัญเป็นการขัดเกลาจิตใจของแต่ละคนที่ประสบจากการทำงาน
สนองวัด โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา ที่มีคนมาทำบุญที่วัดจำนวน
มาก เป็นการชักจูงคนให้เข้ามาทำบุญด้วยการปฏิบัติ ทำประโยชน์เพื่อ
พัฒนาตนและสังคม ตามวิถีพุทธบริษัท นอกเหนือจากการทำทาน ด้วย
งานต้อนรับ แนะนำ ประสานงาน และอำนวยความสะดวก โดยสามารถ

สมัครได้ที่ <http://activity.watnyanaves.net/buddhistday/>

วัดเหล่าอาภรณ์ แบ่งบทบาทให้ “พระบริหารธรรม คนบริหาร วัด ปัจจัยตามเหมาะ” ผ่านการร่วมหารือและตั้งคนมีศีลธรรมเป็นผู้นำ ของชุมชนและหมู่คณะ มีระเบียบแบบแผนข้อตกลง ตามหลักธรรมคำสอน การประชุมหารือแล้วออกเป็นข้อตกลงกติการ่วมกัน ยอมรับสภาพ วัดขาดพระ ด้วยการเพิ่มบทบาทชุมชนขณะที่พระไม่ทิ้งชาวบ้าน เกื้อกัน ร่วมยุคสมัย สารพัดพิธีกรรม แทรกสารธรรมคำสอนอย่างทันสมัย รอบด้านทั้งในและนอก ทั้งต่อตนเอง หมู่คณะและหมู่บ้าน ขณะที่พระมหา ชุมพรยังออกอบรมกิจกรรมต่าง ๆ นอกวัด ประมาณปีละ ๑๐๐ วัน อาทิจนในโรงเรียน อบต.เทศบาล ทั้งในและต่างจังหวัด วิทยาลัยเทคนิคโยธธรรมาวิทยาลัยนครพนม วัดป่าบุญล้อม จังหวัดอุบลราชธานี สังฆะในเขต จังหวัดนครพนม สถานปฏิบัติธรรมพระธาตุกู่อุ้มมุง จังหวัดร้อยเอ็ด (สาขาของวัดสังฆทาน) โดย “ไม่ห่างหมู่” คือทิ้งหมู่บ้านและหมู่คณะ

วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร กรรมการบริหารวัด คัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ รวมถึงหัวหน้าหน่วยงานราชการที่อยู่บริเวณใกล้เคียง เมื่อมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลง ทางวัดก็จะขอเชิญไปใหม่ หากไม่สะดวกก็ไม่ได้บังคับ รวมถึงเจ้าหน้าที่ประจำของวัดแผนกต่าง ๆ

การเลือกรับนำวิทยากร อุปกรณ์เครื่องมือร่วมสมัยมาปรับใช้

วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร นำระบบการบริหารการเงินบัญชี
กองทุน นิติ เข้ามาใช้ตามแบบแผนการเงินและบัญชีทางฝ่ายโลกธุรกิจการ
เงิน

วัดญาณเวศกวัน ยังก้าวเข้าสู่การพัฒนาโปรแกรมเพื่อการบริหาร
จัดการต่าง ๆ อีกหลายโปรแกรม รวมทั้งโปรแกรมการประสานจัดการ
ภัตตาคาร การซ่อมบำรุงเสนาสนะและอาคารสถาน การจัดการสังฆทาน
ตลอดจนการลงทะเบียนเข้าร่วมกิจของวัด และการแจกจ่ายหนังสือเป็น
ธรรมทาน ซึ่งวัดแทนวันดีเจริญสุขได้รับโปรแกรมการจัดการสังฆทานไป
ทดลองใช้ด้วยแล้ว

การทำความสะอาดในบริเวณพื้นที่วัดเหล่าอาภรณ์

**ข้อคิดเห็นต่องานวิจัยงานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการ
พระพุทธศาสนาในประเทศไทย**

ข้อคิดเห็นต่องานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

พระไพศาล วิสาโล

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ฉายภาพให้เห็นบทบาทและความริเริ่มของวัดและองค์กรทางพุทธศาสนาที่น่าสนใจ แม้มีจำนวนเพียง ๑๒ แห่ง แต่ก็สะท้อนถึงความพยายามปรับตัวของพุทธศาสนาในประเทศไทย ในแง่ของการเผยแพร่ธรรมและการทำให้วัดดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าต่อสังคม ขณะเดียวกันก็เป็นแบบอย่างสำหรับวัดและองค์กรชาวพุทธในการส่งเสริมและอุปถัมภ์พุทธศาสนาให้มีความหมายต่อชีวิตของผู้คน

งานวิจัยชิ้นนี้ให้รายละเอียดของแต่ละวัด/องค์กร ทั้งในด้านศาสนประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ ซึ่งในภาพรวมสะท้อนถึงความหลากหลาย อันเนื่องจากภูมิหลัง ความเป็นมา บริบท และกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม อาตมาขอให้ความเห็นหรือข้อสังเกตอย่างรวม ๆ ในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๑) ศาสนประเพณี ไม่ว่าศาสนประเพณีแต่ดั้งเดิม หรือที่สร้างขึ้นใหม่ ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด ที่กล่าวถึงในบทที่ ๔ มีแก่นแกนอยู่ที่แนวคิดเรื่อง “บุญ” หรือ “การทำบุญ” ข้อสังเกตก็คือว่า การทำบุญดังกล่าว เน้นเรื่องทำบุญกับพระ หรือทำบุญถวายวัด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำรุงวัด ส่งเสริมพุทธศาสนา รวมทั้งการมุ่งประโยชน์ตน ตั้งแต่การมีอายุ วรรณะ สุขะ พละ รวมไปถึงการส่งเสริมคุณภาพจิต เช่น ลดละกิเลส แต่สิ่งหนึ่งที่ขาดหายไปหรือมีน้อยมาก ก็คือ การทำบุญเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ตกทุกข์ได้ยาก หรือเพื่อเกื้อกูลชุมชน ซึ่งเป็นการทำบุญที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชนและชาววัดในอดีต และอันที่จริงก็เป็นส่วนสำคัญของพุทธศาสนาด้วย ในข้อนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เคยกล่าวว่า “ชาวพุทธผู้นำ ทำบุญแรก คือ ทำถิ่นให้เป็นรมณีย์ บุญใหญ่อันสำคัญ คือ ช่วยกันทำชุมชนให้อยู่กันดี” (เน้นในที่นี้)

หลายวัดในอดีตมีประเพณีระดมเงินในรูปผ้าป่าเพื่อช่วยเหลือคนยากจนในหมู่บ้าน เมื่อไม่นานมานี้ก็ยังมีประเพณีทอดผ้าป่าเพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เช่น สนับสนุนธนาคารข้าว หลวงพ่อนาน แห่งจังหวัดสุรินทร์ก็เคยจัดงานบุญประจำปี เรียกว่า “ทำนาระชัมมิตร” โดยชวนชาวบ้านมาทำนาร่วมกัน เพื่อนำข้าวที่ได้ไปเข้าธนาคารข้าว เป็นต้น ส่วนพระสุบิน ปณีโต ก็จัดงานบุญเพื่อสนับสนุนสัจจะสะสมทรัพย์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เคยกล่าวว่า “ถ้าพระและผู้ทำงานเผยแผ่ธรรมมาช่วยกันบอกธรรมสอนธรรม การปฏิบัติธรรมให้ครบ ตั้งแต่แก่ชุมชนพื้นฐาน เพื่อประโยชน์สุขพื้นฐาน ด้วยการปฏิบัติธรรมตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ก็คิดว่าจะช่วยฟื้นสังคมไทยขึ้นได้ และก็จะฟื้นพระพุทธศาสนาด้วย” (เน้นในที่นี้)

“ชุมชนพื้นฐาน” เข้าใจว่าหมายถึงชุมชนที่ใกล้ตัวที่สุดคือหมู่บ้าน “ประโยชน์สุขพื้นฐาน” คือ ประโยชน์ปัจจุบัน เช่น การมีสุขภาพดี มีความเป็นอยู่ดี ไม่อดคัดขัดสน รวมทั้งมีสิ่งแวดล้อมที่ดี มีธรรมชาติที่สมดุลและสัปปายะ หรือ “รมณีย์” ส่วน “ปฏิบัติธรรมขั้นพื้นฐาน” คือ ธรรมระดับศีล รวมถึงความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ

อีกทีหนึ่งท่านเขียนไว้ว่า “พระต้องสอนธรรมะให้ประสานบรรจบครบตลอดทุกระดับให้เป็นองค์รวมที่สมบูรณ์ไม่ให้กะพรวงกะแพรงต้องให้ได้อัตตะคือจุดหมายหรือประโยชน์ครบตลอดทั้ง ๓ ระดับ จะเน้นสัมปราย (เรื่องจิตใจที่เลียดาเห็น) ไปถึงปรมัตถ์ (เรื่องปัญญาสูงสุด) ก็ไม่ว่า แต่ต้องไม่ทิ้งพื้นฐานคือทิวฐธัมม (เรื่องกินอยู่ สุขภาพ เงินทอง งานการ ครอบครัว สังคม ที่ตามเห็น). ธรรมพื้นฐานเพื่อประโยชน์สุขในทิวฐธัมม ต้องให้ถึงชาวบ้าน ถึงชุมชนคนถิ่น คือคนพื้นบ้านชาวไร่ชาวนา ป่าเขาชาวชนบท ทัวทั้งหมด จะต้องได้เข้ามาในการปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ทำบุญพื้นฐาน ด้วยการทำหมู่บ้านให้เป็นรมณีย์ ให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่จะอยู่กันดี พร้อมที่จะเจริญงอกงามก้าวหน้าในธรรมสูงขึ้นไป” (เน้นในที่นี้)

เป็นที่น่าสังเกตว่าการทำบุญส่วนใหญ่ รวมทั้งที่กล่าวถึงในงานวิจัย จุดเน้นถ้าไม่ใช่เพื่อวัด หรือพระศาสนา ก็เพื่อประโยชน์ตน (ถ้าไม่ใช่เพื่อพร ๔ ประการ

ก็เพื่อพระนิพพานไปเลยทีเดียว) ไม่ค่อยพูดถึงการเสริมสร้างสำนึกต่อชุมชนส่วนรวม หรือเพื่อระดมกำลังในการ “ทำชุมชนให้อยู่กันดี” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการทำบุญที่ขาดมิติด้านชุมชน หรือสังคม

อันที่จริงเป็นไปได้ว่าวัด/องค์กรที่ระบุในงานวิจัย มีการทำบุญประเภท หลังด้วย แต่ถ้ามองข้ามไป หาไม่ก็อยากเสนอว่า ควรให้ความสนใจกับการทำบุญ ประเภทนี้ด้วย ซึ่งคงมีหลายวัดทำอยู่ ดังนั้นจึงอยากเสนอว่า ควรนำวัดดังกล่าวมา รวมอยู่ในงานวิจัยชิ้นนี้ด้วย

๒) ศาสนธรรม เท่าที่อ่าน ธรรมที่วัด/องค์กรในงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญ ส่วนใหญ่เป็นธรรมระดับชั้นกลางและชั้นสูง (สมาธิ และปัญญา) แต่ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวไว้ สิ่งที่ควรให้ความสำคัญด้วยก็คือ “การปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน” นอกจากการปฏิบัติธรรมเพื่อความสุขสงบเย็นเฉพาะตัวแล้ว ที่ไม่ควร มองข้ามก็คือ การปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมชุมชนให้เป็นอยู่ด้วยดี (ดังที่ท่านได้ยกตัวอย่าง มฆมานพค่อนข้างบ่อยในระยะหลัง)

ข้อสังเกตประการต่อมาคืองานวิจัยชิ้นนี้แม้จะพูดถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในการ เผยแพร่และสอนธรรม เช่น การจัดการที่ดี การมีสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล รวมทั้งมี รายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรการอบรมแต่ไม่ได้ให้ความเห็นหรือประเมินว่าแนวทางการสอน ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติ นั้นเป็นอย่างไร มีประโยชน์แก่ผู้คนมากน้อย เพียงใด ได้ผลหรือไม่ ธรรมที่ต้องการบ่มเพาะให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัตินั้นสอดคล้องกับ ความต้องการและเงื่อนไข (เช่น วิถีชีวิต รวมทั้งจิตนิสัย)ของผู้เข้าอบรม มากน้อย เพียงใด จะทำเช่นนั้นได้ ผู้วิจัยคงต้องสอบถามความเห็นของผู้เข้าอบรมด้วย แต่ดูเหมือนว่าการสอบถามดังกล่าว ขาดหายไปจากงานวิจัยชิ้นนี้

นอกจากการสอบถามแล้ว สิ่งที่จะช่วยให้การประเมินนั้นเป็นไปได้ก็คือ การทดลองปฏิบัติตามแนวทางต่าง ๆ ด้วยตนเอง ลำพังแค่การเป็นผู้สังเกตการณ์ หรืออ่านจากเอกสาร ย่อมไม่เพียงพอ แต่ดูเหมือนว่าการทดลองปฏิบัติโดยตัวผู้วิจัย เอง เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดหายไปจากงานวิจัยชิ้นนี้

การประเมินแนวทางการสอนและปฏิบัติธรรมมีความสำคัญตรงที่จะช่วยให้ได้ข้อสรุปหรือบทเรียน “เพื่อการขยายผลในการจรจรโรงพระพุทศศาสนาในสังคมไทย” เป็นไปได้อย่างแท้จริงตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้

งานวิจัยชิ้นนี้ช่วยให้เห็นบทบาทและความริเริ่มที่น่าสนใจของหลายวัด/องค์กร ที่น่าจะเป็นแบบอย่างให้วัด/องค์กรอื่น ๆ นำไปปฏิบัติและต่อยอดได้ แต่จะดียิ่งขึ้นหากมีการจัดทำ “ข้อเสนอแนะ” สำหรับสำหรับวัด/องค์กร หรือมีการ “ถอดบทเรียน” ท้ายเล่ม โดยสรุปหรือสังเคราะห์จากจุดเด่นและความสำเร็จ (รวมทั้งอุปสรรคและความล้มเหลว) ของ ๑๒ วัด/องค์กร เพื่อเป็นแง่คิดในแง่ที่ว่าหากต้องการเผยแพร่ธรรมหรือทำให้วัดมีความหมายต่อผู้คนและสังคม มีกิจกรรมหรือบทบาทใดบ้างที่ควรให้ความสำคัญ และมีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ควรทำให้เกิดขึ้น

ข้อคิดเห็นต่องานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิย์ อาภากรโร)

ประเด็นการวิจัย

ศาสนพิธี ผลการวิจัยมีการวิเคราะห์ ศาสนพิธีแบบดั้งเดิมกับศาสนพิธีร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

- ◇ ควรบูรณาการประกอบศาสนพิธีแบบเดิมกับร่วมสมัยให้เหมาะสม
- ◇ กรณีศาสนพิธีร่วมสมัยควรมีการอธิบายให้สังคมเข้าใจถึงบทบาทใหม่ในสังคมและค่านิยมซึ่งคุณค่าเดิม
- ◇ ควรจัดทำชุดความรู้และสื่อออนไลน์เพื่ออธิบายศาสนพิธีร่วมสมัย
- ◇ ควรแสดงให้เห็นความเรียบง่าย และการเข้าปฏิบัติตามศาสนพิธีนั้น
- ◇ ควรมีการเสนอศาสนพิธีร่วมสมัยในสังคมมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมยุคใหม่

ศาสนธรรม ผลการวิจัยเน้นการปฏิบัติกรรมฐาน แต่ไม่ค่อยอธิบายหลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

- ◇ ควรอธิบายการปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมให้ง่าย นับตั้งแต่หลักธรรมในชีวิตประจำวัน ไปจนถึงการเจริญวิปัสสนากรรม
- ◇ ควรเสนอแนวทางการปฏิบัติตามแต่ละวัดหรือสำนักให้เหมาะสม เพราะว่า

แต่แห่งมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สามารถระบุว่าแนวปฏิบัติไหนดีกว่ากัน เพราะว่าขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติและจริตของแต่ละคน

- ◇ การอธิบายการปฏิบัติธรรม

หมายเหตุ

ควรมีชุดความรู้หรือเอกสารให้ทราบถึงแนวปฏิบัติหลัก ๆ ในสังคมไทย โดยมหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษา

ศาสนสมบัติ ผลการวิจัยไประบุการจัดการแบบใดที่ชัดเจน

ข้อเสนอแนะ และแนวทางการพัฒนา

ควรมีการอธิบายศาสนสมบัติ ๓ กลุ่ม คือ

๑) ศาสนสมบัติที่เป็นทรัพย์สิน/การบัญชีของวัด ควรมีการจัดการและตรวจได้จากคณะกรรมการของสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งควรเป็นเงินที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐเท่านั้น ส่วนเงินรายได้ของวัดทั่วไปให้แจ้งเจ้าคณะพระสังฆาธิการตามลำดับถึงอำเภอหรือจังหวัด

๒) ศาสนาสมบัติที่เป็นมรดกวัฒนธรรม ควรมีการจัดการร่วมกันระหว่างกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม กับวัด และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อรักษามรดกอันดีงามของประเทศไว้

๓) ศาสนสมบัติที่เป็นที่ดิน/ที่ธรณีสงฆ์ของวัด ควรมีการจัดการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัดและสังคมไทย โดยควรมีองค์กรที่ดำเนินการร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัด และธุรกิจเพื่อสังคม ในการนำที่ดิน/ที่ธรณีสงฆ์มาพัฒนาในเชิงการบริหารจัดการ เพื่อนำไปบำรุงพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม

ข้อคิดเห็นต่องานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

พระครูสิริธรรมมาภิรัต, ผศ.ดร.

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

ขออนุโมทนาต่อคณะทีมงานวิจัยเป็นอย่างสูง ถือเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์มากต่อการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาด้านประเพณี ศาสนธรรม และศาสนสมบัติ ผลการค้นพบของงานวิจัยดังกล่าว ควรนำมาขยายผลและต่อยอด โดยเฉพาะการนำมาเป็นโมเดล หรือต้นแบบในการบริหารจัดการ โดยการนำเสนอเป็นแผนปฏิบัติการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน

ข้อคิดเห็นด้านศาสนประเพณี พิธีการ

จากกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยทั้ง ๔ กรณีศึกษา คือ วัดพระธาตุเชิงชุม วัดป่าโนนกุศหล่ม วัดศรีทิว และหอจดหมายเหตุพุทธทาส พบว่า ปัจจัยสำคัญของด้านศาสนประเพณีพิธีการของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีความโดดเด่นทั้งการสืบสานรักษา ประเพณีเดิม และการสร้างสรรค์ประเพณีขึ้นมาใหม่จนเป็นที่ยอมรับจากชุมชน และภาคีเครือข่ายนั้น จะพบว่าผู้มีบทบาทสำคัญของแต่ละแห่งคือ ผู้นำองค์กรของแต่ละองค์กรเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ซึ่งหากองค์กรนั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำองค์กรไป เช่น วัดเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาส รูปแบบกิจกรรม รูปแบบศาสนพิธี ประเพณี พิธีการ ก็อาจจะต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หรือบางแห่งอาจจะหยุดชะงักไป ประเด็นที่น่าสนใจจากผลการวิจัย คือ รูปแบบของศาสนประเพณี พิธีการ จากวัดกลุ่มตัวอย่างที่วิจัยพบว่า รูปแบบของศาสนประเพณีและพิธีการที่แต่ละแห่งจัดขึ้น

นั้น เป็นศาสนประเพณีที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา เพียงแต่ใช้พิธีกรรมเป็นสื่อเข้าหาศาสนธรรม รูปแบบการจัดกิจกรรม เรียบง่าย ปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและยุคสมัย จึงทำให้มีความโดดเด่นน่าสนใจ การจะทำให้ผลการวิจัยนี้มีประโยชน์ในวงกว้าง ควรขยายผลด้วย

๑. การรวบรวมหรือผนวกความรู้ด้านศาสนประเพณี พิธีการ ที่โดดเด่นเป็นที่สนใจของประชาชนจากวัดหรือองค์กรพุทธศาสนาต่าง ๆ ในสังคมไทย มาไว้ในที่เดียวกัน ให้สะดวกและง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าของบุคคลผู้สนใจหรือของวัดต่าง ๆ ที่ประสงค์จะมาศึกษาเรียนรู้

๒. การถอดองค์ความรู้ หรือสกัดองค์ความรู้ รูปแบบศาสนพิธี ประเพณี พิธีการ อันโดดเด่นของแต่ละวัดนี้ ออกมาเป็นโมเดล และถอดออกมาเป็นบทเรียน พัฒนามาเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร โดยเฉพาะหลักสูตรฝึกอบรมพระสังฆาธิการ ผู้ที่จะเตรียมตัวมาเป็นผู้ปกครอง ให้ได้รับรู้และมีความรู้ความเข้าใจ ในภาคปฏิบัติที่จะสามารถนำศาสนประเพณีมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนธรรมได้

๓. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้วยการจัดประชุมสัมมนาพระสังฆาธิการ หรือนำองค์ความรู้ที่ได้นำเสนอเป็นนโยบายต่อคณะสงฆ์ ในการปรับปรุงหรือสืบสานต่อยอดศาสนประเพณีของแต่ละท้องถิ่นแต่ละวัด ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและยุคสมัย

ข้อคิดเห็นด้านศาสนธรรม

จากกรณีศึกษาของงานวิจัยทั้ง ๔ วัด พบว่าวัดจะมีบทบาทได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนได้ ต้องมีความโดดเด่นในด้านศาสนธรรม โดยเฉพาะด้านงานวิปัสสนากรรมฐานและข้อวัตรปฏิบัติของบุคลากรภายในวัด จากผลงานวิจัยที่ค้นพบพบว่าวัดที่มีความโดดเด่นด้านศาสนธรรม เพราะเจ้าอาวาสหรือผู้นำองค์กรที่ได้รับการยอมรับนับถือ และมีศิษยานุศิษย์ได้สืบสานเป็นอย่างดี มีระบบบริหารจัดการ

การฝึกอบรม การปฏิบัติที่ชัดเจน มีสถานที่ที่เป็นสัปปายะต่อการปฏิบัติธรรม ซึ่งน่าจะเป็นต้นแบบให้กับวัดต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นวัดบ้านหรือวัดป่า จุดเด่นของสังคมไทยคือมีวัดอยู่แทบทุกหมู่บ้าน ถ้าวัดทุกวัดมีศักยภาพในการเป็นพลังทางสังคม ในการอบรมสั่งสอนหรือรวมกลุ่มพุทธศาสนิกชนให้หนักแน่นอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาและสังคมไทยจะเจริญรุ่งเรืองกว่านี้มากมาย ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและกลายเป็นจุดอ่อนไปว่า วัดมีมากมาย แต่ทำไมถึงขาดพลัง แคมป์วัดบางวัดยังไม่ได้สอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และถูกมอมเมาด้วยไสยศาสตร์ หรือพิธีกรรมต่างๆ ที่นอกคำสอนของพระพุทธเจ้า ผลการวิจัยที่ค้นพบจึงควรถอดบทเรียนให้เป็น Model แก่วัดต่างๆ ทั่วประเทศในด้านต่างๆ ดังนี้

๑. การให้ความสำคัญกับด้านวิปัสสนากรรมฐานการฝึกอบรมสมาธิภาวนา ควรนำเสนอต่อหน่วยงานรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาให้กำหนดเป็นนโยบายในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา เพราะสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่เจริญก้าวหน้าไปด้วยเทคโนโลยี แต่ผู้คนกลับมีความทุกข์มีความเครียดเพิ่มมากขึ้น และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของพระพุทธศาสนา คือ การอบรมจิตใจด้วยหลักวิปัสสนากรรมฐาน ทำอย่างไร ที่จะให้วัดทุกวัดไม่ว่าจะเป็นวัดป่าหรือวัดบ้าน รื้อฟื้นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง และนำมาผสมผสานกันทั้งปริยัติ และปฏิบัติ เพราะปัจจุบันแม้แต่หลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย คือ หลักสูตรนักธรรม บาลี ก็ไม่ได้มีวิชาวิปัสสนากรรมฐาน หรือในโครงสร้างหลักของคณะสงฆ์ ก็ยังไม่มีการศึกษาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง ที่เป็นอยู่ล้วนแต่เป็นเรื่องปัจเจก คือเรื่องเฉพาะวัด เฉพาะบุคคล จึงควรที่จะนำเสนอให้คณะสงฆ์นำไปกำหนดเป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์ เน้นให้วัดทุกวัดให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง มุ่งพัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ศึกษาปฏิบัติด้านวิปัสสนากรรมฐานอย่างจริงจัง ปรับปรุงข้อวัตรปฏิบัติให้เคร่งครัดตามพระธรรมวินัย จะทำให้วัดกลายมาเป็นพลังทางสังคมได้

๒. การจัดการพื้นที่ให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม เป็นเรื่องที่จะต้องนำเสนอให้เป็นนโยบายของคณะสงฆ์ ที่รณรงค์ให้วัดทุกวัดมีพื้นที่เป็นอาราม คือสถานที่เป็นที่รื่นรมย์ เป็นสถานที่พักผ่อนทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราพบเห็นได้ทั่วไป โดย

เฉพาะวัดในเมือง จะหาพื้นที่สงบหรือพื้นที่พักผ่อนทางจิตวิญญาณของประชาชนได้ค่อนข้างน้อยมาก กลายเป็นสถานที่จัดผลประโยชน์ ลานจอดรถ เสียเป็นส่วนใหญ่เลยทำให้วัดต้องสูญเสียบทบาทในด้านนี้ไป

๓. การใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมเชิงรุก ประเด็นนี้ควรนำมาเสนอต่อยอดเป็นหลักสูตรการฝึกอบรมให้กับพระนักเผยแผ่ ปัจจุบันคณะสงฆ์มีการอบรมหลักสูตรพระนักเทศน์ ซึ่งเป็นการอบรมเทคนิควิธีการเทศน์ การสอน แต่ยังขาดการฝึกอบรมพระนักเผยแผ่ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน หากถอดบทเรียนหรือถอดองค์ความรู้เรื่องนี้และนำมาต่อยอดเป็นการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมให้กับพระนักเผยแผ่ ก็จะเป็นประโยชน์กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

๔. การสร้างเครือข่ายฆราวาส ที่จะมาช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างของวัดที่สามารถเป็นต้นแบบในการสร้างเครือข่ายฆราวาสที่น่าสนใจ คือ สถาบันพลังจิตตานุภาพ วัดธรรมมงคล ของ หลวงพ่อวิริยงค์ สิรินธโร และ โกเอ็นก้า มีรูปแบบการบริหารจัดการที่น่าสนใจมาก ที่มีการสร้างเครือข่ายด้วยการระดมคนที่มีความรู้ความสามารถและเป็นผู้ปฏิบัติธรรมไปพร้อม ๆ กันด้วย มีจิตอาสาที่จะเข้ามาทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาจริง ๆ ในประเด็นนี้ควรจะต้ององค์ความรู้ว่ามีวิธีการบริหารจัดการอย่างไร จึงจะได้อาสาสมัครที่มีคุณภาพและมีจิตอาสาจริง ๆ เพราะอาสาสมัครที่เป็นฆราวาสนั้น ถ้าไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติธรรมและไม่เคยสัมผัสผลจากการปฏิบัติธรรมแล้ว การเข้ามาทำหน้าที่อาจจะกลายเป็นการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ จากตัวอย่างที่เห็นได้หลาย ๆ วัด ในสังคมไทย แต่จากวัดกลุ่มตัวอย่างที่งานวิจัยนำเสนอมานั้น กลุ่มฆราวาสจิตอาสาเป็นกลุ่มฆราวาสที่ปฏิบัติธรรมจริง ๆ และมีจิตอาสาเข้ามาทำงานรับใช้พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ทำอย่างไรที่จะถอดองค์ความรู้ด้านนี้ ออกมาเป็นต้นแบบให้วัดอื่น ๆ ได้นำไปเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ

ข้อคิดเห็นศาสนสมบัติ

จากกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัย มีผลการวิจัยที่น่าสนใจมาก เพราะมีรูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติที่ค่อนข้างชัดเจน มีระบบการตรวจสอบ การควบคุม ค่อนข้างที่จะเป็นระบบ และโดยเฉพาะวัดเหล่าอาภรณ์ ซึ่งเป็นวัดเล็ก ๆ แต่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกด้าน ประกอบกับเจ้าอาวาสที่มีวิสัยทัศน์มีความมุ่งมั่นในการบริหารวัดเพื่อประโยชน์ของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นองค์ความรู้ที่น่า สนใจ และควรต่อยอดในประเด็นต่าง ๆ คือ

ด้านคุณสมบัติของเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารองค์กร

ปัจจุบันวัดในประเทศไทย มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายคณะสงฆ์ ที่ได้กำหนดให้เจ้าอาวาสเป็นตัวแทนของวัดในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัด มีอำนาจทำนิติกรรมไปให้บุคคลใดก็ขึ้นอยู่กับอำนาจของเจ้าอาวาส การแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาจัดการดูแลวัดจะเป็นคนของเจ้าอาวาสทั้งสิ้น หลายกรณีคนเป็น ญาติพี่น้อง คนรับใช้ คนสนิท ทำให้อำนาจเด็ดขาดอยู่ที่เจ้าอาวาส ยังขาดการถ่วงดุล ขาดการตรวจสอบที่เป็นระบบ นอกจากนี้ กฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ ไม่เพียงพอที่จะทำให้แนวปฏิบัติในการบริหารเงินของวัดที่เป็นระบบ ขณะที่หน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการกำกับดูแลการบริหารการเงินของวัดยังขาดการรวบรวม ข้อมูลที่เป็นระบบ โดยเฉพาะสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติที่ยังขาดบทบาทในการ กำหนดกรอบในการบริหารจัดการทางการเงินที่สอดคล้องกับหลักธรรมมาภิบาล อีกทั้งการเปิดเผยข้อมูลยังไม่เป็นระบบ

การจัดการศาสนสมบัติของวัดในปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถ สูงในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านศาสนาและด้านรายได้ของวัด เจ้าอาวาสในฐานะผู้แทนของวัดมีทั้งบทบาทของสงฆ์ที่จะต้องจรโลงพระพุทธ ศาสนารวมไปถึงการปกครองสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาในวัดและปกครองสอด ส่องศฤงคารที่มีที่อยู่หรือพำนักพักอาศัยอยู่ในวัดอีกทั้งยังทำหน้าที่ในการจัดการ กิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับวัดทั้งสิ้น โดยเฉพาะในฐานะผู้แทนของวัดในการ

บริหารจัดการอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นศาสนสมบัติของวัด เจ้าอาวาสต้องมีผลผูกพันทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นๆ

แต่ปัจจุบันการกำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาส ตามกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นการให้ความสำคัญในการปกครองคณะสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษาในทางโลกหรือคุณสมบัติเฉพาะด้านเอาไว้ด้วย ในขณะที่การจัดการศาสนสมบัติของวัดมีประเด็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมาย เช่น นิติกรรมสัญญา เป็นต้น รวมไปถึงศาสตร์ในการบริหารต่างๆ ซึ่งหากขาดความรู้ความเข้าใจการศึกษาทางโลกแล้ว อาจเป็นผลเสียและส่งผลไปถึงการมอบอำนาจให้บุคคลอื่นที่จะเข้ามารองรับอำนาจของเจ้าอาวาสในฐานะผู้รับมอบอำนาจ รวมไปถึงการวางมาตรการหรือการมอบอำนาจให้บุคคล คณะกรรมการ หรือคณะบุคคล ดำเนินการบริหารจัดการฯ แทนเจ้าอาวาส ก็อาจเกิดผลเสีย และไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารและจัดการได้

นอกจากนี้ตำแหน่งเจ้าอาวาส ถือว่าเป็นเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา ถ้าเจ้าอาวาสหรือผู้แทนเจ้าอาวาสหรือผู้จัดประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดำเนินการจัดประโยชน์แทนวัดโดยมิชอบ โดยหลักปฏิบัติดังกล่าวทั้งรู้และไม่รู้เท่าถึงการณ ถือว่ามีความผิดทางกฎหมาย การที่กฎหมายคณะสงฆ์มอบอำนาจให้กับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียวเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารกิจการของวัด ในขณะที่ไม่ได้กำหนดคุณสมบัติของเจ้าอาวาสไว้ให้เหมาะสม ก็อาจจะเป็นปัญหากับเจ้าอาวาส กับวัด พระ และพระพุทธรูปศาสนาได้ อย่างมีกรณีเป็นข่าวเรื่องเงินทอนวัด เป็นต้น

การควบคุมตรวจสอบและการถ่วงดุลอำนาจของผู้เกี่ยวข้อง

การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ยังขาดระบบการตรวจสอบและการถ่วงดุลผู้มีอำนาจ มอบอำนาจให้กับเจ้าอาวาสหรือตัวแทนเจ้าอาวาสรูปเดียว หากได้เจ้าอาวาสที่ดีมีความรู้ความสามารถ ก็จะเป็นผลดีกับพระศาสนาเป็นอย่างมาก แต่หากได้คนที่ไม่ดี หรือคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถ ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และกฎกระทรวง ย่อมเกิดปัญหาในทางปฏิบัติในการควบคุม

ตรวจสอบ และกฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครองคณะสงฆ์ว่าจะมีอำนาจตรวจสอบหรือถ่วงดุลการใช้อำนาจหรือไม่ ประกอบกับโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ที่มีสายการบังคับบัญชาหลายชั้น ตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค ซึ่งมีปัญหาในภาคปฏิบัติในการควบคุมดูแลการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดของพระศาสนา นอกจากนี้ ยังมีสำนักสงฆ์ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย ซึ่งเป็นแค่เพียงที่พำนักของพระภิกษุที่ไม่ได้ขออนุญาตสร้างวัดและตั้งวัดเพราะสำนักสงฆ์ เมื่อที่พักสงฆ์ไม่ใช่วัด ย่อมไม่อยู่ในสายการปกครองของคณะสงฆ์ ทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายบ้านเมือง จึงไม่สามารถควบคุมดูแลได้ อาจก่อให้เกิดกรณีพิพาทขึ้นมา ซึ่งอาจเป็นที่เสื่อมเสียแก่พระศาสนาได้เหมือนกัน

ดังนั้น ควรเพิ่มเติมในการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดของพระศาสนาที่เหมาะสม สอดคล้องกับยุคสมัยได้อย่างไร เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเจ้าอาวาส ผู้เกี่ยวข้องและพระพุทธศาสนาเอง

สรุปผล

เป็นงานผลงานวิจัยที่ดีมาก เพราะมีประโยชน์ต่อการนำมาปรับปรุงการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาได้จริง และควรวิจัยเพิ่มเติมต่อยอดให้ครบพันธกิจของคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การปกครอง การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ผลการวิจัยที่ได้ จะเป็นคู่มือการบริหารกิจการพระพุทธศาสนาในยุคใหม่

ควรเพิ่มเติมการถอดบทเรียนผลการวิจัยออกมาเป็นโมเดล หลักสูตรการฝึกอบรม หรือคู่มือในแต่ละด้านว่าควรเป็นอย่างไร ควรมีการบริหารจัดการ การสืบทอดการพัฒนา ในรูปแบบไหน ด้วยวิธีการอย่างไร

ควรนำผลการวิจัยที่ได้ นำเสนอต่อผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อกำหนดให้เป็นนโยบายของคณะสงฆ์ปลุกฝัง ถวายทอด ต่อยอดและขยายแนวคิดให้เชื่อมโยงกับ การปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ที่กำลังดำเนินการอยู่

ข้อคิดเห็นต่องานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทย

พระครูธรรมรัต (ธนัญชัย เตชปัญญา)
วัดญาณเวศกวัน จังหวัดนครปฐม

ตามที่อาตมภาพได้รับจดหมายจากผู้วิจัยและคณะให้ช่วยเสนอประเด็นเพิ่มเติมในเชิงผลลัพธ์และผลกระทบและความยั่งยืนเกี่ยวกับการจัดทำสื่อเพื่อขยายผลพร้อมกับจัดเวทีขับเคลื่อนผลการศึกษาวิจัย “การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ : กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย” นั้น อาตมภาพขอแนะนำเสนอไปตามลำดับดังนี้

๑. ในเชิงผลลัพธ์ของงานศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยและคณะคงพอทราบดีอยู่แล้วว่าการศึกษาวิจัยมีข้อจำกัดในระเบียบวิธีวิจัยซึ่งเป็นมาตรฐานทางวิชาการพอสมควร ถ้ามองตามความเป็นจริงในด้านของขอบเขตการศึกษาวิจัย และตัวแปรคือองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ได้คัดสรรและเลือกเป็นกรณีศึกษานั้นก็ยังมีจำกัดอยู่มาก เมื่อเทียบกับองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่จริงในประเทศไทย รวมถึงความแตกต่างหลากหลายอย่างที่ผลงานการศึกษาวิจัยพบว่า องค์กรที่ได้ศึกษาวิจัยนั้น ล้วนแต่มีอัตลักษณ์ มีแนวทางในการดำเนินกิจการในแบบของตน และมีความร่วมมือกันบางประการ อย่างเช่น ความมุ่งหมายที่จะจรจรโลงพระพุทธศาสนาเพื่อเกื้อกูลประโยชน์แก่ผู้คน ตลอดจนการปรับเปลี่ยนและประยุกต์รูปแบบการนำเสนอสาระแห่งพระธรรมวินัยอย่างสมสมัย แต่ผลลัพธ์จากการสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติอาจจะนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ได้ยากในองค์กรทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป และอาจจะไม่กว้างขวางมากนัก

๒. มองอีกมุมหนึ่งหากผลการศึกษาี้ เกิดจากการศึกษาวิจัยองค์กรหรือ วัดที่มีเครือข่ายจำนวนมาก อย่างเช่น กลุ่มวัดในเครือข่ายพุทธบริษัทรักษาพระธรรมวินัย กลุ่มวัดสาขาของวัดหนองป่าพง กลุ่มวัดบ้านเจ้าคณะตำบล ฯลฯ การขยายผลก็อาจจะทำได้ง่ายขึ้นและกว้างขวาง แม้ว่าจะไม่ได้หลากหลายในเชิงอัตลักษณ์ก็ตาม แต่ถ้ามองในแง่ของผลกระทบที่จะส่งต่อกันแล้วย่อมเหมือนคลื่นน้ำที่เกิดจากหินที่ตกกระทบทีเดียว

๓. ในแง่ของผลกระทบแม้งานศึกษาวิจัยนี้ จะมีข้อจำกัดในการขยายผลและประยุกต์ใช้ในองค์กรทางพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป แต่ก็เป็นที่จุดเริ่มต้นที่สำคัญยิ่งเพราะทำให้เกิดการรับรู้และขับเคลื่อนทางสังคมดังผลการศึกษาวิจัยที่พบว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลและความร่วมมือของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์นั้น เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนกิจการทางพระพุทธศาสนาให้ก้าวหน้าและสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างสมสมัย หลายโครงการจากการขับเคลื่อนของพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ได้แสดงผลประจักษ์แจ้งเรื่อยมา และหากสังเกตจะพบว่าองค์กรทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ก้าวหน้าสมสมัยนั้นล้วนเกิดขึ้นจากความร่วมแรงร่วมใจของพุทธบริษัททั้งสองฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และสะท้อนสถานการณ์พระพุทธศาสนาที่ผ่านมาว่า พุทธบริษัททั้งหลายผิดพลาดพลั้งเผลอละเลยสิ่งใดไปบ้าง ซึ่งถือเป็นบทเรียนอันล้ำค่าของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง (อย่างเช่น โครงการวัดบันดาลใจ รวมถึงโครงการบริหารจัดการบัญชีทรัพย์สินวัดที่จะเกิดขึ้น ฯลฯ สำเร็จได้ก็เพราะความใส่ใจแล้วมาลงแรงร่วมใจกัน) แต่การจะสร้างผลกระทบแม้เพียงแค่สร้างการรับรู้สู่สังคมชาวพุทธไทยในวงกว้างนั้นก็จำเป็นที่จะต้องลงทุนลงแรงอีกไม่ใช่น้อยทีเดียว ที่สำคัญก็ต้องมีกลยุทธ์ที่ชาญฉลาดด้วย

๔. การดำเนินกลยุทธ์อย่างชาญฉลาด ไม่ประมาท สามารถสร้างสรรค์เหตุปัจจัยได้ถูกต้อง ก็อาจจะได้รับผลตามธรรม นำไปสู่ความเจริญงอกงามทั้งในส่วนตนและส่วนกิจการทางพระพุทธศาสนา บทเรียนเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติที่ผู้วิจัยและคณะได้ศึกษาแล้วนั้น น่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงช่วยให้เห็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในกิจการทางพระพุทธศาสนาในด้านนั้น ๆ ด้วย ถ้าสามารถมอง

เห็นเหตุปัจจัยนั้นอย่างชัดเจนแล้ว ก็นับว่ามีองค์ประกอบเบื้องต้นสำหรับการขับเคลื่อนและผลักดันเหตุปัจจัยในองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีลักษณะคล้ายกัน และประกอบด้วยบริบทแวดล้อมอย่างเดียวกันได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องไม่ประมาทด้วยการระลึกอยู่เสมอว่า ต้องพัฒนาปัญญาเรื่อยไปไม่ทอดทิ้ง เพราะในสถานการณ์จริงย่อมมีเหตุปัจจัยแตกต่างกันหลากหลายมากมายในองค์กรหนึ่ง ๆ ทั้งที่มีลักษณะคล้ายกันในบริบทอย่างเดียวกันนั้น ผลหลากหลายย่อมเกิดมาจากปัจจัยอเนก การตระหนักในความจริงข้อนี้อยู่เสมอ นั่นเอง จึงชื่อว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน

๕. การจัดทำสื่อเพื่อขยายผล พร้อมกับจัดเวทีขับเคลื่อนผลการศึกษาวิจัย อาจจะเป็นเพียงเหตุปัจจัยหนึ่งของการหมุนวงล้อไปสู่จุดหมายดังที่ตั้งใจไว้ แต่จะถึงจุดหมายได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับพลังขับเคลื่อน ความแข็งแกร่งทนทานของวงล้อ ส่วนจะถึงช้าหรือเร็วก็อาจจะขึ้นอยู่กับขนาดของวงล้อด้วยเช่นกัน มองในแง่ของกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนพลังในการหมุนวงล้อต้องไม่ตกและแรงพอวงล้อต้องใหญ่แข็งแรงทนทาน ราบเรียบ หากการจัดทำสื่อเป็นการขยายผล กล่าวคือการขยายวงล้อ สื่อแบบไหนประเภทไหนที่ทำให้การรับรู้ที่กว้างขวางที่สุดก็พึงสร้างสรรค์สื่อนั้นให้เกิดขึ้น ซึ่งหมายความว่าอาจจะไม่ใช่สื่อเพียงช่องทางเดียวเพื่อกลุ่มเป้าหมายเดียว แต่ต้องอาศัยช่องทางที่หลากหลายเหมาะกับการรับรู้ของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น ทำอย่างไรจะให้ผู้มีอิทธิพลทางความคิดต่อกลุ่มเป้าหมายนั้น ๆ เห็นความสำคัญแล้วเข้ามาช่วยขับเคลื่อนขยายผล กลุ่มดารา นักร้อง นักแสดง-เน็ตไอดอลที่มีแนวโน้มสนใจเข้าใจและมีฐานแฟนคลับจำนวนมาก ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองที่มีกำลังขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งในรายละเอียดก็คือการใช้องค์ความรู้ทางการตลาด การโฆษณา ประชาสัมพันธ์มาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนด้วยสื่อสร้างสรรค์ต่าง ๆ

๖. ส่วนการจัดเวทีขับเคลื่อนผลการศึกษาวิจัย เมื่อจำเป็นจะต้องทำแล้วก็อย่าคิดไม่น้อยว่า จะทำอย่างไรให้การลงทุนลงแรงนั้นได้ประโยชน์เห็นผลคุ้มค่าแท้จริง หรือหากยังจัดปรับได้ หรือมีวิธีที่ดีกว่า ก็น่าจะสร้างสรรค์ทดลองดู ยิ่งในยุคข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ที่มาพร้อมกับสถานการณ์โรคระบาดที่ไม่อาจจะประมาทได้ หากได้ระดมความคิดใคร่ครวญพินิจกับมวลหมู่มิตรอย่างหลากหลายก็

เป็นไปได้ที่จะก่อเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยให้เวทีขับเคลื่อน ผลการศึกษาวิจัยนี้ สร้างความสดใหม่และไปได้ถึงจุดหมายที่ตั้งใจไว้อย่างน่าอัศจรรย์

๗. มองกว้างออกไปจากการสร้างสรรค์สื่อและการจัดเวทีขับเคลื่อนแล้ว การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรมจากองค์ความรู้ของการศึกษาวิจัยนี้ น่าจะดำเนินเป็น กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาคู่ขนานพร้อมกันไปได้เลย แต่จะออกมาในลักษณะ อย่างไรนั้น เท่าที่ระลึกได้ในเวลานี้ คือ กิจกรรมที่จะชวนให้พุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ ใช้ศักยภาพของตนที่สั่งสมอยู่ในชีวิตมาขับเคลื่อนกิจการทางพระพุทธศาสนา มาเกื้อกูล พระและวัดวาอาราม ตามกำลังความสามารถของตนๆ จะเป็นเพียงบุคคลหรือคณะ บุคคลก็ได้ ให้ก้าวหน้ากว่าที่เคยมีจิตอาสาเป็นครั้งคราว แต่ให้หนักแน่นอาจหาญ จริงจังยิ่งขึ้นเป็นอรรถจารี เป็นบุญญการีกันเลยทีเดียว ที่สำคัญก็ต้องไปให้ไกลกว่าแค่ รับใช้พระ ดูแลทำความสะอาดศาลาสั่งสร้างวัดวาอาราม แต่ต้องสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้ ครบทั้งไตรสิกขาและล้ำค่าน่าสนใจสมัยยุคสมัยด้วย ไม่ว่าจะเป็นคนร้องเต้นเล่นละคร เป็นคนไวยวยค้าขายผ่านออนไลน์ ก็สามารถเอาศักยภาพมาใช้ให้ได้ผลเป็นบุญกุศล เป็นประโยชน์เกื้อหนุนการศึกษา ศิล สมาธิ ปัญญา ของตนและคนอื่น ๆ อย่างนี้พอ จะเป็นไปได้ไหม ? อาตมาขอฝากทิ้งท้ายไว้แต่เพียงเท่านี้

สุดท้ายนี้ ขอนุโมทนาขอบพระคุณและขอเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยและคณะ ที่ได้ช่วยกันศึกษาวิจัยและขยายผลการศึกษาให้ได้ผลก้าวหน้าออกงามสืบไป ขอความดำรงอันดีงามทั้งปวงของท่านทั้งหลาย จงสัมฤทธิ์ผลเต็มที่ดุจพระจันทร์ คืนวันเพ็ญ และสว่างไสวงดงามดุจแก้วมณีล้ำค่ายามต้องแสงสุริยา ขอเจริญพร

ความเห็นต่องานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา
ในประเทศไทย

พระมหาชুমพร ธรรมโฆสโก

อนุโมทนาในกุศลเจตนาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้เพราะเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและต่อยอดที่ดีทำให้มีเอกสารวิชาการเป็นหลักฐานด้านนี้ต่อไปและขอแสดงความเห็นบางอย่างไว้ดังต่อไปนี้

๑) งานวิจัยนี้ทำให้ได้เห็นว่าเป็นรอบทศวรรษที่ผ่านมามีกลุ่มงานทางพระพุทธศาสนาในไทยเกิดขึ้นใหม่มากมาย โดยมีแนวโน้มว่าระบบเอกชนจะดำเนินการได้ภายใต้การบริหารงานของฆราวาสมากกว่าพระภิกษุสามเณรหรือระบบวัดแบบเดิม เพราะเป็นระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบง่าย ใช้กฎหมายตัดสิน ต่างกับวัดที่อยู่ใต้อิทธิพลความเชื่อท้องถิ่นที่ตัดสินความถูกต้องอิงตามความเคารพศรัทธาต่อผู้นำศาสนาเป็นหลัก ซึ่งมักไม่มีระบบตรวจสอบให้โปร่งใสหรือถึงขั้นใช้ความเชื่อสร้างความไว้วางใจจนไร้การตรวจสอบ

๒) ตัวอย่างในงานวิจัยส่วนใหญ่อิงอยู่กับศรัทธาต่อบุคคลจึงอาจส่งผลให้ขาดความยั่งยืน ซึ่งนี่เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของผู้นับถือศาสนาพุทธไทย เมื่อบุคคลที่ตนศรัทธาสิ้นสถานะไปก็มักจะตั้งกลุ่มใหม่มาดำเนินการแทนโดยปล่อยให้เดิมร่วงหล่นโรยรา และขอตั้งข้อสังเกตว่า องค์กรศาสนาที่ได้รับศรัทธาผ่านศาสนวัตถุและศาสนสถานโบราณน่าจะอยู่ได้ยั่งยืนยาวนานกว่าองค์กรที่ได้รับศรัทธาผ่านตัวบุคคล กล่าวคือสิ่งที่ถูกเชื่อว่าเป็นศักดิ์สิทธิ์อย่างเช่นพระพุทธรูปหรือเจดีย์จะมีอิทธิพลส่งผลผูกพันยั่งยืนยาวนานมากกว่าตัวครูอาจารย์ที่ตนเคารพศรัทธา

๓) แม้ตัวอย่างในงานวิจัยมีเจตนารักษาหลักธรรมวินัยที่ตนเชื่อว่าถูกต้องดีงาม แต่ก็ถือว่าอยู่ในลักษณะพยายามดำเนินการเป็นส่วนตัวขององค์กร ไม่มีที่

จะอภิปรายแก้ไขปัญหาใหญ่เชิงระบบ เช่น พรบ.สงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง มหาเถรสมาคม ซึ่งให้เห็นว่าเมืองไทยเรานิยมปฏิบัติธรรมส่วนตัวมากกว่าจะตีประเด็นทางสังคม ซึ่งนี่ก็คงเป็นอุปนิสัยส่วนใหญ่ของผู้มุ่งหาความสงบสุขทางใจไม่ยอมถ่วงวาทกับเรื่องนอกตัวแม้เป็นเรื่องส่วนรวมของสังคมก็ตาม

๔) งานวิจัยนี้มีประโยชน์ในการรวบรวมข้อมูลไว้ให้ผู้สนใจนำไปใช้ต่อ แต่องค์กรทางศาสนา มักเกิดขึ้นจากศรัทธาต่อตัวบุคคล เป็นผลให้แต่ละแห่งมีลักษณะเฉพาะตัวตามแนวคิดและวิถีชีวิตของผู้นำอย่างมาก คงจะเป็นการยากหากจะเอาข้อเสนอจากงานวิจัยไปเป็นนโยบายหรือกฎหมายระดับชาติ เช่น ด้านศาสนสมบัติ เท่าที่สัมผัสในชีวิตจริงวัดส่วนใหญ่ทั้งที่พอใจอยากให้รัฐอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา แต่พอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งเป็นองค์กรของรัฐให้วัดจัดส่งบัญชีรายรับ-รายจ่ายแต่ละปี วัดกลับมีท่าทีมองว่าฝ่ายรัฐเข้ามาก้าวร้าวฝ่ายศาสนามากเกินไป ส่อแววว่าเงินน่าจะอยากได้แต่ความโปร่งใสจะไม่เอา แต่ถ้าเมืองไทยเป็นรัฐโลกวิสัย รัฐไม่อุปถัมภ์ศาสนาใด งานวิจัยลักษณะนี้อาจมีผลดีที่องค์กรศาสนาแบบเอกชนจะนำไปปรับใช้กันเอง

๕) ผู้ทวิวิจัยช่วยให้ผู้เขียนในฐานะเจ้าอาวาสวัดเหล่าอาภรณ์ได้พบสถานที่และบุคคลขององค์กรอื่นที่อยู่ในตัวอย่างงานวิจัย จนได้ติดต่อประสานงานรับการอุปถัมภ์สิ่งของเครื่องใช้จากบางแห่งที่มีล้นเหลือแต่เป็นสิ่งที่วัดเหล่าอาภรณ์ขาดแคลน ส่วนในวัดเหล่าอาภรณ์เองยังไม่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอะไรที่เกิดจากงานวิจัยนี้โดยตรง แต่ผู้เขียนได้นำข้อมูลจากงานวิจัยมาย่ออธิบายให้ชาววัดฟังและนำไปประกอบการแสดงธรรมตามที่ต่างๆ

๖) แม้จะใช้วิธีทำงานและการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่ตัวอย่างในงานวิจัยทั้งหมดนี้ล้วนมีท่าทีตีความพุทธธรรมคำสอนในทางอนุรักษนิยมเดินตามขนบจารีตเดิมยังไม่มีอะไรแปลกใหม่ในเนื้อหาสาระ ถ้าจะมีงานวิจัยครั้งต่อไปแม้จะใช้การแยกกลุ่มงานตามชื่อเดิมก็ควรหาองค์กรที่มีท่าทีการตีความพุทธธรรมคำสอนแหวกแนวจารีตออกไป โดยเฉพาะก็ที่เป็นกระแสสนใจของโลกสมัยใหม่คือองค์กรทางศาสนาที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและรัฐโลกวิสัย

๗) สนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อและเวทีขับเคลื่อนเพื่อขยายผลจากงานวิจัย แต่โจทย์ใหญ่คือจะอย่างไรให้เข้าถึงชาวบ้านธรรมดาที่เป็นชาวพุทธส่วนใหญ่ ไม่ใช่แค่สื่อสารในวงนักวิชาการเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นการทำได้ขนาดนี้ก็ถือว่าดีมีประโยชน์ มากอยู่นั่นเอง

ความเห็นต่องานวิจัยเรื่อง
การสังเคราะห์บทเรียนในเชิงหลักคิดและหลักปฏิบัติ
กรณีศึกษาเพื่อการขยายผลพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาใน
ประเทศไทย

พระมหาพุกกิจ ชูติปัญญา

ประเด็นที่ ๑ : การทำข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ

อยากให้หาจุดทับซ้อนของกรณีศึกษาในแต่ละหัวข้อแล้วทำเป็นตาราง เช่น ศาสนพิธี เอาปฏิทินรายปีประเพณีมาเทียบกิจกรรมกัน ในส่วน ศาสนธรรม เอาตารางการปฏิบัติธรรมมาเทียบกัน ในส่วน ศาสนสมบัติ เอาวิธีการจัดการมาเทียบกัน และหรือ หาจุดทับซ้อนของทั้ง ๓ หัวข้อ ทุกกรณีศึกษา ว่ามีตรงไหน ส่วนใด กิจกรรมใด ตรงกัน

ประเด็นที่ ๒ : หากตั้งหน่วยงานใหม่ คณะผู้วิจัย สามารถวางตัวเป็น องค์กรคล้าย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ในมิติของวัฒนธรรมและพุทธศาสนา กล่าวคือ ทำวิจัยเชิงโครงสร้าง / เจาะพฤติกรรม / ชีวชนทางออกสรุปภาพกว้างด้วย infographic อธิบายความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ กำหนด ๑ เรื่อง ไม่เกิน ๑๐ นาที ทำวิจัยเพื่อให้ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ พร้อมนำเสนอแง่มุมที่สามารถยกขึ้นสู่ระดับนโยบายได้ หรือจับ Key Success ของแต่ละกรณีศึกษาขึ้นมา

ประเด็นที่ ๓ : ชีวชนบททวนและสรุปข้อมูลใน ๒ ด้าน

๑. ปรัชญา

- ◇ ศาสนธรรม
พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ครุบาอาจารย์, ตนเอง
- ◇ ศาสนประเพณี
พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ครุบาอาจารย์, ตนเอง
เรื่องเล่า/ความเชื่อ/ตำนาน, วัฒนธรรม/ประเพณี

- ◇ ศาสนวัตถุ
พระไตรปิฎก, อรรถกถา, ครูบาอาจารย์, ตนเอง
เรื่องเล่า/ความเชื่อ/ตำนาน, วัฒนธรรม/ประเพณี
ระบบการจัดการทางโลก, การออกแบบ, เทคนิค
เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับข้อมูลว่าเป็นไปเพื่อความยั่งยืนของพุทธศาสนา

๒. ปฏิบัติ

ทั้ง ๓ หัวข้อในระดับ

- ◇ รายวัน/รายเดือน/รายปี
- ◇ วาระเปลี่ยนผ่านอื่นๆ เช่น เจ้าอาวาส/การก่อสร้าง ฯลฯ
เพื่อให้ “วิถี” ที่บ่มเพาะจนเป็น “วิถี” ชัดเจนและง่ายต่อการปฏิบัติตาม

ประเด็นที่ ๔ : แง่มุมของผลการวิจัย

- ๑) เป็นเรื่องของ ปรัชญากับปฏิบัติ
- ๒) เป็นเรื่องของ พุทธธรรมกับยุคสมัย
- ๓) เป็นเรื่องของ กลุ่มลูกศิษย์กับเครือข่าย

ควรรหาและส่งเสริม (Input)

- 1) People
- 2) Process
- 3) Structure
- 4) Technology

เพื่อให้เกิด (Output)

- 1) Product
- 2) Brand
- 3) Corporate Image

แล้วถอดกระบวนการหา Key Success และ New wave นำเสนอภายใต้
กรอบ Thai Buddhist Culture วัฒนธรรมชาวพุทธไทย ชี้นำให้สาธารณะได้ให้
ความสำคัญและมองเห็นอย่างเด่นชัด

ประเด็นที่ ๕ : ข้อเสนอในการทำงาน ผลผลิต/ผลลัพธ์/ผลกระทบ

ผลผลิต

- ๑) การเผยแพร่ควรแนะนำเหมือน TedxTalk // ๑ Concept ๑๐ - ๑๕ นาที ไม่จำเป็นต้องเป็นพระหรือกลุ่มคนภายใน เป็นคนจากภายนอกที่มีทักษะการพูด และได้เข้าไปสัมผัสประทับใจนำเสนอก็ได้
- ๒) มีการ Review สรุปผลแบบรวบย่อ เป็น Text หรือ Podcast ก็ได้

ผลลัพธ์

- ๑) นำเสนอเชิงวิชาการ หรือสารคดี
- ๒) สร้างวงเสวนาจากพื้นที่กรณีศึกษา และพื้นที่อื่นที่เห็นว่าสามารถต่อยอดได้
- ๓) ชวนทำจดหมายเหตุ หรือประวัติ ของกรณีศึกษา

ผลกระทบ

- ๑) จัดวงเสวนาระดับผู้นำที่เกี่ยวข้อง
- ๒) นำประเด็นที่จะต่อยอดไปสัมภาษณ์ผู้ทรงอิทธิพล มีภาพลักษณ์เกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ ขอความคิดเห็นและแง่มุมที่เป็นไปได้
- ๓) ศึกษาระเบียบกฎหมาย หรือ นโยบายที่มีอยู่แล้ว ที่สอดคล้องกับแนวทางที่จะต่อยอด

ประเด็นที่ ๖ : กลุ่มคนรุ่นใหม่

ควรเฟ้นหาคนหนุ่มสาวนอกรอบ (Team X) เพื่อมาทำงานร่วม ในด้านประสานงาน, ให้ข้อมูล, ขับเคลื่อน, เครือข่าย, ผู้บอกเล่าหรือเอื้อให้เกิดทีมใหม่จากคนในชุมชน

ยุทธวิธี : หยคน้ำใสเม็ดต้อยติง

สอนคิดไม่สอนวิธีทำ/เอื้อให้ทำแล้วนำมาเสนอ

ภาคผนวก

อยู่ในใจเหนือ เกื้อโลก

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

๒๐ เมษายน ๒๕๕๓

จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนานั้น รู้กันดีว่าเป็นนิพพาน และนิพพานนั้นก็มิใช่โวหารณ์ คือชื่อเรียกอย่างอื่นที่มีความหมายตรงกันใช้แทนกันได้มากมาย ในบรรดาชื่อเรียกเหล่านั้น โวหารณ์ที่สำคัญก็เช่น วิมุตติ วิสุทธิ สันติ นิโรธ

วิมุตติ แปลว่าความหลุดพ้น หมายถึงหลุดพ้นจากกิเลส หลุดพ้นจากทุกข์ จะแปลว่าความเป็นอิสระหรืออิสรภาพก็ได้ บางทีเรียกวิมุตตินี้สั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า “โมกษะ” หรือ “โมกข์” หรือเขียนอย่างสันสกฤตเป็น “โมกษะ” หรือ “โมกษั”

“โมกษั” ก็แปลว่า ความหลุด ความพ้น ใช้ได้ทั่วไป ตั้งแต่หลุดจากบ่วงพ้นจากพันธนาการ พ้นจากที่ถูกปิดล้อม พ้นภัย พ้นจากความตาย จนถึงพ้นทุกข์ พ้นกิเลสด้วยอริยมรรค คือเป็นวิมุตติ หรือนิพพาน

เวลาพูด เวลาใช้ถ้อยคำ บางครั้ง บางกรณี รู้สึกว่า “โมกข์” หรือ “โมกษะ” ห้วนไป หรือออกเสียงไม่คล่องลิ้น ก็ใช้ “โมกษะ” บ้าง “โมกษธรรม” บ้าง ซึ่งก็มีความหมายอย่างเดียวกัน

เกิดสวนโมกข์ ที่ไชยา

เมื่อเกือบ ๘๐ ปีมาแล้ว พุทธศาสนิกชนที่ตั้งชื่อวัดของท่านที่ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ว่า “โมกขพลาราม” แปลได้ว่า สวนที่เป็นกำลังแห่งโมกษะ ตามเรื่องที่ได้บอกเล่าไว้ว่า ที่นั้นมีต้นโมก และต้นพลามาก ท่านจึงตั้งชื่อวัดอย่างนี้ เป็นการโยงมาเข้ากับคำบาลี ซึ่งทำให้ได้ความหมายทางธรรมที่เหมาะสมมา

“โมกขพลาราม” เรียกสั้น ๆ ว่า “สวนโมกข์” คือ สวนเพื่อความหลุดพ้น สวนที่มุ่งสู่ความหลุดพ้น หรือสวนแห่งโมกษธรรม จะแปลยกเยื้องออกไปอีกว่า สวนสำหรับผู้แสวงหาความหลุดพ้น สวนเพื่อผู้มุ่งหาโมกษธรรม สวนที่แผ่ธรรมเพื่อโมกษะ หรือสวนอันมีโมกษธรรมที่จะมอบให้ ก็ได้ทั้งนั้น

คนไทยจำนวนมาก ตลอดไปถึงคนไม่น้อยจากนานาชาติ คงยอมรับเป็นอย่างดีว่า “สวนโมกข์” ได้เพียรทำหน้าที่เพื่อสนองวัตถุประสงค์ตามความหมายนี้ยั่งยืนนาน ตลอดขณายุคกาลของท่านพุทธทาสภิกขุ และสืบมา

สวนโมกข์ใหม่ เกิดในกรุงเทพฯ

บัดนี้ มีข่าวที่เป็นความเจริญงอกงามของสวนโมกข์ และเป็นความก้าวหน้าของงานแผ่ขยายกุศลธรรม คือจะมีการเปิดสวนโมกข์กรุงเทพฯ ซึ่งมีชื่อว่า “หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ”

กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางและเป็นแหล่งที่รวมความเจริญของประเทศ สำหรับถิ่นที่รุ่งเรืองเฟื่องฟูอย่างนี้ แม้แต่ถ้อยคำเรียกชื่อก็มักสรรหาคำที่ถือกันว่าไพเราะเสนาะหูฟังหูทันยุคทันสมัย สวนโมกข์กรุงเทพฯ นี้ ถ้าเรียกให้สมคำกรุงที่เป็นมหานคร ก็คงได้นามว่า “อุทยานอิสราภาพ”

อย่างไรก็ตาม นามว่าสวนโมกข์นี้ น่าจะเหมาะสมแล้ว ไม่เพียงว่าสั้นและเรียกง่าย แต่รูปลักษณะก็เรียบง่าย และมีอรณัยที่เบาสบายแต่ลึกซึ้ง โยงถึงธรรมและสื่อถึงใจชัดเจนอย่างเป็นภาพให้มองเห็น พอเรียกขาน ใจก็เบิกบานรับได้ทันที สวนโมกข์ที่สงบเรียบง่ายใกล้ชีวิตธรรมดา จึงเหมาะที่จะมาตั้งอย่างน้อยก็เป็นสถานที่ที่ตรึงดูลในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นมหานคร ที่ซับซ้อนวุ่นวาย ตระหง่านด้วยอาคารตระการด้วยแสงสี ช่วยปลูกสติให้เกิดจิตสำนึกถึงความพอดี ที่จะหลุดพ้นในขั้นต้นจากความละเลิงหลงไหลในวัตถุปรุงแต่งและเทคโนโลยี

ในกรุงในเมือง ต้องการสวนกันทั่ว

คนเมืองคนกรุงมุ่งหน้าพัฒนาบ้านเรือนถนนหนทางอาคารสถานที่ และจัดสร้างวัดอุ่อำนวยความสะดวกและบำรุงบำเรอความสุข แ่่งชิงวิ่งหากันจนไป ๆ มา ๆ กลายเป็นเคร่งเครียดอึดอัดอึดเพื่อ แล้วก็ซักจะเหนื่อยหน่าย เริ่มรู้ตัวและหันกลับมาเรียกหาธรรมชาติคนในถิ่นที่เจริญมีชีวิตอยู่กับวัตถุปรุงแต่งและมนุษย์ด้วยกันมากขึ้น ไม่ซ้าก็ต้องมองเห็นความสำคัญของต้นไม้และการมีสวนต้นไม้ไว้เป็นแหล่งให้

ความร่มเย็นและสัมพันธ์กับธรรมชาติ

สวนคือถิ่นของหมู่ไม้ ที่รื่นรมย์ด้วยบรรยากาศของธรรมชาติ มีไข้มีเพียงพฤษชา แต่มีเหล่าสกุณา และสัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ อย่างน้อยก็คงได้เห็นกระรอกกระแต มีแหล่งน้ำ อาจจะเป็นสระ หรือธารน้ำลำห้วย แล้วก็ต่อไปถึงสายลม แสงแดด และท้องฟ้า เป็นแหล่งชุกชุมชีวิตขั้นพื้นฐาน

สวนเป็นถิ่นที่อยู่ของพืชสัตว์ที่ศัตรูเท่าที่เป็นมิตรไม่มีพิษภัยแก่มนุษย์ จึงเป็นรมณีสถาน อันเหมาะที่มนุษย์จะเข้าไปพักผ่อนและจัดกิจกรรมบันเทิง สนุกสนาน

ในสมัยพุทธกาล บุคคลที่มีโอกาสพบดี ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ลงมา จนถึงชาวบ้านผู้มีฐานะอย่างคฤหบดี นิยมมีสวนเป็นทรัพย์สินส่วนตัว อันจัดไว้เป็นส่วน แยกต่างหากจากบริเวณที่อยู่ ซึ่งอาจจะมีผู้คนคับคั่งอาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีของ ประดิษฐ์และสิ่งตกแต่งมาก เรียกสวนนั้นว่าอารามบ้าง อุทยาน (ภาษาบาลีเรียกว่า อุทยาน) บ้าง

ที่เรียกว่า “อาราม” ก็โดยมีความหมายว่าเป็น “ภูมิสถานอันรื่นรมย์” หรือภูมิสถานอันมีไม้ดอกไม้ผลที่มายนั่นรื่นรมย์ใจ หรือไม้ก็เรียกว่า “อุทยาน” อันแปลว่า “ภูมิสถานที่ชนทั้งหลายแหงนชมดอกไม้ผลไม้เที่ยวเดินกันไป”

ได้แค่นี้ ก็พอจะบรรเทาปัญหาของมนุษย์ ที่ห่างเหินแปลกแยกจากธรรมชาติ ให้เขา ได้สัมผัสเข้าถึงความสุขจากสิ่งแวดล้อมที่รื่นรมย์ เต็มเต็มส่วนที่ขาดที่พร่องไปให้แก่ชีวิต

ที่นี่ ในอุทยาน นอกจากต้นหญ้าต้นไม้เป็นต้น ที่เป็นฝ่ายธรรมชาติแล้ว ก็อาจจะมีสถานที่สนุกสนานบันเทิง ตลอดจนสร้างอาคารที่หย่อนใจในทางสุนทรีย์ ดังที่ ในราชอุทยานของพระเจ้าปเสนทิโกศล มีหอศิลป์ (จิตรดาการ) ที่ประชาชนพากันไป เทียวชมภาพจิตรกรรม เป็นต้น

กิจกรรมสนุกสนานบันเทิงและศิลปกรรมเป็นต้นนี้ ที่นำเข้าไปหรือจัดเพิ่มขึ้น ก็เพื่อเสริมคุณค่าให้คนได้ประโยชน์มากขึ้น เติมความสุข อย่างน้อยก็เป็นเครื่องช่วย ดึงหรือน้อมนำใจคนเข้ามาหามาใกล้ชีวิตธรรมชาติ

แต่พอกิจกรรมและเรื่องราวของคนเข้ามาเกี่ยวข้อง ภาวะเสี่ยงก็เกิดขึ้น

บางที แทนที่จะเสริมคุณค่าในการเข้าถึงหรือได้ประโยชน์จากธรรมชาติ กลับทำลายบรรยากาศของธรรมชาตินั้นเสีย แล้วพาเขาออกไปในทางตรงข้าม จึงต้องระมัดระวังที่จะดูแลควบคุมและจัดการให้ดีโดยไม่ประมาท

สวนต้นไม้แต่งสรรเติมความสุขแล้ว ยังแก้ทุกขไม่หาย

แม้แต่เมื่อปฏิบัติจัดการดีได้ผลสมตามวัตถุประสงค์ ชีวิตได้รับคุณค่าของธรรมชาติมาเสริม ได้เติมเต็มความสุขด้านที่ขาดที่พร่องไปนั้นพอจะอึมขึ้นมาบ้างแล้ว แต่เรื่องของคนไม่จบแค่นั้น ยิ่งสังคมซับซ้อนมากขึ้น วิถีชีวิตมีความตื่นร่งร้อนมากขึ้น ชีวิตที่เป็นอยู่ไม่ราบรื่น ข้างนอกก็เกิดปัญหาความขัดแย้งกระทบกระทั่งกับคนอื่น ข้างในใจก็สับสนกระวนกระวาย เกิดความเหงาอ้างว้างว่าเหว่บ้าง หดหู่ท้อแท้บ้าง ประสบเหตุการณ์ที่ทำให้ขุนมัวเศร้าหมอง บางทีทุกข์ประดังถึงกับสิ้นหวัง ได้แต่โศกศัลย์คร่ำครวญคับแค้นใจ

ถึงขั้นนี้ สวนต้นไม้แม้จะช่วยผ่อนคลายบรรเทาทุกข์ได้บ้าง แต่ก็ไม่เพียงพอ บรรยากาศของธรรมชาติอาจจะช่วยให้คนปลื้มตัวหลุดพ้นออกมาจากสภาพแวดล้อมที่ผูกมัดตัวไว้กับปัญหา และทำให้ปลอดโปร่งใจสดชื่นขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง ชั่วโมงหนึ่ง แต่ปัญหาชีวิตที่เป็นปมทุกข์ลึกกลงไปในจิตใจ ก็ยังฝังตัวตามตนอยู่เรื่อยไป

เมื่อสวนแห่งธรรมชาติด้านรูปธรรมที่มีพฤกษาศกุนาเป็นต้นช่วยไม่ไหว คนเราก็ก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง โดยคิดให้มีสวนแห่งธรรมชาติด้านนามธรรม คือมีธรรมะที่จะฟื้นฟูจิตใจ และสร้างปัญญาที่จะแก้ปมปัญหาในจิตใจนั้น

ถึงตอนนี้ ก็เกิดมีสวนอย่างใหม่ขึ้นมา เป็นการก้าวหน้าไปสู่ความเต็มพร้อมที่สวนรื่นรมย์กาย กับสวนรื่นรมย์ใจ มาประสานรวมเข้าด้วยกัน

กำเนิดสวนอย่างใหม่ ร่มกาย รื่นใจ

ย้อนไปดูในพุทธกาล บุคคลที่ทรงอิศริยยศและผู้มีมั่งมีมั่งมีที่ว่าครอบครองเป็นเจ้าของสวน คืออุทยานหรืออารามเหล่านี้ เมื่อมาล้อมใส่ในพระพุทธานุชาสนา หลายท่านก็ได้ถวายอุทยานหรืออารามของตนหรือบางแห่งของตน แต่พระพุทธเจ้าให้เป็นที่อยู่ที่พักอาศัยของสังฆะ คือเหล่าพระสงฆ์ จากจาตุรทิศ

สวนนั้นได้เป็นสถานที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์พร้อมในตัว อย่างที่ในภาษาไทย เรียกว่าวัด โดยไม่ต้องมีบริเวณที่ตั้งอาคารบ้านเรือนแยกออกไปต่างหากอย่างบรรดาคฤหัสถ์ คำบาลีดั้งเดิมจึงเรียกวัดว่า “อาราม” ดังพุทธดำรัสทรงอนุญาตให้มีวัดว่า “อนุชานามิ ภิกขเว อาราม” (ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม) คือ พระสงฆ์อยู่ในสวน และสวนนั่นเองคือวัด

วัดในพระพุทธศาสนาแต่เดิมมา ที่มีชื่อเด่นเป็นที่รู้จักกันดีในพุทธกาล จึงล้วนเป็นอุทยานหรืออาราม ดังเช่น “เวฬุวนาราม” (ในพระไตรปิฎก วัดที่มีชื่อลงท้ายว่าวัน คือมีคำว่าป่าอยู่แล้ว ก็ไม่ใช่อารามต่อท้ายอีก ในกรณีนี้จึงเรียกแค่ “เวฬุวัน” แต่ในชั้นอรรถกถาลงมาบางทีก็เรียกลงท้ายให้มีอารามต่อด้วยอย่างนี้) คือพระราชอุทยานที่พระเจ้าพิมพิสารทรงถวาย “ราชการาม” คือพระอารามที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงถวาย “เชตวนาราม” (ในพระไตรปิฎก เรียกแค่ “เชตวัน”) คืออุทยานของเจ้าเชต หรือสวนเจ้าเชต ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีซื้อมาจัดการสร้างถวาย “บุพพาราม” คือสวนบุรพาที่วิสาขามหาอุบาสิกาสร้างถวาย

ที่เมืองโกสัมพี เศรษฐี ๓ ท่านพากันถวายอุทยานหรืออารามของตน ก็กลายเป็นวัดตามชื่อของผู้ถวายนั้นๆ ได้แก่ “โฆสิตาราม” (โฆสิตเศรษฐีถวาย) “กุกกุฎาราม” (กุกกุฎเศรษฐีถวาย) และ “ปาวาริกัมพวัน” (ปาวาริเศรษฐีถวาย) ดังนี้ เป็นต้น

อย่างที่บอกแล้วว่า อารามคือสวนนั้นแหละ เป็นวัดทั้งหมด โดยพระสงฆ์อยู่อาศัยภายในอารามนั้น ไม่ต้องมีบริเวณแยกออกไปเป็นเขตที่อยู่อาศัยต่างหากอย่างคฤหัสถ์ชาวบ้าน แม้จะสร้างที่พักอาศัยที่ทำงานต่าง ๆ ถวายพระ ก็สร้างในอารามคือในสวนนั้นแหละ ที่พักอาศัยที่ฉันที่เรียนที่ประชุม เป็นต้นนั้น เรียกรวมๆ ว่า “เสนาสนะ” เฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งก่อสร้างสามัญสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย เช่น กระท่อมหรือกุฏิ เรียกว่า “วิหาร” ดังนั้น บรรดาเสนาสนะ ตั้งแต่วิหารนั้น ก็อยู่ในอารามนั้นเอง

ก่อนมีสิ่งก่อสร้างเป็นเสนาสนะ โดยเฉพาะวิหาร พระสงฆ์อยู่ตามโคนไม้บ้าง ซอกเขาบ้าง ถ้ำบ้าง ป่าช้าบ้าง ลอมฟางบ้าง แม้กระทั่งกลางแจ้ง หลังจากทรงอนุญาตอารามแล้วระยะหนึ่ง เมื่อมีผู้ศรัทธาต้องการทำสิ่งก่อสร้างเป็นที่พักอาศัย

ถวายพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตเสนาสนะดังว่านั้น

ต่อมา สิ่งก่อสร้าง เฉพาะอย่างยิ่งวิหารที่เป็นเสนาสนะหลัก ปรากฏเด่นชัดในอารามคือวัด จนกระทั่งมาถึงคัมภีร์ชั้นอรรถกถาถา มา นิยมเรียกวัดด้วยคำว่า “วิหาร” วัดที่สร้างขึ้นใหม่ในยุคหลังๆ จึงเรียกว่าวิหารเป็นพื้น (ในช่วงใกล้ พ.ศ. ๒๕๐ วัดที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้าง ยังเรียกว่า “อโศการาม”) แม้แต่วัดเก่าครั้งพุทธกาล อรรถกถาก็เรียกโดยมักเติมคำว่าวิหารต่อท้ายลงไป อย่างวัดพระเชตุวัน อรรถกถาและคัมภีร์รุ่นต่อๆ มา นิยมเรียกว่า เชตุวันวิหารบ้าง เชตุวันมหาวิหารบ้าง วัดเวฬุวัน ก็เรียกว่า เวฬุวันวิหารบ้าง เวฬุวันมหาวิหารบ้าง บางทีมีอารามต่อท้ายอยู่เดิมแล้ว ก็ยังเติมวิหารต่อลงไป ดังที่บุพพาราม เป็นบุพพารามวิหาร ก็มี แสดงว่าในยุคอรรถกถา การเรียกชื่อวัดได้หันมาเน้นที่สิ่งก่อสร้างแล้ว

ลึกเข้าไปถึงแก่นแท้ ทุกวัดคือสวนโมกข์

ถึงตอนนี้ สวนที่มีส่วนเสริมสมทบ เท่ากับแยกได้เป็น ๒ ประเภท ซึ่งต่างก็เป็นมโนรม และเป็นรมณีย์ แต่มีนัยที่แปลกออกไปจากกัน คือ สวนที่มีกิจกรรมสนุกสนานบันเทิงอาจจะต้องถึงกับเรีงรมย์รวมทั้งมีนันทนาการสุนทรีย์ตามแบบของชาวบ้าน ซึ่งช่วยปลดเปลื้องใจให้พ้นปัญหาพันทุกข์สงบสุขได้ชั่วคราว กับสวนที่มีความเรียบสงบร่มรื่นเป็นรมณีย์และมีผู้สงบน่าเลื่อมใสเป็นที่เจริญใจให้บันเทิงธรรมสื่อนำปัญญา ที่จะช่วยให้รู้ทางแก้ปัญหาและหลุดพ้นจากทุกข์ประสบสุขอย่างยั่งยืน

อย่างแรก อาจจะต้องเรียกว่า สวนเรีงรมย์ และอย่างที่สอง เรียกได้ว่า สวนรื่นรมย์ อารามคือวัด เป็นสวนอย่างหลัง คือสวนรื่นรมย์ ซึ่งน่าใจให้ผ่องใสเกิดความมั่นใจในชีวิตและได้ปัญญาที่จะวางจิตใจต่อชีวิตได้ถูกต้องพอดี โดยมีกัลยาณมิตรที่จะเข้าใกล้ได้ธรรม พุดง่าย ๆ ว่า เป็นสวนแห่งธรรม ซึ่งเป็นแหล่งให้ธรรม ซึ่งช่วยประชาชนให้พ้นทุกข์พ้นปัญหาสู่ความมีสุขภาวะ นี่ก็คือให้ธรรมที่จะนำสู่โมกษะนั่นเอง ดังนั้น วัดที่เป็นสวนแห่งธรรม ก็คือสวนแห่งโมกษธรรม พุดให้สั้นที่สุด ก็คือเป็นสวนโมกข์นั่นเอง

เป็นอันว่า เมื่อพูดกันในความหมายที่สื่อถึงจุดหมายที่แท้ของพระพุทธศาสนา วัดทุกวัด ทุกอาราม ก็เป็นสวนโมกข์ หรือควรเป็นสวนโมกข์ทั้งนั้น

เพิ่มจำนวนสวนโมกข์ให้ทันเวลา

อย่างไรก็ตาม ในยามที่สังคมมนุษย์วุ่นวายสับสนเต็มไปด้วยปัญหาที่สะสมกันมาแสนซับซ้อนนี้ มองแคในสังคมไทย หน่วยย่อยทั้งหลายของสังคมนั้น ตั้งแต่บุคคลและองค์กรต่าง ๆ ไม่รู้เข้าใจไม่ชัดเจนต่อความหมายและบทบาทของตนเอง ดังเช่นวัดวาอารามทั้งหลายเวลานี้ คนจำนวนมากไม่แน่ใจว่ามีความหมายและบทบาทอะไร แต่โดยทั่วไปรู้สึกกันว่า วัดมากมายมีได้อยู่ในความหมายและมีได้ดำเนินบทบาทของความ เป็นอารามอย่างน่าเสียดาย

ในสภาพเช่นนี้ ก็มีจุดโปร่งที่ช่วยให้หายใจโล่งขึ้นได้บ้าง เมื่อมองเห็นว่า มีอารามบางแห่งซึ่งยังตั้งเจตจำนงดำรงรักษาสถานะที่เป็นสวนแห่งธรรม คือสวนแห่งโมกข์ธรรมไว้ และในบรรดาอารามเช่นนี้ วัดที่ชื่อว่า “โมกข์พลาราม” นับว่าเป็นสวนแห่งโมกข์ธรรมหนึ่งที่สมจริง ทั้งโดยพยัญชนะ และโดยอรรถะ นั่นก็คือ สวนโมกข์ นี้เอง

แต่กระนั้น จะมัวปล่อยโล่งเฉยละเลยเปิดช่องว่างอยู่ไม่ได้ คือต้องไม่ประมาทเร่งก้าวหน้าไปในการแก้ไขปัญหา ที่จะเพิ่มจำนวนสวนโมกข์ขึ้นมา และการแก้ปัญหา นั้นก็เป็นพันธกิจร่วมกันของพุทธบริษัททั้ง ๔ จึงเป็นที่น่ายินดีว่า มีการขยายสวนโมกข์ เข้ามาตั้งที่กลางเมืองในกรุงเทพฯ ดังที่เรียกว่า สวนโมกข์กรุงเทพฯ

มนุษย์ติดจมปัญหาเหมือนถุกมัด

กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของประเทศ และพูดได้ว่าเป็นศูนย์รวมแห่งปัญหาและความทุกข์ ตลอดจนจนเป็นแหล่งใหญ่ของสมุทัย ถ้าแก้ปัญหา บรรเทาทุกข์ภัย และลดละกำจัดสมุทัยที่แหล่งใหญ่อันเป็นศูนย์รวมนี้ได้ ภาวะปลอดปัญหาพันทุกข์ก็จะแผ่กระจายขยายออกไป ช่วยให้ทั่วสังคมก้าวไปใกล้สันติสุขได้อย่างเห็นจริง

โดยเฉพาะ ในสภาพปัจจุบัน ที่ทั่วโลกมีความเจริญพัฒนาและเสื่อมถอยทั่วถึงกัน อย่างที่เรียกว่าเป็นโลกาภิวัตน์นี้ วิถีชีวิตของมนุษย์ที่เร่งร้อนแข่งชิงวิ่งหา ทั้งปีบริดตัวเอง กระทบกระแทงเบียดเบียนกันในสังคม และทำร้ายบั่นรอนสิ่งแวดล้อมโลกยิ่งเจริญ คนกลับยิ่งเดือดร้อน ปัญหาเพิ่มขึ้นและขยายตัวกว้างออกไป ทั้งปัญหาในจิตใจ ทั้งปัญหาระหว่างกันในสังคม และปัญหา กับสิ่งแวดล้อม กลายเป็นว่ายิ่ง

เจริญมาก ทุกข์ยิ่งเพิ่ม

แน่นอนว่า คนอยากพ้นทุกข์ อยากให้หมดสิ้นปัญหา และปรารถนาจะมีความสุข และเขาก็ดีนรินทร์ไขว่คว้าหาวิธีต่างๆ และวิ่งหนีจะให้พ้นมันไป เมื่อมองลึกและแยกแยะดู เห็นได้ว่า เขาพยายามพ้นทุกข์ด้วยการหลอกตัวเองหรือเอาอะไรมาล้อมตัวให้ลืมทุกข์ไปที่หนึ่งๆ บ้าง โดยกลบทุกข์บ้าง แม้กระทั่งด้วยการหลับตาไม่มอง เขาแก้ปัญหากับการหนีปัญหาบ้าง หลีกหลบกลบปัญหาบ้าง

ปัญหาชีวิต ปัญหาจิตใจ ปัญหาความขัดแย้งในสังคม การละโมภกอบโกย การแย่งชิงผลประโยชน์ การแย่งชิงอำนาจ ความรุนแรง การแก่งแย่งแข่งขันชิงดีชิงเด่น การเอาไรต์เอาเปรียบข่มเหงกัน ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระหว่างประเทศ ตลอดจนทุกข์ภัยจากความร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ การแย่งชิงทรัพยากรที่จะรุนแรงและขยายกว้างออกไป ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยมลภาวะ รวมทั้งภาวะโลกร้อน ปัญหาเหล่านี้ทุกด้านมิได้ลดน้อยลงเลย มีแต่เพิ่มหนักหนาและซับซ้อนยิ่งขึ้น พร้อมด้วยปัญหาข้างเคียง เช่น การติดสุรายาเมา และสารเสพติด การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การหลอกลวงและอาชญากรรมต่าง ๆ ทางไอที ที่เพิ่มขยายซับซ้อนขึ้นเนื่องจากการหลีกหลบกลบทุกข์หนีปัญหาอารยธรรมยิ่งเจริญ คนยิ่งเหมือนจะอัปจนต่อปัญหา พาตัวให้พ้นไปจากทุกข์ไม่ได้

โมกษะ คือวิมุตตินั้น แปลกันว่า หลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ หรือพ้นกิเลส พ้นทุกข์

สภาพของมนุษย์ที่เป็นอยู่เวลานี้ ก็คือ **เขาอยากพ้นทุกข์ แต่ไม่คิดที่จะพ้นกิเลส**

พูดง่าย ๆ ว่า เขาอยากพ้นปัญหา โดยไม่คิดที่จะแก้ไขเหตุของปัญหา เขาอยากพ้นทุกข์ โดยไม่คิดที่จะกำจัดสมุทัย

จะต้องปลุกคนให้ได้สติตื่นขึ้นมา และให้มีสัมปชัญญะที่จะตระหนักรู้ว่า เขาจะต้องแก้ปัญหากที่สาเหตุ ต้องหลุดพ้นจากกิเลสด้วย จึงจะพ้นจากทุกข์ได้

อิสรภาพของมนุษย์ เรียกว่าสวนโมกข์

สิ่งที่เรียกกันว่าอารยธรรมของมนุษย์ยุคนี้ เจริญก้าวหน้าพัฒนามาจนลงท้ายพวกมนุษย์หัวแฉกก็ให้ข้อสรุปว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน และเขาบอกว่าต้องเปลี่ยนการพัฒนาโลกโดยใช้วิธีใหม่ ที่จะให้ “เศรษฐกิจไปดี โดยสิ่งแวดล้อมก็อยู่ได้”

ทั้งที่บอกว่าวิธีแก้ปัญหามานานนักหนาแล้ว การแก้ปัญหายังไม่เดินหน้า มีแต่ว่าปัญหายิ่งเพิ่มขึ้นๆ คนก็ทุกข์หนักลงไปๆ ก็อย่างที่ว่าแล้ว เขาไม่แก้ปัญหาก็สาเหตุ หรือถึงจะพอรู้เหตุบ้าง ก็ไม่รู้วิธีที่จะจัดการกับเหตุนั้น

อารยธรรมปัจจุบันที่เด่นส่วนด้านร้ายก้าวไปโดยขับเคลื่อนด้วยเชื้อเพลิงแห่ง **โลก** ความอยากได้ใคร่เอาจะตักตวงกอบโกย **โทสะ** ความเกลียดชังคั่งแค้น และ **โมหะ** ความลุ่มหลงรวมไปถึงมัวเมา ซึ่งเผาผลาญออกมาเป็นแรงขับเคลื่อนความเห็นแก่ตัว ๓ ด้าน คือ **ตัณหา** ที่มุ่งหน้าหาเสพหาผลประโยชน์มาบำรุงบำเรอตัว **มานะ** ที่มุ่งหน้าหาความยิ่งใหญ่แสวงอำนาจกดขี่ผู้อื่น และ **ทิฐิ** ที่ถือมั่นจะต้องให้เป็นไปอย่างที่ตัวคิดเห็น ตามลัทธิ ตามทฤษฎี ตามอุดมการณ์ของตัวเอง จะเอาทิฐิหรือลัทธิของตัวเองไปบังคับครอบงำผู้อื่น

แรงขับเคลื่อนกิเลสแห่งความเห็นแก่ตัว ๓ ด้านนี้ ซ่อนแฝงตัวขับเคลื่อนอยู่ข้างหลังกระแสนสังคมและระบบความคิดของคน แสดงออกมาเป็นปมปัญหาใหญ่ของโลกปัจจุบัน

คนยุคนี้กำลังถูกพัดพาไหลไปในกระแสบริโภคนิยม ที่เป็นอาการเบ่งบานของลัทธิวัตถุนิยม แล้วก็ประสบปัญหากันอย่างหนัก ทั้งปัญหาชีวิตจิตใจ ปัญหาความขัดแย้งเบียดเบียนเอาเปรียบเอากันเป็นเหยื่อในสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ขยะเป็นต้นไป

คนยุคนี้ ยิ่งบอกว่าเจริญ เหมือนว่ายิ่งหลงใหลมงาย ถูกล่อหลอกไปด้วยไสยศาสตร์ได้ง่าย นอกจากหลงแล้ว ก็ขาดความเข้มแข็ง ไม่แกร่งกล้าที่จะทำการให้สำเร็จด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตน ไม่พยายามพึ่งตนด้วยการพัฒนาตัวเองให้มันที่พึ่งได้ อ่อนแอ พากันไปติดจมในลัทธิอ่อนวอนนอนคอย หรือลัทธิรอผลดลบันดาล

คนยุคนี้ มีโชคดียิ่งใหญ่ ได้เสพผลแห่งความเจริญของวิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยเฉพาะไอที ในระดับสูงยิ่ง แต่น่าเสียดาย กลายเป็นปัญหาว่า คนได้ประโยชน์จากไอทีไม่คุ้มค่า เขาได้รับโทษจากเทคโนโลยี และทำเทคโนโลยีให้เป็นโทษกันเสียมาก ข่าวสารข้อมูลที่มากมาย แทนที่จะทำให้เจริญปัญญา กลับกลายเป็นว่าคนจำนวนมากใหญ่ถูกมวลข้อมูลท่วมทับ หรือมีว่พ่วงเวลาหมดไปกับกองขยะข้อมูล

ที่ร้ายมากคือ คนใช้ไอทีเอาข่าวสารข้อมูลมาหลอกลวงกัน หาผลประโยชน์อย่างเอาเปรียบกัน และทำอาชญากรรมต่างๆ ไอทีกลายเป็นเครื่องมือรับใช้บริโภคนิยม รับใช้ลัทธิก่อการร้าย รวมทั้งการปลุกกระดมและโฆษณาชวนเชื่อ

เมื่อคนขาดหรือด้อยคุณภาพที่จะรับและใช้ข่าวสารข้อมูล แทนที่เขาจะเป็นผู้กระทำต่อไอทีโดยใช้ประโยชน์มัน เขากลับถูกกระทำโดยไอที เมื่อคนอยู่ได้แรงขับของกิเลสแห่งความเห็นแก่ตัว เขาก็ใช้ไอทีเอาเพื่อนมนุษย์ที่อ่อนด้อยกว่าเป็นเหยื่อไอทีมา จึงพาความลุ่มหลง ความคดโกง พาความทุกข์และปัญหาเพิ่มมาอีก

คนยุคนี้ นอกจากต้องเร่งรีบและถูกบีบรัดด้วยวิถีชีวิตแห่งยุคก้าวทันอุตสาหกรรมให้มีสภาพจิตแบบตัวใครตัวมันและเคร่งเครียดในการแข่งขันแย่งชิงมากขึ้นแล้ว ความเจริญก้าวหน้าด้านไอทีที่เน้นบริโภคนิยม ก็มานำเสนอสิ่งล่อเร้าให้ติดเสพ โดยมีอัตราเร่งเพิ่มทั้งปริมาณและตริกิตีที่ทำให้เสพไม่ทัน ทำให้ผู้ที่พร้อมสติสัมปชัญญะขลุกลนขลุ่ยหมกมุ่นอยู่กับการตามเสพไม่รู้จบไม่รู้พอ เป็นเหตุให้คนอยู่กันอย่างแยกตัวและเอาแต่ตัวยิ่งขึ้น แม้แต่การที่ติดต่อสื่อสารกับคนอื่นทางไอทีได้ง่าย ก็เปิดทางให้แก่ความสัมพันธ์ฉาบฉวยที่มุ่งแค่จะสนองความต้องการส่วนตัว ขาดการสังสรรค์สัมพันธ์แบบต่างพึ่งพากันและพรั่งพร้อมร่วมกันในสังคมที่เป็นไปตามธรรมชาติ แม้แต่ในครอบครัว นี่เป็นปัจจัยที่จะยิ่งเสริมซ้ำความเห็นแก่ตัว การขาดน้ำใจ ทำให้คนไม่เอาใจใส่ ไม่คำนึงถึงสุขทุกข์ของกันและกัน ไม่มองกว้างเห็นไกล ที่จะให้มีจิตสำนึกแห่งความเกื้อกูลที่ยืนตัวอยู่ในชีวิตจิตใจ

แล้วคนที่มีทุกข์ คนที่กักขังตัวอยู่ในความทุกข์ ซึ่งหาทางออกไม่เป็น ไม่รู้วิธีที่จะหลุดพ้นจากปัญหา คนที่หาความสุขผิดทาง ซึ่งเพิ่มจำนวนขึ้น ๆ ก็หันไปหาความสุขด้วยการพึ่งพาสิ่งเสพติดมีนเมา ขณะที่คนผู้หาผลประโยชน์บนหลังของคนเหล่านี้

ก็ปั่นตลาด และทำให้เกิดกระบวนการค้ายาเสพติด โดยที่ไอทีก็กลายเป็นเครื่องมือของการทำทุจริตนั้นไป ยาเสพติดก็แพร่ระบาดเป็นปัญหาใหญ่ที่แก้ไม่จบ

นี่คือตัวอย่างแห่งปัญหาอันเป็นทุกข์ภัยของยุคสมัย อาการแห่งโรคของอารยธรรมเหล่านี้ มีสมมุติฐานก่อตัวตั้งขึ้นมาจากกิเลสที่เป็นเชื้อเพลิงและเป็นแรงขับเคลื่อนแห่งความเห็นแก่ตัวข้างต้นที่ว่ามาแล้วทั้งสิ้น

แล้วในที่สุด ก็ลึกลงไปถึงปัญหาความทุกข์ของชีวิตจิตใจ ที่เป็นของประจำชั้นๆ คู่กับสังขาร เรื่องความเกิด แก่ เจ็บ ตาย การประสบสิ่งที่ไม่รักไม่ชอบ การสูญเสีย การพลัดพรากจากคนและของรัก ความไม่สมหวัง เป็นต้น ที่ซ่อนอยู่ใต้ปัญหาและทุกข์ภัยที่ว่ามาทั้งหมด

มนุษย์จะหลุดพ้นจากทุกข์ ดับปัญหาเหล่านี้ได้ ด้วยการรู้จักลดละและหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย ขึ้นมาสู่ความเป็นผู้มีอิสรภาพ เป็นเสรีชนที่แท้จริง โดยมีวิวัฒนาการอย่างถูกต้องแยบคาย และนี่ก็คือภารกิจใหญ่ที่รออยู่แล้วตลอดเวลาเบื้องหน้า สนวนโมกข์

“อยู่ในใจเหนือ เกื้อโลก” สนวนโมกข์อยู่ที่นี้

ภารกิจของสนวนโมกข์ที่จะช่วยมนุษย์ให้ลดละจนหลุดพ้นจากกิเลส และสร้างเบาเพล่าพ้นไปจากปัญหา พ้นไปจากทุกข์ มีความสุขที่ประณีตขึ้นไป ๆ ให้ได้นั้น ต้องถือว่าเป็นกุศลยิ่งใหญ่แล้ว

แต่มีใช่เพียงเท่านั้น ภารกิจที่เป็นแกนอันแท้ของสนวนโมกข์ อยู่ที่การพัฒนาคน ด้วยการศึกษาย่างแท้ ที่จะให้คนนั้นฝึกฝนพัฒนาตน จนถึงโมกษะ เป็นผู้พ้นกิเลสพ้นทุกข์ เป็นบุคคลเสรี ที่มีอิสรภาพแท้จริง ชนิดที่ว่า ตัวอยู่ในโลก แต่ใจหลุดพ้นแล้ว ไม่ติดโลก อยู่เหนือโลก และเพราะเป็นอิสระเสรีเต็มที่ จึงมุ่งหน้าชวนช่วยทำการทั้งหลายในการที่จะเกื้อกูลมวลหมู่มนุษย์ชาวโลก อย่างที่พูดสั้น ๆ ว่า “อยู่ในใจเหนือ เกื้อโลก”

บุคคลที่ลุ่มิวัติ ถึงโมกษะ ท่านเรียกว่าเป็นผู้พ้นแล้ว จากบ่วงที่ผูกมัด ก็จะเที่ยวไปช่วยแก้มัด ทำให้คนอื่นพลอยหลุดพ้น โดยจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน เพื่อเกื้อการุณย์แก่โลก นี่ก็คือคติพุทธที่ว่า “บุคคลนิพพาน ทำการเพื่อโลก”

เมื่อสร้างบุคคลเช่นนี้ขึ้นมาได้แล้ว ก็จะมีคนที่ทำงานในการช่วยเพื่อนมนุษย์ ให้พ้นกิเลส พันทุกข์ ด้วยการแจกธรรม แจกดวงตาปัญญา คือปัญญาจักขุ ซึ่งจะมาสืบ ต่อทำหน้าที่ในนามแห่งสวนโมกข์กันไป

เมื่อนั้นแหละ สวนโมกข์ก็จะเป็นสวนแห่งโมกข์ธรรม ที่เป็นแหล่งแผ่ขยายโมกษะ และมีโมกข์ธรรมที่จะมอบให้แก่โลก สมชื่อสมนามอย่างแท้จริง

งานวัดวิถีใหม่

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔

๑. อารัมภบท

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ เป็นสถาบันทางพุทธศาสนาที่ไม่ใช่วัด มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมกิจกรรมและการเรียนรู้พุทธศาสนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม หอจดหมายเหตุฯ วางตนไว้ในสถานะที่มีอิสระในความคิด เปิดกว้าง ในขณะที่เดียวกันมีความเคารพและเห็นคุณค่าของสถาบันทางพุทธศาสนาที่เป็นทางการและทางชนบประเพณี หรืออีกนัยหนึ่งใช้แนวคิดทางสายกลางอย่างสร้างสรรค์

ในการจัดประชุมระดมความคิดเรื่อง “วัดวิถีใหม่” ในวันนี้ ทางมูลนิธิฯ ได้ทำการวิจัย บทบาทของวัดและพุทธศาสนสถานจำนวนหนึ่ง แม้ไม่มากนักโดยหวังใช้เป็นเครื่องกระตุ้นความสนใจว่าวัดวิถีใหม่ที่มีการจัดการที่ดีน่าจะเป็นอย่างไร

๒. พระพุทธศาสนา ทุนอันมหาศาลเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ประเทศไทยมีทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากมายหลายชนิด ชนิดหนึ่งคือพระพุทธศาสนา ซึ่งโดยย่อคือมีวัดประมาณ ๓๐,๐๐๐ วัด พระเณรประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ รูป มีพุทธศาสนิกชน กว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ของประชากร ที่สำคัญคือมีคำสอนของพระพุทธองค์ หรือพุทธธรรมที่เป็นปัญญาสูงสุดของโลก

โจทย์ก็คือ จะใช้ทุนอันยิ่งใหญ่ทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เจริญอย่างแท้จริงได้อย่างไร ในบริบทของสังคมปัจจุบัน ที่ต่างจากสังคมสมัยพุทธกาลเกือบจะโดยสิ้นเชิง โดยเป็นระบบที่ซับซ้อน (Complexity System) อย่างยิ่ง ไม่เหมือนสังคมชุมชนเกษตรกรรมครั้งโบราณ ที่เข้าใจได้ง่ายและตรงไปตรงมา

โจทย์นี้เป็นโจทย์ยาก **ต้องการการคิดเชิงระบบและการจัดการ** ซึ่งสังคมไทยไม่คุ้นเคย แต่เคยชินอยู่กับการคิดว่าดีชั่วเป็นกรรมส่วนบุคคล ขาดความเข้าใจว่าระบบและโครงสร้างเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลและองค์กร เพราะคิดเช่นนี้จึงไม่สนใจการจัดการ **ซ้ำร้ายระบบการศึกษาไทยที่เน้นการท่องวิชาเป็นวิชาๆ** ทำให้ภูมิปัญญาในการจัดการเกือบจะหายไปจากสังคมไทยโดยสิ้นเชิง เพราะการจัดการคือการเชื่อมต่อองค์ประกอบต่างๆ ของระบบให้สมบูรณ์และเกิดผลสำเร็จตามที่ต้องการ การจัดการจึงเป็น**อิทธิปัญญา** หรือปัญญาที่ทำให้เกิดความสำเร็จ เมื่อขาดภูมิปัญญาทางการจัดการ จึงทำอะไรไม่ค่อยสำเร็จ และทะเลาะกันมากเพราะโทษกันไปมา ถ้าจัดการดีก็จะไม่ทะเลาะกัน

นี่จึงนำมาซึ่งแนวคิดหรือสมมติฐานว่า **“ถ้าวัดทุกวัดมีการจัดการที่ดี พระพุทธศาสนาจะมีความสำเร็จอย่างใหญ่หลวง ในการพัฒนาสังคมไทย”**

๓. ครั้งพุทธกาลพระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกไม่ได้ทำหน้าที่บริหารวัด

วัดเวฬุวันที่กรุงราชคฤห์พระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้บริหาร วัดเชตวันที่กรุงสาวัตถีอนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นผู้บริหาร นางวิสาขาบริหารวัดบุพพาราม พระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกบริหารธรรม วัดสมัยนั้นคงจะเป็นสวนป่ากับกุฏิที่พักอาศัยง่าย ๆ ไม่มีศาสนสมบัติมหาศาลโอฬาริกเหมือนวัดสมัยนี้ ที่เจ้าอาวาสเป็นผู้บริหาร สมภารบางรูปนอนไม่หลับเพราะเป็นกังวลว่าขโมยจะมาลักของวัด หลวงปู่วัดน้อยนางหงส์อายุ ๙๘ ตื่นมาปัสสาวะกลางดึก ถูกโจรที่มาขโมยพระพุทธรูปผลึกล้มกระดุกสะโพกหักเป็นเหตุให้มรณภาพในเวลาต่อมา ท่านเจ้าคุณบางองค์ถูกดำเนินคดีเพราะความไม่เรียบร้อยทางการเงิน จะเป็นเพราะเจตนาหรือความรู้ไม่เท่าทันความฉ้อฉลของฆราวาสก็เป็นปัญหาทั้งคู่ วัดจำนวนมากยังเป็นโบราณสถานที่มีสุนทรียะทางศิลปกรรมหลายมิติที่ควรแก่การอนุรักษ์ เจ้าอาวาสที่มีการศึกษาน้อย ท่านจะมีทักษะในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปโบราณเหล่านี้ได้อย่างไร ฯลฯ ต่างๆ เหล่านี้เป็นประเด็นของการบริหารจัดการ วัดที่มีความถูกต้องหรือ**สัมมาราม**ควรมีคุณลักษณะอย่างไร และมีการบริหารจัดการที่ถูกต้องได้อย่างไร คือโจทย์ที่ต้องช่วยกันระดมความคิดและปฏิบัติ

๔. คุณลักษณะของวัดที่ดีควรเป็นเช่นใด คุณลักษณะของวัดที่ดีคือ ประเด็นที่ควร ร่วมคิดร่วมทำ

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของข้อเสนอเพื่อการร่วมคิด

- ๑) **วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน** นี่เป็นประเด็นที่สำคัญที่สุด เพราะชุมชนคือระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ทั้งระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม

เมื่อสมดุลก็เกิดความเป็นปรกติสุขและยั่งยืน ถ้าไม่สมดุลก็ปั่นป่วน วุ่นวาย รุนแรง โลกทุกวันนี้เป็นอย่างนั้น เพราะไม่สมดุล

ชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัวที่ทุกคนมีบทบาทได้ เป็นประชาธิปไตย ชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมโดยตรงด้วยตนเอง ไม่ต้องผ่านตัวแทน การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ หรือความเป็นชุมชน จึงเป็นความสุขความสร้างสรรค์อย่างยิ่ง

ในแต่ละตำบลมีวัดประมาณ ๔ - ๕ วัด หรือ ๑ วัด ต่อ ๒ - ๓ หมู่บ้าน วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคือเป็น**ศูนย์รวมทางจิตใจ** ความเป็นชุมชนตั้งต้นที่มีจิตใจรวมกันเป็นปฐม ถ้าต่างจิตต่างใจก็ไปคนละทางสองทาง ไม่ร่วมกันเป็นชุมชน ถ้าเอาตัวเองเป็นศูนย์กลางก็ไม่เกิดความเป็นชุมชน **วัดเป็นสัญลักษณ์ให้คิดถึงส่วนรวม** เมื่อเห็นวัด เห็นโบสถ์ เห็นพระเจดีย์ เห็นพระพุทธรูป ก็ให้นึกถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้ใครเห็นแก่ตัว แต่สอนให้อยู่ร่วมกันอย่างถูกต้อง เมื่ออยู่ร่วมกันอย่างถูกต้องก็เป็นสุข ความสุขของการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีผู้บรรยายไว้ว่า เป็นความสุขประดุจบรรลุนิพพาน อาจเรียกว่า**สังคมนิพพาน** (Social nirvana) นิพพานแปลว่าสงบเย็น เมื่อชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลก็สงบเย็น หรือนิพพานทางสังคม

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในฐานะศูนย์รวมทางจิตใจ ส่วนทางกายภาพ ทางสังคมและทางปัญญา ก็เป็นไปเพื่อความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

๒) **ทางกายภาพ** วัดควรมีธรรมชาติที่สงบ สะอาด ร่มเย็น มีภูมิทัศน์ สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้างที่เจริญตาเจริญใจ ก่อให้เกิดศรัทธา ฉันทะ การคลายเครียด เกิดความสุข

๓) **ทางสังคม** มีขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกันเพื่อรวมจิตใจและสัมพันธ์ภาพที่ดีของคนในชุมชน อันนำไปเพื่อชุมชนเข้มแข็ง

๔) **ทางปัญญา** ธรรมะขององค์พระศาสดาเป็นปัญญาเพื่อชีวิตและสังคมที่เจริญ เป็นเครื่องระงับทุกข์ สร้างสุข วัดต้องมีพระสงฆ์ทรงปัญญาที่สามารถชี้ทางสว่างให้แก่ประชาชนโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

ทุกวัดควรสามารถสอนการเจริญสติได้

วัดที่สนใจการเรียนรู้อันดี อาจจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรวมถึง โรงเรียนสำหรับเยาวชนและโรงเรียนผู้สูงอายุ

บางวัดอาจเป็นสำนักคิดที่นำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศ หรือรวมทั้งพัฒนาโลก

๕) **วัดทุกวัดมีการจัดการที่ดี** ที่ทำให้เกิด ๑ - ๔ ดังกล่าวข้างต้น รวมทั้งมีระบบบัญชีและระบบการเงินที่โปร่งใส เพื่อความเชื่อถือของสังคมและป้องกันความเสื่อมเสีย และในเมื่อวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน **ชุมชนก็ควรเข้ามามีบทบาทร่วมกับพระสงฆ์ในการจัดการที่ดี**

ถ้าวัดทุกวัดมีการจัดการที่ดีในทั้ง ๕ คุณลักษณะที่กล่าวมา พุทธศาสนาก็จะเป็นพลังให้ฐานของประเทศคือ ชุมชนทั้งประเทศแข็งแรง เมื่อฐานแข็งแรงก็จะรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง

ชุมชนคือความถูกต้องของการอยู่ร่วมกันระดับฐานราก ซึ่งสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นความถูกต้องระดับที่ใหญ่ขึ้น จนสังคมทั้งหมดมีความถูกต้อง เป็นอารยสังคม

นี่เป็นสิ่งที่ชาวพุทธและองค์กรทางพุทธศาสนาน่าจะมีความมุ่งมั่นร่วมกัน และหาทางทำให้สำเร็จ

๕. เครื่องมือในการขับเคลื่อน เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย

เครื่องมือในการขับเคลื่อนมีทั้งประเภทที่เป็นทางการ และไม่ใช่องทางการ ไม่ควรมีอย่างใดอย่างเดียว

เครื่องมือที่เป็นทางการได้แก่ ระบบการปกครองคณะสงฆ์ และองค์กรของรัฐ เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา กรมศิลปากร เป็นต้น

องค์กรที่เป็นทางการมักมีข้อจำกัด เพราะมีกฎหมาย ข้อบังคับ กฎระเบียบรูปแบบมาก ทำให้ไม่คล่องตัว

เครื่องมือที่ไม่เป็นทางการคือ การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเป็นกลุ่มและเครือข่าย เพื่อขับเคลื่อนเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย ในมิติและระดับต่างๆ อย่างหลากหลาย จากประสบการณ์ของการพัฒนาระบบสุขภาพ น่าจะมี

สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบพุทธศาสนา

เป็นองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ต้องทำความเข้าใจตรงนี้ให้ดี ๆ

สถาบันวิจัยระบบพุทธศาสนา (สวรพ.) ที่คล้าย สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สามารถสร้างความรู้เชิงระบบและส่งเสริมการพัฒนา ระบบ รวมทั้งเป็นที่ให้กำเนิดแก่กลไกที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนา อย่างเช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ (สปรส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) สถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล (สรพ.) ล้วนงอกออกมาจาก สวรส. สวรพ. ก็จะสามารถงอกกลไกต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนเรื่องพระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทยได้ในทำนองเดียวกัน ทั้งนี้โดยร่วมกับกลไกที่เป็นทางการ

การมีเวทีระดมความคิด เรื่อง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย ที่ประชุมกันเดือนละครั้งอย่างต่อเนื่อง จะเป็นเครื่องมือของการขับเคลื่อนที่ดี

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ น่าจะอยู่ในฐานะที่ดี ที่จะประสานการประชุมนี้

และการที่มีอดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ดร.วิโรฒ สันติประภพ เป็นประธานกรรมการบริหารมูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาสฯ น่าจะเป็นโอกาสอันดี ในการขับเคลื่อนเรื่องที่สำคัญยิ่งนี้ เพราะดร.วิโรฒ เป็นจุดบรรจบของสมรรถนะการคิดเชิงระบบและการจัดการ กับความสนใจศึกษาพุทธธรรม ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ที่เคยเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นเรื่องหนึ่งไม่พ้นที่จะต้องคิดเชิงระบบ และการจัดการ

การจัดการเป็นอธิปไตยดังกล่าวยังข้างต้น พระสงฆ์โดยมากมักสรรเสริญธรรมะไปเรื่อย ๆ ธรรมะมีเรื่องให้สรรเสริญได้มาก แต่ถ้าขาดการมองเชิงระบบและการจัดการ ก็ไม่สามารถบรรลุประโยชน์ใหญ่ได้

แม้การเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยจะสำคัญมาก แต่การที่ปัญญาชนชาวพุทธจำนวนหนึ่งที่หมั่นประชุมกันเองนิตย โดยมียุทธศาสตร์เชิงระบบและการจัดการ อีกทั้งมีสถาบันวิจัยระบบพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ สามารถขับเคลื่อนให้พุทธธรรมเป็นพลังสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล เกิดสันติภาวะ หรือสันติภาพ ทั้งสันติภาพในประเทศไทย และสันติภาพโลก ก็คงจะไม่มีใครสงสัยว่าอะไรมีขอบเขตกว้างกว่ากัน ท่านก็นามสกุลสันติประภพเสียด้วย จะโดยบังเอิญหรือโดยโชคชะตา กำหนดก็ตาม

ขอให้การประชุมครั้งนี้ เป็นเหตุให้ปัญญาชนชาวพุทธจำนวนหนึ่ง ทั้งพระและฆราวาสรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเป็นนิตยต่อเนื่อง เพื่อขับเคลื่อนให้พุทธธรรมอันประเสริฐ สามารถสร้างสังคมสันติสุข หรือสันติภาพ ทั้งในประเทศ และในโลกสืบไป

โลกหลังโควิด คือโลกแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสมดุล โดยใช้สมองส่วนหน้า ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวกับสติปัญญา วิจาร์ณญาณ ศีลธรรม และการมีจิตใจสูง ไปพ้นการถูกรอบงำด้วยสมองส่วนหลัง อันเป็นสมองสัตว์เลื้อยคลาน

ศักยภาพสูงสุดของความเป็นมนุษย์อยู่ที่ความสามารถในการใช้สมอง
ส่วนหน้า ที่เปลี่ยน อาริยะให้เป็นอาริยะ สมองส่วนหน้ารอให้มนุษย์ชาติใช้มา
๒๐๐,๐๐๐ ปีแล้ว สังคมหลังโควิดควรจะเป็นสังคมสมองส่วนหน้า ศาสนาทุกศาสนา
ล้วนส่งเสริมการใช้สมองส่วนหน้า พุทธธรรมคือความจริงตามธรรมชาติ จึงมีความ
เป็นสากล โดยไม่ต้องรู้จักหรือใช้คำว่าพุทธก็ได้

ที่ใช้คำว่าพุทธธรรมในที่นี้ หมายถึง ความจริงสูงสุดตามธรรมชาติ อันเป็น
สากล

งานวัดวิถีใหม่ Some New Way of Wat's Work
วันพุธที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.
ห้องปฏิบัติการ ชั้น ๒ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

กำหนดการ

๐๙.๐๐ น. ลงทะเบียน

๐๙.๓๐ น. กว่าจะมาเป็น “งานวัดวิถีใหม่”
ดำเนินรายการ โดย **ดร.วิโรไท สันติประภพ** (ประธานกรรมการ
บริหาร หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ)
(วีดิทัศน์ ๑)

นายสมปรารถนา สุขทวี

รองผู้อำนวยการสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล

ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย
และนวัตกรรม (สกสว.)

ดร.บัณฑิต นิจอวาร

ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล

นพ.บัญชา พงษ์พานิช

กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปัญโญ

๑๐.๐๐ น. ปาฐกถา นำ โดย **พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสาโรภิกขุ)**
สถานพำนักสงฆ์บ้านไร่ทอสี นครราชสีมา

ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี

ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส
อินทปัญโญ

(วितิต์ศัน ๒)

๑๑.๐๐ น.

ถ่ายภาพร่วมกัน

ถวายภัตตาหารเพล / รับประทานอาหาร

๑๒.๑๕ น.

ช่วงที่ ๑ ศาสนสมบัติ กักับการจัดการแนวใหม่

(วิติต์ศัน ๓)

ประธาน

พระมงคลธีรคุณ (อินศร จินตาศัญญ)

รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน นครปฐม

วิทยากร

พระครูเมธังกร (ปณต คุณวัฑฒ)

วัดญาณเวศกวัน นครปฐม

ดร.บัณฑิต นิจถาวร

ประธานมูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคมและธรรมาภิบาล

นพ.บัญชา พงษ์พานิช

กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส

อินทปัญญา

ตัวแทนกรณีศึกษา **พระมหาทวีป กตปุญโญ**

เจ้าอาวาสวัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพฯ

พระมหาชุมพร ธัมมโฆสโก

เจ้าอาวาสวัดเหล่าอาภรณ์ ยโสธร

พระครูวรวงค์ (วีรภัทร ธิรญาโณ)

วัดญาณเวศกวัน นครปฐม

คณะผู้วิจัย

นายกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย, นายพีรพงษ์ บรรณาธรรม

๑๔.๐๐ น.

ช่วงที่ ๒ ศาสนธรรมและศาสนประเพณี...ทำอย่างไรให้เข้าถึงใจ

ประธาน

พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต)

กรรมการมหาเถรสมาคม, ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนา

แห่งประเทศไทย

วิทยาการ **พระครูสิริธรรมภาณี (ธรรมรัต อริยธัมโม)**
รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาศโคราช
พระมหาพุกิจ ชุตินฺธะ
วัดสุทัศน์นันทนาราม กาญจนบุรี
ดร.วิโรจน์ สันติประภาพ
ประธานกรรมการบริหาร หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

ตัวแทนกรณีศึกษา **พระพุทธิสารเมธี (สุวิทย์ อชิโต)**
เจ้าอาวาสวัดศรีทวี นครศรีธรรมราช
พระครูจารุธรรมพิมล (ราวี จารุธัมโม)
เจ้าอาวาสวัดโนนกุศหล่ม ศรีสะเกษ
พระครูปลัดมงคลวัฒน์ (สุพล ขันติพิโล)
ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหาร สถาบันพลังจิตตานุภาพ
นายวิบูลย์ ปราชญ์เรืองไกร
มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์

คณะผู้วิจัย นายไพโรจน์ สิงห์, นายพุดธิพัฒน์ อุณสวัสดิ์อาภา,
นางสาวณัทภัทรกร จุฬรัตน์

๑๕.๔๕ น. สัมภาษณ์ยกถา โดย **พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต)**
กรรมการมหาเถรสมาคม, ประธานศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนา
แห่งประเทศไทย

งานวัดวิถีใหม่

Some New Way of Wat's Work

วันพุธที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๖๔ เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

ห้องปฏิบัติธรรม ชั้น ๒ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

รายนามพระสงฆ์

ลำดับ	สังกัด	นาม
๑	กรรมการมหาเถรสมาคม	พระธรรมกิตติเมธี (เกษม สุญญโต)
๒	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช- วิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา	พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อากาศโร)
๓	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช- วิทยาลัย จ.นครปฐม	พระครูสิริธรรมมารัต (ธรรมรัต อริยธัมโม)
๔	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช- วิทยาลัย จ.นครปฐม	พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตโต
๕	วัดคณิกาผล กรุงเทพมหานคร	พระครูปลัดประยูร สมจิตโต
๖	วัดจากแดง จ.สมุทรปราการ	พระเมธีวชิโรโสภณ (ประนอม ธัมมาลังกาโร)
๗	วัดชลประทานรังสฤษฎ์ จ.นนทบุรี	พระครูสังฆกิจพิมล (สุรศักดิ์ สุรญาโณ)
๘	วัดข่านิหัตถการ กรุงเทพมหานคร	พระครูปริยัติธรรมคุณ (เจริญ จิรวัดโน)
๙	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระมงคลธีรคุณ (อินสร จินตปัญญา)
๑๐	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูประคุณสรกิจ (การุณย์ กุศลนนโท)
๑๑	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูเมธีกร (ปณต คุณวัฑฒ)
๑๒	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูธรรมรัต (ธัญชัย เตชปัญญา)
๑๓	วัดญาณเวศกวัน จ.นครปฐม	พระครูวรวงศ์ (วีรภัทร ธิรญาโณ)
๑๔	วัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร	พระมหาชาญชัย พรหมปติภูโส

๑๕	วัดแทนวันดีเจริญสุข กรุงเทพมหานคร	พระมหาทวีป กตปุญโญ
๑๖	วัดธรรมมงคล เกาบุญญนนทวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระประทีป ฐิตทีโป
๑๗	วัดธารน้ำไหล จ.สุราษฎร์ธานี	พระมานพ มานิต
๑๘	วัดโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ	พระครูจารุธรรมพิมล (ราวี จารุอัมโม)
๑๙	ดโนนกุศหล่ม จ.ศรีสะเกษ	พระธวัชชัย ฐิตเมโธ
๒๐	วัดพระไกรสีห์ กรุงเทพมหานคร	พระครูสังฆภารวิมล (สุเทพ รัตโก)
๒๑	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราช- วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหาดอนนท์ โพธิเมธี
๒๒	วัดไร่ขิง จ.นครปฐม	พระปณตพล คุตสีโล
๒๓	วัดศรีทวี จ.นครศรีธรรมราช	พระพุทธิสารเมธี (สุวิทย์ อชิต)
๒๔	วัดศรีรัตนธรรมาราม จ.สมุทรปราการ	พระครูปลัดสุวัฒนพรหมมงคลคุณ (เสริมพร อัมมาโร)
๒๕	วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหานันท สันติภัทโท
๒๖	วัดสีตาราม กรุงเทพมหานคร	พระมหาสัจจวัฒน์ ปัญญาชิโร
๒๗	วัดสุนทรธรรมทาน กรุงเทพมหานคร	พระใบฎีกาวิโรจน์ วิโรจโน
๒๘	วัดสุนันทวนาราม จ.กาญจนบุรี	พระมหาพุทิจ ชุตติปัญโญ
๒๙	วัดเหล่าอาภรณ์ จ.ยโสธร	พระมหาชุมพร อัมมโฆสโก
๓๐	วัดอรุณราชวรารามราช- วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหาศุภโชค สิริโชติ
๓๑	วัดอรุณราชวรารามราช- วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร	พระมหาสมภพ ปัญญาวุฑฒ

๓๒	วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี จ.นครปฐม	พระมหาบุญเลิศ อินทปัญญา
๓๓	สถานพำนักสงฆ์บ้านไร่ทอสี จ.นครราชสีมา	พระเทพพัชรญาณมุนี (ชยสารโรภิกขุ)
๓๔	สถาบันพลังจิตตานุภาพ กรุงเทพมหานคร	พระครูปลัดมงคลวิวัฒน์ (สุพล ชันติพโล)
๓๕	กลุ่มอาสาศीलานธรรม	พระมหาสุเทพ สุทธิญาโณ

รายนามชมราวาส

ลำดับ	สังกัด	นาม
๑	กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม	(รอยืนยัน)
๒	กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	(รอยืนยัน)
๓	กระทรวงวัฒนธรรม	(รอยืนยัน)
๔	ชมรมกัลยาณธรรม	ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
๕	มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคม และธรรมาภิบาล	ดร.บัณฑิต นิจถาวร
๖	มูลนิธินโยบายสาธารณะเพื่อสังคม และธรรมาภิบาล	รศ.ดร.สิริลักษณ์ คอมันตร์
๗	มูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐาน ในพระสังฆราชูปถัมภ์	นายวิบูลย์ ปราชญ์เรืองไกร
๘	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญญา	ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี

๙	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	ดร.วิโรไท สันติประภาพ
๑๐	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นพ.ปัญญา พงษ์พานิช
๑๑	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายไพโรจน์ สิงข์
๑๒	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายกิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย
๑๓	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายพุมพิพัฒน์ อุนสวัสดิ์อากาศ
๑๔	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นายพีรพงษ์ บรรณาธรรม
๑๕	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ	นางสาวณัทภัทรกร จุลรัตน์
๑๖	สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)	นายสมปรารถนา สุขทวี
๑๗	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.)	รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล
๑๘	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.)	รศ.ดร.ณัฐมา พงศ์ไพโรจน์
๑๙	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	นางสาวสุวรรณี แก้วมณี
๒๐	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	นางสาวบุบผา ทิมพานต์
๒๑	สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	นายเกรียง เพ็ชรรัตน์
๒๒	สำนักนายกรัฐมนตรี	(รอยืนยัน)
๒๓	สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม	(รอยืนยัน)

